

KLSH

ISSN 2308-6106

AUDITIMI PUBLIK

KËRKIMORE

SHKENCORE

INFORMATIVE

REVISTË 4 - MUJORE

Nr.11

2015

ALSAI

EUROSAI

INTOSAI

KONTROLLI I LARTË I SHTETIT
Experientia mutua omnibus prodest

AUDITIMI PUBLIK

REVISTË KATËRMUJORE
kërkimore-shkencore-informative
shqip -anglisht

Nr. 11/2015, Tiranë

ISSN 2308-6106

Viti i IV-të i botimit 2015

Maj - Gusht 2015

Seria : botime KLSH - 13/2015/48

Titulli:

AUDITIMI PUBLIK NR.11

Redaktore : Irena Islami; Alma Shehu

Art Design: Elisa Metaj

Seria : botime KLSH - 13/2015/48

Shtypur në Shtypshkronjën ” Onufri”

Tiranë 2015

ALBANIAN SUPREME AUDIT INSTITUTION -
ALSAI

Experientia mutua omnibus prodest

PUBLIC AUDIT

EVERY FOUR MONTHS MAGAZINE

of reseach, science and information
in Albanian and in English

No. 11/2015, Tirana

ISSN 2308-6106

May - August 2015

Series:Publications ALSAI - 13/2015/48

BORDI SHKENCOR

Dr. Bujar Leskaj , Kryetar i KLSH	Kryetar
Prof. Dr. Dhori Kule , Rektor, Universiteti i Tiranës	Anëtar
Prof. Dr. Omer Stringa Profesor, Fakulteti i Ekonomisë (UT) (Kryeredaktor)	Anëtar
Prof. Dr. Jorgji Bollano , Kryetar i Këshillit Kombëtar të Kontabilistëve	Anëtar
Prof. Dr. Skënder Osmani , Fakulteti i Gjeologjisë dhe Minierave	Anëtar
Prof. Dr. Ardian Nuni , Anëtar i Gjykatës së Lartë	Anëtar
Prof. Dr. Sotirag Dhamo , Përgjegjës i Departamentit të Kontabilitetit FE (UT)	Anëtar
Prof. Dr. Aurela Anastasi , Akademik, Fakulteti i Drejtësisë (UT)	Anëtar
Prof. Dr. Argita Berisha , Profesor, Fakulteti i Drejtësisë (UT)	Anëtar
Prof. Dr. Lindita Lati , Kryetare e Autoritetit të Konkurrencës	Anëtar
Prof. Dr. Heinz-Dieter Wenzel , Profesor, Universiteti i Bambergut, Gjermani	Anëtar
Dr. Igor Soltes , ish-President i Gjykatës së Auditimit të Sllovenisë	Anëtar
Prof. Dr. Iraj Hashi , Universiteti Staffordshire në Britaninë e Madhe	Anëtar
Prof. Dr. Tonin Kola , Profesor, Fakulteti i Ekonomisë (UT)	Anëtar
Prof. As. Dr. Sazan Guri , Instituti “G&G Group”	Anëtar
Prof. As. Dr. Manjola Naço , Drejtore Departamenti, KLSH	Anëtar
Prof. As. Dr. CPA Hysen Çela , Kryetar i IEKA, Managing Partner, nH EuroConsult	Anëtar
Prof. As. Dr. Flutura Kola , Profesor, Fakulteti i Drejtësisë (UT)	Anëtar

SEKRETARIATI

Irena Islami

Sekretare Kolegjiumi

I NDERUAR LEXUES !

Kontrolli i Lartë i Shtetit ka botuar tashmë në kolanën e botimeve të tij 46 tituj, ndër të cilët kanë zënë një vend të rëndësishëm 11 numrat e Revistës Shkencore periodike 4-mujore "Auditimi Publik".

Në këtë numër të 11-të të Revistës kanë kontribuar me shkrimet e tyre Drejtues të Institucioneve Supreme të Auditimit (SAI) dhe të Organizatave Ndërkombëtare të SAI-ve si z. Recai Akyel, Zv/President i EUROSAT-t dhe President i Gjykatës Turke të Logarive; z. László DOMOKOS, President i Zyrës Shtetërore të Auditimit të Hungarisë, profesionistë të fushës së Ekonomisë si Prof.Dr. Hysen Çela, Prof.Asoc.Adriatik Kotorri, përfaqësues nga institucione të tjera shtetërore, drejtues dhe auditues të KLSH-së, etj

Janë të ftuar të publikojnë punimet dhe opinionet e tyre kontabilistë, financierë, ekonomistë të përgjithshëm, specialistë të enteve publike dhe private, akademikë, ekspertë të shoqërisë civile, profesionistë të pavarur si dhe çdo i interesuar që gjen me vend trajtimin e një çështjeje të caktuar me interes në auditimin dhe vlerësimin e administrimit publik të vendit, bazuar në moton e INTOSAI "Experientia mutua omnibus prodest (Eksperiencia e Përbashkët ju shërben të gjithëve)".

Bordi Editorial i Revistës ju fton të shprehni vërejtjet dhe sugjerimet tuaja në funksion të përmirësimit, të rritjes së cilësisë dhe efikasitetit të saj me qëllim që kjo Revistë Shkencore, të jetë një mundësi më shumë për zhvillimin e debatit në fushën e auditimit dhe më gjerë.

*ME RESPEKT,
BORDI EDITORIAL*

Adresa e redaksisë

Kontrolli i Lartë i Shtetit

Bulevardi " Dëshmorët e Kombit", nr. 3,

Tiranë Tel./ Fax. 04/ 228485, Tel. 04/ 251267

Web-site: www.klsh.org.al, E-mail: revista@klsh.org.al, klsh@klsh.org.al

PËRMBAJTJA

TITULLI	AUTORI	FAQE
Auditimi i jashtëm publik si katalizator i llogaridhënies dhe besimit të thyer të publikut	Prof. As. Dr. Manjola Naço KLSH	11
KLSH kremton për herë të parë në historinë e tij përvjetorin e krijimit	Dr. Bujar Leskaj Kryetar i KLSH	23
Rëndësia e forcimit të stabilitetit financiar për krijimin e barrierës kundrejt riskut të krizës financiare dhe roli i SAI-ve	Prof. As. Dr. Recai Akyel President i SAI-t të Turqisë	29
Vlerësimi dhe reagimi ndaj risqeve në funksion të rritjes së eficiencës së auditimit	Prof. Dr. EKR, Hysen Çela Kryetar i Këshillit Drejtues, IEKA Aldo Spahiu, Ekspert kontabël i regjistruar	41
Efektiviteti i normës bazë të interesit gjatë dhe pas krizës bankare – Rasti i Shqipërisë	Prof. Asoc. Dr. Adriatik Kotorri Msc. Llesh Lleshaj Fakulteti i Ekonomisë Universiteti i Tiranës	53
Kontrolli i Lartë të Shtetit, anëtar aktiv në komunitetin Evropian dhe ndërkombëtar të SAI-ve	Dr. Josef Moser Sekretar i Përgjithshëm i INTOSAI dhe President i Gjykatës Austriake të Auditimit	69

Ngritja e kapaciteteve të SAI-eve si mundësi për forcimin e përgjegjshmërisë, transparencës dhe angazhimeve në auditimin publik	Vitor Manuel da Silva Caldeira, President i Gjykatës Evropiane të Audituesve	75
Roli dhe marrëdhëniet ndërmjet auditimit të brendshëm, auditimit të jashtëm dhe inspektimit financiar publik (rasti i Shqipërisë)	Kesjana Halili (Phd Kandidat), Drejtor i Përgjithshëm Ministria e Financave	81
Mbi konkurueshmërinë e “Shpërdorimit të detyrës”	Ermal Yzeiraj KLSH	103
Qëndrueshmëria afatgjatë si komponent themelor gjatë parashikimit të financave publike dhe roli i standardeve IPSAS	Aulona Jonuzi KLSH	111
Forcimi i integritetit lufton korrupsionin: Projekti për integritetin nga Zyra Shtetërore e Auditimit të Hungarisë	László Domokos President i SAI-t të Hungarisë	141
Rezultatet e anketimit të vitit 2015 për Peer Review	INTOSAI Journal Summer 2015	151
Info nga vendi	Aktivitete të KLSH-së (maj-gusht 2015)	159
Zyra e Audituesit të Përgjithshëm e Mbretërisë së Norvegjisë	Profil	197

Institucioni i Auditimit Shtetëror të Serbisë	Profil	203

Dhoma e Kontrollit e Republikës së Armenisë	Profil	211

CONTENT

TITLE	AUTHOR	PAGE
Public external audit as catalyst of accountability and broken trust of the public	Prof. Ass. Dr. Manjola Naço ALSAI	219
ALSAI celebrates for the first time in its history its anniversary	Dr. Bujar Leskaj Chairman, ALSAI	231
The Significance of Enhancing Financial Stability to Hedge against Risk of Financial Crisis, and the Role of SAIs	Prof. As. Dr. Recai Akyel President , SAI of Turkey	237
Proper risk Assessment and risk response contributes to the audit efficiency	Prof. Dr. EKR Hysen Çela Chairman of the Board , IACA Aldo Spahiu, Registered accountant Expert	249
The effectiveness of the interest rate during and after the banking crisis - The case of Albania	Prof. Asoc. Dr. Adriatik Kotorri Msc. Llesh Lleshaj Faculty of Economi Tirana University	261
ALSAI an active member in the European and international community of supreme audit institutions	Dr. Josef Moser General Secretary of INTOSAI and President of Austrian Court of Audit	273
Capacity building of SAIs as an opportunity to strengthen the democratic accountability, transparency and commitments of public audit.	Vitor Manuel da Silva Caldeira President of European Court of Auditors	281
Roles and relationship of internal audit, external audit and public financial inspection (The case of albania)	Kesjana Halili (Phd Kandidat) General Director Ministry of Finance	287

On the competitiveness of “Abuse of Power”	Ermal Yzeiraj ALSAI	311
Long-term sustainability as a fundamental component in forecasting public finance and the role of IPSAS standards	Aulona Jonuzi ALSAI	319
Strengthening integrity against corruption: The integrity project of the State Audit Office of Hungary	László Domokos President of SAI of Hungary	347
Capacity building Committee, Subcommittee for Peer Review	INTOSAI Journal Summer 2015	357
Events and activities of ALSAI during May- April 2015	INFO	363
The Kingdom of Norway, Office of the Auditor General - OAG	Profil	399
State Audit Institution of Serbia	Profil	403
The Chamber of Control of the Republic of Armenia	Profil	409

AUDITIMI I JASHTËM PUBLIK SI KATALIZATOR I LLOGARIDHËNIES DHE BESIMIT TË THYER TË PUBLIKUT

Qeveritë duhet të komunikojnë në mënyrë të plotë dhe transparente informacionin rreth financave publike, bazuar në praktikën më të mira ndërkombëtare dhe ky komunikim të bëhet sa më thjeshtë dhe kuptueshëm për publikun.

Nga: Prof.As. Manjola NAÇO
Drejtor i Përgjithshëm,
Kontrolli i Lartë i Shtetit

Financa publike të qëndrueshme krijojnë një trashëgimi pozitive për gjeneratat e ardhshme. Qeveritë duhet të komunikojnë në mënyrë të plotë dhe transparente informacionin rreth financave publike, bazuar në praktikën më të mira ndërkombëtare dhe ky komunikim të bëhet sa më thjeshtë dhe kuptueshëm për publikun. Ky është një tipar kyç i përgjegjshmërisë demokratike, një proces i cili kërkon angazhim të fortë politik të mbështetur nga kontrolli më të madh nga qytetarët, mediat dhe tregjet, vetëm në këtë mënyrë mund të kontribojnë për të rindërtuar besimin e qytetarëve në financat publike.

Martin Manuzi¹ komenton krizën e besimit në Europë duke theksuar se “Konstatohet një nivel krize shqetësuese ndërmjet qytetarëve europianë në lidhje me aftësinë e qeverive për të menaxhuar financat në sektorin publik e nxitur nga kriza financiare dhe ekonomike dhe shpesh edhe nga veprimet politike gjithashtu. Është shqetësues fakti, nëse publiku i përgjithshëm e kupton efektin e zgjerimit të borxhit të përgjithshëm dhe çfarë mungesash sjell ai për të ardhmen. Qeveritë duhet që të rindërtojnë besimin në financat publike dhe në aftësinë e shtetit për të përmbushur angazhimet ekzistuese dhe planifikimin e të ardhmes”.

Në literaturën e shfletuar cilësohet se ka një korrelacion midis nivelit

¹ ICAEW-Drejtor Rajonal për Evropën

të ulët të besimit ndaj mënyrës se si administrohen aktivitetet e qeverisë dhe mungesës së besimit në planet e financimit për programet bazë në financimin e shërbimeve publike si për shëndetsinë, arsimin dhe infrastrukturën. Ka një nivel të ulët të besimit që paraja publike është duke u përdorur në mënyrën më të mirë të mundshme, në këto kushte ndihet nevoja për informacion të lidhur me transparencën se si fondet publike janë përdorur.

Paraqitëm një qasje europiane lidhur me rënien e besimit ndaj qeverisjes për të theksuar faktin se ky është një problem më i gjerë se realitetit shqiptar, pavarësisht se faktorët dhe shkaqet janë të ndryshme, pasi të ndryshme janë dhe pritshmëritë. Kur flasim për Shqipërinë duhe të bëjmë një hyrje apo të shpjegojmë kontekstin në të cilin po gjykojmë besimin e publikut, llogaridhënien dhe rolin e audituesve të KLSH në këtë trekëndësh komunikues. Po jetojmë një moment të trazuar politik dhe ekonomik, ku pasiguria për të ardhmen ndihet kudo. Është thyer keq besimi i qytetarëve dhe ky është një sinjal alarmi, pasi vë në rrezik realizimin e misionit që qeveria ka marrë

përsipër. Nëse qeverisë i mungon besimi i qytetarëve të vet, misioni i saj kthehet në një sipërmarrje të pamundur. Audituesit e jashtëm publik, nëpërmjet punës së tyre shërbejnë si pasqyrë ku qytetarët mund të shikojnë në mënyrë të besueshme nga brënda se si ka drejtuar qeveria.

Në këtë punim do të trajtojmë rolin e audituesve si gardianë të besimit të publikut duke kaluar nga një përjasje teorike të përgjegjshmërisë dhe llogaridhënies si parime të rëndësishme të administrimit publik tek niveli i matur i besimit të publikut ndaj qeverisjes dhe institucioneve shtetërore të lidhura me rolin e moderuar të institucioneve supreme të auditimit në përmirësimin apo rritjen e përgjegjshmërisë përkthyer edhe me sinjale shprese për besimin qytetar. Në fund do ndalojmë në analizën se si KLSH, ka realizuar këtë funksion, sa ka shërbyer ajo me punën e saj audituese si katalizator në rritjen e përgjegjshmërisë së institucioneve të shtetit dhe a ka shërbyer si instrument për transparencën e munguar dhe dëshiruar nga qytetarët.

Parimet e qeverisjes dhe besimi i publikut

Parimet e qeverisjes janë unike siç është unik dhe vetë aktiviteti i sektorit publik. Unike është natyra jo-fitimprurëse e transaksioneve në sektorin publik, objektivi i ofrimit të shërbimeve me karakter publik dhe natyrisht rëndësia e vecantë që merr konteksi politik i drejtimit të këtij sektori. Përgjegjshmëria është parimi kyc i cili siguron dhe garanton që njerëzit e zgjedhur përdorin burimet dhe autoritetin për të përbushur vetëm qëllimet dhe objektivat për të cilat janë mandatuar. Llogaridhënia është detyrimi për tu përgjigjur për përgjegjësitë që i janë akorduar ², është procesi ku institucionet e sektorit publik dhe individët brenda tyre, reflektojnë përgjegjësi për vendimet dhe veprimet e tyre në administrimin e fondeve publike dhe të gjitha aspektet e performancës, dhe i nënshtrohen një shqyrtimi të jashtëm të përshtatshëm.

Llogaridhënia nuk mund të shikohet e shkëputur nga parimi i të qenit i hapur, parim që nënkupton që administrata është e hapur kundrejt

misioneve të mbikqyrjes dhe auditimit të jashtëm, ndërkohë që transparencia sugjeron që, kur aktivitetet egzhaminohen nga afër, mund të “shihet përtej” mbikqyrjes dhe auditimit. Një administratë publike e hapur dhe transparente lejon, nga njëra anë, që çdo njeri i ndikuar nga një veprim administrativ të njohë bazën e këtij vendimi, dhe nga ana tjetër lehtëson auditimet e jashtme dhe misionet mbikqyrëse. Të qenit i hapur dhe transparent si parime të shtetit të së drejtës, reflektojnë barazinë para ligjit, dhe ndikojnë drejtpërsëdrejti në përgjegjshmërinë. Aksesit ndaj informacionit të sektorit publik i lejon qytetarët të jenë më të përfshirë në ciklin e vendosjes së politikave, nxit përgjegjshmërinë për rezultatet dhe ndërton besimin e qytetarëve në institucionet qeveritare. Liria e informacionit mbi ligje si dhe referenca në qasje ligjore për informim - janë një shtyllë themelore e transparencës. Ata parashikojë "të drejtën për tu njohur" nga qytetarët, duke rritur përgjegjshmërinë dhe promovimin e pjesëmarrjes së informuar në bërjen e politikave.

Zbulimin proaktiv (psh dhënia e informacionit pa pengesa burokratike), është thelbësore për ndërti-

2 IFAC - Qeverisja në Sektori publik: Një Perspektivë Udhëheqëse, 2001

min e besimit të publikut. Transparenca buxhetore kontribuon në besim e qytetarëve në aktivitetin e qeverisë. Buxheti i programuar duhet të jetë në dispozicion të publikut dhe kjo do të ndihmonte qytetarët të kuptonin më mirë politikat fiskale dhe prioritetet qeverisëse. Buxheti i publikuar kontribon në disiplinën fiskale, shpërndarjen efiçente të burimeve dhe efikasitetin operacional. Pjesëmarrja qytetare ndihmon që qeveritë të mbahen të përgjegjshme për realizimin e buxheteve sa më realiste dhe të qëndrueshme, si dhe përcakton ndikimin social dhe ekonomik të politikave të programuara. Fakti që informacionet fiskale janë të ndërlikuara edhe pse programet qeveritare bëhen publike, pa dashje reduktojnë transparencën dhe llogaridhënien. Në të vërtetë, qytetarët mund të ngatërohen nga gjuha teknike dhe nga të vëllimi i informacionit të buxhetit që i paraqitet legjislaturave, duke vështirësuar në këtë kontekst dhe misionin e këtij publikimi.

Duke pasur parasysh riskun e lartë financiar në prokurimin publik, vëllimin e madh të transaksioneve, dhe ndërveprimin e ngushtë midis sekt-

orit të prokurimit dhe sektorit privat, mundësi të shumta për përfitime private dhe efektivitet të ulët të parave të taksapaguesve janë evidente. Qasja ndaj informacionit, pjesëmarrja e palëve të interesuara në të gjitha fazat kryesore të ciklit të prokurimit, si dhe mundësia e rishikimit apo korrigjimit në rast të kontestit janë themelore për llogaridhënien në prokurimin publik. Publikimi dhe përdorimi i lirë i të dhënave të prodhuara mund të ndihmojnë në rritjen e transparencës si dhe të gjenerojë mundësi për të përmirësuar performancën e qeverisë dhe kryesisht të mbajë qeveritë të përgjegjshme. Transparenca gjatë gjithë ciklit të prokurimit publik është kritike për të minimizuar rrezikun e mashtrimit, korrupsionit dhe keqadministrimit të fondeve publike.

Me zhvillimin e demokracisë rritet dhe ndërgjegjësimi civil, kështu qytetarët shfaqen përherë e më aktiv në kërkimin e më shumë të drejtave si tatimpagues, duke u organizuar në grupe civile me synimin për të ushtruar një ndikim të madh jo vetëm mbi aktivitetet e ndryshme të qeverive, por edhe në marrjen e vendimeve strategjike.

Kjo lëvizje civile, në cdo rast ka nevojë për informacion dhe akoma më tej, për ekspertizën e organeve të specializuara të auditimit, që do t'ju lejonin të kuptonin më mirë se si janë administruar taksat e tyre. Nga ky këndvështrim, Institucionet Supreme të Auditimit, janë ndër hallkat kryesore që ndikojnë jo vetëm në përgjegjshmërinë e përdorimit të fondeve publike, por edhe në transparencën e tyre, nëpërmjet vendosjes në dispozicion të publikut të raporteve të tij të auditimit.

Besimi i publikut në mjedisin shqiptar

Korrupsioni mbetet një ndër fenomenet më negative, që cënojnë demokracinë dhe shtetin ligjor në shoqërinë e sotme. Pavarësisht deklarimeve dhe përpjekjeve, lufta ndaj korrupsionit në Shqipëri mbetet një nga çështjet më problematike, për të cilën kërkohet akoma një angazhim konkret dhe i vazhdueshëm nga ana e të gjithë aktorëve politikë. Ai madje shihet si një problem serioz edhe nga vetë qytetarët, të cilët të pyetur³ se në çfarë mase mendojnë se korrupsioni është

të problem në sektorin publik në Shqipëri, e kanë vlerësuar me nivelin maksimal 5 (në një shkallë vlerësimi nga 1 (nuk është problem) tek 5 (problem shumë i madh). Në intervistat e realizuara me qytetarët, konstatohet se në marrëdhënien që ata kanë me administratën publike, rryshfeti nuk përbën vetëm një kosto në vlerë monetare që jepet padrejtësisht, por krijon edhe efekte diskriminimi në dhënien e shërbimeve për ta.

Në barometrin global të korrupsionit 2013⁴, cilësohet fakti se qytetarët shprehen se ata nuk mund të bëjnë ndryshimin kur bëhet fjalë për luftën kundër korrupsionit, situatë që është theksuar akoma më shumë në vitin 2014. Ata janë të gatshëm të reagojnë kundër këtij fenomeni, që prek drejtëpërdrejtë interesat e tyre, por besimi është mjaft i lëkundur, për shkak të kulturës së mosndëshkimit edhe kur këto raste janë denoncuar. Në këtë kontekst mund të themi se rreziku për korrupsion është më i madh në ato raste kur denoncimi apo raportimi i akteve korruptive nga qytetarët nuk

³ Studim i realizuar nga autori mbi këtë temë

⁴ Transparency International Albania, raport i publikuar "Barometri global i korrupsionit".

mbështetet apo nuk mbrohet nga institucionet shtetërore me anë të mekanizmave ligjorë pavarësisht mjeteve konkrete për denoncim (linjat telefonike apo portale në internet). Për këtë arsye është mjaft e rëndësishme që shteti të garantojë në mënyrë efektive mundësinë për ushtrimin e një të drejte të tillë nga çdo qytetar dhe të sigurojë mbrojtjen e tyre nga format e ndryshme të kërcënimit si: largimi nga puna, dëmtimi fizik, cënimi i dinjitetit personal, fyerjet e personalitetit apo nisjen e procedimeve administrative, civile, penale në ngarkim të tij. Frika nga pasojat e mësipërme, e shoqëruar kjo dhe me nivelin e ulët të ndërgjegjësimit të publikut, mungesën e informacionit për mundësitë që ofron legjislacioni, si dhe me nivelin e ulët të besimit tek institucionet, janë arsyeja kryesore që pengojnë luftën ndaj këtij fenomeni.

Nga studimi i realizuar (ku janë pyetur rreth 500 qytetarë) vetëm 12% e qytetarëve mendojnë se veprimet e qeverisë në luftën kundër korrupsionit janë efektive (ky nivel për një klaster të kufizuar). Besimi i publikut është përkeqësuar ndjeshëm, kjo si pasojë edhe e faktit se

nivelet më të larta të qeverisjes nuk po marrin seriozisht luftën ndaj korrupsionit në përgjigje të zërit të qytetarëve dhe nuk po shihen përpjekje në rritjen e transparencës dhe përgjegjshmërisë të të mandatuarve. Instrumentet të cilat vlerësojnë besimin e publikut⁵ sipas anketimit të realizuar tregojnë se besimi është në nivele mjaft të ulta, kështu:

⁵ Është përdorur vlerësimi nga 1 në 5 ku 1 është niveli më i ulët i perceptuar nga të intervistuarit

Tabela nr.1

<i>Instrumentet e vlerësuar</i>	<i>Shkalla e vleresimit</i>				
	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>Informimi i vazhdueshëm i publikut mbi rastet korruptive të zbuluara</i>		2			
<i>Rritja e transparencës dhe efijencës në punën e institucioneve publike, për të përmirësuar perceptimin e publikut për performancën e tyre</i>	1				
<i>Rritja e numrit të vendimeve që kanë të bëjnë me ndëshkimin e rasteve korruptive</i>		2			
<i>Informimi i publikut nëpërmjet statistikave mbi denoncimet për korrupsion dhe mënyrën e trajtimit të tyre nga institucionet përgjegjëse</i>	1				

Burimi: Autori

Rezultatet tregojnë një nivel të ulët të perceptimit qytetar lidhur me përpjekjet e qeverisë për të reaguar në drejtim të krijimit të një mjedisi transparent që do të rriste dhe motivonte besimin qytetar. Në forcimin e besimit të publikut tek organet e zgjedhura, ndikon edhe përgjegjshmëria e tyre për evidentimin e problemeve dhe mangësive gjatë punës së tyre, me synim përmirësimin në vazhdimësi, përpjekje që nuk perceptohen nga qytetarët e anketuar. Nga ana tjetër, literatura e shfletuar tregon se vendet me nivel të lartë mosbesimi janë ato vende

ku kërkesat për informim dhe transparencë janë të larta.

Në sondazhim më të fundit të bërë nga IDI (Instituti për Demokraci dhe Ndërmjetësim), referuar besimit të qytetarëve konstatohet se rezultatet janë pothuaj të njëjta pavarësisht momenteve të ndryshme kohore kur janë realizuar sondazhet. Të dhënat e bëra publike së fundmi, identifikojnë policinë si fusha ku qeveria po performon më mirë se në të shkuarën, ndërsa vihet re ulje besimi për forcat e armatosura apo shoqërinë civile. Qytetarët janë të pakënaqur nga ofrimi i

shërbimit për punësim nga qeveria aktuale dhe vijojnë të konsiderojnë problematik sistemin gjyqësor, për të cilin ankohen pjesa më e madhe e të anketuarve⁶. Përgjithësisht mbi 50% e të anketuarve janë të pakënaqur nga qeveria dhe politikat e saj dhe kjo ka rritur notat e pesimizmit masivisht. Ndërmjetësimi ka matur edhe perceptimin e qytetarëve ndaj transparencës së qeverisjes dhe institucioneve të tjera në vend nga ku ka rezultuar se “Opinionit publik shqiptar pret nga qeveria që të jetë transparente, e hapur për qytetarët dhe të zbatojë politikat kundër korrupsionit”. Qytetarët që kanë marrë pjesë në sondazh kërkojnë në shumicë që informacionet financiare dhe kontratat që financohen nga buxheti i shtetit të bëhen publike.

Kriza e besimit është evdiente për qytetarët e të gjitha moshave në gjithë vendin por më shumë tek brezi i ri. Besimi i pakët te qeveria çon jo vetëm në përdorimin e mjeteve informale të marrjes së shërbimeve dhe në një gatishmëri më të

vogël për të paguar taksa, por edhe në pakësimin e burimeve të qeverisë për të paguar shërbimet publike, duke plotësuar kështu një qark vicioz mosbesimi dhe korrupsioni. Duke mbledhur paraprakisht mendimet e qytetarëve dhe duke i përdorur ato për veprime administruese, ky rreth vicioz mund të prishet.

KLSH dhe roli i saj si katalizator në rritjen e përgjegjshmërisë dhe besimit qytetar

Auditimi i jashtëm publik është instrumenti kryesor që mund të ndihmojë që një qeveri të jetë e përgjegjshme dhe të rrisë llogaridhënien pavarësisht formës që mund të përdori, kështu do të realizojë jo vetëm misionin e tij por do të plotësojë edhe kërkesat e qytetarëve për informacion të shëndetshëm se si përdoren paratë publike. Ajo që kanë në dorë audituesit e jashtëm publik është që përmes konstatimeve të tyre të sjellin rekomandime të vlefshme për të përmirësuar punën dhe aspektet më delikate të lidhura me administrimin e parasë publike. Audituesit duhet të fokusohen që në proceset e hershme të programimit duke siguruar që para-ja të ndahet sipas projekteve të

⁶ Sondazh opinionesh “Besimi tek qeveria” në kuadrin e projektit të partneritetit për qeverisje të hapur

programuara dhe të eliminohen deviacionet që nuk sjellin vlerë të shtuar për projektet. Garancia që jepet në lidhje me programe të caktuara kufizon dështimet administrative, parandalon dështimet e shpenzimet e panevojshme të parave publike. Pra auditimi realizohet si “në rrjedhën e sipërme”, pra mënyra se si është arritur vendimarrja brenda qeverisë, institucioneve dhe agjencive, dhe “në drejtim të rrymës”, për mënyrën se si shërbimet janë realizuar.

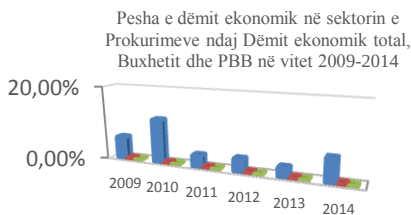
Ron Hodges & Gillian Fawcett në punimin e tyre cilësojnë se audituesit janë krijuar për të “ndjekur paratë”. Audituesi mund të pranojë që kontraktimi i punëve publike ka një ngjashmëri me "kutinë e zezë" së avionit, kështu që instrumenti i vetëm i llogaridhënies është vetë kontrata, por ata duhet të depërtojnë më thellë. Për të mirëmenaxhuar risqet e dështimit në sigurimin e shërbimit dhe për të rritur besimin e publikut llogaridhënia dhe transparenca janë jo vetëm të nevojshme por dhe të domosdoshme.

Audituesi duhet të shikojë përpara dhe prapa në kohë, kur qeveritë (jo gjithmonë me vetëdije) marrin vendime për shpenzime me pasojat që shtrihen në të të ardhmen e afërt

dhe të largët, për shembull lidhur me zhvillimet në sektorin e energjisë apo atë të pensioneve. Nëpërmjet gjetjeve të auditimeve të realizuara në sektorët më me risk, pra aty ku shpenzohet më shumë para publike synohet të rritet përgjegjshmëria institucionale, ndikohet në ndërgjegjësimin e punonjësve shtetëror për të realizuar misionin e tyre duke u kujdesur për vlerën e parasë. Po si ka performuar KLSH në plotësimin e këtij misioni?

KLSH, në vitet e fundit ka një qasjes të re, për auditime cilësore, në shërbim të qytetarit, të orientuar drejt shëndoshjes së financave publike dhe rritjes së përgjegjshmërisë dhe transparencës në përdorimin e fondeve publike. Kjo qasje reflektohet në nivelin e raporteve të përgatitura, nivelin e çështjeve të adresuara si Kuvendit dhe Qeverisë duke kërkuar ndërhyrje të menjëhershme sidomos në rastet flagrante ku interesat e shtetit janë prekur rëndë. Një tregues i rëndësishëm i punës së auditimit të jashtëm është niveli i gjetjeve të adresuara të cilat kanë patur një trend rritës sidomos në tre vitet e fundit. Duke konsideruar si zonën me risk më të lartë në shpenzimin e parasë publike por

duke patur parasysh dhe interesin qytetar sidomos në lidhje me prokurimin e shërbimeve dhe kontratat e lidhura për realizim kemi analizuar nivelin e dëmeve të konstatuara në prokurimin e fondeve publike gjatë auditimeve të realizuara, sipas trendit të tyre për vitet 2009-2014.

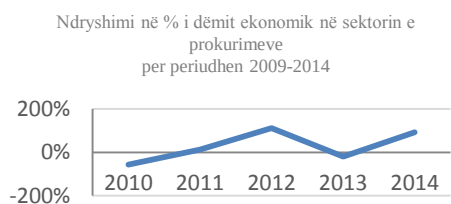
Ndërsa po të shikojmë paraqitjen grafike të mëposhtme është e qartë se niveli i gjetjeve është gati trefishuar krahasuar me vitet 2010, 2011 duke reflektuar përpjekjen tonë për të ndërgjegjësuar administratën për përgjegjshmëri më të lartë dhe rritje të nivelit të llogaridhënies.

Burimi: KLSH

Niveli i konstatimeve shihet si një instrument i rëndësishëm për të promovuar përgjegjshmëri institucionale, duhet të mendojmë se alokimi dhe shpenzimi i fondeve duhet të drejtohet nga parime si eficaenca dhe efektiviteti aq të nevojshëm për një mirëadministrim qeverisës.

Ndryshimi në % i dëmit ekonomik nga viti në vit tregon për intensifikim të punës audituese dhe përmirësim i kapaciteteve të brëndshme, për të bërë më të bërë më të mirën në përcjelljen e kërkesës së qytetarëve për një qeveri të përgjigjshme dhe transparent dhe që përgjigjet për çdo shkelje të parimeve të qeverisjes nga punonjësit e saj.

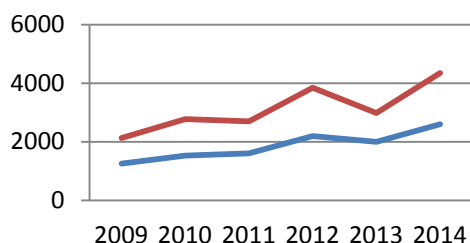

Burimi: KLSH

Tregues që reflekton përkushtimin e audituesve të KLSH, për të rritur përgjegjshmërinë dhe llogaridhënien janë edhe niveli i masave të dhëna dhe të zbatuara të cilat jkanë

ndjekur një trend rritës referuar po periudhës nga viti 2009-2014. Sa më shumë që institucionet përgjigjen dhe reagojnë ndaj rekomandimeve aq më shumë rritet jo vetëm përgjishmëria e tyre por dhe bëhen më të ndërgjegjshëm për misionin dhe objektivin e shpenzimit me mencuri të parasë publike.

Trendi i masave të rekomanduara

Burimi.KLSH

Konkluzione

Ajo që mund të themi në fund të këtij punimi është se audituesit e jashtëm publik, janë lojtarët kryesorë në nxjerrjen e përgjegjësiave për atë që mund ta quajmë dramën e financave publike në Shqipëri. Por duke qënë se janë pothuajse të vetëm kërkohet që të forcojnë zërin e tyre, të rrisin prezencën mediatike për probleme të rëndësishë së veçantë në mënyrë që perceptimi i

publikut ndaj rolit të auditimit të jashtëm publik të zgjerohet akoma. Nga ana tjetër me rëndësi për të mos thyer besimin e qytetarëve, është “sensibilizimi popullor” për funksionin dhe misionin se çfarë audituesit mund të përfshihen. Kur dhe ku ata mund të përfshihen kur bëhet fjalë për vendimet e marra nga politikanët e zgjedhur. Pra rruga drejt besueshmërisë është e lidhur ngushtësisht me perceptimet e pavarësisë. Në këtë kontekst sjellja e një institucioni të pavarur si KLSH, duhet të jetë e kujdesshme dhe me një strategji të qartë në drejtim të rritjes së besimit të qytetarëve, kur flitet për përpjekjet e saj për të drejtuar qeverinë drejt përgjegjshmërisë institucionale.

Njihet lidhja kryesore në zinxhirin e llogaridhënies mes audituesit të jashtëm publik, parlamentit dhe legjislaturës. Ajo që ofrohet nga literatura është se një element vlerësimi i demokracisë varet nga vlerësimin që publiku reflekton në bashkëpunimin dhe bashkërendimin e punës së tyre. Parlamentit përmes raporteteve të auditimit duhet të kërkojë dhe synojë maksimalizimin e vlerës së projekteve të cilave u ka dhënë mbështetjen financiare. Rri-

tja e diskutimeve parlamentare ndërgjegjësimi i publikut i ndaj asaj që është bërë, sjell vetëm presion pozitiv duke i orientuar veprimet korrigjuese drejt rritjes së performancës buxhetore.

Situata në Shqipëri referuar krizës në të cilën kanë rënë financat publike dhe qeverisja e vendit, kërkon që auditimi të shkoj përtej identitetit profesional me qëllim rritjen e përgjegjshmërisë dhe rikthim të besimit të thyer të qytetarëve.

Nga: Prof.As. Manjola NAÇO
Drejtore e Përgjithshme,
Kontrolli i Lartë i Shtetit

KLISH KREMTON PËR HERË TË PARË NË HISTORINË E TIJ PËRVJETORIN E KRIJIMIT

*Fjala e mbajtur në ceremoninë e organizuar me rastin e 90 vjetorit të krijimit të
KLISH-së (salla e seancave plenare në Kuvendin e Shqipërisë)*

*Pas interpretimit të Himnit Kombëtar nga Mjeshtri i madh
Kastriot Tusha*

Faleminderit Mjeshtrë i Madh

z. Kastriot Tusha,

I nderuari z. Ilir Meta, Kryetar i Kuvendit
të Republikës së Shqipërisë,

I nderuari President, z. Bamir Topi,

I nderuari z. Bashkim Dedja,

Kryetar i Gjykatës Kushtetuese,

I nderuari z. Florjan Nuri,

Sekretar i Përgjithshëm i Presidencës,

Të nderuar Drejtues dhe Përfaqësues të Komuniteteve Fetare,

Të nderuar Deputetë, Përfaqësues të Shoqërisë Civile dhe më gjerë,

Të nderuar zotërinj Ambasadorë,

Të dashur Auditues,

Më lejoni që edhe në emrin tuaj t'ju
uroj mirëseardhjen në këtë cere-
moni të 90- vjetorit të KLSH
personaliteteve të auditimit të

jashtëm publik European dhe
drejtuesve të institucioneve supre-
me të auditimit nga Europa,
zotërinjve:

Dr. Josef Moser, Sekretar i Përgjithshëm i INTOSAIT-t dhe President i Gjykatës Austriake të Auditimit;

Dr. Vitor Caldeira, President i Gjykatës Europiane të Audituesve;

Prof.Ass.Dr. Recai Akyel, zv/President i EUROSAT-t dhe President i Gjykatës Turke të Llogarive;

z.Ivan Klesiç, Auditues i Përgjithshëm i SAI-t të Kroacisë;

z.Milan Daboviç, President i Senatit të Institucionit Shtetëror të Auditimit të Malit të Zi;

z.Radoslav Sretenoviç, President i Institucionit të Auditimit Shtetëror të Serbisë;

z.Milenko Sego, Auditues i Përgjithshëm i SAI-t të Bosnje Hercegovinës;

z.Wojciek Kutyla, zv/President i SAI-t Polak;

z.Cosmin Nicula, zv/ President i SAI-t Rumun;

z.Artan Venhari, zv/Auditues i Përgjithshëm i Zyrës së Auditorit të Përgjithshëm të Kosovës;

z.Naser Ademi, zv/Auditues i Përgjithshëm i SAI-t të Maqedonisë, dhe zotërinjve

Robert Gielisse, Këshilltar i Lartë në DG-Budget,

Joop Vrolijk dhe të tjerë.

Në Kongresin e fundit të INTOSAI-t, INCOSAI XXI, në tetor 2013 në Pekin, tema qendrore ishte vendosja e auditimit kombëtar në shërbim të qeverisjes kombëtare. Në Kongresin e fundit të EUROSAI-t, zhvilluar në qershor 2014 në Hagë të Holandës, tema qendrore ishte inovacioni, ose “Cila është hera e fundit që keni bërë një gjë për herë të parë?”.

E pra sot, ne si KLSH, për herë të parë në historinë e institucionit kremtojmë 90 Vjetorin e krijimit të Kontrollit të Lartë të Shtetit, të bindur se në 100 Vjetorin e tij, do të kemi një trupë akoma dhe më profesionale audituesish dhe me shpresën e madhe se Shqipëria do të jetë anëtare e Bashkimit Evropian. Natyrisht do të kemi dhe Kryetar të ri të KLSH atëherë.

Duke kremtuar 90 Vjetorin e krijimit sot, ne promovojmë dhe sjellim në vëmendje të publikut, partnerëve tanë vendas e të huaj, si dhe komunitetit ndërkombëtar, jo vetëm historinë dhe trashëgiminë tonë

institucionale por edhe mesazhet për drejtimit dhe sfidat kryesore të misionit dhe punës tonë në të ardhmen.

Misioni ynë, në dritën e orientimit themelor të Kongresit të fundit të INTOSAI-t, në Pekin, sipas përcaktimeve kushtetuese në Nenet 162-164, të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë, por edhe në Nenin 1, të Deklaratës së Limës, e konsideruar si “Kushtetuta e Institucioneve Supreme të Auditimit” është **rritja e transparencës dhe përgjegjshmërisë në menaxhimin e fondeve publike, në një shkallë më të gjerë, për të gjithë komunitetin të cilit një SAI i shërben Taksapaguesve, Publikut, Parlamentit dhe Organeve Ekzekutive, duke kufizuar në maksimum abuzimet dhe duke siguruar përdorimin me ekonomikitet, efektivitet dhe eficiencë të këtyre fondeve.**

Sikurse ka orientuar Kongresi INCOSAI XXI, i INTOSAI-t, i cili tashmë është një dokument themeltar i institucioneve supreme të auditimit “SAI-t mund të ndihmojnë duke rritur transparencën, duke siguruar përgjegjshmërinë, promovuar performancën, dhe duke luftuar korrupsionin, të përmirësojnë

qeverisjen e mirë kombëtare dhe të rrisin paanshmërinë. Qëndrueshmëria afatgjatë e politikave financiare është një parakusht i pamohueshëm për qeverisjen e mirë kombëtare. SAI-et, nëpërmjet auditimit të pavarur profesional, mund të ndihmojnë vendimmarrësit publikë të ruajnë qëndrueshmërinë dhe zbatimin e politikave financiare, duke rritur transparencën, duke raportuar mbi performancën e financave publike dhe duke nënvizuar risqet e sistemit.

Si një SAI që kërkon të zhvillohet me parametrat e SAI-ve të përparuara evropiane, ne si KLSH jemi të gatshëm të marrim përsipër këtë përgjegjësi, duke audituar në linjë me standardet e INTOSAI-t.

Mbi këtë qasje të re që shtron Forumi më i lartë i komunitetit të INTOSAI-t, vizioni ynë është shndërrimi i audituesve të KLSH-së në një trupë moderne auditimi, që zbaton standardet ndërkombëtare ISSAI të INTOSAI-t në kushtet dhe specifikat e Shqipërisë, e aftë të përballojë sfidat e kohës për shëndoshjen e plotë dhe qëndrueshmërinë e financave publike, të thellojë transparencën dhe llogaridhënien, të luftojë në thellësi dhe në sistem korrupsionin, si dhe të bashkë-

punojë me efektivitet dhe eficiencë me institucionet simotra në Europë dhe më gjerë, si dhe me të gjithë partnerët tanë vendas.

Ne jemi të vendosur që të ruajmë dhe zhvillojmë vlerat e vërteta të punës profesionale audituese, të ruajmë pavarësinë, objektivitetin, integritetin, përgjegjshmërinë, profesionalizmin, bashkëpunimin, duke i shërbyer interesit publik; të thellojmë transparencën, duke përditësuar eksperiencën më të mire dhe të vyer të audituesve tanë me të rejat më të fundit të auditimit suprem modern, nën moton e INTOSAI-t “*Experientia mutua Omnibus Prodest*”.

Me lejoni tani që të ftoj për të marrë fjalën Kryetarin e Kuvendit të Shqipërisë, zotin Ilir Meta dhe njëherazi ta falenderoj për mbështetjen që na ka dhënë në vijimësi dhe veçanërisht me krijimin e kushteve për zhvillimin e kësaj ceremonie për ne, në këtë sallë të nderuar të Kuvendit të Shqipërisë.

RËNDËSIA E FORCIMIT TË STABILITETIT FINANCIAR PËR KRIJIMIN E BARRIERËS KUNDREJT RISKUT TË KRIZËS FINANCIARE DHE ROLI I SAI-VE

Matja e qëndrueshmërisë ka për qëllim të përgjigjet nëse qeveria mund të mbajë të njëjtin drejtim të shpenzimeve dhe të ardhurave, ose ajo duhet të kryej një rregullim për të mbajtur borxhin konstant si proporcion i GDP.

**Nga Prof. Assoc. Dr. Recai
AKYEL**
**President i Gjykatës Turke të
Llogarive**

Hyrje

Përtej çdo dyshimi, impakti i krizës ekonomike dhe financiare po ndikon mirëqënien e çdo vendi në botë. Kriza e fundit financiare e pati zanafillën në Shtetet e Bashkuara të Amerikës në 2007, dhe u shpërnda në të gjithë botën duke marrë trajtën e një krize globale. Një numër i konsiderueshëm njerëzish u prekën nga kostot e mëdha të dëmit që lindën si pasojë e krizës. Papunësia u rrit dhe standardet e jetesës për shumë njerëz u përkeqësuan. Qeveritë u përballën me një tkurrje të

kushteve të kreditimit, rritje të kërkesave për huamarrje, kushte të paqëndrueshmërisë të tregut dhe rrjedhimisht uljen e besimit të publikut. Në këto kushte është e kuptueshme pse Institucionet e Larta të Auditimit pritet të luajnë një rol më aktiv në sigurimin e stabilitetit financiar duke paraprirë rreziqet potenciale të krizës nëpërmjet gjetjeve dhe rekomandimeve. Në këtë kontekst, më poshtë kemi përmendur funksionet e auditimit dhe karakteristikat e konsideruara të rëndësishme për pritshmëritë e SAI-ve në rritjen e përgjegjshmërisë, transparencës dhe paralajmërimin kundër riskut të krizave.

Auditimi i menaxhimit të borxhit publik dhe vlerësimi i performancës me treguesit e borxhit

Mësimet e nxjerra nga krizat financiare kanë nënvizuar rëndësinë e stabilitetit financiar në ruajtjen e financave publike. Në këtë kontekst, niveli, trendi, përbërja dhe struktura e borxhit publik u kthyen në një çështje parësore për shkak të lidhjes direkte me vulnerabilitetin fiskal. Si rezultat, shumë vende i kanë kushtuar një vëmendje të veçantë vlerësimit të borxhit publik nëpërmjet treguesëve të borxhit dhe performancës fiskale. Përfundimisht, analiza e qëndrueshmërisë, fleksibilitetit dhe vulnerabilitetit erdhën në rendin e ditës si komponent thelbësor në menaxhimin e borxhit publik.

Analiza e qëndrueshmërisë, fleksibilitetit dhe vulnerabilitetit

Qëndrueshmëria shkurtimisht mund të përkufizohet si niveli në të cilin qeveria mund të mbajë programet ekzistuese dhe të përmbushë detyrimet e kreditorëve ekzistues pa rritur barrën e borxhit mbi ekonominë. Matja e qëndrueshmërisë ka për qëllim të përgjigjet nëse qeveria mund të mbajë të njëjtin drejtim të

shpenzimeve dhe të ardhurave, ose ajo duhet të kryej një rregullim për të mbajtur borxhin konstant si proporcion i GDP (ISSAI 5422). Treguesit kryesorë që përdorin raportin borxh/GDP janë pikërisht: treguesi i qëndrueshmërisë fiskale, treguesi i Buiter-it, treguesi i hendekut kryesor afatshkurtër, deficit primar makro-rregullator, treguesi i qëndrueshmërisë së pozicionit fiskal dhe treguesi i disponueshmërisë së monedhës (ISSAI 54-11).

Fleksibiliteti mund të përkufizohet si shkalla në të cilën qeveria mund të rrisë burimet e saj financiare për t'iu përgjigjur angazhimeve në rritje, duke zgjeruar të ardhurat e saj ose duke rritur barrën e borxhit.

Interesat qeveritare të raporteve pagesa/të ardhura dhe borxhi publik total/të ardhura janë konsideruar si treguesit më të zakonshëm për analizën e fleksibilitetit.

Vulnerabiliteti mund të përkufizohet shkurtimisht si shkalla në të cilën një qeveri bëhet e varur nga burimet e financimit jashtë kontrollit apo influencës së saj, burime të brendshme dhe ndërkombëtare. Si pasojë e krizës financiare që ndikon në ekonominë globale në fushën e

sektorit publik dhe privat, fenomeni i vulnerabilitet në lidhje me borxhin u bë një çështje shumë e rëndësishme për t'u diskutuar.

Institucionet ndërkombëtare, sektori akademik dhe autoritetet e menaxhimit të borxhit kanë studjuar matjen dhe vlerësimin e çështjes së vulnerabilitetit. Në studimet e tyre treguesit më të zakonshëm mund të renditen si më poshtë; Mbajtja e Borxhit të Jashtëm të Qeverisë/ Borxhin Neto të Qeverisë, Borxhi në Monedhën e Huaj/ Borxhin Neto të Qeverisë, Llogaritë Rrjedhëse në Bilanc/ GDP, Total i Borxhit të Jashtëm/GDP, Borxhi në Valutën e Huaj/ Pranime të llogarishë rrjedhëse, Rezervat Ndërkombëtare Neto/Borxhi i Jashtëm.

Për sa i përket praktikës në Turqi, një mandat i qartë auditimi përkufizohet nëpërmjet ligjit për Gjykatën Turke të Llogarive (TCA) për auditimin e menaxhimit të borxhit publik dhe operacionet që kanë lidhje me borxhin publik.

Të gjitha llojet e huamarrjes së brendshme dhe të jashtme, të kreditimit, pagesat, shfrytëzimi i granteve të huaja, grantet e dhëna,

garancia e thesarit, arkëtimet e thesarit, menaxhimi i cash-it dhe çështje të tjera që lidhen me këto, transfertat e burimeve dhe shfrytëzimi i tyre, shfrytëzimi i fondeve të brendshme dhe të jashtme madje edhe fondet e Bashkimit Evropian përfshihen në fushën e auditimit të TCA. Në këtë kontekst, TCA kryen auditimin e rregullshmërisë dhe performancës mbi borxhin publik. Auditimi financiar si një auditim pjesë e rregullshmërisë kryhet edhe për pasqyrat financiare që kanë të bëjnë me nën sekretariatit e Thesarit, duke përfshirë huamarrjen e brendshme dhe të jashtme të arkëtueshmet e Thesarit dhe garancinë si një risk financiar.

Si një praktikë e auditimit në Turqi, është gjithashtu me vlerë të përmendet raporti në lidhje me Transaksionet e Thesarit të përgatitur nga TCA. Një pjesë e veçantë e këtij raporti i kushtohet borxhit publik dhe analizës së borxhit. Në këtë pjesë, struktura e borxhit publik dhe përbërja analizohet mbi bazën e treguesve të përzgjedhur të borxhit publik. Qëndrueshmëria, fleksibiliteti dhe vulnerabiliteti i borxhit publik vlerësohen në bazë të përkufizimeve të ndryshme të bor-

xhit publik dhe treguesve të borxhit. Përveç këtyre treguesve që përdoren për të analizuar fleksibilitetin, qëndrueshmërinë dhe cënueshmërinë e borxhit publik, risku i vulnerabilitetit nga maturimi i strukturës, përbërja dhe interesat reale të stokut të borxhit të brendshëm, analizohen ekskluzivisht.

SAI-t mund të luajë një rol aktiv në nxitjen e zbatimit të praktikave më të mira të menaxhimit të borxhit me tregues të bazuar në kuadrin e menaxhimit të riskut.

Një SAI mund të kërkojë nga qeveritë ndërtimin e një sistemi të plotë tregues për të parë vulnerabilitetin e borxhit të saj dhe për t'i dhënë prioritet administrimit të riskut (ISSAI 5422). Kjo qasje e SAI-t do të promovojë qeveritë që të përqëndrohen më shumë në vulnerabilitetin lidhur me monitorimin financiar dhe krijimin e një strukture të menaxhimit të riskut, të projektuar për të shërbyer si një mekanizëm i paralajmërimit të hershëm.

Auditimi i menaxhimit të detyrimeve me kusht, në kuadrin e vlerësimit të riskut

Pa dyshim, një nga mësimet thelbësore të nxjerra nga kriza financiare është rëndësia e një menaxhimi të shëndoshë të detyrimeve të kushtëzuara. Detyrimet e kushtëzuara, përkufizohen si detyrime që lindin në rast të një ngjarjeje të vecantë e diskrete që ndodh në të ardhmen dhe mund të analizohet në dy kategori: eksplicite dhe implicite.

Detyrimet eksplicite dhe implicite të kushtëzuara, si burime risku potencial fiskal

Detyrimet eksplicite të kushtëzuara, janë detyrime të veçanta, të krijuara me ligj apo kontratë me anë të politikës së qëllimshme publike ose nga ngjarje të paparashikuara. Në varësi të strukturës financiare dhe administrative dhe rekuizitat e vendit, detyrimet e kushtëzuara mund të kenë forma dhe lloje të ndryshme. Detyrimet e kushtëzuara në forma më të qarta mund të jenë: borxhi i garantuar publikisht, garancitë shtetërore për investimet private, skemat e sigurimit shtetëror (sigurimi i depozitave, plani individual i pensionit, sigurimi i kultu-

rave, sigurimi nga përmytjet ose të sigurimi i rrezikut të luftës), kërkesat e mundshme ligjore, dëmtsh-përblimet etj.

Detyrimet e nënkuptuara të kushtëzuara mund të përkufizohen si një detyrim moral dhe etik i qeverisë të ndikuara nga presionet e grupeve të interesit publik. Borxhe të pasiguruar dhe detyrime të qeverive vendore ose subjekteve publike ose private, detyrimet mbi borxhin e pasiguruar, detyrimet e subjekteve që janë privatizuar, mbështetje për dështimin bankar përtej sigurimit të shtetit, dështimi i një fondi të pasiguruar të pensioneve, fondit të punësimit, apo fondit të sigurimeve shoqërore (mbrojtja e investitorëve të vegjël), detyrimet e bankës qëndrore (kontrata e këmbimit të monedhës së huaj, të mbrojtjes monedhës, stabiliteti i bilancit të pagesave), mund të konsiderohen si shembuj të nënkuptuar të detyrimeve të kushtëzuara.

Shuma e detyrimeve eksplicite dhe implicite është vendimtare në kuptimin e riskut të fshehur fiskal që mund të paraqesin duke rrezikuar edhe qëndrueshmërinë fiskale. Në mënyrë që të reduktojë pritshmërinë e dëmit fiskal, qeveritë

mund të alokojnë fonde rezervë dhe dispozita për detyrimet e kushtëzuara përpara se të gjenden në vështirësi. Për këtë arsye, ndërtimi dhe struktura e sistemit financiar publik duhet të marrë në konsideratë ndikimin e përgjithshëm të detyrimeve të kushtëzuara në ekspozimin e përgjithshëm të qeverisjes ndaj riskut.

Sigurimi i stabilitetit fiskal në sistemin financiar publik ka rëndësi të madhe për të siguruar gatishmërinë, identifikimin, klasifikimin dhe raportimin për detyrime të kushtëzuara. Problemi për detyrimet e kushtëzuara lind nga pasiguria e tyre tipike nëse pagesa do të bëhet apo jo dhe sasia potenciale. Prandaj, përgatitja e raporteve në lidhje me madhësinë dhe karakteristikat e detyrimeve, riskut fiskal dhe ndikimet e mundshme në bilancin e buxhetit është një vlerë e shtuar për SAI-n.

SAI-t gjithashtu mund të japin rekomandime mbi ekzistencën, funksionimin dhe përshtatshmërinë e sistemeve të kontrollit dhe menaxhimit të riskut për menaxhimin e detyrimeve të kushtëzuara.

Në anën tjetër, SAI nëpërmjet mandatit për auditimin financiar, mund të inkurajojë institucionet publike për të ditur detyrimet e kushtëzuara në pasqyrat e tyre financiare në formën e memorandumeve apo shpjegim të shënimeve.

Me këtë mënyrë, zbulimi i plotë i informacionit financiar të besueshëm dhe të saktë në aspektin e detyrimeve të kushtëzuara i'u mundëson qeverive të matin risqet fiskale dhe të marrin masat e nevojshme në menaxhimin e tyre.

Për kushtëzimet materialisht të rëndësishme dhe angazhimeve që qeveritë përballen, SAI-t brenda kufijve të mandateve të tyre ligjore mund të shqyrtojnë informacione financiare të raportuar tek politikëbërësit dhe publiku, duke dhënë siguri për palët e përfshira.

Sa i përket praktikës në Turqi, në kuadër të menaxhimit të riskut në Thesarin Turk, një "tavan" u përcaktua në ligjin e buxhetit të qeverisjes qëndrore për të kufizuar angazhimet e supozuara të borxhit fiskal për çdo vit. Përveç këtij implemtimi të limituar në bazë, ndikimet e mundshme të detyrimeve të

kushtëzuara që lindin nga angazhimet supozuara të borxhit të dhëna nga Thesari, maten dhe monitorohen në bazë të analizave dhe skenareve të ndryshëm. Ndikimi i mundshëm mbi disiplinën fiskale dhe stokun e borxhit të papaguar publik janë marrë gjithashtu në konsideratë për vlefshmërinë e analizave të sipërpërmendura.

TCA vlerëson përputhshmërinë e vlerës aktuale të angazhimeve të supozuara të borxhit me atë të limiteve të përcaktuara në ligjin e buxhetit dhe jep siguri në Parlament mbi konformitetin.

Vlerësimi i përputhshmërisë me rregullat fiskale dhe operacionet e limituara në borxhin publik

Pa dyshim, ristrukturimi i sistemit financiar publik mbi parimin e qëndrueshmërisë fiskale u bë një prioritet për çdo vend për të parandaluar krizën ekonomike. Kuptohet qartë se një praktikë efektive e disiplinës fiskale që ka për qëllim uljen e deficitit buxhetor dhe borxhin e mëtejshëm janë konceptet kryesore për një ekonomi të shëndoshë. Në këtë kontekst, rregullat fiskale dhe synimet numerike

përdoren për të mbështetur besueshmërinë fiskale dhe disiplinën. SAI mund t'i japë siguri Parlamentit dhe publikut mbi përputhshmërinë në rregullat fiskale me kufizimet e paracaktuara. Në këtë mënyrë, SAI mund t'i shtojë vlerë besueshmërisë mbi rregullat fiskale dhe gjithashtu të kontribuojë në mirëfunksionimin e një politike fiskale të bazuar në rregull.

Sa i përket praktikës në Turqi: Ligji për Financat Publike dhe Menaxhimin e Borxhit, e përkufizon Thesarin e shtetit turk si njësinë e vetme të huamarrjes, që specifikon limitet e huamarrjes së re, siguron transparencën, llogaridhënien dhe qëndrueshmërinë në menaxhimin e borxhit.

Sipas ligjit të sipër përmendur, brenda vitit fiskal, duke marrë parasysh parimin e qëndrueshmërisë dhe zhvillimin e objektivave fiskale të vendit, shfrytëzimi i borxhit neto mund të kryhet duke bërë diferencën midis alokimeve të përmendura në ligjin e buxhetit dhe të të ardhurave të parashikuara. Limiti i huamarrjes nuk mund të ndryshohet. Megjithatë, ky afat mund të rritet vetëm deri në 5%

brenda vitit duke marrë parasysh zhvillimin dhe kërkesat e menaxhimit të borxhit dhe një rritje shtesë 5% vetëm me vendim të Këshillit të Ministrave, bazuar në mendimin e sekretariatit të thesarit dhe propozimin e ministrit. Në rast të një buxheti të balancuar, huamarrja mund të rritet deri në një maksimum prej 5% të ripagimit të principalit. Limiti në kategoritë e veçanta si shënimet e huamarrjes së brendshme që do të jetë në hua brenda vitit fiskal, përcaktohet me ligjin e buxhetit për çdo vit. Në mënyrë të ngjashme, limiti i objektit të garantuar për kreditimin e huaj që të sigurohet brenda vitit fiskal gjithashtu do të përcaktohet në ligjin e buxhetit për çdo vit.

Gjykata Turke e Llogarive dorëzon Deklaratën e Përgjithshme të Konformitetit në Parlament me një vlerësim të konformitetit para procesit buxhetor. Rezultatet e implementimit të ligjit buxhetor për qeverisjen qendrore krahasohen me rezultatet e llogarive të administratës publike. Së bashku me nivelin e konformitetit të tyre, zbatimi i kufirit të rezultateve të Thesarit vlerësohet në aspektin e besueshmërisë dhe saktësisë. Grupi i TCA,

i cili auditon Thesarin kryen rillo-garitjen e huamarrjes vjetore neto të brendshme dhe të jashtme, totalin e huamarrjes dhe totalin e objekteve të garantuara dhe shënimet e huamarrjes, pastaj vlerëson përputhshmërinë e këtyre shumave me atë të limiteve të paracaktuara në ligjin për buxhetin. Në këtë mënyrë, TCA jep siguri në Parlament se totali i huamarrjes nuk tejkalon vlerën e limiteve të garancisë të përcaktuara me ligjin e buxhetit dhe ligjin e menaxhimit.

Vlerësimi i pasqyrave financiare të qeverisjes së përgjithshme

Pasqyrat financiare në aspektin e besueshmërisë dhe saktësisë

Sidomos, në periudhën post krizës financiare, një rritje e njohurive dhe konsensusit u gjenerua në meritat e saktësisë dhe besueshmërisë së pasqyrave financiare të qeverisë. Për këtë arsye, rëndësia e krijimit të një strukture të shëndetshme për raportimin financiar transparent është vlerësuar me rëndësi. Së bashku me llogaridhënien dhe shqetësimet për transparencën, është kuptuar se cilësia dhe besueshmëria e të dhënave financiare është vendi-

mtare për vlefshmërinë, analizën fiskale dhe menaxhimin e riskut. Në këtë drejtim, SAI-t mund të bëjnë më shumë me anë të kontrollit financiar për të kontribuar në zbulimin e informacionit financiar më të besueshëm, të saktë me bazë pasqyrat financiare të enteve. Pa dyshim, kjo do të hapë rrugën për pasqyrat financiare më të besueshme dhe të sakta për nënsektorët dhe vetë qeverisjen e përgjithshme të konsoliduar.

Për sa i përket praktikës në Turqi, Ministria e Financave është përgjegjëse për hartimin e statistikave financiare që lidhen me administratën publike në kuadër të qeverisjes së përgjithshme. Parimet e integritetit, besueshmërisë, dobisë, vlefshmërisë metodologjike, aksesit dhe përputhshmërisë me standardet ndërkombëtare, merren në konsideratë në procesin e hartimit.

Statistikat financiare të administratës publike brenda fushës së qeverisjes së përgjithshme përgatiten nga përpilimi i statistikave financiare të institucioneve të sigurisë sociale, administratës lokale dhe administratës publike brenda fushës

së pushtetit qendror, përlllogaritja publikohet çdo tre muaj.

Kuadri konceptual dhe analitik i Statistikave Financiare të Qeverisë (GFS) është përshtatur për zbulimin e statistikave financiare që siguron një bazë të përshtatshe raportimi për analizimin dhe vlerësimin e politikës fiskale, kryesisht në performancën e sektorit të qeverisjes së përgjithshme.

Thelbi i kuadrit analitik është një grup i katër pasqyrave financiare: deklarata e operacioneve, pasqyra e flukseve të tjera ekonomike, bilanci, deklarata e burimeve dhe përdorimit të parave cash. Korniza GFS gjithashtu përfshin deklarata plotësuese për raportin e Përmbledhje të Detyrimeve Eksplicite dhe Detyrimeve të Kushtëzuara Neto për Përfitimet e Ardhshme të Sigurimeve Shoqërore, e cila përmbledh qartë dhe disa detyrime kontingjente implicite. Pozitat e aksioneve eksplicite dhe detyrimeve kontingjente implicite dhe të disa përgjegjësi të nënkuptuara regjistrohen si zëra memorandum në bilancin e Statistikave Financiare të Qeverisë (GFS).

Statistikat financiare vjetore të publikuara nga Ministria e Financave vlerësohen nga TCA në aspektin e përgatitjes, publikimit, saktësisë, besueshmërisë dhe konformitetin me standardet e paracaktuara. Pas kësaj, raporti i vlerësimit i përgatitur për këtë qëllim dorëzohet në Parlament dhe dërgohet në Ministrinë e Financave. Ministri i Financave merr masat e nevojshme në përputhje me vlerësimet e përcaktuara në këtë raport.

Vlerësimi i raportit të statistikave financiare

Vlerësimi në aspektin e saktësisë dhe besueshmërisë së statistikave financiare përfshin fazën e përpiimit dhe konsolidimit, gjithashtu edhe opinionet e auditimit të TCA në lidhje me pasqyrat financiare të njësisë ekonomike të audituar. Pa dyshim, opinionet e auditimit dhënë për pasqyrat financiare individuale janë vendimtare, nëse saktësia dhe besueshmëria e pasqyrave financiare të konsoliduara është e mirëqenë. Prandaj, anomalitë materiale dhe mosveprimet që ndikojnë në besueshmërinë dhe saktësinë e statistikave financiare të zbuluara nëpërmjet auditimeve financiare të

institucioneve publike janë pasqyruar në raportin e Vlerësimit Financiar të Statistikave.

Pjesa e dytë e raportit është e përkushtuar për të gjeturat në lidhje me gabimet që kanë rezultuar në konsolidimin e numërimit të dyfishtë të pozitive të aksioneve reciproke dhe flukset në llogaritë. Procesi i konsolidimit përfshin eliminimin e të gjitha transaksioneve dhe pozitive reciproke të aksioneve në njësitë e kombinuara të sektorit të qeverisjes së përgjithshme. Me fjalë të tjera, konsolidimi eliminon llogaritjen e dyfishtë dhe paraqet pasqyrat financiare për grupin e kombinuar të njësive të qeverisjes sikur ato të përbënin një njësi të vetme. Prandaj, të dhënat financiare të konsoliduara në mënyrë të përshtatshme do të krijojnë një bazë të shëndoshë për analizën fiskale.

Raporti i vlerësimit të statistikave financiare është i rëndësishëm, në kuptimin që ndihmon në raportim më të mirë dhe më të besueshëm të pasurive qeveritare, detyrimeve, të bilancit operativ dhe realizimet të buxhetit. Prandaj Gjykata Turke e Llogarive inkurajon prezantimin e informacionit të fuqishëm financiar

përmes auditimit financiar dhe në anën tjetër me saktësinë e një fotografie të plotë për vlerësimin e statistikave financiare të qeverisjes së përgjithshme. Ajo gjithashtu ndihmon transparencën dhe jep informacion të plotë të kontabilitetit për të përforcuar dhe mbështetur vendimmarrjen financiare dhe ekonomike.

Transparenca dhe besueshmëria e statistikave financiare të sektorit të qeverisjes së përgjithshme duhet të përmirësohet në mënyrë që të shërbejë si një bazë e besueshme dhe e fuqishme që vendimmarrësit të mbështeten në të. Nga ana tjetër, është gjithashtu me rëndësi jetike për qeveritë që të besojnë në qëndrueshmërinë e analizave fiskale dhe strategjive afatgjata, në të cilat ata ndërtuan politikën e tyre të menaxhimit të financave publike. Në këtë drejtim, SAI-t mund të ruajnë vlefshmërinë dhe besueshmërinë e informacionit financiar në fusha të rëndësishme si pasuritë qeveritare, pasiveve, të papriturave dhe borxhit të përgjithshëm publik.

Konkluzion

Impaktet shkatërruese të krizës së fundit financiare ngritën shumë pyetje në lidhje me të ardhmen dhe rolin e SAI-ve në financat publike. Çfarë roli duhet të luajnë SAI-t për të siguruar qëndrueshmëri fiskale? Si mund të kontribuojnë në mirë-funksionimin e mekanizmit të paralajmërimit të hershëm të krizave financiare? Cilat fusha të kontrollit duhet të synojnë për të shtuar vlerë? Në dritën e këtyre pyetjeve, disa zona potenciale të auditimit meritojnë konsideratë kritike dhe intensive për shkak të lidhjes së tyre të drejtpërdrejtë me risqet fiskale dhe destabilitetin. SAI duhet të kryejë auditimin e menaxhimit të borxhit publik dhe të japë rekomandime për të siguruar se praktikatat e borxhit publik janë të duhurat. Detyrimet kontingjente, si burime të rreziqeve financiare, duhet të monitorohen në aspektin e ndikimit të tyre potencial në dobësinë fiskale. SAI-t duhet të nxisin qeveritë të përqendrohen më shumë në krijimin e një sistemi të menaxhimit të rrezikut, i projektuar për të shërbyer si një mekanizëm paralajmërimi i hershëm. Në anën tjetër, SAI duhet të vlerësojë përputhshmërinë e rregullit fiskal dhe të

japë siguri në përputhshmërinë e tij. Në këtë mënyrë, SAI-t mund të shtojnë vlerë me rregullat fiskale, besueshmërinë dhe qëndrueshmërinë fiskale. E fundit por jo më pak e rëndësishme, duhet të inkurajohet raportimi financiar transparent, i besueshëm dhe i saktë, duke përdorur standardet e pranuar ndërkombëtarisht të kontabilitetit.

Shkrimi është marrë nga “Asian Journal of Government Audit”, April 2015

Përktheu: Alkida LLAKAJ, Audituese, Departamenti i Auditimit të Pushtetit Qendror, Administratës së Lartë Publike, Menaxhimit Financiar dhe Auditimit të Brendshëm

**Nga: Prof.Assoc.Dr. Recai AKYEL
President i Gjykatës Turke të Llogarive**

VLERËSIMI DHE REAGIMI NDAJ RISQEVE NË FUNKSION TË RRRITJES SË EFICIENCËS SË AUDITIMIT

Duke vlerësuar rreziqet e anomalive materiale, dhe duke testuar ekzistencën dhe funksionimin e kontrolleve të brendëshme në funksion të zvogëlimit të rreziqeve, audituesi është në gjëndje të reduktojë shumë nga procedurat e punës, që nuk do të sillnin rezultate eficiente dhe do ta adresojë punën e tij në ato procedura bazë që nisen nga pohimet e drejtpërdrejta apo të nënkuptuara të informacioneve financiare.

**Nga: Prof. Dr.EKR Hysen ÇELA
Kryetar i Këshillit Drejtues,
IEKA**

**Aldo SPAHIU, Ekspert Kontabël
i Regjistruar**

Përmbledhje

Ky punim synon të nxjerrë në pah faktin që një auditim i pasqyrave financiare, ndonëse kontribuon në rritjen e besueshmërisë së informacioneve financiare, ai nuk mund të japë asnjëherë një siguri absolute. Siguria që jepet është një siguri e arsyeshme, e cila është më shumë se një siguri e kufizuar dhe më pak se një siguri absolute. Kjo diktohet nga shumë faktorë, ku përmendim kufizimin kohor dhe në burimet financiare e njerëzore, pra nevoja që opinioni të jepet në kohe dhe burimet njerezore e financiare që

përdoren nuk mund të jenë të pakufishme. Pikërisht punimi synon të trajtojë strukturimin e procedurave të auditimit në funksion të eficiencës dhe konkretisht, trajton çështjet që lidhen me vlerësimin e rreziqeve që pasqyrat mund të kenë anomali të konsiderueshme dhe reagimin ndaj rreziqeve, si për të planifikuar ashtu edhe për të kryer procedurat përkatëse të auditimit. Standardet ndërkombëtare të auditimit të qartësuara kanë përpunuar metoda dhe procedura efikase në këtë drejtim dhe e orientojnë audituesin pikërisht në ato zona ku rreziqet janë të mëdha dhe në këtë mënyrë burimet mund të përdoren në mënyrë efektive. Çështje të rëndësishme që përmenden në punim janë pohimet, si pikënisje për auditimin, sikurse edhe materialiteti që shërben si një kufi ndarës,

që synon të shmangë punën e tepërt dhe jo efektive dhe të garantojë arritjen e objektivit të auditimit në një mënyrë eficiente.

Standardet ndërkombëtare të auditimit (SNA) komponent i rëndësishëm në zinxhirin që garanton një raportim financiar të besueshëm

Raportimet e informacioneve financiare nga entitetet e biznesit shërbejnë për disa qëllime, ku përfshihen që nga mirëmenaxhimi, qeverisja, qendrueshmeria dhe deri edhe vazhdimësia e veprimtarisë ekonomike të entiteteve, etj. Ato u shërbejnë përveç palëve brenda biznesit, sic janë manaxherët dhe punonjësit edhe palëve të tjera jashtë tij, sic janë furnizuesit e kapitalit apo ortakët/aksionerët, bankat të cilat mundësojnë kreditimin, furnitorët, kreditorët, shteti që garanton të ardhurat nga taksat e tatimet, si edhe publiku i gjerë, që në një mënyrë apo një tjetër, mund të jetë i ndikuar nga kjo veprimtari. Për të garantuar që palët e përfshira do të marrin vendimet e duhura, raportet financiare duhet të jenë në kohë, të jenë të kuptueshme dhe për më tepër, të jenë të besueshme.

Garantimi i këtyre cilësive, bëhet i mundur nga kontributi i disa palëve dhe i shumë faktorëve që marrin pjesë në të gjithë zinxhirin e raportimit financiar. Me rëndësi në këtë proces janë standardet e raportimit financiar që zbatohen, kompetenca e hartuesve të informacioneve financiare të përmbledhura (pasqyrave financiare), përgjegjësia e drejtimit, etj. Megjithatë, për një kategori entitetesh ku interesi publik është më shumë i dallueshëm, faktorëve të mësipërm ju shtohet edhe dhënia e sigurisë së pavarur nga palë të treta dhe standardet përkatëse të dhënies së sigurisë, ku përfshihen audituesit por edhe standardet e auditimit e të dhënies së sigurisë.

Prej afër një dekade, për auditimin e pasqyrave financiare të entiteteve të biznesit në vendin tonë janë përcaktuar si të detyrueshme dhe zbatohen Standardet ndërkombëtare të auditimit¹, të cilat kanë në thelb dhe në frymë, realizimin e një auditimi sa më efikas dhe të dobishëm për përdoruesit. Ky

¹ ISAs (International Standards on Auditing) issued by IAASB (International Auditing and Assurance Standard Board, I cili është një Bord i pavarur I FAC-ut

qëllim bëhet i mundur përmes zbatimit të procedurave standarde të vlerësimit të rrezikut, rezultatet e të cilave kondicionojnë përcaktimin dhe zbatimin e procedurave të mëtejshme që i përgjigjen realisht nivelit të vlerësuar të rrezikut.

Në grupin e standardeve të vlerësimit të rrezikut IAASB-ja² janë përfshirë dy standarde të vecanta të dedikuara për rrezikun, që janë respektivisht SNA 315 “Njohja e entitetit dhe e mjedisit të tij dhe vlerësimi i rreziqeve të anomalisë materiale” dhe SNA 330 “Reagimet e audituesit ndaj rreziqeve të vlerësuara”. Të dy këto standarde përcaktojnë procedurat që duhet të kryejë audituesi fillimisht për të vlerësuar rrezikun e anomaliave materiale në pasqyrat financiare dhe më pas, për të adresuar punën audituese duke reaguar kryesisht ndaj rreziqeve të vlerësuara të anomaliave materiale.

Me fjalë të tjera, këto dy standarde janë një bazë e shëndoshë jo vetëm për një planifikim të përshtatshëm

të punës, por edhe për t’ju dhënë mundësi audituesve që të përqëndrohen në ato zona apo fusha ku rreziku i anomaliave është më i madh.

Forma e qartësuar e të shkruarit të SNA-ve ka bërë gjithashtu të mundur, që audituesit të sigurojnë njohjen e entitetit dhe të mjedisit të tij, të procedurave të brendshme të kontrollit të entitetit dhe të gjitha këto, në funksion të krijimit të një baze të duhur për të përcaktuar natyrën, kohën/afatet dhe shkallën e shtrirjes së procedurave të mëtejshme dhe vlerësimin e rreziqeve të mundshme, rrjedhojë qoftë e gabimit apo edhe e mashtrimit.

Identifikimi i pohimeve – pikënisje për një auditim eficient.

Për të arritur objektivin e auditimit-dhënien e sigurisë për pasqyrat financiare nëse ato përmbajnë apo jo anomali materiale- standardet ndërkombëtare të auditimit kërkojnë që i gjithë procesi të nisë me identifikimin dhe më pas të vijojë me verifikimin apo testimin e pohimeve të drejtëpërdrejta dhe të nënkuptuara të pasqyrave financiare. Pohimet e identifikuar

² IAASB – International Auditing and Assurance Standards Board – Bordi i Standardeve Nderkombetare të Auditimit dhe të Sigurisë, I IFAC-ut

shërbejnë për të vlerësuar rreziqet përkatëse, për të identifikuar kontrollet, për të përcaktuar procedurat e auditimit dhe për të arritur konkluzionet në fund të procesit të auditimit.

Pra, auditimi i informacioneve financiare nis nga pohimet e drejtpërdrejta dhe ato të nënkuptuara të pasqyrave financiare. Këto pohime lidhen me klasat e transaksioneve (të ardhurat dhe shpen-

zimet) me tepricat në llogaritë e bilancit (aktivet, detyrimet dhe kapitali), si edhe me paraqitjen dhe dhënien/shpjegimin e informacioneve në pasqyrat dhe në shënimet shpjeguese. Për të kuptuar më mirë pohimet në tabelën më poshtë ato janë dhënë në mënyrë të përmbledhur sipas klasifikimit të tyre.

i) Pohimet që lidhen me klasat e transaksioneve

Pohimi	Shpjegimi
Ndodhja	Transaksionet që janë njohur në pasqyrat financiare janë kryer dhe i përkasin entitetit
Plotësia	Të gjithë transaksionet që duhet të regjistrohen janë përfshirë në pasqyrat financiare
Saktësia	Transaksionet janë rregjistruar saktësisht me shumat e duhura
Cut-off/Paraqitja në periudhën e duhur	Transaksionet janë njohur në periudhën e duhur kontabël
Klasifikimi	Transaksionet janë klasifikuar dhe paraqitur drejt në pasqyrat financiare

ii) Pohimet lidhur me aktivet, detyrimet dhe kapitalin

Pohimet	Shpjegimi
Ekzistenca	Tepricat e aktiveve, detyrimeve dhe të kapitalit, në fund të periudhës ekzistojnë

Plotësia	Të gjitha aktivet, detyrimet dhe kapitali që duhet të ishin regjistruar në pasqyra janë regjistruar
Të drejtat & Detyrimet	Entiteti ka të drejtën e pronësisë/ose të përdorimit të aktiveve dhe detyrimeve të njohura në pasqyrat financiare
Vlerësimi	Tepricat e aktiveve, detyrimeve dhe kapitalit, në fund të periudhës janë vlerësuar në mënyrën e duhur

iii) Pohimet që lidhen me paraqitjen dhe dhënien e informacioneve shpjeguese

Pohimet	Shpjegimi
Ndodhja	Transaksionet dhe ngjarjet e paraqitura në pasqyrat financiare kanë ndodhur dhe i përkasin entitetit
Plotësia	Të gjithë transaksionet, tepricat, ngjarjet dhe çështjet e tjera që duhet të ishin paraqitur janë paraqitur dhe shpjeguar në pasqyrat financiare
Klasifikimi & Kuptueshmëria	Ngjarjet, transaksionet, tepricat, dhe çështjet e tjera të paraqitura, janë klasifikuar në mënyrën e duhur dhe paraqitur qartësisht, çka i bën informacionet në pasqyrat financiare të kuptueshme
Saktësia & Vlerësimi	Transaksionet, ngjarjet, tepricat, dhe çështjet e tjera janë paraqitur me saktësi dhe në shumat e duhura.

Materialiteti në auditim – një mjet për të rritur efencën

Natyrisht për një numër faktorësh, mbajtja parasysh e pohimeve dhe kryerja nga audituesi e procedurave për testimin e tyre, nuk është e mundur të bëhet me një saktësi të plotë ose 100 për qind. Kjo është

arsyeja pse në auditim përdoret gjerësisht materialiteti si një cak apo kufi që ndan elementët, transaksionet, tepricat apo ngjarjet e rëndësishme nga ato të parëndësishme duke e orientuar auditimin tek elementët më të rëndësishëm dhe me më shumë rrezik. Edhe pse koncepti i materialitetit ka

të bëjë me auditimin, ai në të vërtetë i ka rrënjët në nevojat e përdoruesve të informacioneve të kontabilitetit. Për të adresuar këtë çështje IAASB ka hartuar një standard të vecantë për mbajtjen parasysht nga audituesit të materialitetit në kryerjen e auditimit të pasqyrave financiare sipas SNA-ve. Sipas këtij standardi, në përcaktimin e materialitetit, audituesi duhet të identifikojë përdoruesit e pasqyrave financiare (ata përdorues të cilët duhet të kenë një shkallë të caktuar të njohurive lidhur me aktivitetet e biznesit), të konsiderojë nevojat e përdoruesve si grup dhe jo nevojat e përdoruesve të vecantë.

Ndonëse standardet nuk sugjerojnë kufij (benchmarks) specifike përsa i takon materialitetit, ato sidoqoftë, sugjerojnë përdorimin e disa treguesve që bazohen tek të ardhurat, aktivet, kapitali. Për shembull, entitetet fitimprurëse mund të përdorin materialitetin që bazohet tek të ardhurat. Përdorimi i një niveli materialiteti të përshtatshëm i shërben audituesit për të vlerësuar dhe dalluar midis rreziqeve mate-

riale e atyre jo-materiale dhe për të përcaktuar metodat përkatëse të zgjedhjes nga popullata, të elementëve për testim.

Për shkak të efekteve të bashkuara (agreguara) të anomalive që nuk janë materiale, si edhe të nevojës për të garantuar një rrezik auditimi të ulët, audituesit duhet ti ndërtojnë procedurat duke u ulur edhe nën nivelin e përcaktuar të materialitetit, pra në praktikë do të përdorin një prag që është më i ulët se niveli i përgjithshëm i materialitetit. Në aspektin më praktik, në nivel të pasqyrave financiare llogaritet një nivel materialiteti i përgjithshëm, për të cilin mund të përdoren kriteret që jepen në tabelën më poshtë:

Materialiteti i përgjithshëm (në nivel të pasqyrave financiare)	Kriteret që përdoren në praktikë	Përqindjet	
	Fitimi para tatimit	5% to 7%	
	Të ardhurat ose Shpenzimet	1% to 3%	
	Aktivet	1% to 3%	
	Kapitali	3 to 5%	
Shembull	Zgjedhja e përqindjes	Baza për llogaritje	Shuma e materilitetit
Fitimi nga veprimtaritë e shfrytezimit	5%	100,000	5,000

Për përcaktimin e materialitetit këshillohet të zgjidhet një nga këta kriteret, që konsiderohet si më i përshtatshmi dhe jo të bëhet një llogaritje bazuar në mesataren e disa kriterëve.

Një aspekt i rëndësishëm, i cili lidhet edhe me mundësinë e ekzistencës së anomalive materiale për shkak të agregimit të eleme-

ntëve jomateriale, është edhe treguesi i materialitetit të përgjithshëm të performancës, i cili në cdo rast përcaktohet nën nivelin e materialitetit të përgjithshëm. Zakonisht ky tregues llogaritet midis 70% dhe 80% të materialitetit të përgjithshëm. Në shembullin e mësipërm ky tregues do të llogaritej:

Zgjedhja e përqindjes	Baza për llogaritje	Shuma e materialitetit
80%	5000	4,000

Duke u nisur edhe nga klasifikimi i pohimeve, materialiteti llogaritet edhe në nivel të tepricës së llogarive (të aktiveve, detyrimeve dhe kapitalit), në nivel të klasave të transaksioneve (të ardhurave e shpenzimeve) si edhe në nivel të informacioneve shpjeguese.

Kur materialiteti llogaritet për fusha të veçanta të pasqyrave financiare, ai konsiderohet specifik dhe gjithnjë është poshtë nivelit të materialitetit të përgjithshëm. Edhe për këto kufij specifike të materialitetit, audituesi sipas të njejtës logjike llogarit materialitetin përkatës të performancës që janë përsëri poshtë materialiteteve specifike. Për shoqëritë audituese që përdorin programe auditimi kompjuterike, llogaritja e këtyre niveleve bëhet automatikisht nisur nga kriteret dhe gjykimi që ka përdorur audituesi përse i takon kriterëve dhe përqindjeve. Dhe po automatikisht përpunohet popullata dhe zgjidhet kampioni për testet thelbësore dhe përlllogaritet rreziku i auditimit (rreziku që procedurat e auditimit nuk do të mund të arrijnë të zbulojnë anomalitë materiale në pasqyrat financiare).

Zgjedhja e benchmark-ut që do të përdoret bëhet nga audituesi bazuar në gjykimin profesional. Ky gjykim do të varet nga faktorë të tillë si: pritshmëritë e përdoruesve të vecantë; elementët përkatës të pasqyrave financiare; natyra e entitetit; korrigjimet që kërkohen; fokusi parësor i përdoruesve; mënyrat e financimit të entitetit, etj.

Vlerësimi i rrezikut - një proces i vazhdueshëm

Vlerësimi i rrezikut si fazë e procesit të auditimit nuk shërben thjesht dhe vetëm për planifikimin. Ai është gjithashtu pjesë integrale e mbledhjes së provave (të evidencës). Duke qenë se vlerësimi i rrezikut drejton vëmendjen e audituesit për çështjet që meritojnë shqyrtim të mëtejshëm, ai duhet të kryhet duke përdorur teknikat e kërkimit të informacioneve dhe vëzhgimet dhe të bazohet edhe në evidencën e auditimit që grumbullon audituesi, pasi kjo mbledhje dhe dokumentim i evidencës janë shumë të rëndësishme. Në përgjithësi, vetëm marrja e informacioneve nga drejtimi nuk është një bazë e mjaftueshme për vlerësimin e rrezikut, dhe po kështu edhe

kryerja vetëm e procedurave të vlerësimit të rrezikut, sado të thella e komplekse të jenë ato, nuk mjafton për të dhënë një opinion auditimi.

Pjesë përbërëse e procesit të vlerësimit të rrezikut janë diskutimet e lira me anëtarët që duhet të organizojë grupi që angazhohet me kryerjen e auditimit. Këto diskutime shërbejnë për të shqyrtuar dhe përcaktuar natyrën dhe madhësinë e rreziqeve të anomalive të mundshme. Ato mund të kombinohen edhe me diskutimet e lira (brainstorming) që kanë si objekt rreziqet e mashtrimit. Gjatë gjithë këtij procesi profesionistët duhet të jenë jo vetëm objektivë, por edhe kritikë, pasi atyre ju duhet të përditësojnë rezultatet e mëparshme të vlerësimit të rrezikut dhe të dokumentojnë ndryshimet që mund të kenë ndodhur në mjedisin e biznesit.

Në çdo auditim, parashikohet që audituesi të identifikojë një ose më shumë rreziqe të konsiderueshme para se të marrë parasysh kontrollet që janë vendosur për zvogëlimin e tyre.

Në shumë biznese, këto rreziqe mund të lindin për shkak të natyrës së disa transaksioneve, të disa rregullimeve kontabël që mund të kërkojnë, siç mund të jenë për shembull vlerësimet me çmuarje të disa provizioneve që janë mjaft subjektive.

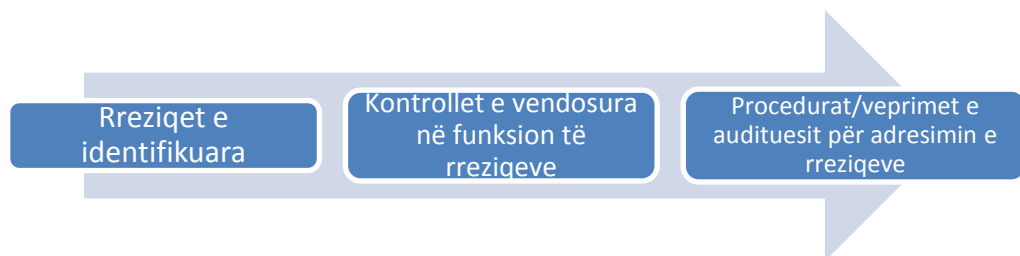
Për rreziqet e mëdha, audituesi duhet (i) të marrë në konsideratë dhe të vlerësojë hartimin dhe zbatimin e kontrolleve që lidhen me to, (ii) të shmangë mbështetjen vetëm në procedurat analitike dhe (iii) të mbështetet vetëm në evidencën e siguar në periudhën aktuale lidhur me kontrollet përkatëse.

Për nga natyra e tyre, disa rreziqe mund të kenë efekte veçanërisht të përhapura në të gjithë raportimin financiar. Për shembull, një rrezik mund të shoqërohet me një angazhim të dobët të organeve që janë ngarkuar me qeverisjen e biznesit (sic janë bordet dhe/ose këshillat mbikëqyrës, të cilët nuk kanë as kompetencën dhe as përgjegjshmërinë). Ky lloj i rrezikut të përgjithshëm mund të ndikojë në shumë llogari.

Nga ana tjetër disa rreziqe mund të jenë më shumë specifike pasi lidhen me llogari apo pohime të veçanta. Për shembull, rreziku i anomalisë të shumave të inventarit për shkak të rrezikut të vjetërimit të inventarit, lidhet vetëm me pohimin e vlerësimit të kategorisë përkatëse të inventarit.

Të dy këto lloje të rreziqeve d.m.th. ai i përgjithshëm dhe ai specifik i bazuar në një pohim të veçantë - mund të ndikojnë në veprimet dhe procedurat e audituesit, por në mënyra të ndryshme. Një rrezik auditimi i përgjithshëm mund të kërkojë një grup angazhimi me më shumë përvojë, ndërsa rreziku vjetërimit të inventarit mund të kërkojë, procedura specifike, të tilla si një analizë më të detajuar të kërkesave të produktit dhe të qarkullimit të inventarit.

Një kërkesë e rëndësishme në standardet e qartësuara të auditimit është nevoja për të lidhur rreziqet e identifikuara me kontrollet përkatëse dhe me veprimet e auditimit që synojnë t'u përgjigjen rreziqeve.

Kjo lidhje ndihmon që grupi i auditimit të përcaktojë nëse i ka adresuar rreziqet, ndihmon në komunikim mbi auditimin dhe ndihmon edhe procesin e rishikimit të angazhimit por edhe rishikimin për qëllime të kontrollit të cilësisë.

Në perfundim të këtij punimi, mund të nënvizojmë se SNA-te e qartësuar të IAASB-se, bëjnë të mundur të arrihen objektivat e auditimit në mënyrë eficiente. Duke vlerësuar rreziqet e anomalive materiale, dhe duke testuar ekzistencën dhe funksionimin e kontroleve të brendëshme në funksion të zvogëlimit të rreziqeve, audituesi është në gjendje të reduktojë shumë nga procedurat e punës, që nuk do të sillnin rezultate eficiente dhe do ta adresojë punën e tij në ato procedura bazë që nisen nga

pohimet e drejtpërdrejta apo të nënkuptuara të informacioneve financiare. Një auditim i strukturuar në këtë mënyrë garanton jo vetëm objektivin – dhënien e një opinioni të pavarur.

Literatura

- www.coso.org/publications/executive_summary_integrated_framework.htm
- “The New World of Auditing Standards,” JofA
- Audit Risk Alert, Understanding the New Auditing Standards Related to Risk Assessment (paperback, # 022526JA)
- Risk Assessment Standards & Guidance Set (paperback, # 990103HIIJA)
- www.aicpa.org/risk Manuali i Deklaratave Ndërkombëtare të

Kontrollit të Cilësisë, Auditimit-
Rishikimit-Sigurive të Tjera dhe
Shërbimeve të Lidhura – Botimi
2010 (Përkthim IEKA)

- Kodi I Etikës për Ekspertët
Kontabël të Autorizuar – publikuar
IEKA www.ieka.al

- Manuali i auditimit të SME-ve
bazuar në SNA-te, pjesa e parë dhe
e dytë (përkthim në SHqip IEKA)
[www.wiley.com/legacy/products/...](http://www.wiley.com/legacy/products/.../Auditing_SampleCh03)
[/Auditing_SampleCh03](http://www.wiley.com/legacy/products/.../Auditing_SampleCh03)

Nga:

Prof.Dr.EKR Hysen ÇELA
Kryetar i Këshillit Drejtues,
IEKA

Aldo SPAHIU, Ekspert
Kontabël i Regjistruar

EFEKTIVITETI I NORMËS BAZË TË INTERESIT GJATË DHE PAS KRIZËS BANKARE

RASTI I SHQIPËRISË

Ulja e vazhdueshme e normës bazë të interesit ka krijuar hapësirat dhe “justifikimin” për drejtuesit e bankave tregtare që të ulin në mënyrë të ndjeshme normën e interesit të depozitave bankare.

Nga:

Prof. Asoc. Dr. Adriatik

KOTORRI

Msc. Llesh LLESHAJ

Abstrakt

Që prej momenteve të para të fillimit të krizës financiare bankare në vitin 2008 pati një reagim të shpejtë nga ana e institucioneve qendrore bankare. Reagimi i parë ishte ulja e ndjeshme e normave bazë të interesit, me synim uljen e riskut të kreditimit dhe uljen e kostos së fondeve për bankat në vështirësi. Kështu, normat bazë të interesit për kreditë në dollarë dhe monedhë evropiane, respektivisht LIBOR dhe EURIBOR, ranë ndjeshëm pas muajit Shtator të vitit 2008 kur dhe kriza u konfirmua në Evropë dhe dha shenjat e para të saj

edhe në Shqipëri. Në atë kohë EURIBOR ra nga niveli 4.85% që ishte në Tetor 2008¹, në nivelin 0.35% në Tetor 2009, duke e vazhduar uljen në vazhdimësi për të arritur në nivelin -0.1% në Shtator 2015. Në të njëjtën mënyrë ka lëvizur dhe norma e interesit për huatë në dollar amerikan, LIBOR. Nga 4.41% që ishte në Tetor të viti 2008, norma LIBOR ra në nivelin e 0.85% në Nëntor të viti 2008, duke ruajtur nivele të ulëta në vazhdimësi për të kapur vlerën -0.16% në muajin Shtator të vitit 2015.

Këto tendenca rënëse të normave të interesit synonin të mbronin sistemin bankar, duke ofruar likuiditete

¹Për LIBOR dhe EURIBOR referencë janë marrë normat javore në mënyrë që të jenë të krahasueshme me normën bazë të interesit në Shqipëri, e cila i referohet marrëveshjeve të riblerjes 1 javore.

me kosto të ulët. E njëjta tendencë nuk u ndoq në këtë kohë nga Banka e Shqipërisë. Norma bazë e interesit vazhdoi në nivelin 6.25% dhe pati një ndryshim të lehtë në ulje në masën -0.25%, duke zbritur lehtësisht në nivelin 6% në muajin Janar të vitit 2009. Vetëm pas vitit 2011 Banka e Shqipërisë e mori “seriozisht” dhe filloi një periudhë me ulje të herëpashershme dhe njëpasnjëshme të normës bazë të interesit, duke e zbritur deri në nivelin historik prej 2% në muajin Shtator të vitit 2015. Pavarësisht reagimit “të vonuar” në këtë drejtim, sistemi bankar shqiptar arriti të mos ketë dëme të pariparueshme nga kriza përveç situatave të mungesës së përkohshme të likuiditetit dhe rritjes së nivelit të kredive të këqija. Duke njohur rëndësinë e normës bazë të interesit në një sistem financiar dhe impaktit të rëndësishëm që ajo ka, sidomos në menaxhimin e situatave të krizave financiare është mëse e justifikuar të ngremë dy pikëpyetjeve të rëndësishme të radhitura si më poshtë.

Së pari, a është norma bazë e interesit një instrument i rëndësishëm për mbarëvajtjen e sistemit

bankar dhe atij financiar në Shqipëri?

Së dyti, a është norma bazë e interesit një faktor me ndikim të ndjeshëm në sjelljen e bankave tregtare dhe agjentëve ekonomikë në sistemin financiar shqiptar?

Në këtë punim do të synojmë t'i japim përgjigje pikërisht këtyre pyetjeve. Duke ndjekur ecurinë historike të të dhënave lidhur me normën bazë të interesit dhe normat e interesit në sektorin bankarë gjatë dhe pas krizës, do të tentojmë të arrijmë në përfundime për të synuar konkluzione dhe rekomandime të vlefshme për ekonominë shqiptare.

Baza e të dhënave – normat e interesit në Shqipëri 2008-2015

Si bazë mbi të cilën do të mbështetet kjo analizë janë të dhënat për normat e interesit të depozitave dhe huave në sektorin bankar shqiptar, si dhe ecuria përkrah tyre e normës bazë të interesit përgjatë të njëjtës periudhë. Zgjedhje e periudhës 2008-2015 i përkon periudhës së fillimit të krizës dhe deri aktualisht, situatë të cilën mund ta

etiketojmë si periudha e pas krizës.

Më poshtë:

Tabela 1: *Normat e interesit të depozitave, kredive dhe REPO-ve në periudhën 2008-2012*²

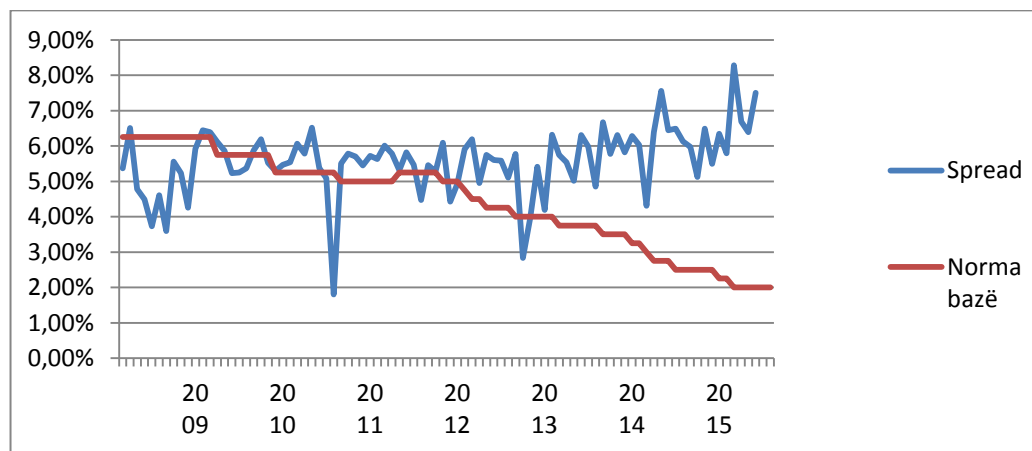
Viti	Muaji	Norma e interesit depozitave bankare 12-mujore	Norma e interesit e kredive bankare 6-12mujore	Spread	Norma bazë
2008	Mars	6.11%	11.48%	5.37%	6.25%
2009	Shkurt	6.68%	13.12%	6.44%	5.75%
2009	Tetor	6.85%	13.04%	6.19%	5.25%
2010	Korrik	6.39%	11.48%	5.09%	5.00%
2011	Mars	5.80%	11.81%	6.01%	5.25%
2011	Shtator	5.92%	11.38%	5.46%	5.00%
2011	Dhjetor	5.82%	10.25%	4.43%	4.75%
2012	Janar	5.80%	10.72%	4.92%	4.50%
2012	Mars	5.68%	11.87%	6.19%	4.25%
2012	Korrik	5.33%	10.91%	5.58%	4.00%
2013	Janar	5.07%	9.26%	4.19%	3.75%
2013	Korrik	4.26%	10.24%	5.98%	3.50%
2013	Nëntor	2.65%	8.96%	6.31%	3.25%
2014	Janar	2.39%	8.67%	6.28%	3.00%
2014	Shkurt	2.46%	8.49%	6.03%	2.75%
2014	Maj	1.94%	9.50%	7.56%	2.50%
2014	Nëntor	1.57%	8.06%	6.49%	2.25%
2015	Janar	1.42%	7.76%	6.34%	2.00%

² Burimi: Banka e Shqipërisë, Raportet statistikore 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015

Në tabelën e mësipërme, të dhënat për normat e interesit i janë referuar vetëm muajve, në të cilët ka ndryshuar norma bazë e interesit. Ndërsa në ndërtimin e analizës statistikore janë përdorur të dhëna të detajuara për secilin prej muajve të viteve 2008-2015. Ajo çka është lehtësisht e dallueshme, është një lidhje jo e fortë mes normës bazë të interesit me normën e depozitave dhe kredive. Ndërkohë që norma bazë e interesit ka rënë nga 6.25% në 2%, pra 3 herë më e ulët në 7 vite ose 4.25 pikë përqindjeje më pak, norma e interesit e depozitave 12 mujore ka rënë nga 6.11% në 1.42%, pra pothuaj 5 herë ose 4.69% më pak. Ndërkohë, norma e interesit e kredive ka rënë nga 11.48% në 7.76%, duke shënuar rënien me 32.4% ose 3.72 pikë përqindjeje më pak. Natyrisht që kjo i ka shërbyer bankave, të cilat kanë ulur shpenzimet për interesa në masë më të madhe dhe më shpejt se sa kanë ulur të ardhurat nga huat e reja që kanë miratuar. Të dyja këto lëvizje të normave të interesit në tregun bankar janë reflektuar në një trend të Spread-it të normës së

interesit të depozitave dhe kredive në rritje, trend ky i kundërt me trendin rënës të normës bazë të interesit. Është pikërisht kjo tendencë që paraqitet në figurën e mëposhtme.

Figura 1: Ecuria e “Spread-it” të normave të interesit në tregun bankar dhe normës bazë

Janë pikërisht tendencat e ndryshme të normës bazë të interesit dhe “spread-it” të normës së kredive dhe depozitave ato që janë një dëshmi për lidhjen e dobët dhe ndikimin e lehtë që norma bazë e interesit ka në sistemin financiar shqiptar i përbërë në pjesën dërmuese të tij nga sistemi bankar.

Analizë ekonometrike e të dhënave

Kjo analizë ekonometrike ka për bazë analizën e lidhjes së variablave ekonomike të normave të interesit midis tyre, efektin afatshkurtër dhe qëndrueshmërinë afatgjatë. Pasi u njohëm me ecurinë dhe trendin e këtyre variablave ekonomike në analizën përshkruese më lart, në vijim do të testojmë autokorrelacionin e serisë në vetvete dhe në lidhje me trendin. Për këtë

do të përdoret testi statistikor “Augmented Dickey-Fuller” për të treguar nëse variabli ynë është i ndikuar nga trendi, vlera fillestare e vrojtimit të vlerave (vlera e parë e serisë) dhe vlerave paraardhëse, si dhe testi statistikor “Wald” për të vlerësuar nëse modeli ynë i vlerësuar sipas metodës së katrorëve më të vegjël është i qëndrueshëm në afatgjatë.

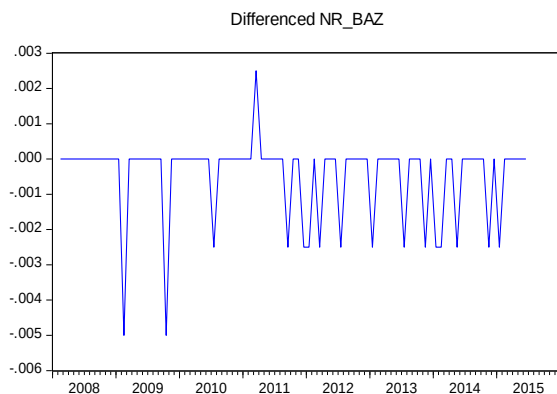
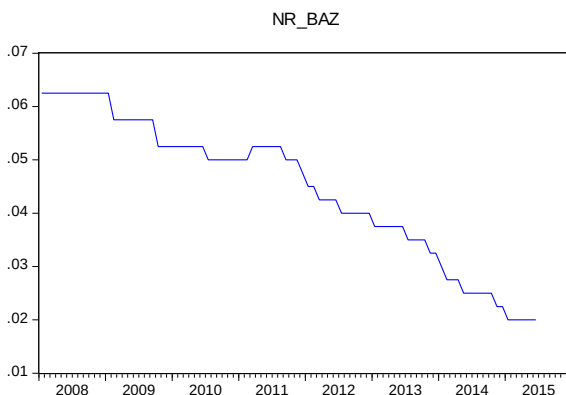
Analiza e stacionaritetit të variabla

gabimit të testimit (i cili pranohet deri në 5%).

Lë të marrim me radhë në analizën secilën seri vlerash kohore më vete:

Norma bazë e interesit

Fillimisht në grafikët më poshtë kemi ilustruar ecurinë e normës bazë të interesit dhe pastaj diferencën e parë të vlerave. Duke shënuar me y_t normën bazë e interesit për muajin t atëherë diferenca e parë është $\Delta y_t = y_t - y_{t-1} + \epsilon_t$, ku ϵ_t është termi i

Megjithatë për të identifikuar llojin e diferencës së parë do të përdorim testin statistikor ADF (Augmented Dickey-Fuller) i cili jep këtë rezultat:

Null Hypothesis: D(NR_BAZ) has a unit root

Exogenous: Constant

Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=11)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-9.898623	0.0000
Test critical values: 1% level	-3.506484	
5% level	-2.894716	
10% level	-2.584529	

*MacKinnon (1996) one-sided p-values.

Testi ADF tregon që seria normalizohet duke u kthyer stacionare me diferencë të parë dhe Δy_t përftohet me anë të ekuacionit:

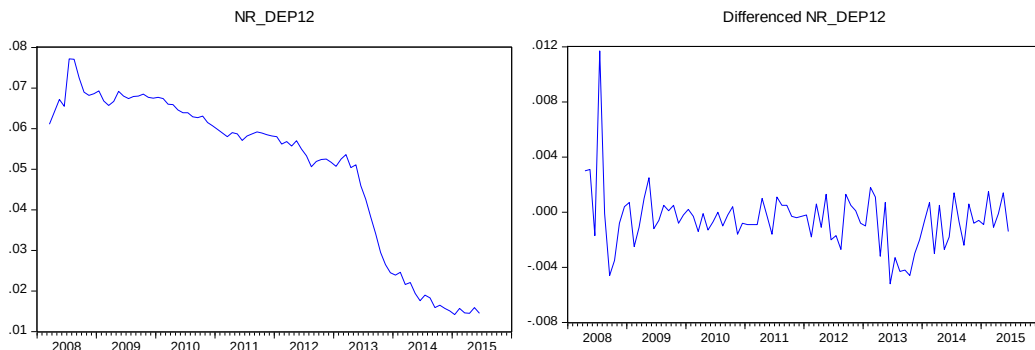
$$\Delta y_t = -0.000514 - 1.065130 \cdot \Delta y_{t-1} + \varepsilon_t$$

Kjo lidhje është statistikisht e rëndësishme me nivel rëndësie 5% si me testin “t-statistic” ashtu edhe me testin “F-statistic”, kjo do të thotë që seria e vlerave të normës bazë duke i bërë diferencën e parë normalizohet dhe shikojmë që diferenca e vlerave e muajit korent me muajin paraardhës ndikohet nga ecuria e diferencave të vlerave të muajve të kaluar dhe nga vlera fillestare (d.m.th norma e fillimit

Mars 2008), por nuk ndikohet nga trendi. Duke marrë në konsideratë këtë ekuacion lidhje, norma bazë e interesit mund të përdoret në analizën e një regresioni linear.

Norma e depozitave 12-mujore

Me të njëjtën logjikë siç vepruam më lart, duke shënuar me y_t normën e depozitave 12-mujore për muajin t atëherë diferenca e parë është $\Delta y_t = y_t - y_{t-1} + \varepsilon_t$. Së pari le të ilustrojmë ecurinë e normës së depozitave 12-mujore dhe pastaj diferencën e parë të vlerave:

Sërish për gjykuar që seria jonë me atë të diferencës së parë kthehet në stacionare (d.m.th e pa ndikuar nga trendi) dhe ngjan me një zgjedhje rasti, do të përdorim testin ADF:

Null Hypothesis: D(NR_DEP12) has a unit root

Exogenous: None

Lag Length: 1 (Automatic - based on SIC, maxlag=11)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-5.311370	0.0000
Test critical values: 1% level	-2.592452	
5% level	-1.944666	
10% level	-1.614261	

*MacKinnon (1996) one-sided p-values.

Testi ADF tregon që seria normalizohet duke u kthyer stacionare me diferencë të parë dhe Δy_t përftohet me anë të ekuacionit:

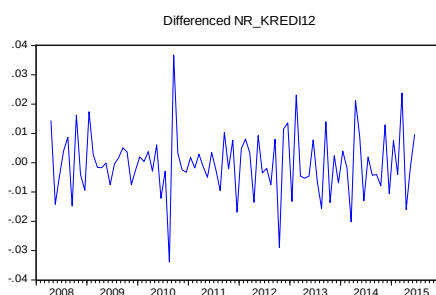
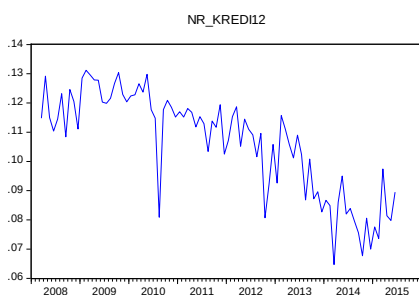
$$\Delta y_t = -0.725996 \cdot \Delta y_{t-1} - 0.129537 \cdot \Delta y_{t-2} + \varepsilon_t$$

Kjo lidhje është statistikisht e rëndësishme me nivel rëndësie 5% me testin “F-statistic” si dhe me testin “t-statistic” është vetëm për diferencën e parë Δy_t -1. Kjo do të thotë që serisë së vlerave të normës së depozitave 12-mujore, duke i bërë diferencën e parë ajo normalizohet dhe shikojmë që diferenca e vlerave e muajit korrent me muajin paraardhës ndikohet vetëm nga ecuria e diferencave të vlerave të muajve të kaluar, por jo nga vlera fillestare (d.m.th norma e fillimit Mars 2008) dhe nga trendi. Duke marrë në konsideratë këtë ekuacion lidhje, norma e interesit të depo-

zitave 12-mujore mund të përdoret në analizën e një regresioni linear.

Norma e kredisë 12-mujore

Me të njëjtën logjikë siç vepruam më lart, duke shënuar me y_t normën e kredisë 12-mujore për muajin t atëherë diferenca e parë është $\Delta y_t = y_t - y_{t-1} + \varepsilon_t$. Së pari le të ilustrojmë ecurinë e normës së kredisë 12-mujore dhe pastaj diferencën e parë të vlerave:

Sërish për gjykuar që seria jonë me atë të diferencës së parë kthehet në stacionare (d.m.th e pa ndikuar nga trendi) dhe ngjan me një zgjedhje rasti, do të përdorim testin ADF:

Null Hypothesis: D(NR_KREDI12) has a unit root

Exogenous: None

Lag Length: 1 (Automatic - based on SIC, maxlag=11)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-10.51760	0.0000
Test critical values: 1% level	-2.592452	
5% level	-1.944666	
10% level	-1.614261	

*MacKinnon (1996) one-sided p-values.

Testi ADF tregon që seria normalizohet duke u kthyer stacionare me diferencë të parë dhe Δy_t përftohet me anë të ekuacionit:

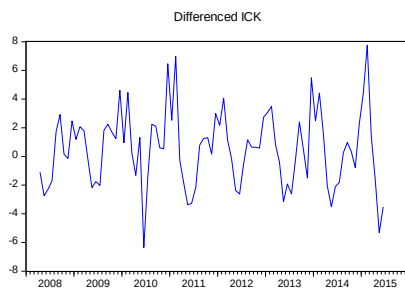
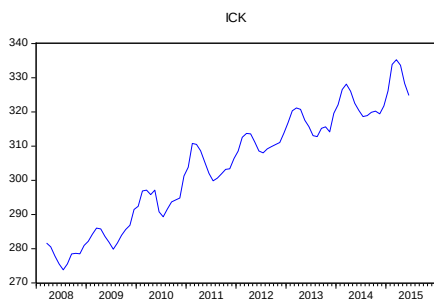
$$\Delta y_t = -1.874821 \cdot \Delta y_{t-1} + 0.295043 \cdot \Delta y_{t-2} + \varepsilon_t$$

Kjo lidhje është statistikisht e rëndësishme me nivel rëndësie 5% me testin “F-statistic” si dhe me testin “t-statistic” edhe për diferencën e parë Δy_{t-1} edhe për diferencën e dytë Δy_{t-2} . Kjo do të thotë që serisë së vlerave të normës së kredive 12-mujore, duke i bërë diferencën e parë ajo normalizohet dhe shikojmë që diferenca e vlerave e muajit korent me muajin paraardhës ndikohet vetëm nga ecuria e

diferencave të vlerave të muajve të kaluar, por jo nga vlera fillestare (d.m.th norma e fillimit Mars 2008) dhe nga trendi. Duke marrë në konsideratë këtë ekuacion lidhje, norma e interesit të kredive 12-mujore mund të përdoret në analizën e një regresioni linear.

Indeksi i Çmimit të Konsumatorit (IÇK), baza 100 në 1993

Me të njëjtën logjikë siç vepruam më lart, duke shënuar me y_t IÇK-në për muajin t atëherë diferenca e parë është $\Delta y_t = y_t - y_{t-1} + \varepsilon_t$. Së pari le të ilustrujmë ecurinë e indeksit dhe pastaj diferencën e parë të vlerave:

Sërish për gjykuar që seria jonë me atë të diferencës së parë kthehet në stacionare (d.m.th e pa ndikuar nga trendi) dhe ngjan me një zgjedhje rasti, do të përdorim testin ADF

Null Hypothesis: D(ICK) has a unit root

Exogenous: Constant, Linear Trend

Lag Length: 11 (Automatic - based on SIC, maxlag=11)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-3.590242	0.0374
Test critical values: 1% level	-4.085092	
5% level	-3.470851	
10% level	-3.162458	

*MacKinnon (1996) one-sided p-values.

Testi ADF tregon që seria normalizohet duke u kthyer stacionare me diferencë të parë dhe Δy_t

përftohet me anë të ekuacionit:

$$\Delta y_t = + 3.028768 - 3.178880 * \Delta y_{t-1} + 1.995576 * \Delta y_{t-2} +$$

$$1.884252 * \Delta y_{t-3} + 1.557101 * \Delta y_{t-4} - 0.020974 * T + \varepsilon_t$$

ku me T kemi shënuar trendin e vlerave. Kjo lidhje është statistikisht e rëndësishme me nivel rëndësie 5% me testin “F-statistic” dhe me testin “t-statistic” për: diferencën e parë, të dytë, të tretë dhe të

katër; vlerën fillestare të matjeve; me trendin e vlerave. Duke marrë në konsideratë këtë ekuacion lidhje, vlera e indeksit mund të përdoret në analizën e një regresioni linear.

Regresioni linear për diferencat e para të serive

Meqenëse të katër variablat tonë të cilët përfaqësojnë seri kohore vlerash rezultuan stacionare, me diferencë të parë (d.m.th kjo e fundit eliminoi autokorrelacioni serial te

vlerave), mund të përdoren për ndërtimin e një regresioni me shumë variabla. Variabël të varur kemi normën e interesit të kredive 12-mujore “Y” dhe variabla të pavarur janë: Indeksi i Çmimit të Konsumentit “X1”, norma e interesit të depozitave 12-mujore “X2” dhe norma bazë e interesit “X3”. Kjo lidhje statistikisht shprehet më poshtë:

Dependent Variable: Y(-1)

Method: Least Squares

Sample (adjusted): 2008M04 2015M07

Included observations: 88 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.015966	0.057663	0.276881	0.7826
X1(-1)	0.000136	0.000160	0.845295	0.4003
X2(-1)	0.650815	0.160368	4.058265	0.0001
X3(-1)	0.368262	0.337492	1.091174	0.2783
S.E. of regression	0.008523	Akaike info criterion		-6.647812
Sum squared resid	0.006101	Schëarz criterion		-6.535206
Log likelihood	296.5037	Hannan-Quinn criter.		-6.602446
Durbin-Watson stat	1.724707			

Meqenëse norma e interesit të depozitave 12-mujore ndikon në afatshkurtër në normën e interesit të

kredive 12-mujore, është evidente që do të ndikojë edhe në afatgjatë, madje ndikimi në të tilla raste është

si një rezultante e uljeve dhe rritjes së saj. Nga ky test statistikor shikojmë që me një nivel rëndësie 5%, tregon se modeli ynë i regresionit është i dobishëm për të analizuar lidhjen e vrojtimeve mujore por për gjykime afatgjata vetëm të normës së interesit të depozitave 12-mujore me normën e interesit të kredive 12-mujore. Kështu që norma bazë e interesit dhe Indeksi i Çmimit të konsumatorit nuk janë të lidhur me një ndikim as afatshkurtër dhe as afatgjatë me normën e interesit 12-mujor. Ndonëse kjo mungesë lidhje në afatshkurtër mund të mos duket problematike, në afatgjatë është i tillë sepse tregon që normat e interesit të kredive nuk korrigjohen me nivelin e inflacionit në vend dhe politikat e Bankës Qendrore në Shqipëri përcaktojnë një normë bazë, e cila ka një efekt të njëanshëm, duke reflektuar ndikim në normat e interesit të depozitave dhe jo në normat e interesit të kredive. Në këtë kontekst shpjegohet edhe pse niveli i marzhit të interesit nga bankat e nivelit të dytë vazhdon të ketë një sjellje të luhatur në një treg të pastrukturuar nga politikat qendrore të normave.

Përfundime

Bazuar në të dhënat e vrojtuar për normën e kredive, depozitave, normën bazë të interesit dhe indeksin e çmimeve konsumatore (IÇK), si dhe analizën ekonometrike të tyre me modelet e sipërpërmendura, kemi arritur në përfundimet e mëposhtme të cilat direkt synojnë t'u japin përgjigje pyetjeve të ngritura që në fillimin e këtij punimi.

Së pari, mund të konstatohet se ecuria e trendit është e tillë që tregon një ndryshim të të gjitha normave për gjatë periudhës afatshkurtër (vjetore), ashtu dhe në periudhën afatgjatë disavjeçare (2008-2015) të marrë në shqyrtim.

Së dyti, sipas analizës norma bazë e interesit dhe Indeksi i Çmimit të Konsumatorit nuk janë të lidhur me një ndikim as afatshkurtër dhe as afatgjatë me normën e interesit 12-mujore.

Së treti, norma e depozitave dhe kredive kanë një lidhje relativisht të fortë me njëra tjetrën, pa lidhje të fortë dhe të qëndrueshme me

trendin e normës bazë. Kjo dëshmohet dhe nga tendencat e kundërta mes spread-it të normave të interesit në tregun bankar, me ecurinë e normës bazë të interesit që ka përcaktuar Këshilli Mbikëqyrës i Bankës së Shqipërisë.

Së katërti, bazuar në vendimet e Këshillit Mbikëqyrës së Bankës së Shqipërisë mund të konstatojmë se, politikat e këtij institucioni kanë përcaktuar një normë bazë, e cila ka një efekt të njëanshëm, duke reflektuar ndikim në normat e interesit të depozitave dhe jo në normat e interesit të kredive. Ulja e vazhdueshme e normës bazë të interesit ka krijuar hapësirat dhe ‘justifikimin’ për drejtuesit e bankave tregtare që të ulin në mënyrë të ndjeshme normën e interesit të depozitave bankare. Ekzistenca e një tregu bankar joelastik ka bërë të mundur këtë ulje pa u ndikuar në nivelin e depozitave të grumbulluara, të cilat kanë vazhduar të rriten në mënyrë të qëndrueshme.

Së pesti, normat e interesit të kredive dhe depozitave nuk korrigjohen me nivelin e inflacionit në vend. Që prej muajit mars të vitit

2013, normat reale të interesit në tregun e depozitave janë në nivele negative. Edhe pse gjatë kësaj periudhe inflacioni ka qenë në nivele të ulta, norma e interesit e depozitave ka rënë poshtë nivelit prej 2%, duke shënuar një nivel negativ për normën reale të interesit të depozitave.

Dhe së gjashti, prej muajit mars 2008 dhe deri në muajin nëntor 2011 norma bazë e interesit me “spread-in” janë pak të korreluara negativisht me koeficient - 0.1725, ndërsa nga muaji dhjetor 2011 e deri në muajin qershor 2015 norma bazë e interesit me “spread-in” janë të korreluara fort negativisht me koeficient - 0.55. Kjo dëshmon mungesën e veprimit nga ana e Bankës së Shqipërisë për t’iu përgjigjur krizës dhe lëvizjeve të normave të interesit që kishin filluar në tregun bankar, si dhe reagimin e këtij institucioni pikërisht në vitin 2011.

Referencat

- Banka e Shqipërisë, Raportet statistikore 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015
- Banka e Shqipërisë, Vendime të Këshillit Mbikëqyrës, në periudhën 2007-2015
- Banka e Shqipërisë, Raporti Vjetor i Mbikëqyrjes për vitet 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015
- Instituti I Statistikave, Buletinin mujor "Indeksi i Çmimeve të Konsumit"
- Fuller, W. A. (1976). Introduction to Statistical Time Series. New York: John Wiley and Sons. ISBN 0-471-28715-6.
- Elliott, G.; Rothenberg, T. J.; Stock, J. H. (1996). "Efficient Tests for an Autoregressive Unit Root". *Econometrica* 64 (4): 813–836. JSTOR 2171846.
- "Augmented Dickey–Fuller Test" - R documentation
www.bankrate.com/rates/interest-rates/libor.aspx, LIBOR Rate
- www.global-rates.com/interest-rates/libor/libor.aspx, LIBOR Rate
- www.euribor-rates.eu, EURIBOR Rate
- Williams, Carol J. (May 22, 2012). "Euro crisis imperils recovering global economy, OECD warns". *Los Angeles Times*. Retrieved May 23, 2012.
- "Historical Copper Prices, Copper Prices History". *Dow-futures.net*. January 22, 2007. Retrieved May 1, 2010.
- Bruno Wenn (January 2013). "Exceedingly high interest rates". *D+C Development and Cooperation/ dandc.eu*
- Sidel, Robin (March 16, 2011). "FDIC's Tab For Failed U.S. Banks Nears \$9 Billion". *Wall Street Journal*.
- "CSI: credit crunch". *The Economist*. October 18, 2007. Retrieved May 19, 2008.
- "Federal Reserve Board: Monetary Policy and Open Market Operations". Retrieved May 19, 2008.

- "International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, October 2014: GDP list of countries. Data for the year 2014". Imf.org. Retrieved December 6, 2014.

Nga:

Prof. Asoc. Dr. Adriatik KOTORRI

Msc. Llesh LLESHAJ

KONTROLI I LARTË TË SHTETIT, ANËTAR AKTIV NË KOMUNITETIN EVROPIAN DHE NDËRKOMBËTAR TË SAI-VE

*Fjala e mbajtur në ceremoninë e organizuar me rastin e 90 vjetorit të krijimit të
KLSH-së (salla e seancave plenare në Kuvendin e Shqipërisë)*

*Kjo marrëdhënie po forcon gjithashtu organizatën tonë, si dhe po na bën të
mundur të reflektojmë mbi proceset dhe qasjet tona, çka nxjerr në pah moton
e INTOSAI-t “Experientia Mutua Omnibus Prodest”.*

**Nga: Dr. Josef MOSER, Sekretar
i Përgjithshëm i INTOSAI-t dhe
President i Gjykatës Austriake të
Auditimit**

I nderuar z. Kryetar i Kuvendit,

I nderuar z.Nuri, përfaqësues i
Presidentit të Republikës,

I nderuar z. Kryetar i Kontrollit
të Lartë të Shtetit, z. Bujar
Leskaj,

Të nderuar kolegë,

Zonja dhe Zotërinj,

Ju përgëzoj për 90 vjetorin e
ALSAI-t!

Me rastin e 90 vjetorit të Insti-
tucionit të Kontrollit të Lartë të
Shtetit, Ju uroj për zemërsisht Ju Z.
Bujar Leskaj, stafin Tuaj, si dhe të
gjithë institucionin e Kontrollit të
Lartë të Shtetit. Si President i
Gjykatës Austriake të Auditimit
dhe Sekretar i Përgjithshëm i
INTOSAI, do doja t’Ju shprehja
mirënjohjen për ftesën për të
vizituar Shqipërinë, pasi ky gjest
thekson edhe njëherë rëndësinë që i
jep Kontrolli i Lartë i Shtetit trans-
parencës dhe përgjegjshmërisë, si
në marrëdhëniet dypalëshe, ashtu
edhe në ato shumë palëshe,
veçanërisht me Gjykatën Austriake
të Auditimit dhe Sekretariatit e
Përgjithshëm të INTOSAI-t.

Marrëveshja dypalëshe me ACA

Prezenca ime sot mes jush, në këtë rast të veçantë, është tepër e rëndësishme, pasi marrëdhëniet e bashkëpunimit mes dy institucioneve tona kanë zgjatur prej vitesh. Kontaktet e para mes ACA dhe KLSH kanë nisur në fillimet e viteve 90, kur institucionit tonë ju kërkua një opinion mbi draftimin e një ligji për kontrollin ekonomik dhe financiar, si bazat për themelimin e një institucioni auditimi publik të jashtëm, të përmirësuar.

Ky kontakt fillestar, çoi më tej në një takim dypalësh në Austri, në vitin 1992, i cili kishte si qëllim të mbështeste hartimin e një ligji për auditimin e jashtëm publik në Shqipëri. Kjo marrëdhënie e suksesshme besimi mes dy organizatave tona, ishte baza për shkëmbime të ndryshme të mëvonshme që lidheshin me amendime dhe ndryshime ligjore për institucionin e Kontrollit të Lartë të Shtetit.

Megjithatë, kryefjala e kësaj marrëdhënie nuk ishte vetëm baza ligjore, pasi ndër vite institucionet tona kanë diskutuar edhe për shumë tema të ndryshme që lidhen me auditimin e jashtëm publik. Kjo marrëdhënie shkëmbimi është

konkretizuar më tej me nënshkrimin e dy marrëveshjeve të bashkëpunimit, përkatësisht në vitin 1994 dhe 2013.

Gjykata Austriake e Auditimit, ka qenë dhe do të mbetet një nga mbështetëset kryesore për punën e institucioneve supreme të auditimit. Por ky bashkëpunim nuk është vetëm i njëanshëm, pasi mund të them se edhe ne po mësojmë shumë nga kjo marrëdhënie shkëmbimi. Kjo marrëdhënie po forcon gjithashtu organizatën tonë, si dhe po na bën të mundur të reflektojmë mbi proceset dhe qasjet tona, çka nxjerr në pah moton e INTOSAI “Experientia Mutua Omnibus Prodest”.

Angazhimi ndërkombëtar i Kontrollit të Lartë të Shtetit

Për sa i përket INTOSAI, kontaktet e para mes dy institucioneve janë shënuar në vitin 1962. Megjithatë, u desh shumë kohë deri në vendosjen e një marrëdhënie të përbashkët, e cila ndodhi në vitin 1984 kur institucioni i Kontrollit të Lartë të Shtetit u bë pjesë e INTOSAI. Deri në atë moment, institucioni i Kontrollit të Lartë të Shtetit, kishte qenë pjesë e komiteteve të ndryshme për shkëmbimin

e njohurive, brenda INTOSAI. Po kështu, edhe në kuadrin e Bashkimit European, institucioni i Kontrollit të Lartë të Shtetit është një anëtar aktiv brenda rrjetit të SAI-ve kandidate dhe kandidate të mundshme.

Fokusi i aktiviteteve ndërkombëtare të Kontrollit të Lartë të Shtetit, shtrihet në njërën anë drejt EUROSAI dhe Grupeve të saj të Punës, ku Kontrolli i Lartë i Shtetit është anëtar i Grupit të punës IT, grupit të punës për Auditimin e Mjedisit, Grupit të Punës për Auditimin e fatkeqësive dhe katastrofave natyrore, si dhe Task Force mbi Auditimin dhe etikën dhe nga ana tjetër, Kontrolli i Lartë i Shtetit ruan një gamë të gjerë të kontakteve bilaterale - siç e përmenda më parë, edhe me Gjykatën Austriake të Auditimit.

Diçka tjetër unike që duhet përmendur për SAI-n tuaj, është edhe kontributi i vyer që ju jepni nëpërmjet organizimit të konferencave shkencore vjetore, gjë që ndihmon së tepërmi krijimin e një lidhje mes tematikave shkencore mbi auditimin, me eksperiencën

audituese në praktikë, e gjitha në linjë me moton e INTOSAI “*Experientia Mutua Omnibus Prodest*”.

Të gjithë këta shembuj tregojnë se institucioni i Kontrollit të Lartë të Shtetit, është kthyer në një anëtar aktiv në komunitetin European dhe ndërkombëtar të SAI-ve dhe se puna, kontributi i këtij institucioni vlerësohet së tepërmi nga SAI-t homologe.

Po kështu, edhe prania këtu sot e zyrtarëve më të lartë të vendit, tregon se puna e këtij institucioni vlerësohet së tepërmi edhe në nivel kombëtar, si dhe thekson rëndësinë e procesit të kontrollit financiar në Shqipëri, i cili është thelbësor për të siguruar një zhvillim të qëndrueshëm të financave publike. Zhvillimi i qëndrueshëm i financave publike është me rëndësi për çdo vend, ashtu siç është theksuar edhe në rezolutat e Kombeve të Bashkuara të viteve 2011 dhe 2014, përkatësisht, A/66/209 dhe A/69-/228, mbi përmirësimin e efikasitetit dhe transparencës së administratës publike, duke forcuar pava-

rësinë, kapacitetet dhe sistemin e llogaridhënies publike të SAI-ve.

Parakushtet për auditimin e zhvillimit të qëndrueshëm të financave publike.

Pavarësia e një SAI përbën thelbin për sigurimin e mirëqeverisjes, transparencës, përgjegjshmërisë dhe zhvillimit të qëndrueshëm.

Në këtë kuadër, Gjykata Austriake e Auditimit, në cilësinë e Sekretariatit të Përgjithshëm të INTOSAI, ka ndërmarrë një iniciativë të përbashkët me Agjencinë Austriake për Zhvillim (Projekti INTOSAI Peer Review), lidhur me pavarësinë e SAI-ve.

Ky projekt do të realizohet mbi bazën e 8 parimeve të pavarësisë, të përcaktuara në Deklaratën e Meksikos dhe në përputhje me ISSAI 5600.

Qëllimi i këtij projekti është:

- Nga njëra anë do të shërbejë për identifikimin e problemeve dhe rekomandimeve që lidhen me 8 parimet e pavarësisë, duke e përdorur raportin si një mjet efektiv për aksesin ndaj parlamentit dhe medias.
- Nga ana tjetër ky projekt do të ndihmojë gjithashtu të gjithë

komunitetin INTOSAI, në identifikimin si dhe marrjen e masave të mëtejshme për përmirësimin e pavarësisë, bazuar në rezultatet e Peer Review, së bashku me OKB dhe donatorët.

Gjithashtu, në përfundim të këtij projekti, duhet të bëhet e mundur që SAI-et të sigurojnë informacione konkrete, të pavarura dhe kosto-efektive, në mënyrë që vendim-marrësit dhe publiku i gjerë të informohen në kohë rreth:

- Detyrave konkrete që lidhen me auditimin e qëndrueshmërisë financiare dhe limitet e saj;
- Kufizimet për përmbushjen me efektivitet të këtyre detyrave;
- Rëndësinë e promovimit aktiv të zbatimit të parimeve të Lima dhe Meksiko, si dhe rezolutat respektive të OKB A/66/209 dhe A/69/228.

Angazhimi i Shqipërisë dhe i KLSH kundrejt zhvillimit të qëndrueshëm, theksohet veçanërisht në gadishmërinë e këtij vendi për t'ju nënshtruar procesit të *Peer Review*, në mënyrë që të zhvillojë më tej procesin e saj auditues. Jam i lumtur që brenda EUROSAI, SAI i Shqipërisë doli vullnetar për t'ju nënshtruar këtij projekti, si dhe që

ne Gjykata Austriake e Auditimit dhe Sekretariati i Përgjithshëm i INTOSAI, do të kontribuojmë në përf forcimin e pavarësisë dhe efektivitetit të SAI-t Shqiptar.

Në këtë kontekst, do të doja t'Ju falënderoja Ju Kryetar, në emër të gjithë anëtarëve dhe stafit të punës së Gjykatës dhe komunitetit INTO-SAI, për nominimin tim, si dhe Presidentin e Republikës, për akordimin e “Medaljes së Mirënjohjes”. E pranoj me shumë kënaqësi këtë dekoratë, pasi ajo tregon një shenjë të fortë miqësie dhe partneriteti mes Shqipërisë, Austriës dhe INTOSAI-t.

Apel

Nëpërmjet këtij eventit, me rastin e 90 vjetorit të themelimit të institucionit të Kontrollit të Lartë të Shtetit, Shqipëria ka zgjedhur mënyrën për të theksuar rëndësinë dhe përgjegjësinë e këtij institucioni kundrejt transparencës dhe llogaridhënies, si dhe për sfidat aktuale ndaj zhvillimit të qëndrueshëm.

Me këtë rast, unë do të doja të falënderoja institucionin e Kontrollit të Lartë të Shtetit, Ju z. Bujar Leskaj, si dhe të gjithë stafin tuaj,

jo vetëm me rastin e 90 vjetorit të krijimit të këtij institucioni, por edhe për iniciativën për të nxjerrë në pah para përfaqësuesve kombëtarë, rolin dhe shqetësimet që lidhen me këtë institucion.

Kam bindjen se institucioni i Kontrollit të Lartë të Shtetit do të vazhdojë përpjekjet për të kontribuar në përf forcimin e transparencës dhe pavarësisë edhe në 90 vjetët e ardhshme, duke siguruar në këtë mënyrë përf itime për qytetarët dhe duke përf orcuar besimin e tyre.

Ju faleminderit për vëmendjen!

NGRITJA E KAPACITETEVE TË SAI-VE SI MUNDËSI PËR FORCIMIN E PËRGJEGJSHMËRISË, TRANSPARENCËS DHE ANGAZHIMEVE NË AUDITIMIN PUBLIK

*Fjala e mbajtur në ceremoninë e organizuar me rastin e 90 vjetorit të krijimit të
KLSH-së (salla e seancave plenare në Kuvendin e Shqipërisë)*

*“Asgjë nuk është e mundur pa individin, asgjë nuk është e qëndrueshme pa
institucione”.*

**Nga: Vitor Manuel da Silva
CALDEIRA**
**President i Gjykatës Evropiane të
Audituesve**

I nderuar Kryetar i Kuvendit,

I nderuar Kryetar i Kontrollit të Lartë të Shtetit, Z. Leskaj,

Të nderuar kolegë, zonja dhe zotërinj!

Është një nder i madh që ftohem
për të folur në këtë ngjarje të rëndë-
sishme, e cila shënon 90 vjetorin e
Institucionit Suprem të Auditimit të
Republikës së Shqipërisë.

Europa ka jetuar kohë dhe mom-
ente shumë të vështira, duke
përfshirë Luftën e Dytë Botërore,
rënien e komunizmit dhe shpërb-
ërjen e Jugosllavisë.

Megjithatë, shtetet e Europës janë
tani më demokratike dhe më të

integruara se kurrë më parë.
Bashkimi European ka qenë nxitësi
kryesor i këtij ndryshimi për më
shumë se 50 vjet.

Jean Monnet, si një nga figurat
themeluese të BE-së, është shpre-
hur:

*“Asgjë nuk është e mundur pa indi-
vidin, asgjë nuk është e qëndru-
eshme pa institucione”.*

Ajo që filloi në vitin 1958 si një komunitet prej gjashtë kombesh, tani është një bashkim i 28 shteteve anëtare, me vende të tjera europiane si Shqipëria, kandidat për anëtarësim. Ky bashkim shtetesh është angazhuar për promovimin e paqes, mirëqenien e qytetarëve të saj dhe vlerat e përbashkëta, duke përfshirë demokracinë.

Gjatë kësaj periudhë, Institucionet Supreme të Auditimit janë njohur si institucionet kryesore të shtetit, për çdo demokraci funksionale.

Kjo për arsye se SAI-t në bashkëpunim me Parlamentet luajnë një rol vendimtar për t'i mbajtur qeveritë të përgjegjshme për qytetarët dhe për të promovuar qeverisjen e mirë publike e menaxhimit financiar.

Ky rol i SAI-ve ka qenë i njohur prej kohësh nga Bashkimi Evropian por është njohur dhe më tepër kohët e fundit nga një rezolutë e rëndësishme e OKB-së.

Në fakt, të pasurit e një SAI të pavarur është një parakusht për t'u bërë një shtet anëtar i BE-së.

Prandaj, ngritja e kapaciteteve të SAI-t është një pjesë e rëndësishme e procesit për vendet kandidate si Shqipëria që do t'i bashkohen BE.

Unë mendoj se sot ne mund të festojmë zhvillimin e SAI-t të Shqipërisë dhe kontributin e tij për të ndihmuar Shqipërinë për anëtarësimin në BE.

Unë e kuptoj se Ligji i ri i Kontrollit të Lartë të Shtetit i Shqipërisë do të lehtësojë këtë kontribut. Ndër të tjera, besoj se ky ligj e sjell auditimin e jashtëm të fondeve publike në Shqipëri në përputhje me standardet ndërkombëtare për Institucionet Supreme të Auditimit. Si pjesë e reformave të menaxhimit të financave publike në Shqipëri, ligji i ri ndihmon për çeljen e rrugës drejt BE për të siguruar mbështetje të mëtijshme financiare.

Unë jam i sigurt se përpjekjet e KLSH-së në vitet e fundit për të ndërtuar kapacitetin e saj do ta pozicionojnë atë në një vend të mirë për të përmbushur sfidat e auditimit, të cilat nënkuptojnë reformën e menaxhimit të financave publike në Shqipëri, si dhe për të kontribuar në suksesin e institucionit.

Por ndërtimi i kapacitetit të KLSH nuk është vetëm për vendet kandidate. Të gjitha SAI-t duhet të punojnë për ngritjen e kapaciteteve

për t'ju përshtatur ndryshimeve globale që po ndodhin në shoqëri dhe qeveri.

Shtetet më shumë se kurrë më parë, në mënyra të ndryshme pritet të ofrojnë shërbime më komplekse për qytetarët e tyre. Kjo është e vërtetë për të gjitha shtetet anëtare të BE-së dhe unë jam i sigurt se ky është edhe rasti i Shqipërisë.

Tashmë që qeverisja dhe financat publike janë bërë më moderne dhe detyra për auditimin e këtyre aktiviteteve do të bëhet edhe më e kërkuar.

Kjo gjithashtu do t'u japë SAI-ve një mundësi për ti dhënë formën më të mirë ndryshimeve në qeverisjen publike. Në veçanti, ne japim shembullin për çështje të tilla të rëndësishme si forcimi i përgjegjshmërisë demokratike, transparencës dhe angazhimeve në auditimin publik.

Si komunitet i SAI-ve, është thelbësore që ne të gjithë të ndihmojnë njëri-tjetrin duke ndarë përvojën tonë, duke vazhduar zhvillimin e standardeve tona profesionale dhe në rastin e vendeve të BE-së dhe kandidate,

edhe duke koordinuar punën tonë të auditimit.

I dashur z.Leskaj,

Unë mund t'ju siguroj se Gjykata Evropiane e Audituesve do të vazhdojë të mbështesë institucionin tuaj në adresimin e sfidave të auditimit, me të cilat do të përballlet KLSH si institucion i një vendi kandidat.

Ne kemi tashmë një bashkëpunim shumë të mirë mes SAI-ve të BE-së, si dhe të ECA me SAI-t e vendeve kandidate, siç është Republika e Shqipërisë.

Në veçanti, të dy institucionet tona kanë bashkëpunuar në mënyrë aktive brenda kuadrit të asaj që njihet si "Rrjeti i SAI-eve të vendeve kandidate dhe vendet kandidate të mundshme".

Për shembull, Shqipëria ka marrë pjesë në një projekt paralel auditimi të performancës për efektivitetin e energjisë, i cili organizohet dhe udhëhiqet nga SAI Suedez. Workshop-i i parë u mbajt në Shqipëri në Qershor 2014 dhe

workshop-i i pestë dhe i fundit u mbajt javën e kaluar në ECA në Luksemburg.

Unë jam i kënaqur të them se tashmë është duke u planifikuar një projekt i ECA, i cili mbështet fuqishëm këtë iniciativë dhe ne jemi të gatshëm edhe një herë për të siguruar ekspertë, sipas nevojës. Këtë vit, ne gjithashtu kemi hapur disa nga kurset kryesore tona të trajnimit të brendshëm për audituesit nga SAI-t në rrjetin e vendeve candidate. Unë jam shumë i kënaqur të them se 6 auditues nga KLSH kanë ka marrë pjesë në këto trajnime.

Për më tepër, ne jemi gjithashtu shumë të kënaqur që kemi mirëpritur audituesit nga Shqipëria të cilët i janë bashkuar programit të praktikës në ECA. Aktualisht kemi tre praktikantë shqiptarë në institucionin tonë.

Pra, më lejoni të përfundoj duke thënë se ECA shikon përpara për të vazhduar për të shkëmbyer përvojat dhe për të bashkëpunuar me KLSH-në për auditimin e fondeve të BE-së në Shqipëri.

Z. Kryetar, zonja dhe zotërinj,

Me rastin e 90 vjetorit të krijimit të institucionit, unë do të doja t'ju uroja kolegëve të Institucionit Suprem të Auditimit të Shqipërisë, gjitha të mirat për sfidat e së ardhmes!

Faleminderit!

Përktheu: Elisa METAJ

*Specialiste në Departamentin e
Politikave të Auditimit*

ROLI DHE MARRËDHËNIET NDËRMJET AUDITIMIT TË BRENDSHËM, AUDITIMIT TË JASHTËM DHE INSPEKTIMIT FINANCIAR PUBLIK

Kriteret e rekomanduara nga INTOSAI, përkushtimi, konsultimi, komunikimi dhe besimi duhet të udhëheqin procesin e bashkëpunimit të organeve audituese dhe inspektimit financiar.

**Nga Kesjana HALILI,
M.A në Bankë dhe Financë, PHD
Kandidat**

*Drejtor i Përgjithshëm
Drejtoria e Përgjithshme e
Kontrollit të Brendshëm Financiar
Publik, Ministria e Financave*

Abstrakt

Qëllimi i këtij punimi është të përcaktojë dallimet kryesore dhe ngjashmëritë në bazën rregullatore/standardet ku bazohet aktiviteti i auditimit të brendshëm, auditimit të jashtëm dhe inspektimit financiar. Punimi paraqet rolet e këtyre strukturave, identifikon ngjashmëritë dhe ndryshimet, si dhe elaboron mënyrat për shmangien e mbivendosjes së funksioneve.

Në veçanti në këtë punim nënvizohet rëndësia që ka bashkëpunimi

ndërmjet strukturave audituese dhe inspektimit financiar, me qëllim garantimin që fondet publike të mirë-menaxhohen dhe të kontrollohen nga pikëpamja e kostos efektive. INTOSAI ka promovuar katër kriteret, që shërbejnë si bazë për bashkëpunimin midis auditit të jashtëm dhe atij të brendshëm, të cilat janë: përkushtimi, konsultimi, komunikimi dhe besimi. Njëkohësisht, të katër këto kriteret, mund të përdoren si kornizë për promovimin e bashkëpunimit midis strukturave audituese dhe inspektimit financiar. Gjithashtu, në këtë punim tentohet të vihen në dukje pengesat dhe sfidat kryesore në ndëreveprimin e auditimit të brendshëm, Kontrollin e Lartë të Shtetit dhe inspektimit financiar në Shqipëri, në bazë të të cilave propozohen dhe disa zgjidhje praktike. Gjetjet e punimit nënvizohen.

zojnë që ka ende vend për përmirësimin e marrëdhënieve të këtyre strukturave në vendin tonë.

Fjalë kyçe: *auditim i brendshëm, auditim i jashtëm, inspektim financiar publik.*

Hyrje

Në vende të ndryshme rolet e institucioneve shtetërore të përfshira në auditimin e brendshëm, auditimin e jashtëm si dhe inspektimin financiar reflektojnë:

- a) Zhvillimin historik të menaxhimit të financave publike dhe administrimit në shtetin në fjalë;
 - b) Zhvillimet në standartet ndërkombëtare dhe praktikatat më të mira në auditim dhe kontroll të brendshëm.
- Duke mbajtur në konsideratë këto dy faktorë, lloji i auditimit dhe institucionet e kontrollit që ekzistojnë në shtete të ndryshme dhe baza rregullatore e këtyre veprimtarive variojnë nga njëri shtet në tjetrin¹.

¹ Raporti përmbledhës i sistemeve të Kontrollit të Brendshëm në vendet anëtare të BE i vitit 2012 dhe ai i vitit 2014, paraqet funksionimin e elementëve të kontrollit në këto vende. Në këtë raport jepet qartë që mënyra e organizimit të

Auditimi i Brendshëm (AB) ka ekzistuar në shumë shtete për një kohë të gjatë dhe është një tipar kyç i modeleve Anglo-Sankson të menaxhimit financiar². AB nuk ishte pjesë e modelit frankofon të Menaxhimit Financiar, model i cili është përdorur si baza për menaxhimin financiar, për vende që ishin më parë pjesë e Bashkimit Sovjetik³.

Në 15-20 vitet e fundit shumë shtete që bazoheshin më parë në modelin Frankofon kanë zhvilluar AB si një funksion të ri në administratën e tyre. Gjithashtu, shumë vende janë përpjekur të ndryshojnë auditimin e jashtëm ose Institucionet Supreme të Auditimit (ISA), nga institucione të jashtme të kontrollit që funksionojnë me

elementëve të kontrollit është e ndryshme nga njëri vend në tjetrin.

2. Modeli Anglo-Sankson ka si karakteristikë kryesore shpërndarjen e përgjegjësisë së kontrollit dhe menaxhimit financiar si dhe detajimin dhe menaxhimin e buxhetit tek Ministrinë e Linjës.

³ Modeli Frankofon i menaxhimit financiar, ka në thelb centralizimin e kontroleve financiare dhe kontabilitetin, nën autoritetin e Ministrisë së Financave dhe menaxhimin e buxhetit nën përgjegjësinë e çdo njësie të qeverisjes.

Modelin e Gjykatës në institucione të auditimit të jashtëm, që funksionojnë me Modelin e Zyrës së Auditimit⁴.

Zhvillimi i këtyre funksioneve të reja të auditimit, bashkë me institucionet tradicionale dhe të pushetshme të inspektimit financiar, ka sjellë nevojën e qartësimit të roleve dhe funksioneve të këtyre strukturave. Gjithashtu, lind dhe nevoja e promovimit të mënyrave të bashkëpunimit efektiv dhe koordinimit midis këtyre tre institucioneve, që mund të ekzistojnë në një vend të vetëm.⁵

Veprimtaria e auditimit të brendshëm dhe të jashtëm bazohet në standardet ndërkombëtare të zhvilluara për këto dy fusha⁶. Pjesë e

këtyre standardeve janë dhe përcaktime/udhëzime mbi marrëdhënien e auditimit të brendshëm me auditimin e jashtëm, në kuadër të shkëmbimit efektiv të informacionit dhe kordinimit të angazhimeve.

Ndërsa në lidhje me veprimtarinë e inspektimit financiar (IF) dhe marrëdhënien me auditimin e brendshëm dhe të jashtëm, nuk ekzistojnë standarde ndërkombëtare, pasi struktura e IF ekziston kryesisht në vende që kanë qenë pjesë e Bashkimit Sovjetik.

Megjithatë statusi i pavarur dhe aktivitetet e kontrollit të IF kanë shumë tipare të përbashkëta me organet e auditimit. Strukturat e IF janë zakonisht të pavarura nga organet që inspektojnë. IF fokusohet në shqyrtimin e transaksioneve financiare, duke ekzaminuar shkallën e përputhshmërisë me rregullat financiare të organeve subjekt i inspektimit dhe në vijim hartojnë raportin e gjetjeve sipas fushave ku ka parregullsi financiare.

Ndryshimet kryesore ndërmjet IF dhe organeve të auditimit janë:

a) që organet e IF zakonisht kanë të drejtën e penalizimit të individëve që nuk veprojnë në përputhje me rregullat financiare;

⁴ISA mund të funksionojë ende si një gjykatë për sa i përket proceseve të vendim marrjes, por ndryshimet kryesore shpesh përfshijnë role të reja të tilla si: dhënia e opinionit për deklaratat financiare; kryerja e auditimit të performancës (kursimi, eficienta dhe efektiviteti). E drejta për të vendosur dënime është hequr.

⁵ Ky është edhe rasti i Shqipërisë. Në vendin tonë ekziston funksioni i decentralizuar i AB, institucioni i KLSH dhe struktura e Inspektimit Financiar Publik, në Ministrinë e Financave.

⁶ Respektivisht standardet e Institutit të Auditimit të Brendshëm (IIA) dhe standardet e Organizatës Ndërkombëtare të Institucioneve Supreme të Auditimit (INTOSAI).

b) linjat e raportimit të IF dhe AB janë të ndryshme – (IF zakonisht raporton te Ministri i Financës, AB raporton te titullari i institucionit që auditohet dhe ISA raporton në Parlament);

c) organet e auditimit kanë zakonisht një mandat më të gjerë për të shqyrtuar ekonomicitetin, eficientcën dhe efektivitetin e shpenzimeve publike.

Përkufizimet e organeve audituese dhe inspektimit financiar

Auditimi i brendshëm, sipas Institutit të Audituesve të Brendshëm, përkufizohet si një veprimtari e pavarur, që jep siguri objektive, si dhe ofron këshillim për menaxhimin, e projektuar për të shtuar vlerën dhe për të përmirësuar veprimtarinë e njësisë publike. Auditimi i brendshëm ndihmon njësinë publike për të arritur objektivat, nëpërmjet një veprimtarie të disiplinuar dhe sistematike, për të vlerësuar e përmirësuar frytshmërinë e menaxhimit të riskut, si dhe proceset e kontrollit dhe të qeverisjes⁷.

⁷IIA (Institute of Internal Auditors) standardet.

Referuar standardeve ndërkombëtare, përcaktohen 2 lloje kryesore të shërbimeve të auditimit⁸:

1. Shërbimet e sigurisë: Një angazhim auditimi për shërbimet e sigurisë përfshin një vlerësim të pavarur të qeverisjes, menaxhimit të riskut dhe proceseve të kontrollit të një njësie të sektorit publik, nëpërmjet auditimit të përputhshmërisë, auditimit të performancës, auditimit financiar dhe auditimit të teknologjisë së informacionit.

2. Shërbimet e konsultimit: Një angazhim këshillimi përfshin dhënien e këshillave, opinioneve, trajnimeve, dizenuar për të shtuar vlerën dhe përmirësuar qeverisjen e njësisë së sektorit publik, proceset e kontrollit dhe menaxhimit të riskut, në të cilat auditimi i brendshëm nuk ka përgjegjësi menaxheriale. Një angazhim këshillimi iniciohet nga titullari i njësisë publike.

Institucionet Supreme të Auditimit janë agjensi kombëtare, përgjegjëse për auditimin e të ardhurave dhe shpenzimeve publike, sipas standardeve INTOSAI.

Inspektimi Financiar, është një aktivitet për mbrojtjen e interesit financiar publik, përmes inspek-

⁸Ibid

timeve financiare, pas faktit, për të përcaktuar shkeljet e akteve ligjore, aktivitetet ekonomike ose të kontabilitetit si edhe çdo tregues tjetër të kryerjes së mashtrimit, zbulimin e mashtrimit dhe parregullsive.

Auditimi i sektorit publik dhe mjedisi i inspektimit mund të përkufizohen⁹ si shërbime nëpërmjet të cilave qeveritë dhe njësitë e tjera të sektorit publik bëhen përgjegjëse për përdorimin e burimeve që rrjedhin nga taksimi dhe burime të tjera në dhënien e shërbimit për qytetarët dhe përfitues të tjerë. Auditimi dhe/ose inspektimi financiar ndihmojnë në forcimin e besimit në njësitë e sektorit publik dhe gjithashtu ndikojnë që nënpunësit publikë të kryejnë funksionet në mënyrë efektive, eficiente, etike dhe në përputhje me ligjet dhe rregulloret në fuqi.

Auditimi i sektorit publik është thelbësor në sigurimin e informacionit dhe vlerësimit objektiv e të pavarur në lidhje me drejtimin dhe performancën e politikave qeverisëse, programeve dhe veprimtarisë për organet legjislativë dhe mbikqyrëse, që kanë

përgjegjësinë e qeverisjes dhe për publikun e gjerë.

Rolet dhe tiparet e organeve audituese dhe inspektimit financiar

(a)Rolet

Auditi i Brendshëm është një funksion i zhvilluar si pjesë integrale e sistemit të kontrollit të brendshëm gjatë shekullit të fundit. Ndërsa organizatat si në sektorin publik ashtu edhe në atë privat rriteshin në madhësi, menaxherët e lartë nuk ishin në gjendje të mbikqyrnin personalisht sistemin e kontrollit të brendshëm. Për këtë arsye, në organizatat e mëdha u krijuan njësitë e vogla e të pavarura të menaxherëve të linjës dhe që raportonin vetëm te titullari i organizatës, duke dhënë vlerësime dhe këshilla lidhur me funksionimin e sistemeve të kontrollit të brendshëm. Tradicionalisht në vëmendjen e AB ka qenë pajtueshmëria me procedurat (kontrollat e nevojshme që duhet të ekzistojnë) si dhe çështjet financiare.

Me zhvillimin e AB, roli i tij është kodifikuar në standarde të zhvilluara fillimisht në Shtetet e Bashk-

⁹ISSAI 100 Parimet bazë të auditimit në sektorin publik INTOSAI.

uara të Amerikës nga Instituti Ndërkombëtar i Audituesve të Brendshëm (IIA), por që graduallisht filluan të përdoren globalisht. Është e pranuar gjerësisht se puna e AB duhet të kryhet në përputhje me standardet në lidhje me planifikimin, kryerjen dhe raportimin.

Funksionet e AB janë shtrirë gjithashtu përtej pajtueshmërisë me rregulloret dhe shqyrtimit të sistemeve financiare, duke përfshirë dhe veprimtari këshilluese në çështje më të gjera të menaxhimit, si dhe duke u fokusuar në parimet e ekonomicitetit, eficiencës dhe efektivitetit të të ardhurave dhe shpenzimeve publike.

Një zhvillim i mëtejshëm i rëndësishëm ka qenë krijimi i komiteteve të auditimit, për të garantuar efektivitetin e AB dhe përforcuar pavarësinë e tij nga drejtuesit duke i dhënë drejtuesit ekspertizë mbi efektivitetin e funksionit të auditit. Në sektorin publik komitetet e auditimit luajnë gjithashtu edhe rolin e promovuesit të kordinimit efektiv midis audituesve të brendshëm dhe atyre të jashtëm.

Institucioni Suprem i Auditimit:

Termi “Institucion Suprem i Auditimit”, përdoret për të përshkruar një institucion në një shtet, i cili përfaqëson nivelin më të lartë të mbikqyrjes së pavarur të financave publike.

Ka dy modele thelbësore nën të cilat operojnë ISA: Modeli i Gjykatës, i prezantuar fillimisht nga sistemi Frankofon i menaxhimit financiar, i cili i merr kompetencat nga funksionet juridike të shtetit, dhe një Model i Zyrës së Auditit, i prezantuar në modelin Anglo – Sankson të sistemit të menaxhimit financiar, i cili i merr kompetencat nga funksionet legislative të shtetit.

Funksionet tradicionale të dy llojeve kryesore të ISA janë të ndryshme. Ndryshimet reflektojnë dhe mënyrën e miratimit të buxhetit nga Parlamenti. Në modelin Frankofon, buxheti është një dokument i detajuar, në të cilin pasqyrohet buxhet i vecantë për çdo agjensi ose department qeverisës. Ndërsa në modelin Anglo – Sankson i jepet autoritet për menaxhimin e buxhetit secilës ministri ose agjensi të qeverisjes qendrore, të cilët më pas

përcaktojnë buxhetin për institucionet e varësisë përkatëse¹⁰.

Gjykatat e Llogarisë (ose Dhomat e Kontrollit) në thelb japin gjykimin mbi ligjshmërinë e shpenzimeve të kryera nga buxhetet individuale të institucioneve qeveritare. Ndërsa, Zyrat e Auditit, auditojnë zbatimin e buxhetit të çdo departamenti, duke kryer auditim financiar. Zyrat e Auditit zakonisht japin një opinion audit/certifikojnë pasqyrat financiare për secilën ministri.

Trendi global, i promovuar nga institucione si Banka Botërore, Fondi Monetar Ndërkombëtar dhe Bashkimi Europian, ka qenë dhe është të inkurajojë kalimin e funksioneve të ISA nga Modeli i Gjykatës në modelin e Zyrës së Auditit. Gjykatat e Llogarisë ende ekzistojnë në disa vende, por ato nuk kanë më pushtet juridik, ata japin opinione mbi llogaritë kombëtare si dhe hartojnë raporte për Parlamentin mbi auditimet e kryera. Në këtë situatë modeli i Gjykatës reflekton mënyrën sesi merren vendimet, më tepër sesa mënyrën sesi veprojnë institucionet.

¹⁰Bazuar në Ligjin nr.9936/2008 “Për menaxhimin e sistemit buxhetor në RSH”, në vendin tonë procesi i buxhetimit mbështetet në modelin Anglo-Sankson.

Për ISA që kanë kaluar ose janë duke kaluar nga modeli i Gjykatës në modelin e Zyrës së Auditit, është një sfidë ritrajnimit i stafit që të kalojnë nga kontroll i jashtëm/funksioni i pajtueshmërisë në funksionin e auditit.

Siç u vu re edhe më lart ka dy modele kryesore të ISA. Për qëllime të këtij punimi është e nevojshme të nënklasifikojmë ISA në: Kontroll i Jashtëm (KJ) dhe Audit i Jashtëm (AJ), të përkufizuara si më poshtë:

- ISA (Kontroll i Jashtëm) është një institucion që ushtron veprimtarinë sipas modelit Frankofon. Fokusi i tij është në pajtueshmërinë me rregulloret, ka fuqi juridike të vendosë penalitete dhe nuk raporton në Parlament.

- ISA (Audit i Jashtëm) është një institucion që ushtron veprimtarinë sipas modelit Anglo-Sankson, duke dhënë opinion për pasqyrat financiare të Qeverisë, nuk ka të drejtën e penaliteteve dhe raporton rezultatin e aktiviteteve në Parlament.¹¹

Kur një ISA është në fazën e kalimit nga një ISA (Kontroll i Jashtëm) marrëdhënia me AB dhe

¹¹ Institucioni i KLSH në vendin tonë operon si strukturë e Auditit të Jashtëm.

IF do të ndryshojë me kalimin e kohës. Në fillim ISA do të ketë shumë të përbashkëta me IF, duke kryer një natyrë të ngjashme pune.

Ndërsa ISA që kalon drejt aktiviteteve audituese do të ketë më pak të përbashkëta me IF. Nuk do të jetë e njëjta nevojë për të ndarë planet paraprakisht sepse çdo institucion do të bëjë lloje të ndryshme ekzaminimesh.

ISA gjithësesi do ti duhet të drejtohet më shumë drejt funksioneve të AB, pasi standardet e auditit kërkojnë që auditit i jashtëm të rishikojë sistemet e kontrollit të brendshëm (pjesë e të cilave është AB) gjithashtu edhe sepse auditit i jashtëm do të mbështetet në punën e auditit të brendshëm për të krijuar opinionin e tij mbi pasqyrat financiare.

Inspektimi Financiar: Funksioni i IF e ka origjinën nga sistemet qeverisëse shumë të centralizuara, me buxhete të detajuara, ku Ministria e Financës mban rolin e inspektimit qëndror, si pjesë e sistemit të përgjithshëm të kontrollit financiar. Roli kryesor i IF është i përqëndruar tek pajtueshmëria, duke kontrolluar shpenzimet buxhetore të institucioneve qeveritare si edhe të organizatave të tjera që finan-

cohen nga buxheti i shtetit, për të verifikuar që fondet janë shpenzuar në përputhje me ligjin. Qëllimi është të garantohet që buxheti është shpenzuar pa shkelur kornizën ligjore dhe rregullatore.

Kur vendet janë në fazën e kalimit nga një model Frankofon në një Model Anglo Sankson të kontrollit financiar, roli afatgjatë i IF kërkon rishikime të shpeshta. Kjo nevojitet për të garantuar një ekuilibër midis roleve të IF dhe të AB.

(b) Tiparet kryesore

Në tabelën në vijim paraqiten të përmbledhura tiparet kryesore të rolit, metodave dhe përqasjes së AB, ISA, si dhe IF, duke bërë dallimin midis ISA që kryejnë auditim të jashtëm dhe ISA që kryejnë kontroll të jashtëm, sipas përkufizimit të dhënë në seksionin më lart.

Në tabelën në vijim paraqiten të përmbladhura tiparet kryesore të ro-

lit, metodave dhe përqasjes së AB, ISA, si dhe IF,

Tabela 1: Tiparet kryesore të rolit, metodave dhe përqasjes së AB, ISA dhe IF

	AB	ISA - Audit i Jashtëm	ISA – Kontroll i Jashtëm	IF
Pushteti rrjedh nga:	Ministri	Parlamenti	E drejta juridike	Ministria e Financës
Raporton te:	Ministri	Parlamenti	Publiku, nëpërmjet botimit të vendimeve	Ministria e Financës
Duhet të jetë i pavarur nga:	Drejtuesit e linjës në Ministri	Qeveria	Qeveria	Ministritë e kontrolluara
A mund të mbështetet në punën e të tjerëve?	Po	Po	Jo	Jo
A mund të vendosë penalitete/gjoba?	Jo	Jo	Po	Po
Standartet ndërkombëtare ekzistojnë	Po IIA	Po INTOSAI	Po INTOSAI	Jo
Standartet drejtojnë punën	Po, nëse AB është mandatar të ndjekë	Po, nëse ligji i AJ i kërkon AJ të ndjekë standartet	Po, nëse ligji i KJ i kërkon KJ të ndjekë standartet	Jo

	standardet.			
Jep opinion mbi Pasqyrat Financiare	Jo	Po	Jo	Jo
Shqyrton transaksionet Financiare	Po	Po	Jo	Po
Siguron raporte vjetore për Parlamentin	Jo	Po	Mund të raportojë mbi rezultatet e kontrolleve	Jo
Kryen shqyrtime para faktit të sistemeve dhe proceseve	Po	Jo	Jo	Jo
Planifikimi i bazuar në risk	Po	Po	Ndoshta	Ndoshta
Fusha e mbulimit të egzaminimit	Të gjitha proceset e punës në institucion	Zbatimin e Politikës për Pasqyrat Financiare	Të gjitha transaksionet financiare dhe proceset e lidhura me financën	Të gjitha transaksionet financiare dhe proceset e lidhura me financën
Mbulimi	Me cikle sipas strategjisë së AB	Opinion auditit vjetor për deklarimet financiare Audit i Performancës me cikle	Me cikle – synimi është të kontrollohen të gjithë institucionet buxhetore për një numër të caktuar vitesh	Me cikle – synimi është të kontrollohen të gjithë institucionet buxhetore për një numër të caktuar vitesh

Përqasja	Rishikim i pajtueshmërisë së sistemeve me rregulloret Auditim i performancës	Auditim Financiar/ Auditim i rregullshmërisë Auditim i Performancës	Rishikim i pajtueshmërisë me rregulloret	Rishikim i pajtueshmërisë me rregulloret
Qëllimi i rishikimit të kontrolleve të brendshëm	Dhënia e garancisë për menaxhimin mbi efektivitetin e kontrolleve	Të përcaktojnë nëse kontrollet operojnë efektivisht për të ulur mundësinë e testimit direkt nga ISA	Të identifikojë fushat e mos pajtueshmërisë dhe shkeljes së rregullave	Të identifikojë fushat e mos pajtueshmërisë dhe shkeljes së rregullave
Roli në lidhje me mashtrimin dhe korrupsionin	Mund të identifikojë fusha të mashtrimit dhe korrupsionit të mundshëm nga puna e auditit. Mund të kryejë gjithashtu auditim të fushave me risk të lartë për mashtrim dhe korrupsion	Mund të identifikojë fusha të mashtrimit dhe korrupsionit të mundshëm nga puna e auditit	Mund të identifikojë fusha të mashtrimit dhe korrupsionit të mundshëm nga puna e kontrolleve të tjera	Inspektimi mund të planifikohet për të egzaminuar fushat me risk të lartë të mashtrimit dhe korrupsionit. Mund të identifikojë fusha të mashtrimit dhe korrupsionit të mundshëm nga puna e kontrolleve të tjera.

Sikurse pasqyrohet në tabelën e mësipërme fusha e bashkëpunimit midis AB/IF dhe ISA është e ndry-

shme për ISA që operon si Audit të Jashtëm dhe për ISA që operon si i institucion i Kontrollit të Jashtëm.

Marrëdhënia e strukturave audituese dhe inspektimit financiar**(c) Fushat kryesore të mbivendosjeve të mundshme**

Sikurse mund të vihet re nga tabela në seksionin më lart, ekzistojnë mundësitë e mbivendosjes në punën e tre institucioneve. Fushat kryesore të mbivendosjeve të mundshme janë:

- Auditimi ose kontrolli i një institucioni nga tre njësi të veçanta, për shkak të planit të veçantë të mbulimit me auditim dhe inspektim. Kështu, një njësi shpenzuese¹² mund të kontrollohet nga IF dhe ISA (KJ) dhe të auditohet nga AB dhe ISA (AJ).
- Shqyrtimi i të njëjtave transaksione financiare nga struktura të ndryshme. Transaksionet financiare mund të jenë objekt i inspektimit po ashtu edhe i auditit. Është gjithashtu e mundur që institucione të ndryshme të kenë gjetje të ndryshme në lidhje me parregullsitë financiare.

¹²Referuar ligjit nr.9936/2008 “Për menaxhimin e sistemit buxhetor në RSH”, i ndryshuar, përkufizimi i njësisë shpenzuese është: “Njësia më e vogël organizative e njësive të qeverisjes së përgjithshme, për të cilën janë detajuar fondet buxhetore”.

– Të gjitha institucionet mund të identifikojnë raste të korrupsionit dhe mashtrimit të mundshëm. Ndryshimi kryesor është se AB dhe IF, mund të fokusojnë punën e tyre në fushat me risk të lartë për mashtrim dhe korrupsion. AB mund të fokusohet në efektivitetin e sistemeve të kontrollit të brendshëm kundër mashtrimit dhe korrupsionit, ndërsa IF mund të fokusohet në identifikimin e rasteve të mashtrimit dhe korrupsionit. ISA dhe AB mund gjithashtu të zbulojnë raste të mashtrimit dhe korrupsionit kur kryejnë aktivitete të tjera (d.m.th. audit ose kontrole që nuk synojnë korrupsionin ose mashtrimin). ISA dhe AB nuk janë përgjegjëse për dërgimin e rasteve të korrupsionit ose mashtrimit në prokurori.

– Ekzaminimi i sistemeve të kontrollit të brendshëm. Të gjitha institucionet mund të shqyrtojnë aspekte të kontrollit të brendshëm, por objektivat e secilës strukturë janë të ndryshme.

Një shkallë e caktuar e mbivendosjes së veprimtarisë së këtyre strukturave është e paevitueshme, por sigurisht kjo mbivendosje nuk duhet të shkaktojë probleme në veprimtarinë e këtyre strukturave.

Mund të merret si shembull përgjegjësia e IF, e cila është dhënia e garancisë mbi efektivitetin e kontrolleve të brendshme dhe për rrjedhojë IF duhet të parashikojë të gjitha fushat me risk të lartë në planin e punës së tij. Ndërkohë, ISA (AJ) mund të ketë identifikuar gjithashtu të njëjtat fusha risku për auditim. Kjo mbivendosje nuk përbën problem dhe është e njohur edhe nga standardet e auditimit, të cilat përcaktojnë që audituesit e jashtëm mund të bazohen në gjetjet e strukturave të tjera (përfshirë auditin e brendshëm) me kusht që Auditit i Jashtëm të jetë i bindur që puna është kryer në përputhje me standardet e duhura.¹³

(d) Përfitimet dhe risqet e bashkëpunimit

Përfitimet:

Mund të ketë një sërë përfitimesh nga bashkëpunimi i këtyre strukturave, të cilat mund të përfshijnë:

¹³ *Audituesit e jashtëm, kanë për detyrë ekzaminimin e efektivitetit të auditit të brendshëm. Nëse auditit i brendshëm gjykohet si efektiv, duhet të bëhen përpjekje, gjithmonë pa cënuar të drejtën e ISA, të kryhet një auditim i përbashkët, për të arritur ndarjen ose caktimin më të përshtatshëm të detyrave midis auditit të brendshëm dhe ISA. INTOSAI deklarata e Lima Seksioni 3.3.*

–Shkëmbimin e ideve dhe njohurive;

–Forcimin e aftësisë së dyanshme për promovimin e qeverisjes së mirë dhe praktikave të kontabilitetit dhe zgjerimin e të kuptuarit nga drejtuesit, të rëndësisë së kontrollit të brendshëm;

–Auditime dhe inspektime më efektive bazuar në një kuptueshmëri më të qartë të roleve të auditit respektiv dhe kërkesave;

–Një dialog më i informuar mbi risqet që përballet organizata, që rrjedhon në një përqëndrim më të mirë të inspektimit dhe auditimit duke dhënë dhe këshilla më të dobishme për drejtuesit;

–Aktivitete të koordinuara të inspektimit dhe auditimit, bazuar në një planifikim të përbashkët dhe komunikim të nevojave që maksimizojnë mbulimin me audit mbi vlerësimin e riskut dhe risqet domethënëse të identifikuara;

–Një kuptim më i mirë nga të gjitha palët për rezultatet e punës së njëri tjetrit, që mund të shërbejnë për planet e punës dhe programet e secilit në të ardhmen;

–Zgjerimin e fushës së përdorimit të punës së secilës prej strukturave.

Risqet:

Sigurisht që bashkëpunimi i këtyre strukturave nuk është pa risk. Të pranishëm gjatë procesit të koordinimit dhe bashkëpunimit janë disa risqe, të tilla si:

- Kompromisi i mundshëm i konfidencialitetit, pavarësisë dhe objektivitetit;
- Konfliktet e mundshme të interesit në të tre palët;
- Përdorimi i standardeve të ndryshme profesionale ose mungesa e tyre në lidhje me punën e ndërmarrë;
- Keqinterpretim i përfundimeve kur përdorin punën e njëri tjetrit;
- Ndryshim i mundshëm në përfundime ose opinione për çështjen subjekt;
- Mundësia që gjetjet e një tjetër organizate mund ti komunikohen para kohe një pale të jashtme.

Në përgjithësi risqet mund të jenë më të ulëta për institucionet që kryejnë natyrë të ngjashme pune, ku si shembuj mund të përmenden bashkëpunimi ndërmjet AB dhe ISA (audit i jashtëm) dhe IF dhe ISA (Kontroll i Jashtëm).

(e)Një kornizë bashkëpunimi

INTOSAI ka promovuar katër kritere, që shërbejnë si bazë për bashkëpunimin midis auditit të jashtëm dhe atij të brendshëm, të cilat janë: përkushtimi, konsultimi, komunikimi dhe besimi. Të katër këto kritere, mund të përdoren si kornizë për promovimin e bashkëpunimit midis AB, ISA dhe IF. Konkretisht:

Përkushtimi: Bashkëpunimi efektiv midis AB, IF dhe ISA mund të arrihet vetëm nëse palët kanë dëshirë dhe janë të angazhuara për zhvillimin e shërbimeve efektive dhe të kordinuara. AB, IF dhe ISA kanë rolet e tyre respektive, përgjegjësitë dhe llogaridhënien. Megjithatë, këto role shpesh mbivendosen dhe duhet vullnet për bashkëpunim efektiv nga të gjitha palët për të punuar në mënyrë fleksibël, për të garantuar që puna kordinohet siç duhet në këto fusha. Bashkëpunimi ka gjasa të jetë më i suksesshëm kur të gjitha palët marrin rol aktiv në promovimin e bashkëpunimit dhe kanë vullnetin të ndërmarrin ndryshime që sjellin bashkëpunimin.

Konsultimi: Konsultime të rregullta midis tre institucioneve duhet të sigurojnë bazën për identifikimin

e mundësive të bashkëpunimit përfitues dhe mekanizmat që ndihmojnë në realizimin e tij. Konsultimi qartëson çështjet problematike si dhe lehtëson punën e këtyre strukturave.

Komunikimi: Komunikim i rregullt dhe i hapur midis tre institucioneve është thelbësor për suksesin e bashkëpunimit. Komunikimi i hapur dhe transparent ndërton besimin midis tre palëve, AB, IF dhe ISA, gjatë kryerjes së auditimeve dhe inspektimeve. Komunikimet formale mund të bëhen në formë takimesh, p.sh për ndarjen e planeve dhe/ose vlerësimin e risqeve. Gjithashtu, mund të organizohen dhe takime informale për promovimin e kuptimit më të mirë të roleve të tre palëve. Proçedurat për lehtësimin e bashkëpunimit efektiv duhet idealisht të pranohen nga të gjitha palët dhe të përmbliken në një dokument të miratuar bashkërisht.

Besimi: të gjitha palët duhet të kenë besim në marrëdhënien me njëri tjetrin. Kur ISA dhe/ose IF përdorin gjetjet dhe raportet e AB, duhet të kenë besim se puna e ndërmarrë është e duhur dhe e pranueshme. Gjithashtu, INTOSAI, krahas katër kritereve thelbësore që duhet të

ekzistojnë në marrëdhënien e AB, IF dhe ISA, ka sugjeruar dhe disa mënyra konkrete të bashkëpunimit të këtyre strukturave si më poshtë:

- Komunikimi i planit të auditimit, nëpërmjet seancave të përbashkëta të planifikimit;
- Takime të përbashkëta midis audituesve të AB, ISA dhe inspektorëve të IF;
- Rregulla për shkëmbimin e informacionit (përfshirë proçedurat e konsultimit);
- Komunikimin e rezultateve të auditimit/inspektimit të njëri tjetri;
- Organizimi i programeve dhe kurseve të përbashkëta të trajnimit;
- Shkëmbimi i materialeve të trajnimeve, metodologjive dhe programeve të punës së auditit;
- Zhvillimi i përbashkët i teknikave të punës si dhe konsultimi gjatë hartimit të metodologjive;
- Dhëna e aksesit të dokumentacionit të auditit;
- Shkëmbimi i stafit (p.sh. trajnimi në punë);
- Përdorimi i aspekteve të caktuara të punës së njëri tjetrit për të përcaktuar natyrën, kohën dhe masën e proçedurave të auditit që duhet të kryhen;

- Bashkëpunimi për procedura auditit të caktuara, si mbledhja e provave të auditit ose testimi i të dhënave;
- Përfshirja gjerësisht e Njësisë Qendrore të Harmonizimit të Kontrollit të Brendshëm Financiar Publik, në proceset e kordinimit midis AB, IF dhe ISA.

Strukturat audituese dhe inspektimi financiar publik në Shqipëri

Në vendin tonë, ekzistojnë strukturat e AB, ISA dhe IF, veprimtaria e të cilave është e rregulluar me ligje specifike. Të treja këto struktura, luajnë një rol të rëndësishëm, në garantimin që fondet publike (kombëtare, dhe ato të përfituara nga organizata ndërkombëtare) të mirë-menaxhohen dhe të kontrollohen nga pikëpamja e kostos efektive.

(f) Baza rregullatore e funksionimit

Koncepti bashkëkohor i AB u prezantua për herë të parë në vitin 2003, me miratimin e ligjit mbi auditimin e brendshëm. Ky ligj krijoi bazat për zhvillimin e konceptit të veprimtarisë së auditimit në sektorin publik dhe krijimin e strukturës së pavarur të auditimit të

brendshëm. Sipas këtij ligji strukturat e kontrollit financiar u shndërruan në struktura të auditimit të brendshëm. Më pas me qëllim reflektimin e standardeve ndërkombëtare dhe zhvillimet më të fundit në fushën e AB, baza ligjore është rishikuar në vitin 2007, në vitin 2010 dhe së fundmi në vitin 2015.¹⁴

Bazuar në bazën ligjore në fuqi, të gjitha njësitë publike, duhet të mbulohen me shërbimin e auditimit të brendshëm sipas njërës nga format e përcaktuara në ligj. Aktualisht, ekzistojnë rreth 100 njësi auditimi të ngritura në njësitë publike. Këto njësi e ushtrojnë veprimtarinë e tyre bazuar në bazën rregullatore të nxjerrë nga Ministria e Financave, bazë rregullatore e cila mbështetet në standardet ndërkombëtare të fushës së AB.

Përsa i përket **funksionit të Auditimit të Jashtëm**, në vendin tonë kjo përgjegjësi i përket Kontrollit të Lartë të Shtetit. Ky institucion u krijua në vitin 1992, me miratimin e një ligji specifik, ku kjo strukturë u emërtua Shërbimi i

¹⁴ Projektligji për “Auditimin e Brendshëm në Sektorin Publik”, miratuar me VKM nr.369, datë 06.05.2015, në pritje të miratimit nga Parlamenti.

Kontrollit të Shtetit, strukturë e pavarur nga qeveria. Objekti kryesor i kësaj strukture ishte organizimi, drejtimi dhe realizimi i kontrollit për zbatimin e buxhetit të shtetit, i të ardhurave, i administrimit të pronave publike dhe përdorimit të fondeve buxhetore.

Me qëllim reflektimin e standardeve ndërkombëtare në veprimtarinë audituese në vend, baza ligjore u përmirësua në vitin 1997¹⁵ dhe pas rreth 17 vitesh baza ligjore e KLSH u ndryshua në vitin 2014¹⁶, për të qenë tërësisht në përputhje me standardet ndërkombëtare të auditimit të INTOSAI-t. Ligji aktual i KLSH i hyrë në fuqi në muajin shkurt të këtij viti, forcon pavarësinë e institucionit kushtetues të KLSH-së. Ky ligj përmban konceptet bashkëkohore të auditimit të jashtëm publik si dhe përcakton të gjitha llojet e auditimeve, ku ndër më të rëndësishmit mund të përmenden auditimi i performancës dhe auditimi i sistemeve të teknologjisë së infor-

macionit. Në këtë ligj përcaktohet dhe detyrimi i KLSH për dhënien e opinionit çdo vit mbi llogaritë e Shtetit.

Ndërsa **funksioni i Inspektimit Financiar** në vendin tonë u sanksionua me ligjin nr.10294, “Për Inspektimin Financiar Publik”, i cili u miratua nga Kuvendi i Shqipërisë më 1 Korrik 2010 dhe hyri në fuqi më datë 26.07.2010. Miratimi i këtij ligji realizoi ndarjen e funksionit të inspektimit nga ai i auditimit. Ky ligj përcakton qëllimin, parimet dhe rregullat e inspektimit financiar në njësitë publike, si dhe detyrat e përgjegjësitë e strukturave të përfshira në proces. Ky funksion kryhet nga Drejtoria e Inspektimit Financiar Publik, në Ministrinë e Financave. Kjo strukturë koordinon gjithashtu edhe shërbimin kundër mashtrimit dhe korrupsionit për fondet e Bashkimit Europian si dhe shërben si pikë kontakti e Zyrës Europiane kundër Mashtrimit.

(g) Marrëdhënia e AB, KLSH dhe IF

Përsa i përket marrëdhënies ndërmjet strukturave audituese dhe organit të inspektimit financiar në vendin tonë, si një hap pozitiv i një bashkëpunimi të mirë mund të përmendet marrëveshja e bashkë-

¹⁵ Ligji nr. 8270, datë 23.10.1997, nga ku dhe ky institucion mori emrin që mban edhe sot Kontrolli i Lartë i Shtetit.

¹⁶ Ligji nr.154/2014, “Mbi organizimin dhe funksionimin e Kontrollit të Lartë të Shtetit”.

punimit ndërmjet Ministrisë së Financave dhe KLSH e nënshkruar në vitin 2012, me qëllim kordinimin e aktiviteteve dhe shkëmbimin e informacionit. Objektivi i kësaj marrëveshje është të lehtësojë bashkëpunimin dhe bashkërendimin e aktiviteteve të palëve me qëllim eliminimin e mbivendosjeve, shkëmbimin e të dhënave duke siguruar që këto tre struktura të kryejnë dhe t'u ushtrojnë përgjegjësitë dhe rolet përkatëse. Me mbikëqyrjen e këtij bashkëpunimi, është ngarkuar një sekretariat teknik i përbërë nga tre anëtarë të KLSH dhe 3 anëtarë nga Ministria e Financave. Takimet e këtij sekretariati nuk janë ende të formalizuara, pavarësisht se takimet e këtyre strukturave realizohen në vazhdimësi në bazë të nevojave.

Gjithashtu, marrëdhënia e KLSH dhe Njesisë Qendrore të Harmonizimit të AB është e kënaqshme. Bazuar në nenin 26 “Marrëdhëniet me Kontrollin e Lartë të Shtetit” të ligjit nr 9720, 23.04.2007 “Për auditimin e brendshëm në sektorin publik”, të dyja këto struktura shkëmbejnë periodikisht informacione mbi punën e tyre, ku mund të përmendim raportet periodike dhe vjetore të veprimtarisë si dhe planet e auditimit.

Lidhur me mbështetjen e strukturave audituese dhe inspektimit financiar në punën e njëri tjetrit mund të thuhet që si gjatë misioneve audituese ashtu edhe gjatë atyre inspektuese merren deri diku për bazë gjetjet dhe rekomandimet e dhëna nga strukturat e tjera. Gjithsesi, nuk mund të flitet për mbështetje tërësisht të punës së KLSH-së në gjetjet dhe rekomandimet e mëparshme të strukturave të tjera, për shkak të mungesës së besimit se puna e AB kryhet në përputhje me standardet.

Lidhur me planin e auditimeve të këtyre strukturave vlen të evidentohet transparenca e KLSH, në WEB e të cilit është vendosur Programi Vjetor i Auditimeve, të cilit mund ti referohen strukturat e auditimit të brendshëm në mënyrë që të mos ketë mbivendosje.

Në kuadër të rritjes së bashkëpunimit dhe përmirësimit të veprimtarisë së strukturave audituese dhe inspektimit financiar në vendin tonë, është e nevojshme të ndërmerren hapa konkrete duke filluar me organizimin e trajnimeve të përbashkëta, krijimin e një rrjeti komunikimi të këtyre strukturave për shkëmbimin e njohurive dhe konsultimin e çështjeve me interes të për-

bashkët. Si rrjedhojë e rritjes së bashkëpunimit, shkëmbimit të ndërsjellë të informacionit, rritjes së kuptueshmërisë mbi veprimtarinë e secilës strukturë, si dhe rritjes së besimit, efektet pozitive do të reflektohen edhe në vlerën e shtuar të njërive publike në arritjen e objektivave të tyre.

Përfundime

Proceset e auditimit të brendshëm dhe të jashtëm kanë ndryshuar ndjeshëm gjatë 20 viteve të fundit. Faktorët kryesorë që nxitën këto ndryshime i referohen globalizimit të organizatave, zhvillimeve të teknologjisë, si dhe rritja e kërkesës për veprimtari efikase të auditimit që sjellin shtimin e vlerës së organizatës.

Në kuadër të realizimit të veprimtarisë audituese me ekonomikitet, efikasitet dhe efektivitet është e rëndësishme kordinimi i punës së auditimit të brendshëm dhe atij të jashtëm. Në të njëjtën kohë në vendet ku krahas auditimit të brendshëm dhe të jashtëm ekziston dhe struktura e inspektimit financiar është e nevojshme bashkëpunimi efektiv ndërmjet këtyre strukturave, për të arritur qëllimin e

përbashkët të garantimit që fondet publike të mirë-menaxhohen dhe të kontrollohen nga pikëpamja e kostos efektive. Kriteret e rekomanduara nga INTOSAI, përkushtimi, konsultimi, komunikimi dhe besimi duhet të udhëheqin procesin e bashkëpunimit të organeve audituese dhe inspektimit financiar.

Bazuar në analizën e mësipërme si dhe referuar rekomandimeve të dhëna nga Instituti Ndërkombëtar i Audituesve, arrijmë në përfundimin që ndërmjet strukturave audituese dhe organit të inspektimit financiar në vendin tonë duhet të merren hapa konkrete për rritjen e bashkëpunimit. Do të ishte shumë e frytshme nëse realizohen takime periodike ndërmjet këtyre strukturave, nga të cilat përfitimet mund të jenë të shumta, duke sjellë rritjen e efikasitetit të veprimtarisë audituese. Në këto takime staf i audituesve dhe inspektorët financiarë mund të diskutojnë çështje me interes të përbashkët, mund të përfitojnë nga njohuritë, fushat e ekspertizës dhe perspektivat e njëri e tjetrit; të kuptojnë fushëveprimin dhe metodat e punës; të diskutojnë mbulimin me auditim të njërive; të shkëmbejnë programet e auditimit dhe raportet;

si dhe bashkërisht mund të vlerësojnë fushat me risk.

Referenca

1. European Commission (20-06), "Welcome to the world of Public Internal Financial Control (PIFC)."
2. International Monetary Fund (2008), "Technical Guidance Note".
3. European Confederation of Institutes of Internal Auditing (ECIIA) (2013), "Improving cooperation between internal and external audit, Position Paper."
4. INTOSAI (May, 2010), Conference on strengthening external public auditing in INTOSAI regions, Vienna, Austria. <http://www.intosai.org/uploads/intosaipublication02112010small.pdf>
5. IIA (2012), "The Audit Committee: Internal Audit Oversight".
6. The IIA (2012), "Supplemental guidance: The role of auditing in public sector governance".
7. INTOSAI (2010), "GOV 9140 Internal Audit Independence in the Public Sector".
8. Mautz, R. (1984), "Internal and external auditors: how do they

relate?" Corporate Accounting, Vol.3 No.4, pp.56-58.

9. Peacock, E.& Pelfrey, S. (June, 1989), How internal auditors view the external audit? The Internal Auditor, Vol.46.
10. European Commission (2012, 2014), "PIFC Compendium".
11. <http://ec.europa.eu/budget/pic/lib/book/compendium/HTML/index.html>
12. Faqja zyrtare e Kontrollit të Lartë të Shtetit: www.klsh.org.al
13. PIFC expert group working group on audit manuals (November 2004), "Internal control systems in candidate countries report to supreme audit institutions of central and Eastern European countries, Cyprus, Malta, Turkey and European Court of Auditors.
14. Tiessen, P. & Colson, R.H. (1990), External auditor reliance on internal audit, Journal of Internal Auditing, Vol. 5 No. 3.
15. INTOSAI, Coordination and Cooperation between SAIs and Internal Auditors in the Public Sector.
[https://na.theiia.org/standards-guidance/Public%20Documents/INTOSAI GOV 9150 E.pdf](https://na.theiia.org/standards-guidance/Public%20Documents/INTOSAI%20GOV%209150%20E.pdf)
16. Haron, H. & Chambers, A. & Ramsi, R. & Ismail, I. (2004), "The

reliance of external auditors on internal auditors, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 19 No. 9, pp. 1148-1159.

17. Rittenberg, L.E. & Covalleski M. (1997), *The Outsourcing Dilemma: What's Best for Internal Auditing?* The Institute of Internal Auditors Research Foundation.

18. SIGMA (2013), "Sigma assessment Albania – Internal Audit", OECD Publishing.

Nga: Kesjana HALILI,

**M.A në Bankë dhe Financë,
PHD Kandidat**

Drejtor i Përgjithshëm

Drejtoria e Përgjithshme e

Kontrollit të Brendshëm

Financiar Publik, Ministria e

Financave

MBI KONKURUESHMËRINË E “SHPËRDORIMIT TË DETYRËS”

Në vetoete çdo veprim apo mosveprim i kundraligjshëm i cili përmban elementët e figurës së veprës penale të “Shpërdorimit të detyrës” është njëkohësisht edhe një veprim apo mosveprim i cili përmban elementët apo karakteristikat e shkëljes administrative.

Nga: Ermal YZEIRAJ
Drejtore i Departamentit Juridik dhe
Kontrollit të Zbatimit të
Standardeve,
Kontrolli i Lartë i Shtetit

Abstrakt

Në fushën e të drejtës penale, dispozita e “Shpërdorimit të detyrës”, parashikuar nga neni 248 i Kodit Penal të Republikës së Shqipërisë, mbetet një prej dispozitave më gjithëpërfshirëse dhe më të përdorura në akuzat e ndryshme penale që institucione apo individë të ndryshëm ngrenë vazhdimisht ndaj zyrtarëve apo ish zyrtarëve të shtetit për kryerje apo moskryerje me dashje të veprimeve a mosveprimeve në kundërshtim me ligjin, të cilat i kanë sjellë atij ose personave të tjerë përfitime

materiale ose jomateriale të padr-ejta apo kanë dëmtuar interesat e ligjshme të shtetit. Pavarësisht zhvillimit të vazhdueshëm që ka pësuar praktika gjyqësore në lidhje me interpretimin, analizimin dhe saktësimin e elementëve të figurës së veprës penale të shpërdorimit të detyrës, sërish evidentohet nevoja e sqarimit dhe saktësimin të disa çështjeve apo elementëve, të cilët vazhdimisht shtrohen për diskutim gjatë aplikimit apo nevojës për aplikim të kësaj dispozite penale. Për rrjedhojë, pa dashur që të trajtojmë në mënyrë të detajuar çdo element të figurës së veprës penale të shpërdorimit të detyrës, do të përqendrohemi vetëm në disa element apo çështje me të cilat gjykojmë se tashmë duhet të thellohet teoria e së drejtës penale.

Dispozita penale e “Shpërdorimit të detyrës”, e parashikuar nga neni

248 i Kodit Penal, është një dispozitë me formulim të përgjithshëm, e cila në vetvete përfshin pothuajse çdo proces administrativ që zhvillohet nga institucionet shtetërore. Në vetvete çdo veprim apo mosveprim i kundraligjshëm i cili përmban elementët e figurës së veprës penale të “Shpërdorimit të detyrës” është njëkohësisht edhe një veprim apo mosveprim i cili përmban elementët apo karakteristikat e shkeljes administrative. Madje, një veprim apo mosveprim i caktuar i funksionarëve shtetëror, i kryer në kundërshtim me ligjin, nuk plotëson kushtet e cilësimit si “Shpërdorim detyre” në rast se paraprakisht nuk përbën apo nuk cilësohet edhe si shkelje administrative.

Duke pasur një shtrirje kaq të gjerë fushëveprimi, dispozita penale e “Shpërdorimit të detyrës” tenton të konkurrojë me shumë dispozita të tjera penale, të cilat kanë elemente të përbashkët apo të ngjashëm me të. Pa marrë në analizë të gjitha këto dispozita penale të cilat mund të konkurojnë me shpërdorimin e detyrës vlen të përqendrohemi në veprën penale të “Shkeljes së barazisë së pjesëmarrësve në ten-

dera apo ankande publike”, parashikuar nga neni 258 i Kodit Penal si dhe veprat penale të “Korrupsionit”, parashikuar në nenet 259 dhe 260.

Si dispozita penale e “Shpërdorimit të detyrës” (neni 248) ashtu dhe dispozita penale e “Shkeljes së barazisë së pjesëmarrësve në tendera apo ankande publike” (neni 258) dhe dispozitat penale të “Korrupsionit” (nenet 259 dhe 260), i përkasin Kreut – VIII, Seksioni – II të Kodit Penal me titull: “Vepra penale kundër veprimtarisë shtetërore të kryera nga punonjësit shtetërorë ose në shërbim publik”. Për rrjedhojë, të gjitha këto dispozita penale mbrojnë të njëjtin objekt, atë të marrëdhënieve juridike të vendosura për të siguruar veprimtarinë e rregullt të administratës shtetërore. Në kushtet kur të gjitha këto dispozita penale mbrojnë të njëjtin objekt të veprës penale, krijohen një sërë dyshimesh përse i përket konkurimit ose jo të këtyre dispozitave penale si dhe mos-dënueshmërisë së një personi (autorit të veprës penale) më shumë se një herë për të njëjtën shkelje.

Vepra penale e “Shpërdorimit të detyrës” dhe vepra penale e “Shke-

ljes së barazisë së pjesëmarrësve në tendera apo ankande publike” ndonëse i përkasin të njëjtit seksion në Kodin Penal dhe për rrjedhojë kanë të njëjtin objekt të veprës penale, kanë disa diferenca specifike përsa i përket marrëdhënieve juridike të cilat ato mbrojnë (objektit). Kështu dispozita penale e “Shkeljes së barazisë së pjesëmarrësve në tendera apo ankande publike” ka si objekt specifik “marrëdhëniet juridike të vendosura për të siguruar veprimtarinë e rregullt të administratës shtetërore në drejtim të prokurimit me fondet publike”. Për rrjedhojë, nga gama e gjerë e shkeljeve ligjore që mund të kryen nga funksionarët publikë në drejtim të cënimit të veprimtarisë së rregullt të administratës shtetërore, kjo dispozitë penale trajton vetëm ato shkelje ligjore të cilat kanë të bëjnë apo çenojnë prokurimin e rregullt me fondet publike. Pra në vetvete, objekti i dispozitës penale të “Shkeljes së barazisë së pjesëmarrësve në tendera apo ankande publike” është një pjesë e objektit gjithëpërfshirës të dispozitës penale të “Shpërdorimit të detyrës”. Për rrjedhojë, të gjitha rastet e kryerjes së veprimeve apo mosveprimeve në kundërshtim me ligjin për prokurimin me fondet

publike, nga ana e funksionarëve shtetëror, nuk do të trajtohen nga dispozita e përgjithshme penale e “Shpërdorimit të detyrës” por nga ajo specifike e “Shkeljes së barazisë së pjesëmarrësve në tendera apo ankande publike”. Përjashtim nga ky rregull përbëjnë vetëm rastet kur ndonëse nga ana e funksionarëve shtetëror janë kryer veprime apo mosveprime në kundërshtim me dispozitat ligjore në fushën e prokurimeve, ato nuk çenojnë lirinë e pjesëmarrjes apo barazinë në procesin e prokurimit, por janë kryer në faza apo procese të tjera të prokurimit si p.sh rasti i përcaktimit të gabuar të fondit limit. Këto raste, të cilat nuk mbulohen dot nga dispozita penale e “Shkeljes së barazisë së pjesëmarrësve në tendera apo ankande publike” pasi kjo dispozitë penale mbron vetëm procesin e pjesëmarrjes dhe atë të shpalljes së fituesve në prokurime, mbulohen sërish nga dispozita penale e “Shpërdorimit të detyrës”. Problemi në këtë rast qëndron në faktin që shkeljet e kryera në fushën e prokurimeve publike, nuk do të trajtohen njësoj përsa i përket rrezikshmërisë së tyre shoqërore si dhe sanksionit penal që duhet të përkojë me këtë përgjegjësi.

Kështu në rastin e shkeljeve të dispozitave ligjore në fushën e prokurimeve përsa i përket lirisë së pjesëmarrjes dhe barazisë në konkurrim, këto shkelje do të mbulohen nga dispozita penale e “Shkeljes së barazisë së pjesëmarrësve në tendera apo ankande publike”, parashikuar nga neni 258 i Kodit Penal i cili përcakton dënimin me burgim gjer në tre vjet, ndërsa në rastin e shkeljeve të dispozitave ligjore në lidhje me përcaktimin e gabuar të fondit limit, këto shkelje do të mbuloheshin nga dispozita penale e “Shpërdorimit të detyrës” parashikuar nga neni 248 i Kodit Penal, i cili parashikon dënimin me burgim deri në shtatë vjet.

Pra formulimi i kufizuar i dispozitës penale të “Shkeljes së barazisë së pjesëmarrësve në tendera apo ankande publike”, i cili nuk përfshin të gjitha rastet e shkeljeve të kryera në fushën e prokurimeve në favorizim të subjekteve private dhe në dëm të interesave të ligjshme të shtetit, krijon absurditetin ligjor që disa prej këtyre shkeljeve të trajtohen me një dispozitë tjetër penale, e cila parashikon edhe sanksione më të rënda se vetë

dispozita specifike penale për shkeljet në fushën e prokurimeve. Për rrjedhojë, shtrohet si domosdoshmëri, amendimi i dispozitës penale të “Shkeljes së barazisë së pjesëmarrësve në tendera apo ankande publike”, e cila duhet të përfshijë në të, të gjitha shkeljet në fushën e prokurimeve me fonde publike të cilat përmbajnë elementë të figurës së veprës penale dhe që janë kryer në favor të subjekteve private dhe në dëm të interesave të ligjshme të shtetit.

Përsa i përket dispozitave penale të “Korrupsionit” të parashikuara në nenet 259 dhe 260 të Kodit Penal, këto dispozita, ndryshe nga dispozita penale e “Shpërdorimit të detyrës” dhe “Shkeljes së barazisë së pjesëmarrësve në tendera apo ankande publike”, nuk kërkojnë domosdoshmërisht kryerjen e veprimeve në kundërshtim me ligjin nga ana e funksionarëve publikë, të cilët mund të kërkojnë apo marrin, drejtpërdrejt ose tërthorazi, çdo lloj përfitimi të parregullt, për vete ose për persona të tjerë, për të kryer ose mos kryer një veprim që lidhet me detyrën a funksionin e tyre.

Në kryerjen apo moskryerjen e një veprimi që lidhet me detyrën a

funksionin, qëndron diferenca ndërmjet rasteve që klasifikohen si në kundërshtim ose jo me ligjin. Kështu, në rast se kryerja e një veprimi që lidhet me detyrën a funksionin presupozon që është në zbatim dhe në përputhje të ligjit, moskryerja e një veprimi që lidhet me detyrën apo funksionin presupozon që bie në kundërshtim me ligjin, i cili kërkon domosdoshmërisht kryerjen e këtyre veprimeve. Në këtë aspekt kryerja do të konsiderohet si një veprim në përputhje me ligjin ndërsa moskryerja e një veprimi si në kundërshtim me ligjin.

Duke pasur parasysh këto dy raste të konsumimit të figurës së veprës penale të “Korrupsionit”, parashikuar nga nenet 259 dhe 260, të Kodit Penal, shtrohet për diskutim konkurrimi i dispozitave të “Korrupsionit” me dispozitën penale të “Shpërdorimit të detyrës” parashikuar nga neni 248 i Kodit Penal. Në rastet e konsumimit të figurës së veprës penale të “Korrupsionit” nëpërmjet kryerjes së veprimeve që lidhen me detyrën apo funksionin, të cilat në vetvete nuk janë në kundërshtim me ligjin, por po kryhen nën premtimin apo kushtin e

përfitimit të parregullt, vepra penale e “Korrupsionit” nuk konkurren me veprën penale të “Shpërdorimit të detyrës”, e cila parashikon detyrimisht kryerjen apo moskryerjen e një veprimi në kundërshtim me ligjin.

Pra në rastin kur funksionari publik ka kryer një veprim të ligjshëm nën premtimin apo kushtin e një përfitimi të parregullt, ky veprim duhet të klasifikohet vetëm si “Korrupsion” dhe jo edhe “Shpërdorim detyre” pasi “Shpërdorimi i detyrës” kërkon domosdoshmërisht kryerjen e veprimeve në kundërshtim me ligjin. Në këtë rast nuk shtrohet fare për diskutim çështja e konkurrimit të këtyre dispozitave penale me njëra tjetrën, pasi veprës penale të “Shpërdorimit të detyrës” i mungon njëri prej elementëve të anës objektive të figurës së krimit. Në rastet e konsumimit të figurës së veprës penale të “Korrupsionit” nëpërmjet moskryerjes së veprimeve që lidhen me detyrën apo funksionin, të cilat në vetvete janë mosveprime në kundërshtim me ligjin (kjo pasi ligji kërkon dhe parashikon pikërisht kryerjen e këtyre veprimeve) që nuk kryhen nën premtimin apo kushtin e përf-

itimit të parregullt, shtrohet çështja e konkurrimit ose jo ndërmjet dispozitës penale të “Korrupsionit” me atë të “Shpërdorimit të detyrës”.

Në këtë rast, vërehet që nuk ka ndonjë diferencë të madhe ndërmjet dispozitës së “Shpërdorimit të detyrës” dhe “Korrupsionit”. Të dyja dispozitat kanë të njëjtin objekt. Nga ana objektive kryhen me mosveprime në kundërshtim me ligjin.

Ka një diferencë përsa i përket faktit që moskryerja e këtyre veprimeve shoqërohet në rastin e dispozitës penale të “Korrupsionit” nga parakushti apo kushti i përfitimit të parregullt apo premtimit në lidhje me të, element i cili në rastin e “Shpërdorimit të detyrës” kalon në variantin e pasojës që duhet të ketë ardhur nga moskryerja e këtyre veprimeve. Dhe përsa i përket subjektit dhe anës subjektive sërish nuk ka ndonjë diferencë të madhe përveç specifikës së nenit 260, i cili përfshin në rangun e subjekteve vetëm funksionarët e lartë shtetërorë ose të zgjedhurit vendor. Në këtë kuptim nuk shtrohet çështja e konkurrimit të këtyre dy dispozitave.

Në fakt, mosveprimi i kryer në kundërshtim me ligjin në rastin e

dispozitës penale të “Korrupsionit” është në vetvete një formë e “Shpërdorimit të detyrës” së cilës i shtohet rrezikshmëria dhe elementët shtesë të procesit të mitmarrjes i përkufizuar në mënyrë identike në të dy dispozitat penale, neni 259 dhe 260 si: *“Kërkimi ose marrja, drejtpërdrejt ose tërthorazi, i çdo lloj përfitimi të parregullt ose i një premtimi të tillë, për vete ose për persona të tjerë, ose pranimi i një oferte a premtimi që vjen nga përfitimi i parregullt, [...], për të kryer ose mos kryer një veprim, që lidhet me detyrën a funksionin e tij, dënohet me burgim nga [...]”*.

Për rrjedhojë, edhe në këtë rast, dispozita e “Shpërdorimit të detyrës” nuk mund të konkurrojë me dispozitën e “Korrupsionit”.

Evidentimi i këtyre pengesave në elementët e figurës penale të “Shpërdorimit të detyrës”, “Shkeljes së barazisë së pjesëmarrësve në tendera apo ankande publike” dhe “Korrupsionit” shmang aplikimin e gabuar në praktikë të rasteve kur ndaj autorëve të këtyre veprave penale ngrihen akuza penale në të cilat këto dispozita penale konkurrojnë me njëra tjetrën.

Dënimi i dhënë ndaj autorëve të këtyre veprave penale si për “Shpër-dorim detyre” ashtu edhe për “Korrupsion” apo si për “Shpërdorim detyre” ashtu edhe për “Shkelje të barazisë së pjesëmarrësve në tendera apo ankande publike” do të duhej të konsiderohej si një dënim i padrejtë dhe në disa raste i dhënë dy herë për të njëjtën shkelje penale.

Të tilla mund të cilësohen edhe disa vendimet gjyqësore të vet Gjykatës së Lartë si: Vendimi nr. 132, datë 15.07.2015, akuzuar për kryerjen e veprave penale të “Korrupsionit pasiv nga personi që ushtron funksione publike dhe shpërdorim detyre”, dhe “Shpërdorimit të detyrës”, parashikuar nga nenet 259 dhe 248 të Kodit Penal dhe Vendimi nr. 56, datë 15.04.2015, akuzuar për kryerjen e veprës penale të “Shpërdorimit të detyrës” dhe “Shkeljes së barazisë së pjesëmarrësve në tenderë”, parashikuar nga nenet 248 dhe 258 të Kodit Penal.

Si konkluzion, mund të themi që teoria e së drejtës penale dhe praktika e deritanishme gjyqësore kanë nevojë për rishikim përsa i

përket rasteve apo çështjeve penale në të cilat shtrohet për diskutim konkurueshmëria e dispozitës penale të “Shpërdorimit të detyrës” me dispozita të tjera penale të Kodit Penal, rishikim i cili patjetër duhet të reflektojë në vetë dispozitën përkatëse të “Shpërdorimit të detyrës”, një formulim më të qartë të elementëve të figurës së kësaj veprë penale.

Bibliografia

- E Drejta Penale (Pjesa e Posaçme) – Prof. Dr. Ismet Elezi (2007)
- Vendimi nr. 132, datë 15.07.2015 i Gjykatës së Lartë
- Vendimi nr. 56, datë 15.04.2015 i Gjykatës së Lartë
- Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë

Nga: Ermal YZEIRAJ
Drejtor i Departamentit Juridik
dhe Kontrollit të Zbatimit të
Standardeve,
Kontrolli i Lartë i Shtetit

QËNDRUESHMËRIA AFATGJATË SI KOMPONENT THEMELOR GJATË PARASHIKIMIT TË FINANCAVE PUBLIKE DHE ROLI I STANDARDEVE IPSAS

Zhvillimi i qëndrueshëm është zhvillimi që përmbush nevojat dhe kërkesat e së tashmes pa bërë kompromise me aftësinë e brezave që vijnë, për të përmbushur nevojat dhe kërkesat e këtyre të fundit.

Nga: Aulona JONUZI
Audituese në KLSH

Abstrakt

Nevoja për standard të cilësisë së lartë, të cilat nxisin raportim financiar të shëndoshë dhe të vazhdueshëm si edhe besimi se, inefiçenca dhe joefektiviteti i sektorit publik nuk kanë arsye pse të manxhohen krejtësisht ndryshe nga njëri-tjetri, kanë nxitur debate të gjera sa i takon harmonizimit të sistemeve kontabël të sektorit publik si edhe konvergencave drejt standarteve të raportimit financiar në sektorin privat. Ky shkrim ka për qëllim të

trajtojë situatën aktuale të aplikimit të këtyre standardeve në vendet e OECD-së dhe të Shqipërisë si edhe nevojën dhe perspektivën e kontabilitetit dhe raportimit financiar në sektorin public në Shqipëri si edhe të theksojë rëndësinë që merr aplikimi i standardeve ndërkombëtare të harmonizuara të kontabilitetit dhe raportimit financiar dhe buxhetimit, në planifikimin eficient dhe efektiv të financave publike.

Motivimi për këtë shkrim, buron më së shumti nga debatet ndërkombëtare rreth zhvillimit dhe adaptimit të standardeve IPSAS, si edhe faktit që çështja po bëhet gjithnjë e më shumë relevante ndërsa shumë

vende po zhvendosen drejt adaptimit tërësisht të parimit të të drejtave dhe detyrimeve të konstatuara, duke përdorur standardet IPSAS si metodologji për raportimin financiar.

Qëllimi i këtij shkrimi është të tregojë rëndësinë, për publikun dhe qeverinë, sa i takon parashikueshmërisë së financave publike mbështetur në një analizë të plotë të së shkuarës, mungesa e së cilës do të rezultojë në procese vendimmarrjeje të bazuara mbi “vakuum”. Dhe është pikërisht analiza e saktë e situatës financiare dhe ekonomike të tashme dhe të shkuar – e cila bën procesin e vendimmarrjes efektiv – që përbën “kodet e sigurisë” për qytetarët, duke i siguruar ata se paratë e tyre “janë në duar të sigurta”. Rezultatet tregojnë se, në mungesë të një kuadri të unifikuar dhe të njohur standartesh kontabiliteti dhe raportimi financiar, të dhënat financiare nuk mund të na japin informacion të plotë duke penguar proceset e vendimmarrjes

ose duke i bërë ato jo efektive. Gjithashtu aplikimi i standarteve të unifikuara dhe të përdoruara nga shumë vende bëjnë të mundur edhe krahasueshmërinë mes shteteve.

Fjalët kyçe: kontabiliteti publik; qëndrueshmëri afatgjatë; raportim financiar; buxheti; IPSAS; kontabilitet i angazhimeve

Hyrje

Çdo ditë qeveritë shpenzojnë para për infrastrukturë dhe shërbime të ndryshme për qytetarët e tyre. Këto para rrezikojnë të mos shpenzohen në mënyrën e duhur, nëse qeveria nuk prodhon informacion të besueshëm dhe të matshëm mbi të cilin të bazohet gjatë procesit të vendimmarrjes, nga njëri vit në tjetrin. Po sikur ky informacion të mos jetë i plotë e të mos mbajë në konsideratë premtimet e sotme por që janë detyrim për t’u paguar në të ardhmen (si fondet e pensioneve, ripagesat e borxhit, etj)?....E kur një qeveri mbështetet në informacion të pamjaftueshëm gjatë vendim-

marrjes, e gjitha kjo mund të rezultojë në shërbim publik jo të mirë!

Manaxhimi i shëndoshë financiar – i mbështetur në informacion të besueshëm dhe të kuptueshëm, që ofron një pamje të plotë të angazhimeve të sotme dhe të ardhme, shpenzime “të mençura” të parave, ekonomi të konsoliduar si edhe rrit besimin të qytetarët – është i domosdoshëm. Siç edhe dihet, qëllimi i politikave dhe veprimeve qeveritare përkthehet në fund si “shërbim më i mirë për qytetarët”. Kontabilizimi dhe buxheti i mbështetur mbi parimin e angazhimeve është mjeti që çdo qeveri duhet të përdorë për t’u përballur me sfidat e vendimmarrjes së drejtë dhe performancës. Implementimi i këtyre parimeve në procesin e kontabilizimit dhe buxhetimit në sektorin publik kërkon kohë! Madje për disa qeveri ka kërkuar edhe vite. Por në fund, eksperiencat e shumë vendeve tregojnë se destinacioni e ka justifikuar udhëtimin! Qëllimi i këtij artikulli është të analizojë pse qeveria shqiptare e ka të nevojshme përgatitjen

e pasqyrave financiare të konsoliduara, mbështetur në parimet e transparencës dhe përgjegjshmërisë, duke vendosur objektiva të qarta e “të mençura” e duke ngritur strategji efektive për të arritur këto objektiva.

Ky shkrim, në rradhë të parë i drejtohet politike-bërësve, për t’ju kujtuar se proceset për një vendimmarrje efektive duhen bërë mbështetur mbi informacion të besueshëm, të cilin kontabiliteti i mbështetur mbi parimin e lëvrimit të parasë nuk e ofron. Duhet bërë investime në kohë dhe para, për të zhvilluar kontabilizimin e angazhimeve dhe zhvendosjen graduale e të suksesshme nga kontabiliteti i mbështetur mbi parimin e lëvrimit të parasë në kontabilizimin e angazhimeve.

Së dyti, ky shkrim pjesërisht i drejtohet Kontrollit të Lartë të Shtetit, në mënyrë që të vijojë të jetë promotor i kësaj ideje, duke rritur ndërgjegjen e publikut për të kërkuar më shumë transparencë dhe llogaridhënie mbi pasqyrat finan-

ciare të qeverisë. Bazuar mbi standardet INTOSAI, parimet themelore të auditimit diktojnë se me rritjen e ndërgjegjësimit të publikut, rritet kërkesa për përgjegjshmëri publike e personave ose njësive që manaxhojnë fondet publike, duke diktuar kështu nevojën e ekzistencës së një procesi llogaridhënieje i cili të funksionojë në mënyrë efektive (**ISSAI 20 – Parimet e Transparencës dhe llogaridhënies**). Nga ky këndvështrim, nën regjimin e parimit të lëvrimit të parasë, nëse kuadri i punës nuk është i saktë dhe i plotë, puna e audituesve është veçanërisht e rrezikuar.

Ky shkrim gjithashtu i drejtohet shoqërisë civile dhe publikut të gjerë gjithashtu, i cili ka nevojë të përdor informacion financiar. Informacioni është një e mirë publike; sa më shumë të jemi të informuar rreth asaj çfarë po ndodh me paratë tona, aq më mirë do të funksionojë demokracia jonë.

Lidhja e të tashmes me të shkuarën. Cila është lidhja mes kontabilitetit dhe buxhetimit?

Në një përcaktim të përgjithshëm, buxhetimi është meakinizmi i shpërndarjes (alokimit) së burimeve, ndërsa kontabilizimi është procesi i klasifikimit, regjistrimit, mbledhjes dhe analizës së përdorimit aktual të burimeve nga një njësi ekonomike. Ndërsa të dy proceset kanë objektiva të ndryshme, të dy janë të domosdoshëm gjatë procesit të menaxhimit të qeverisë. Buxhetimi trajton çështje kyçe sa i takon vendimmarrësve, duke treguar zgjedhjet e duhura gjatë shpërndarjes së burimeve të kufizuara; ndërsa kontabiliteti regjistron, interpreton dhe raporton transaksionet e kryera. Të buxhetosh do të thotë të shikosh pasojat e vendimeve të marra.

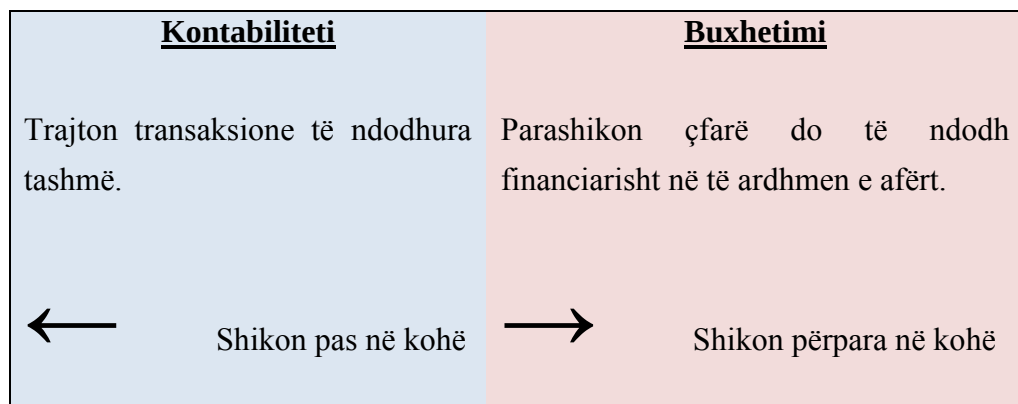

Figura 1 Ndryshimi mes kontabilitetit dhe buxhetimit

Kontabiliteti i përgjigjet pyetjeve si: Ku shkuan paratë? Çfarë u ble me to? Me çfarë kosto u shpërndanë shërbimet? Buxhetimi tenton t'u përgjigjet pyetjeve si: Prej nga erdhën paratë? Sa para nevojiten? A është buxheti i paraqitur, i arritshëm dhe i realizueshëm? Në parim, të buxhetosh do të thotë të kthesh planet në para. Buxhetimi i mbështetur në parimin e angazhimeve na tregon se në ç'masë informacioni i kontabilitetit rritës po përdoret gjatë procedurave të buxhetimit. Çdo qeveri duhet të marrë vendime për alokimin e burimeve të veta dhe të hartojë një sistem buxhetimi sipas ngjarjeve të

veçanta të njësisë. Megjithatë, dështimi për të integruar informacionin kontabël në procesin e buxhetimit, largon politikëbërësit nga të dhëna thelbësore sa i takon vlerësimin të alternativave për alokimin e burimeve. Gjithashtu, është gati e pamundur të masësh rezultatet e arritur kundrejt planeve pa informacionin kontabël. Si pasojë, në mënyrë që këto politika për publikun, të jenë efektive, buxhetimi dhe kontabilizimi duhet të integrohen. Përveç menaxhimit të vendimeve të brendshme, buxhetimi dhe kontabilizimi janë të lidhur në terma të raportimit financiar edhe për përdoruesit e jashtëm, duke filluar nga taksa-

paguesit individualë, ligjvënësit, sindikatat e punonjësve, investitorëve në bonot e thesarit, etj. Nga ky këndvështrim sa më transparent të jetë procesi i kontabilizimit aq më shumë do të shndërrohet ai në një mjet efektiv dhe një bazë e fortë për buxhetimin. Nëse procesi i kontabilizimit nuk ofron një pamje të plotë dhe të qartë të pozicionit financiar dhe ekonomik të vendit, ai

padryshim do ta udhëheqë procesin e buxhetimit drejt objektivave jo të sakta e të duhura, duke rezultuar në vendime jo efektive, pasi nuk ka ekselencë në buxhetim, pa ekselencë në kontabilitet.

Figura 2 Lidhja mes kontabilitetit dhe buxhetimit në procesin e vendimmarrjes

Aktualisht qeveria shqiptare aplikon kontabilizim: (1) për shpenzimet, të mbështetur mbi parimin e modifikuar të parasë dhe (2) për të ardhurat, të mbështetur tërësisht mbi parimin e parasë; buxheti gjithashtu aplikon tërësisht parimin e lëvrimit të parasë.

Kontabiliteti i angazhimeve ndihmon duke e çuar këtë marrëdhënie drejt rritjes së transparencës dhe përgjegjshmërisë.

“Qeveritë në gjithë botën kërkojnë nga kompanitë private që të jenë transparente sa i takon kontabilizimit të tyre, por qeveritë nga ana tjetër nuk janë transparente. Arsye se pse qeveritë duhet të jenë transparente janë po aq të ngjashme me arsyet se pse kompanitë e sektorit privat duhet të jenë të tilla: ne duhet të dimë se sa mirë qeveria po performon, cili është pozicioni financiar dhe a po manaxhohen mirë paratë tona dhe këtë nuk e themi dot pa një kontabilizim të mirë”.

Ian Ball, ish - CEO /

Parimi i angazhimeve dhe ai i parasë shpesh portretizohen si skajet fundore, të kundërt, të të njëjtit spektër (OECD).

- ✓ Parimi i parasë njih transaksionin kur hyn ose del paraja fizike;
- ✓ Parimi i angazhimeve njih transaksionin kur ndodh aktiviteti (ose merret vendimi) për të gjene-

ruar para ose për të konsumuar burimet, pavarësisht nëse hyn apo del paraja fizike.

Parimi i parasë njih transaksionet në momentin e lëvrimit të parasë, i cili nuk lidhet me kohën kur ofrohet shërbimi ose sigurohen përfitimit nga ky transaksion. Rezultatet financiare raportohen mbi baza të diferencave mes parasë që arkëtohet dhe

parasë që paguhet. Informacioni sigurohet mbi burimin e parave të marra dhe përdorimin e këtyre parave vetëm gjatë periudhës së raportimit. Parimi i parasë, tradicionalisht ka qenë parimi mbi të cilin njësitë e sektorit publik janë mbështetur më së shumti gjatë kontabilizimit dhe raportimit. Qëllimi kryesor i kësaj metode është të tregojë përputhshmërinë me limitet e shpenzimeve (paranë); kjo gjithashtu është baza mbi të cilën qeveritë tradicionalisht kanë buxhetuar dhe për të cilat njësitë e sektorit publik kanë qenë përgjegjëse.

Kontabilizimi i angazhimeve njeh ngjarjet ose transaksionet në momentin e ndodhjes pavarësisht momentit të lëvrimit të parasë. Ai kërkon të krahasojë kostot e ndodhura gjatë një periudhe të veçantë kontabilizimi, me të ardhurat gjatë së njëjtës periudhe. Këto transaksione mund të përfshijnë hyrje-dalje të parasë por jo domosdoshmërisht. Elementët e kontabilitetit rritës dhe

regjimit raportues, përfshijnë të ardhurat si shuma të fituara gjatë periudhës pavarësisht nëse janë arkëtuar ose jo; dhe shpenzimet, përfshijnë të mirat ose shërbimet e konsumuara gjatë periudhës, pavarësisht nëse janë paguar ose jo; aktivet përfaqësojnë burimet e kontrolluara nga një njësi si rezultat i ngjarjeve të shkuara dhe nga të cilat priten të hyjnë në njësi, si flukse hyrëse, përfitime të ardhshme; pasivet përfaqësojnë detyrimet e ardhme të njësisë, pasojë e ngjarjeve të shkuara nga të cilat priten flukse dalëse të burimeve të ardhshme të njësisë; dhe kapitali i vet përfaqëson interesat në aktivet e njësisë pasi zbriten detyrimet. Lidhja mes aktiveve dhe detyrimeve mundëson përcaktimin e pozicionit financiar të një njësie. Lidhja mes të ardhurave dhe shpenzimeve mundëson përcaktimin e fitimit (në rastin e aktiviteteve fitimprurëse) ose mundëson vlerësimin e kostos neto të sigurimit të shërbimeve (në rastin

e sektorit publik ose organizatave jo fitimprurëse).

Diferencat mes kohës kur të ardhurat dhe shpenzimet njihen dhe kohës së lëvrimit të parave, për secilin transaksion lidhur me këto të ardhura dhe shpenzime, çojnë në krijimin e aseteve (si përfitime ekonomike të ardhshme – Llogaritë e Arkëtueshme psh) dhe krijimin e detyrimeve (si flukse dalëse të përfitimeve ekonomike – Llogaritë e Pagueshme psh), të cilat kapitalizohen si të ardhura dhe shpenzime në periudhat respektive, në të cilat ndodhin ngjarjet. Më i njohuri ndër to është amortizimi i aseteve fikse. Në këtë rast, kosto e aseteve fikse alokohet në një periudhë të caktuar, e identifikuar si koha e përdorimit të asetit. Për shembull, gjatë aplikimit të parimit të angazhimve, të ardhurat që gjenerohen nga shitja e aseteve fizike nuk mund të përdoren për të reduktuar deficitin e qeverisë, ashtu sikundër ndodh në “kontabilitetin e

mbështetur mbi parimin e parasë” – ku nuk ekziston asnjë diferencë mes transaksioneve ekonomike, që impaktojnë të ardhurat me ato që impaktojnë vetëm flukset e parasë. Këto asete, të cilat nuk janë të destinuara për konsum (psh ndërtësat), duhet të amortizohen gjatë jetës së tyre, paratë për blerjen e tyre duhet transformohen në një formë tjetër shpenzimesh – amortizimi – e cila duhet të shpërndahet përgjatë gjithë jetës së asetit, duke ndikuar në koston e shërbimeve (duke u reflektuar në Pasqyrën e të Ardhurave dhe Shërbimeve si shpenzime amortizimi, ndërkohë që e gjithë shuma e parave e arkëtuara nga shitja e asetit do të ndikojë vetëm flukset hyrëse të arkës). Përgjithësisht, kontabiliteti i angazhimeve dhe raportimi është shumë i dobishëm në sigurimin e informacionit mbi çështje si burimet e kontrolluara nga njësia, kosto e plotë e operacioneve (ose e sigurimit të shërbimeve) si edhe vlerë-

simi i ekonomicitetit dhe efektivitetit të operacioneve.

Pavarësisht metodës kontabël të zgjedhur, ose situatës mes kontabilitetit të parasë apo atij të angazhimeve, ekziston një marrëveshje e përgjithshme që qëllimi kryesor i çdo sistemi kontabël ose raportimi është t'u ofrojë vendimmarrësve informacionin e duhur gjatë procesit të vendimmarrjes, si edhe të përmbushë nevojën për përgjegjshmëri ndaj burimeve (OECD). Në këtë kontekst, menaxhimi i performancës në sektorin publik është i një rëndësie të veçantë.

Interesi mbi efektivitetin dhe eficientësinë e sektorit publik ka ardhur në rritje të vazhdueshme. Për shkak të kësaj, programi i *Menaxhimit të Ri Publik*, ka tërhequr vëmendje, duke arritur në nivelet më të larta në shumë vende, në fillimet e këtij shekulli. Një objektiv i rëndësishëm i *Menaxhimit të Ri Publik* ishte të bënte agjencitë publike më transparente duke aplikuar menaxhimin e

performancës. Studimet në sektorin publik treguan se duke implementuar menaxhimin e performancës, organizatat e sektorit publik kishin më tepër gjasa të arrinin objektivat e tyre, të ofronin shërbime më të mira për qytetarët dhe të përmirësonin eficientësinë e përgjithshme. Për të arritur objektivat nevojiten burimet. Në këtë këndvështrim, si mundet një qeveri (dhe gjithë grupet e interesit) të mos dijë çfarë pasurie ka (asetet) dhe cila është vlera e tyre? Si mundet një qeveri mos të dijë cilat janë detyrimet dhe vlera e tyre? Si mundet një qeveri mos të dijë me çfarë kosto aktualisht po i ofron shërbimet qytetarëve të saj? Hoogervorst, Kryetari i IASB (Bordi i Standarteve Ndërkombëtare të Kontabilitetit), në vitin 2011, gjatë një konference theksoi se: *“Pa transparencë nuk mund të ketë as besim as llogaridhënie (përgjegjshmëri)”*. Qeveritë që ndjekin parimin e lëvrimit të parasë gjatë regjistrimeve kontabël

dhe buxhetimit nuk mund të jenë transparente; raportimi i tyre përfaqëson vetëm një pjesë të së tërës. Një nga disavantazhet me qasjen e “parimit të lëvrimit të parasë”, është se gjithë llojet e transaksioneve ekonomike trajtohen njëjloj, pavarësisht karakteristikave të ndryshme të tyre, që do të thotë se shitja e një aseti (e cila shkakton një fluks hyrës të parasë), trajtohet njëjloj me flukset hyrëse të parasë nga taksat.

Kontabiliteti i mbështetur mbi parimin e lëvrimit të parasë, nuk mund të arrijë të gjitha objektivat e sipërpërmendura. Ndërsa avantazhet e kësaj metode kontabilizimi lidhen më së shumti me mundësinë për vlerësim (afatshkurtër) të impaktit ekonomik dhe përputhshmërisë me limitet shpenzuese (tavanet), aftësia e tij për të informuar vendimmarrësit mbi administrimin dhe gjendjen e financave, mbetet e kufizuar vetëm të burimet e parasë, duke përjashtuar asetet fizike dhe

financiare si edhe detyrimet. I vetëm, ky lloj kontabilizimi nuk ofron baza për gjykim mbi performancën në terma të efijencës, efektivitetit dhe ekonomicitetit dhe as në arritjen e objektivave. Praktikantat e kontabilitetit dhe raportimit duhet të fillojnë të lëvizin përgjatë spektrit në mënyrë që të përfshijnë elementë të kontabilitetit të angazhimeve. Se deri në ç’masë vendet duhet të aplikojnë kontabilitetin rritës, duhet të lidhen në mënyrë direkte me natyrën e performancës dhe objektivat e llogaridhënies që këto vende kërkojnë (OECD).

Auditimi i pavarur kërkon baza të shëndosha të raportimit financiar dhe këtë e ofron kontabilizimi dhe buxhetimi i mbështetur mbi parimin e angazhimeve.

Objektivi kryesor i autorizimit të një auditimi është të rrisë besueshmërinë e informacionit të raportuar nga audituesit, duke u mbështetur mbi saktësinë dhe besueshmërinë e informacionit. Nëse mungon info-

rmacion i saktë mbi raportimin financiar, raportet e auditimit do të përmbajnë opinione të modifikuara dhe kufizime në qëllimin e raportimit. Kur kjo ndodh, objektivi kyç i sipërpërmendur humbet. Kështu është e qartë që sistemet e raportimit dhe manaxhimit financiar duhen strukturuar në mënyrë të tillë që të mundësojnë auditime të pavarura.

Mbështetur në Standardet Ndërkombëtare të Institucioneve Supreme të Auditimit – **ISSAI 1200 (ISA 200)**: *“Objektivi i një auditimi financiar është që të mundësojë audituesin të shprehë një opinion nëse pasqyrat financiare janë për-gatitur, në përputhje me kuadrin raportues financiar të aplikue-shëm/në fuqi, në të gjitha aspektet materiale. Objektivi i audituesit është të ofrojë siguri të arsyeshme nëse pasqyrat nuk përmbajnë gabime materiale ose raste mashtrimi si edhe të raportojë mbi këto pasqyra sa i takon gjetjeve të tij / të*

saj”. Duke e zbatuar parimin e lëvrimit të parasë gjatë procesit të buxhetimit dhe kontabilizimit, veçanërisht në mungesë të një kuadri raportues të mirëthemeluar (siç janë IPSAS, që do të trajtohen ne vijim), **puna e audituesve padiskutim do të jetë e shtrembëruar, duke cën-uar përputhshmërinë me ISSAI-t gjithashtu.**

IPSAS janë dizenuar që të aplikohen në pasqyrat financiare të të gjithë njësive të sektorit publik dhe janë zhvilluar më së shumti dhe kryesisht për një kontekst kontabël mbështetur mbi parimin e të drejtave dhe detyrimeve të konstatuara. Mirëpo, ndërsa aplikimi i IPSAS nuk mund të zgjidhë probleme që lidhen me borxhin e qeverisë, përdorimi i saktë i informacionit që vjen pikërisht nga aplikimi i këtyre standardeve do të ndihmojë zyrtarët dhe grupet e interesit për të vlerësuar implikimet që vijnë nga vendimet fiskale të propozuara ose të ndërmarra nga qeveritë. Për të dhënë

siguri, raportimi financiar i mbështetur mbi IPSAS – një kuadër raportues dhe set standardesh me cilësi të lartë – synon të realizojë auditime shumë cilësore të pasqyrave financiare qeveritare. Kjo çështje është e rëndësishme, veçanërisht për audituesit e sektorit publik, institucionet supreme të auditimit dhe Organizatën Ndërkombëtare të Institucioneve Supreme të Auditimit (INTOSAI). Përdorimi i IPSAS ofron një bazë solide dhe kriterë të përshtatshme mbi të cilat ngrihet puna e audituesve.

Nevoja për kontabilitet të mbështetur mbi parimin e angazhimeve njihet gjithashtu nga Parlamenti Evropian, projekt-rezoluta legjislativë e të cilit, “Raporti mbi propozimin për direktivën e Këshillit sa i takon kuadrit buxhetor të shteteve anëtare” përfshin: *”vendet anëtare duhet të kenë sisteme kontabiliteti, të cilat aplikojnë parimin e angazhimeve dhe që mbulojnë gjithë nënsektorët e qeverisjes së përgjith-*

shme siç përcaktohet në Rregulloren (EC) Nr. 2223/96 (ESA 95). Këto sisteme duhet të jenë subjekt i kontrolleve dhe auditit të pavarur” (Parlamenti Evropian, 2011)”.

Shqipëria, edhe pse ende nuk është vend anëtar në BE, aspiron të bëhet së shpejti. E në këtë kontekst si edhe duke konsideruar faktin që, parimi i angazhimeve në raportim dhe buxhetim mund të kërkojnë vite për t’u implementuar (mbështetur në praktikën e vendeve të tjera); kërkojnë investime të mëdha në para, kohë si edhe nivel i lartë kualifikimi i burimeve njerëzore. Është koha edhe për Shqipërinë të nisë përgatitjen për zhvendosjen nga një sistem raportimi dhe buxhetimi i orientuar nga inputi drejt një sistemi të orientuar nga rezultati.

Qëndrueshmëria afatgjatë kundrejt qëndrueshmërisë afatshkurtër

Të flasim drejt... shpresat për të ardhmen nuk duhen humbur! Një trashëgimtar i matur bën një inventar të kujdesshëm të trashëgimisë së tij dhe jep llogari të besueshme dhe të drejtë tek ata të cilëve u detyrohet për besimin!"

John Fitzgerald Kennedy

Në parim, ajo çfarë masim i jep formë asaj që duam të arrijmë apo të ndjekim dhe çfarë ne duam të arrijmë përcakton atë çfarë duam të masim.

Në këtë kontekst raportimi mund të ketë një ndikim të rëndësishëm mbi mënyrën se si shoqëritë shikojnë vetveten dhe si rrjedhojë mbi mënyrën si ndërtohen, implementohen dhe vlerësohen politikat. Në nivel makro, rëndësia e kontabilitetit të angazhimeve mbi politikat makroekonomike vjen prej faktit që ky i fundit mat asetet dhe detyrimet që janë relevante ndaj pozicionit të politikave fiskale në tërësi dhe qëndrueshmërisë fiskale, por që nuk maten dot nga kontabiliteti i parasë. Dhe është qëndrueshmëria

fiskale (aftësia e një njësie për të përmbushur ofrimin e shërbimit dhe angazhimet financiare tani dhe në të ardhmen) që është e rëndësishme kur vlerësojmë performancën e një qeverie. Çdo qeveri duhet të jetë e aftë të ofrojë informacion sa i takon ndikimit të politikave korente dhe vendimeve të marra në momentin e raportimit, mbi flukset e ardhshme, hyrëse dhe dalëse si edhe informacion shtesë mbi pasqyrat financiare. Për këtë arsye PSASB, në korrik 2013, publikuan Udhëzuesin mbi Praktikën Rekomanduese (RP-

G) mbi “Raportim mbi qëndrueshmërinë afatgjatë të Financave të një Njësie”. Mbështetur mbi këtë udhëzues, njësia, gjatë raportimit mbi qëndrueshmërinë fiskale afatgjatë duhet të përfshijë një diskutim përshkrues mbi secilin prej dimensioneve të qëndrueshmërisë fiskale (Dimensioni i shërbimit; Të ardhurave; Borxhit). Në vija të përgjithshme, udhëzuesi diskuton mbi tre dimensionet e lidhura me njëri-tjetrin siç vijon:

- Dimensioni i shërbimit – i cili konsideron volumin dhe cilësinë e shërbimeve të marrësit dhe të drejtat e përfituesve gjatë periudhës së parashikimeve, duke konsideruar supozimet korente mbi të ardhurat nga taksimi dhe nga burime të tjera;
- Dimensioni i Të Ardhurave – i cili konsideron se si ndryshon niveli i taksimit dhe të ardhurat e tjera gjatë periudhës së parashikimit, duke konsideruar supozimet korente mbi ofrimin e shërbimeve të marrësit dhe të drejtat e

përfituesve, ndërsa niveli i borxhit qëndron i pandryshuar;

- Dimensioni i borxhit – i cili konsideron nivelet e borxhit gjatë periudhës së parashikimit, duke konsideruar supozimet korente mbi ofrimin e shërbimeve të marrësit dhe të drejtat e përfituesve, dhe të ardhurat nga taksimi dhe burime të tjera.

Si matet qëndrueshmëria fiskale në Shqipëri?

Kur bëhet fjalë për shifra, asgjë nuk është bardh e zi. Secili tregues duhet të jetë subjekt i analizave të mëtejshme. Në analizën në vijim duhen mbajtur parasysh implikimet e mëposhtme:

- Një ndër treguesit e qëndrueshmërisë fiskale është raporti Borxh/GDP, i cili mbështetur në Traktatin e Funkcionimit të Bashkimit Evropian, Neni 26 ka një prag prej 60%. Është ky tregues, i cili gjithashtu i jep investitorëve një matës të përafërt të aftësisë që

ka një shtet për të likuiduar borxhin e tij. Sa më i lartë treguesi, aq më i lartë interesi që investitorët do të kërkojnë për të marrë përsipër riskun e lartë të mospagimit. Në këtë mënyrë kosto e borxhit të një vendi do të rritet edhe më. Shqipëria aktualisht ka një raport Borxh/GDP rreth 72%, e cila e tejkalon prapun prej 60%. Por nga ana tjetër ky raport

rezulton të jetë më i ulët se shumë vende të OECD-së dhe BE-së. Ndër 31 vende, janë zgjedhur dhe renditur në tabelën më poshtë 17 vende të OECD-së që rezultojnë më një raport Borxh/GDP me të lartë se Shqipëria:

Tabela 1

	Countries	2012 (%)	2013 (%)	2014 (%)	2015 (%)
1	Austria	86,00	83,40	90,00	89,50
2	Belgjika	106,40	106,70	106,80	105,40
3	Kanada	96,10	93,60	94,20	93,60
4	France	109,30	112,60	115,10	116,10
5	Gjermani	88,50	85,90	83,90	79,80
6	Greqi	167,50	186,00	188,70	188,20
7	Hungari	90,00	89,40	90,30	90,10
8	Island	103,70	97,90	96,00	91,30
9	Irland	127,80	134,60	133,10	132,00
10	Italo	142,20	145,50	147,20	147,40
11	Japoni	216,50	224,60	229,60	232,50
12	Holland	82,70	86,20	87,50	87,70
13	Portugali	134,60	139,40	141,30	142,20
14	Slloveni	61,60	80,50	85,90	89,70
15	Spanjë	92,60	104,00	108,50	111,50
16	Angli	101,60	99,30	101,70	103,10
17	USA	102,10	104,30	106,20	106,50
18	Shqipëri (**)	62.00	64.82	69.11	71.6
	OECD-Total (*)	107	110	111	111

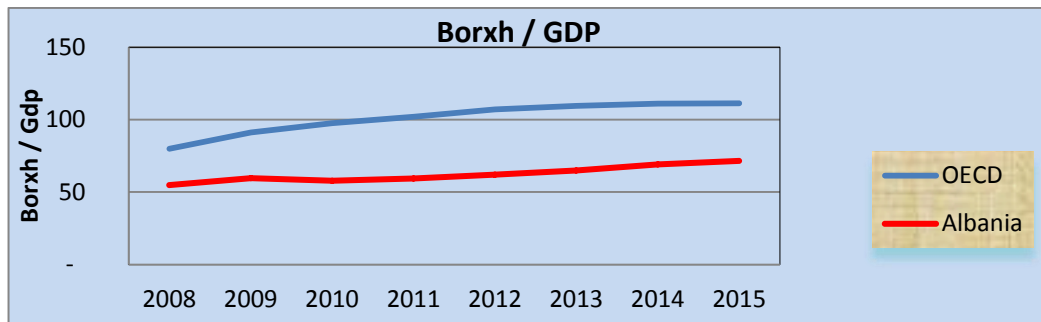
(*) *Të dhënat janë marrë nga baza e të dhënave e OECD-së*

(**) *Të dhënat nga publikimi i Ministrisë së Financës, ndërsa parashikimi për 2014 është mbështetur në bazën e të dhënave të FMN-së 2015 (IMF World Economic Outlook database, October 2014).*

Grafiku 1 paraqet trendin e raportin Borxh/GDP për Shqipërinë, për periudhën 2008-2015, dhe siç mund të vihet re Shqipëria është nën normën mesatare të OECD-së. ...por edhe pse Shqipëria tregon një normë më pranë pragut prej 60% dhe më të ulët se psh Austria, Belgjika, Hollanda, etj, pyetja është: “*A është qeveria shqiptare aktualisht duke ofruar shërbim për qytetarët e vetë, më të mirë (në cilësi dhe volum) se vendet e sipërpërme-ndura?*”. A është në këtë rast Borxh/GDP, tregues i mjaftueshëm i mirëqenies së një vendi dhe a ka ndonjë normë në veçanti mbi të cilën rritja afatmesme mund të komprometohet? Pragu i raportit Borxh/GDP si edhe mënyra se si ai llogaritet vijon të jetë ende shumë i debateshëm. Shumë studjues, ndër ta

Pescatori, Sandri dhe Simon pretenojnë se edhe nëse një prag i tillë ekziston, ka më shumë gjasa që të udhëhiqet nga efekti shkak-pasojë i borxhit, mbi rritjen ekonomike. Në këtë rast, rritja ekonomike e qëndrueshme e bën diferencën.

Grafiku 1

Trajektorja e raportit Borxh/GDP mund të jetë po aq e rëndësishme sa vetë raporti në të kuptuarin e perspektivës së ardhshme të rritjes ekonomike, duke qenë se vendet me nivel të lartë borxhi, por me trend rënës shfaqin një rritje ekonomike po aq të shpejtë sa vendet me nivel më të ulët borxhi. Në mënyrë fare mekanike, sqarohet se raporti rritet në rastet kur numëruesi rritet më shpejt se emëruesi. Por nëse borxhi do të rritet duke penguar rritjen ekonomike, atëherë do të pritet të konstatohet rritje shumë e dobët jo vetëm një vit pasi raporti i borxhit tejkalon pragun,

por edhe përgjatë viteve të ardhshëm.

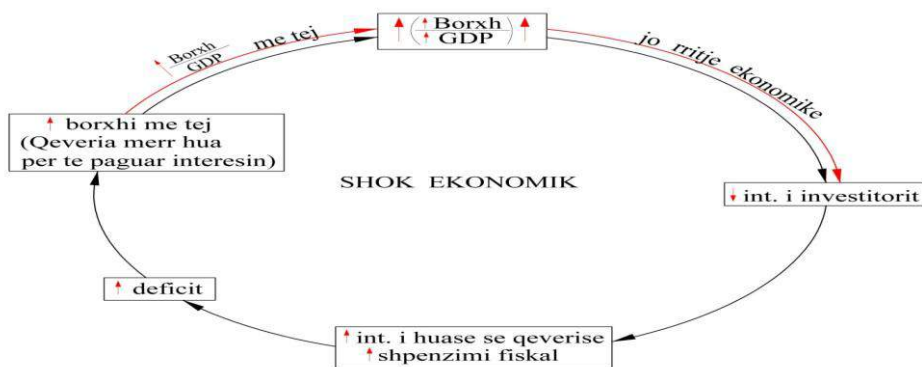
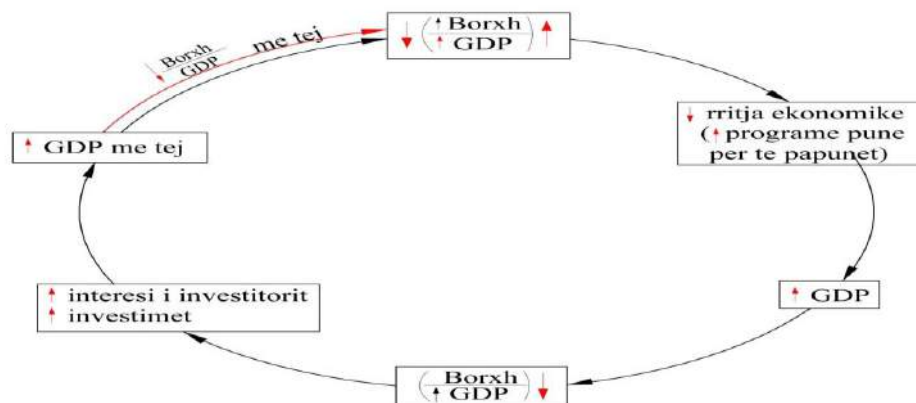
Figura 3

Figura 3 tregon se kur ekonomia e një vendi ngadalësohet, qeveritë marrin borxh që të përmbushin detyrimet e tyre. Por nëse rritja ekonomike nuk kthehet, siç edhe tregohet në figurë, shteti nuk do të arrijë të përmbushë detyrimet e veta duke u kërcënuar nga shok ekonomik. Situata ndryshon në rastet kur qeveritë marrin borxh për të stimuluar rritjen ekonomike (psh duke krijuar programe efikase për çeljen e vendeve të reja të punës), si në figurën 4:

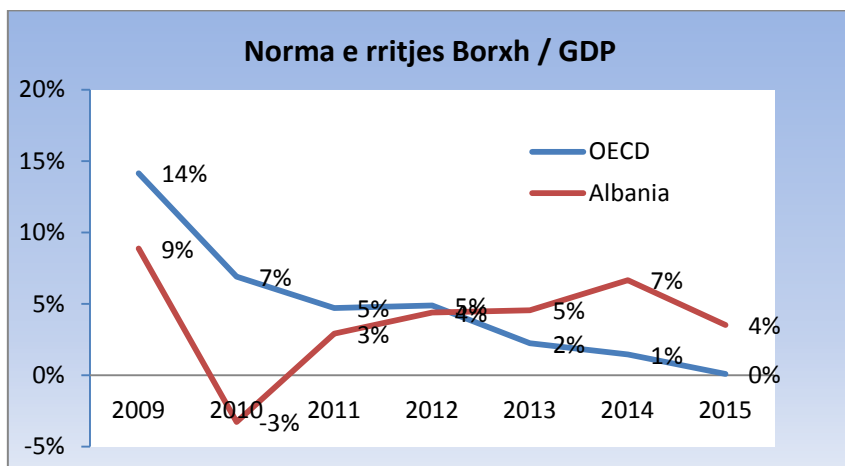

Studime të shumta tregojnë se edhe vende me një raport borxhi 130-140%, por me trend rënës shfaqin rritje ekonomike solide. Sa më sipër sugjeron se sa niveli i lartë i borxhit në vetvete nuk shkakton rritje të ulët ekonomike ose ta pengojë këtë të fundit. Faktorë të tjerë të lidhur me rritjen e borxhit janë të implikuar më fort. Kështu trajektorja e borxhit duket të jetë një parashikues më i rëndësishëm i rritjes, duke mbështetur kështu idenë se treguesi Borxh/GDP i vetëm mund të jetë një parashikues jo i përshatshëm i rritjes së ardhshme.

Grafiku 2 tregon ecurinë e raportit të borxhit për një periudhë 7 vjeçare (2009-2015), ku duket qartë se OECD ka një **kurbë në rënie** të nivelit të borxhit ndaj GDP-së, edhe pse mbi pragun 60%; ndërsa niveli i borxhit të Shqipërisë shfaqet **në rritje të vazhdueshme**, duke reflektuar një kurbë rritëse të këtij treguesi (edhe pse me e ulët se OECD). Ndërsa një raport Borxh/GDP jo domosdoshmërisht implikon cilësi më të mirë të shërbimit publik të ofruar, është tashmë e provuar se vendet të cilat ofrojnë cilësi të lartë të shërbimeve publike,

trejtojnë një raport të përmirësuar në mënyrë të vazhdueshme të Borxhit ndaj GDP-së.

Grafiku 2

Njësitë e sektorit publik dhe grupet e interesit kanë nevojë të kuptojnë impaktin ekonomik të vendimeve të marra në performancën financiare, pozicionin financiar dhe flukset e parasë. Kontabiliteti i mbështetur mbi parimin e parasë ka dështuar në ofrimin e informacionit sa i takon aseteve dhe detyrimeve në sektorin publik duke paraqitur kështu vetëm një pamje afatshkurtër të financave publike. Kështu raportimi financiar

i dobët mund të krijojë iluzionin e një rezultati pozitiv financiar afatshkurtër, në dëm të stabilitetit fiskal afatgjatë.

Në vendet e OECD-së, fokusi është në terma afatgjatë, 30-50 vite përpara. Edhe vende me deficit buxhetor dhe nivele të konsiderueshëm borxhi duket sikur nuk ndjehen të kërcënuar nga kriza fiskale. Por shumë vende të OECD-së shqetësohen sepse edhe pse

situata e tyre korente fiskale është e mirë dhe e manaxhueshme, mund të mos jenë një ose dy breza vetëm, me të cilat qeveritë që do vijnë do t'u duhet të përgjigjen sa i takon kostove të politikave të shkuara dhe angazhimeve. Kështu, qëndruesh-

mëria fiskale në zonën e OECD-së ka një perspektivë afatgjatë, e cila ka për qëllim të përgatitet për të ardhmen, duke sensibilizuar

Unë besoj se ekziston një injorancë sistematike dhe e përhapur, edhe pse ndoshta jo e qëllimshme, sa i takon vlerave dhe rëndësisë kritike të kontabilitetit të saktë të qeverive.

Ian Ball, ish -CEO / IFAC

qeveritë rreth nevojës për veprime të menjëhershme për të mbajtur mirëqenien ekonomike për brezat e ardhshëm (OECD 2005). Koncepti i qëndrueshmërisë afatgjatë bën ndryshimin, duke siguruar që qeveria është duke shpenzuar paratë me efikasitet, ekonomicitet dhe efektivitet. Në këtë kontekst, rritja ekonomike, mbështetur në borxh afatshkurtër, dhe jo në produktivitet afatgjatë, nuk është e qëndrueshme. Është e rëndësishme

për politikëbërësit që të dinë impaktin që do të kenë politikat korente dhe vendimet e marra në datën e raportimit, në flukset hyrëse dhe dalëse të parasë në të ardhmen.

IPSAS – standardet e harmonizuara të kontabilitetit në sektorin publik, mbështetur në parimin e angazhimeve, janë mjeti për të ndërtuar besimin, për të matur dhe parashikuar situatën fiskale.

Aktualisht IPSAS është i vetmi set ndërkombëtar i standardeve të kontabilitetit të sektorit publik. IPSAS janë hartuar mbështetur në standardet ndërkombëtare të kontabilitetit (IFRS), të aplikueshme në sektorin privat. Ky set standardesh rrjedh nga ideja se manaxhimi në sektorin publik, në përputhje me parimet e efijencës, efektivitetit dhe ekonomicitetit varet nga sistemet e informacionit që sigurojnë informacion të saktë dhe të besueshëm, në kohën e duhur, mbi pozicionin ekonomik dhe financiar si dhe mbi performancën e qeverisë, siç do të ndodhte në rastin e cilësdo njësie ekonomike. Aktualisht vetëm në 15 shtete të Bashkimit Evropian, standardet kombëtare të kontabilitetit i bëjnë disa lidhje me IPSAS-et. Nga këto, 9 vende kanë standarde kombëtare në përputhje me IPSAS, 5 i bëjnë referencë IPSAS-eve dhe vetëm një (1) përdor IPSAS si referencë pjesërisht vetëm për qeverisjen ve-

ndore. Edhe pse pothuajse të gjitha vendet tashme e kanë njohur vlerën e madhe të IPSAS, ende ka shumë vende që nuk i aplikojnë plotësisht këto standarde. Ndërsa kontabiliteti i shëndoshë dhe transparent jo domosdoshmërisht çon në manaxhim financiar publik cilësor, ai në vetvete është një komponent i domosdoshëm i këtij të fundit. Përmirësimi i kontabilitetit çon në përmirësim të raportimit, i cili ofron pastaj informacion më të mirë për të përmirësuar procesin e vendim-marrjes, i cili në fund do të çojë në përdorim më të mirë të burimeve publike. Duke aplikuar standarde të kontabilitetit financiar si IPSAS përmirësohet cilësia e informacionit financiar dhe mundësohet krahasueshmëria mes qeverive. Avantazhet e implementimit të plotë të kontabilitetit të angazhimeve mund të shihen si pjesë e një reforme më të gjerë e të shërbejnë si katalizatorë për të siguruar informacion financiar cilësor, duke ko-

ntribuar kështu në qëndrueshmërinë afatgjatë të financave publike

Në Prill 2011, Departamenti Qendror i Harmonizimit në Ministrinë e Financave, prezantoi në një takim në Lubjanë “Reformën në kontabilitetin publik, në Shqipëri”, ku ndër të tjera prezantohet si arritje përkthimi i standardeve IPSAS në shqip, trajnimi i stafit me ndihmën e konsulentëve ndërkombëtare dhe aprovimi i një plani transitor 6 vjeçar, si pjesë e reformës. Ky plan tranzitor përfshin kalimin në standartet e kontabilitetit bazuar mbi parimin e angazhimeve, por nga ana tjetër flet për aplikimin e IPSAS mbështetur në parimin e lëvrimit të pasasë.

Sot, nëse i referohemi Strategjisë për Manaxhimin e Financave Publike të Shqipërisë, 2014-2020, konstatojmë se nuk parashikohet asnjë masë për implementimin e standardeve IPSAS, duke krijuar kështu idenë e vendosjes së objekt-

ivave jo relevante, aspak konsekuente me vitet e mëparshme, madje kaotike deri diku.

Kështu në Strategjinë për Menaxhimin e Financave Publike të Shqipërisë, 2014-2020 specifikohet se: “*Kohët e fundit Komisioni Evropian vendosi të përgatisë Standardet Evropiane të Kontabilitetit Publik – EPSAS, mbështetur në IPSAS. Kuadri konceptual i EPSAS parashikohet të vihet në funksionim në vitin 2016 dhe shumica e standardeve deri në fund të vitit 2020. EPSAS mund të bëhen të detyrueshme për të gjitha shtetet anëtare, duke filluar nga viti 2021. Për shkak të këtyre zhvillimeve të fundit në BE, qeveria shqiptare ka planifikuar të rishikojë gradualisht rregullat ekzistuese, duke filluar nga kuadri konceptual i bazuar në kalendarin e EUROSTAT, me qëllim përgatitjen për miratimin e EPSAS, duke filluar nga viti 2021*”. Në vijim materiali thekson se edhe pse bëhet fjalë për një peri-

dhë afatgjatë (viti 2021), qeveria shqiptare do të marrë masa përgatitore me qëllim miratimin gradual të këtyre standardeve, *duke marrë në konsideratë kufizimet e realizueshmërisë në Shqipëri dhe shkallën e zbatimit të tyre nga vende të tjera evropiane*. Në këtë kontekst, marrja e masave përgatitore për miratimin gradual të EP-SAS, në një moment kur EPSAS vetë është ende një ide, nuk është objektiv i realizueshëm, edhe gjykohet se, harmonizimi i standardeve sjell më shumë avantazhe se sa disavantazhe, pasi që një proces të përfundojë me sukses, nevojitet që qysh në ngjizje ideja të përfaqësojë një sukses - që tashmë e ka treguar të jetë. Kështu një hap i parë drejt përmirësimit së transparencës dhe llogaridhënies si edhe rritjes së përgjegjshmërisë ndaj brezave është aplikimi i parimit të angazhimeve në procesin e kontabilizimit dhe atë të buxhetimit. E që këto procese të bëhen drejt dhe mirë,

duhet të mbështeten mbi standardet ndërkombëtare, të provuara tashmë (dhe jo në fazë eksperimentale).

Për të kuptuar sa më sipër, nevojitet të ndërgjegjësohemi rreth rolit të këtyre standardeve, dhe mbi cilat parime mbështeten ato. Nevojitet të dimë se sa i mundur është aplikimi i metodave mbi të cilat mbështeten këto standarde – këtu është fjala për parimin e angazhimeve - përpara se ato të përkthehen dhe miratohen. Në Shqipëri buxhetimi dhe kontabilizimi zhvillohen mbi parime të ndryshme. Kështu, buxhetohet mbështetur mbi parimin e lëvrimit të parasë dhe kontabilizohet mbështetur mbi parimin e modifikuar të angazhimeve sa i takon shpenzimeve dhe atë të parasë sa i takon të ardhurave. Referuar Strategjisë 2014-2020, për qeverinë shqiptare, është sfidë më vete aplikimi i kontabilitetit të angazhimeve në sektorin publik, në kontekstin e identifikimit dhe vlerësimit të aseteve

ekzistuese, i cili aktualisht mungon. Ekuacioni bëhet edhe më i vështirë duke marrë në konsideratë reformën administrative-territoriale 2015, e cila në fund do të rezultojë në ndryshime të strukturës ekzistuese duke mbyllur disa komuna e krijuar disa të tjera. Ky proces implikon transferime të pronësisë nga komunat e mëparshme në ato të reja. Po sa gjasa ka që një proces i tillë të implementohet në mënyrë të suksesshme nëse mungon një regjistër i asteve, ku këto të fundit të jenë regjistruar në mënyrë të tillë që të ndikojnë në rritjen e transparencës dhe përgjegjshmërisë në këtë reforme? Nuk është vetëm regjistrimi dhe vlerësimi i saktë i aktiveve që do të bëjë diferencën, por njohja e shpenzimeve për amortizim gjithashtu, përllogaritjen e të cilave e njeh parimi i angazhimeve. Vetëm një pasqyrim i saktë i aktiveve të shtetit mundëson një pamje të plotë dhe të qartë të pasurisë së

këtij të fundit mbi të cilën mund të mbështeten politikëbërësit gjatë marrjes së vendimeve.

Vetëm kështu ata do të jenë të aftë të njohin impaktin që vendimet e tyre do të kenë jo vetëm sot, por edhe në të ardhmen, duke i bërë kështu më të përgjegjshëm ndaj financave publike.

Në website-in e EPSAS citohet qartazi se: *“IPSAS mund të shërbejnë si një pikë fillese dhe një model reference për zhvillimin e standardeve të harmonizuara në sektorin publik edhe për Evropën. Modernizimi i vërtetë në menaxhimin financiar të sektorit publik, kërkon rreptësisht implementimin e standardeve të harmonizuara, të mbështetura mbi parimin e angazhimeve, jo vetëm në kontabilitet por në buxhetim gjithashtu. Reformimi i buxhetimit në sektorin publik është vital, pasi pikërisht buxheti vjetor është një ndër instrumentet financiare qeverisës më të rëndësishëm”*.

Ndërkohë që vetë EPSAS janë ende një ide, për të cilën padiskutim që ja vlen të aspirohet, qeveria jonë duhet të vijojë të marrë masa për aplikimin e parimit të angazhimeve mbështetur në IPS-AS. Procesi në vetvete kërkon kohë, por ne tashmë mund të përdorim si pika referimi ligjet buxhetore të atyre vendeve anëtare (por edhe jo anëtare), të cilat tashmë aplikojnë buxhetim mbështetur mbi parimin e angazhimeve (EPS-AS.eu), në mënyrë të tillë që kur Evropa e bashkuar të ketë standartet e veta, Shqipëria të ketë ndërtuar një kuadër eficient dhe efektiv mbi të cilin kontabilizon dhe buxheton.

Konkluzione

Gjatë analizës së informacioneve të mbledhura për këtë shkrim, konkludohet se, adaptimi i standardeve IPSAS parashikohet të rrisë nivelin e përgjegjshmërisë dhe transparencës në sektorin publik në Shqi-

përi. Gjithashtu është vënë re se, në vendet që këto standarde aplikohen, adaptimi i tyre ka ndihmuar në aplikimin e praktikave më të mira ndërkombëtare. Gjithashtu adaptimi i standardeve IPSAS mundëson provigjionimin e një informacioni më shprehës e kuptimplotë për vendimmarrësit si edhe përmirëson ndjeshëm cilësinë e raportimit financiar. Në vijim konkludohet se, adaptimi i këtyre standardeve nga qeveria shqiptare, do të përmirësojë krahasueshmërinë e informacionit financiar të raportuar nga njëistë e sektorit publik në Shqipëri por edhe jashtë saj. Kështu, aplikimi i IPSAS parashikohet të ndikojë në procedura operationale, në praktikat e raportimit si edhe të përforcojë mirëqeverisjen dhe marrëdhënien mes qeverisë dhe atyre që qeverisen. Në vijim, konkludohet se IPS-AS, ofrojnë informacion të dobishëm për manaxhim dhe vendimmarrje më të mirë, duke e ekspozuar qeverinë dhe drejtuesit fina-

nciarë ndaj një observimi më kritik publik e duke i bërë kështu vendimarrësit më të përgjegjshëm për eficientë dhe efektivitetin e shërbimeve të tyre. Adaptimi i standardeve IPSAS, padiskutim do të shërbejë si themel për raportimin financiar në Shqipëri dhe paralelisht do të krijojë besimin mes qeverisë dhe qytetarëve.

Referencat

Strategjia Për Menaxhimin e Financave Publike 2014-2020, Ministria e Financave, Dhjetor 2014

Government Accounting, Ian Ball and Gary Pflugrath, 2012

J.P.Trebby, R.P Van Daniker, 1986. Relationship of budgeting and accounting: Implication for public policy.

Guthrie, J., 1998. Application on accrual accounting in the Australian public sector-rethoric or reality?, Financial Accountability & Management, 14(1), p. 1-19.

H. Hoogervorst, 2011. Conference organized by the European Commission Financial Reporting and Auditing – A time for change?

New Perspectives on Corporate Social Responsibility, Linda O'Riordan, Piotr Zmuda, Stefan Heinemann

National Partnership for Reinventing Government, 1999; United States General Accounting Office, 1999; Executive Session on Public Sector Performance Management, 2001; Moriarty and Kennedy, 2002; Eaal and Kerklaan, 2004

Relationship of Budgeting and Accounting: Implication for Public Sector, Trebby, Van Daniker, 1986 Preparatory Work for the modernisation of public sector accounting systems on an accrual basis, European Commission, Eurostat

Sustainability accounting and reporting: fad or trend?, Roger L. Burritt, Stefan Schaltegger

Debt and Growth: Is There a Magic Threshold?, Andrea Pescatori, Damiano Sandri, and John Simon
Financial Regulation / EU and IPSAS

Benito, B., Brusca, I., Montesinos, V., 2007. *The harmonization of government financial information systems: The role of the IPSAS's*, *International Review of Administrative Sciences* 73(2), p. 293-317.

Toward harmonised European Public Sector Accounting Standards, EPSAS

Nga: Aulona JONUZI,
Audituese në Kontrollin e Lartë të Shtetit

FORCIMI I INTEGRITETIT LUFTON KORRUPSIONIN: PROJEKTI PËR INTEGRITETIN NGA ZYRA SHTETËRORE E AUDITIMIT TË HUNGARISË

"Forcimi i integritetit të SAI-ve është një nga mjetet më të suksesshme në parandalimin e korrupsionit".

Nga: László DOMOKOS,
Kryetar i Zyrës Shtetërore të
Auditimit të Hungarisë

Gyula PULAY, Menaxher
Mbikëqyrës i Projektit të
Integritetit dhe Drejtor në
Zyrën Shtetërore të Auditimit
të Hungarisë

Metodologjia e përdorur nga Gjykata Hollandeze e Auditimit për të vlerësuar integritetin e SAI-ve ka sjellë si rezultat që një numër në rritje i Institucioneve Supreme të Auditimit të pajtohen me deklaratën në vijim: *"Forcimi i integritetit të SAI-ve është një nga mjetet më të*

suksesshme në parandalimin e korrupsionit".

Por si mund të konkretizohet në praktikë një deklaratë e tillë? Si mundet që Institucionet Supreme të Auditimit të ndihmojnë në formimin e një kulture integriteti në institucionet që përdorin fonde publike?

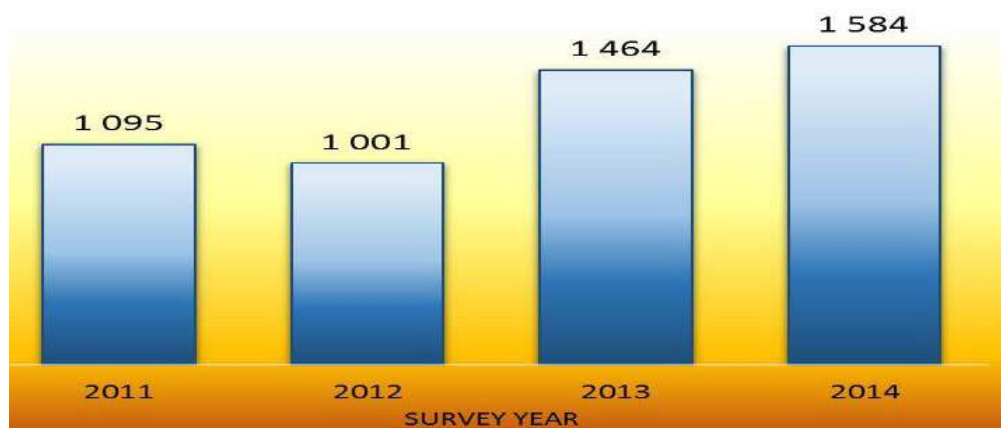
Zyra Shtetërore e Auditimit të Hungarisë (SOA) ishte duke u përpjekur për t'u përgjigjur këtyre pyetjeve, në vitin 2009, kur filloi Projektin e Integritetit. Bazuar në këtë projekt, në vitin 2014, për të katërtën herë është kryer një anketim mbi integritetin që mbulon të gjithë sektorin publik hungarez.

Bazuar në përvojën tonë, anketimi i kryer nga SOA është një mënyrë e suksesshme për të përcjellë kulturën e integritetit në përdorimin e fondeve publike. Duke ndarë përvojën tonë me këtë Projekt, ne do të dëshironim të inkurajonim institucionet homologe për të realizuar iniciativa të ngjashme në institucionet e tyre.

Institucioni Suprem i Auditimit, nxitës i ndryshimit

Duke u përpjekur për të përshtatur praktikat më të mira ndërkomb-

ëtare, SAO ka bashkëpunuar me Gjykatën e Auditimit të Hollandës për të përshtatur metodologjinë holandeze të punës dhe të integritetit në punën tonë.

Zhvillimi më i rëndësishëm i zbatimit të kësaj përvoje në Hungari

është se si rreziku i korrupsionit dhe kontrollet e integritetit janë

vlerësuar: duke u mbështetur jo vetëm në një vetëvlerësim, por duke përdorur dhe një pyetësor të dërguar nga SOA në mijëra institucione të sektorit publik.

SAO ka kryer një vlerësim objektiv të këtyre pyetësorëve bazuar në një program kompjuterik, ndërkohë që pjesëmarrja në anketim nga institucionet publike ishte vullnetare.

Numri i subjekteve publike që vlerësojnë rëndësinë e integritetit është në rritje, kjo evidentohet nga një normë pjesëmarrjeje në rritje, 44.6 për qind më e lartë në sondazhin e fundit se në të parin.

Numri i punonjësve të punësuar nga 1,584 sipërmarrjet publike që marrin pjesë në anketën e vitit 2014, ishte diçka më shumë se 55 përqind e numrit të përgjithshëm të punonjësve të punësuar në sektorin publik hungarez. Besojmë se shkalla e pjesëmarrjes nuk mund të ishte arritur pa rolin nismëtar të SOA, e cila përfshiu më shumë se gjysmën e sektorit publik për të treguar vëmendje ndaj kërcënimeve të korrupsionit, shumë e rëndësishme

për integritetin e sipërmarrjeve publike.

Të dhënat kryesore të projektit të Integritetit

- Periudha e zbatimit: 2009-2012
- Periudha e Mbikqyrjes: 2013-2017
- Financuar nga Bashkimi European

Karakteristikat kryesore të anketimit

- Përqëndrim në rreziqet e korrupsionit dhe kontrollet për t'i minimizuar
- Tre treguesit;
- Pyetësi Standard;
- 155 pyetjet;
- Më shumë se 6,000 institucione buxhetore u është kërkuar të marrin pjesë çdo vit;
- Përgjigja vullnetare;
- Vlerësim i detajuar i rezultateve të anketës;
- Vlerat e treguesve bëhen publike;

Rreziqet e korrupsionit janë bërë të matshme dhe të dukshme

Raste të korrupsionit janë përmendur shpesh. Megjithatë, niveli i korrupsionit në një vend të caktuar apo sektor mund të vlerësohet në përgjithësi. Sondazhi i SAO nuk kishte qëllim të përcaktonte me saktësi nivelin e korrupsionit, por i bëri rreziqet e korrupsionit të matshme dhe të dukshme nga llogaritja e tre treguesve.

155 pyetjet e pyetësorit ishin klasifikuar në vijimësi në bazë të tre treguesve si më poshtë:

1. Indeksi i ekzistencës së mundësisë (IVI), i cili vlerëson faktin nëse kërcënimet e korrupsionit buronjnë nga statusi ligjor dhe detyrat që kanë sipërmarrjet publike.

2. Indeksi i faktorëve të rritjes së ekspozimit(EFI) tregon se përbërësit e korrupsionit varen nga veprimet ditore të një sipërmarrjeje(institucioni) të caktuar dhe në rritjen e ekzistencës së mundësive.

3. Indeksi i ekzistencës së Kontrollleve (EoCI) tregon se si një sipërmarrje (institucion) e caktuar ka krijuar dhe ka në veprim siste-

met e kontrollit dhe trajtimit të riskut.

Indekset tregojnë nivelet e rrisqeve të korrupsionit dhe kontrolleve të organizatës(institucionit) të shprehura në përqindje. Lidhur me rrisqet, vlera më e lartë e indeksit nënkupton një numër më të lartë të faktorëve të rriskut në institucion(sipërmarrje). Në kuptimin e termave të kontrolleve, një vlerë e lartë e indeksit tregon numrin e lartë të përbërësve të kontrollit.

Indekset janë llogaritur për çdo institucion që mori pjesë në anketim, për 16 grupet e institucioneve(organizatave) të krijuara në bazë të aktiviteteve të tyre, dhe për institucionet pjesëmarrëse në studim në përgjithësi.

Indekset e llogaritura për organizatat(institucionet) pjesëmarrëse janë të publikuara në faqen e internetit të integritetit të SAO-s, si dhe janë treguar në hartën dixhitale. Kjo pamje e të dhënave u mundëson qytetarëve hungarezë të marrin informacion në lidhje me gjëndjen e korrupsionit në vend dhe

rreziqet e tij, si dhe aftësinë e institucioneve të prekura për të luftuar rreziqet nga korrupsioni.

SAO në mbështetje të institucioneve publike

Përveç përdorimit të informacionin të mbledhur nga anketimi, për të informuar publikun, është thelbësore që çdo institucion të marrë pjesë në anketim për të qënë në gjendje të vlerësojë nivelin e integritetit të saj si organizatë(institucion).

Për të inkurajuar këtë përpjekje, SAO përpaket të mbështesë këto institucione.

Ne e kemi realizuar këtë me dy metoda.

Së pari, mbi baza vjetore SOA publikon një raport vlerësimi që përmbledh rezultatet e anketimit të integritetit. Në këtë raport paraqiten tre vlerat e indeksit të llogaritura për numrin e përgjithshëm të pjesëmarrësve në anketim, si dhe indeksat nga grupet e ndryshme të institucioneve.

Ne gjithashtu kemi nxjerrë në pah trendin e rreziqeve, duke analizuar arritjet në vendosjen e kontrollit të integritetit. Si rezultat i vëmendjes së treguar në këto zona, ne shohim zhvillim të ngadaltë, por të qëndrueshëm në vendosjen e kontrollit të integritetit.

Ka grupe të institucioneve dhe kontrolleve, në të cilat përmirësimi është i dukshëm. Për shembull, analizat tona kanë tërhequr vëmendjen për rëndësinë e të ashtuquajturave kontrolle të "buta" të integritetit. Si rezultat, ne kemi vrejtur përmirësim të dukshëm në rastet që përfshijnë kontrollet e lidhura.

Së dyti, ne kemi realizuar analiza nga grupet e ndryshme të institucioneve, bazuar në vlerësimet tona vjetore.

Duke përdorur këto analiza, institucione të tillë si p.sh. një spital, mund të krahasojë rezultatet e tij me ato të spitaleve të tjera dhe një shkollë mund të krahasojë përmirësimet që ka bërë në zhvillimin e kontrolleve të integritetit me ato të shkollave të tjera.

Analiza të tilla konsiderohen si shumë mbështetëse, për shembull, drejtori i një spitali duke shikuar rezultatet e analizës, mund të investigojë pse kontrolli i integritetit i aplikuar në spitalin e tij nuk ka funksionuar siç duhet.

Lidhja midis ndjeshmërisë ndaj korrupsionit dhe vendosjes së kontrolleve të integritetit

Bazuar në të dhënat e siguruara nga anketimi mbi integritetin, institucionet publike mund të analizohen duke përdorur metoda të ndryshme dhe nga pikëpamje të ndryshme. Në mënyrë që të tregojmë se si funksionon kjo, do të marrim një shembull.

Në analizat tona jemi duke u dhënë përgjigje pyetjeve të mëposhtme: a ka lidhje midis nivelit të ekzistencës së mundësisë ndaj korrupsionit dhe nivelit të vendosjes së kontrollit të integritetit?

Në studimin tonë përmbledhës, mund t'i përgjigjemi kësaj pyetjeje sipas llojit të institucioneve.

Krahasuam përqindjet e indeksit të ekzistencës së mundësisë (IVI) ndaj korrupsionit të disa llojeve të caktuara të institucioneve dhe indeksit të faktorëve të rritjes (EFI) së ekspozimit, me përqindjet e indeksit të ekzistencës së Kontrolleve (EoCI), me qëllim që të kufizojmë cënueshmërinë nga korrupsioni në këto lloje institucionesh.

Bazuar në përqindjet e indekseve të grupeve të institucioneve, kemi krijuar një linjë në formë prirje lineare, e cila do të shërbejë si bazë krahasimi. Rezultatet janë paraqitur në figurat 1 dhe 2. Grafiku tregon korrelacion pozitiv të përbashkët ndërmjet dy indekseve, të cënueshmërisë nga korrupsioni dhe indeksit të ekzistencës së kontrolleve të integritetit.

Grafikët tregojnë gjithashtu për çdo indeks, se cili është grupi i institucioneve që ka mangësi në bazë të përqindjes së indeksit të ekzistencës së kontrollit, krahasuar me indeksin e ekzistencës së mundësisë.

Institucionet që kanë mangësi përfshihen në grupet e institu-

cioneve ku kollonat që përfaqësojnë indeksin EoCI nuk arrijnë vijën lineare drejtimin e indeksit EoCI. Për shembull, në rastin e faktorëve të rritjes së eksistencës së mundësive, niveli i kontrollit në institucionet e arsimit të lartë dhe kujdesit shëndetësor është dukshëm më i ulët se sa niveli i ekzistencës së mundësisë që mund të justifikohet. Kemi informuar ministritë e prekura nga parregullsitë e gjetura në nivelin e grupeve të institucioneve, gjithashtu kemi vlerësuar këto si tregues të rrishtit, në momentin e hartimit të planeve të auditimit të SAO-s.

Përfshirja e rezultateve të anketimit të integritetit në auditimet e SAO-s

Aktiviteti kryesor i Institucioneve Supreme të Auditimit është auditimi. Shtrohet pyetja, çfarë mund të përdoret nga anketa mbi integritetin në punën e auditimit të Zyrës Shtetërore të Auditimit ?

Përdorimi i materialit të dalë nga anketa mund të përdoret në mënyra të ndryshme.

SAO zgjedh temat e saj të auditimit bazuar kryesisht në analizën e riskut. Rezultatet e sondazhit të integritetit sigurojnë një bazë të mirë, pasi ata përcaktojnë cilat grupe të institucioneve dhe fusha të veprimtarisë tregojnë nivelin më të lartë të ekzistencës së mundësisë së korrupsionit. Një fushë tjetër për t'u konsideruar është zhvillimi i metodologjisë së auditimit sepse anketimi na lejon të përfshijmë grupe pyetjesh në programet tona të auditimit, duke përdorur të dy çështjet e ngritura në anketimin e integritetit dhe përgjigjet e dhëna. Në këtë mënyrë hartimi i programit të auditimit të rregullshmërisë mund të jetë më i përqendruar. Kështu përpiqemi jo vetëm të auditojmë me kontrolle të "fortë" të kërkuara nga ligji, por të përfshijmë zhvillimin e kontrolleve të "buta", pasi këto të fundit luajnë një rol të rëndësishëm për të përcaktuar nëse një institucion publik është në gjendje të shërbejë në mënyrë efektive publikut.

Figure 1: Lidhja midis IVI and EoCI (%)

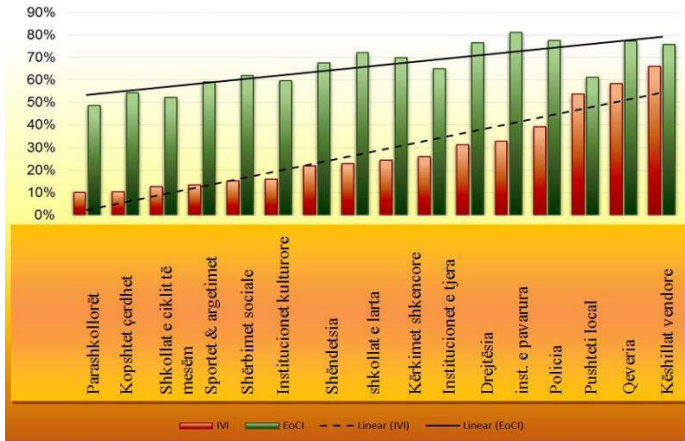
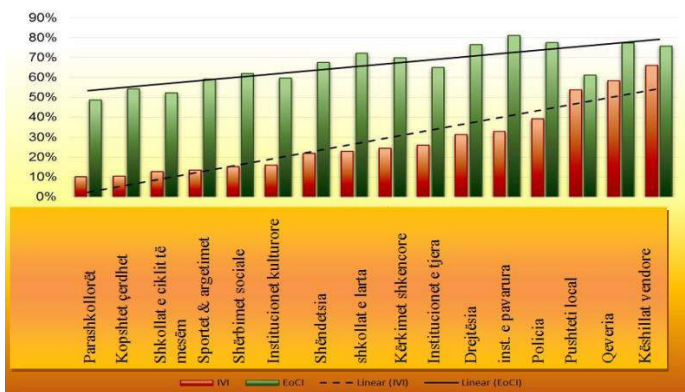

Figure 2: Lidhja midis EFI dhe EoCI (%)

Krahasuam vlerat e indeksit të ekzistencës së mundësisë (IVI), të disa llojeve të caktuara të institucioneve dhe vlerat e indeksit të faktorëve të rritjes së ekspozimit

(EFI) me vlerat e indeksit të ekzistencës së Kontrollit (Eo-CI) me qëllim që të kufizojë mundësinë e korrupsionit në këto lloj institucionesh.

Bazuar në përqindjet e indeksit të grupeve të institucioneve, e kemi formuar një vijë lineare prirjeje për tu përdorur si bazë krahasimi. Rezultatet janë paraqitur në Figurat 1 dhe 2.

Metodologjia e anketimit të integritetit është pronë publike

SAO ka zhvilluar metodologjinë e anketimit të integritetit me ndihmën profesionale të Gjykatës Holandeze të Auditimit dhe mbështetjen financiare të Bashkimit European.

Prandaj, ne theksojmë angazhimin tonë për të ndarë metodologjinë e kësaj iniciative të suksesshme.

Për këtë qëllim, SAO ka krijuar një faqe interneti të veçantë, e cila është gjithashtu në dispozicion në gjuhën angleze. Në faqen e internetit mund të gjeni:

- Studimet të cilat paraqesin dhe përmbledhin rezultatet e anketës vjetore (në gjuhën hungareze dhe angleze);

- Analizat mbi integritetin mbi grupe institucionesh;
- Çështje të tjera që lidhen me mbledhjen e të dhënave;
- Artikuj mbi këto çështje, lajme, intervista;
- Metodologjinë dhe rezultatet e studimit mbi integritetin të përmbledhura nga takimet dypalëshe dhe shumëpalëshe.

Për më tepër, SAO ka organizuar seminare në vitet 2014 dhe 2015. Objektivi i këtyre seminareve ndërkombëtare ishte që të sillnin metodologjinë dhe zbatimin rezultateve të anketimit të integritetit më afër profesionistëve të SAI-ve të ndryshme, në kuadër të shkëmbimit të njohurive. Roli i transparencës në rritjen e integritetit është shtuar edhe në temat e trajtuara në seminarin e vitit 2015.

Natyrisht, studimi i integriteti i zhvilluar nga SOA e Hungarisë nuk mund të merret dhe kryhet shabllon në vendet e tjera. Megjithatë, ne

jemi të bindur se pas përshtatjes së këtij studimi me rrethanat e vendeve respektive dhe mandatet e tyre, shumë SAI mund të përdorin atë në mënyrë efektive në luftën e tyre kundër korrupsionit.

Për më shumë rreth projektit të Integritetit, vizitoni faqen e internetit:

<https://hungarospa.hu/en/objectives-methodology-and-results-of-the-integrity-survey-2011-2013>

Duke përfutur nga përvoja jonë me Projektin, ne do të dëshironim të inkurajonim SAI-t e tjera për të marrë iniciativë të ngjashme në institucionet e tyre.

***Shkrimi është marrë nga
“International Journal of Government Auditing”, Summer 2015***

*Përktheu: Beqir KUTELI, Auditues
Departamenti i Auditimit të Buxhetit të Pushtetit Vendor, Kontrollit të territorit dhe Administrimit të Aseteve të Qëndrueshme*

**Nga: László DOMOKOS,
Kryetar i Zyrës Shtetërore të
Auditimit të Hungarisë**

**Gyula PULAY, Menaxher
Mbikëqyrës i Projektit të
Integritetit dhe Drejtor në
Zyrën Shtetërore të Auditimit
të Hungarisë**

REZULATATET E ANKETIMIT TË VITIT 2015 PËR PEER REVIEW

Mund të arrihet në përfundimin se promovimi i Peer Review mbetet një mjet efektiv për të ndihmuar në rritjen e cilësisë, imazhit dhe prestigjit të SAI-ve, si në nivel kombëtar ashtu dhe atë ndërkombëtar.

Anketa vjetore për Peer Review¹ në mjedisin e anëtarëve të INTOSAI-t kryhet nga Nënkomiteti për Peer Review, strukturë e Komiteti për Ndërtimin e Kapaciteteve (KNK), i cili kryesohet nga Presidenti i SAI të Sllovakisë, z. Ján Jasovský sipas Planit Strategjik të INTOSAI-t 2011-2016 dhe Planin e Veprimit 2013-2016 të këtij nënkomiteti. Rezultatet e detajuara të kësaj ankete ju dërguan të gjitha palëve të interesuara, sidomos Sekretariatit të INTOSAI-t e grupeve individuale rajonale, Kryetarit dhe Zv/Kryetarit të KNK, personit ndërlidhës të

KNK dhe anëtarëve të Nënkomitetit, të gjithë anëtarët të INTOSAI-t që morën pjesë aktive në anketë, IDI-t dhe OECD-së.

Rrugëtimi i anketimit

Anketimi u krye nga Janari në Prill të vitit 2015. Anëtarëve të INTOSAI-t ju dërgua me e-mail një pyetësor me 15 pyetje. Në krahasim me pyetësorin e vitit 2014, pyetësori i vitit 2015 kishte një pyetje më shumë, e cila kish të bënte me shprehjen e interesit nga SAI-et pjesëmarrëse për t'u angazhuar në Peer Review si një SAI që do ta kryej këtë procedurë. Lista e anëtarëve të INSTOSA-it e publikuar në faqen e tij të internetit dhe

¹ *Peer review- rishikim i punës nga kolegët*

faqet web individuale të secili SAI ishin burimi kryesor për ti kontaktuar SAI-et. 191 SAI-e ishin targeti i këtij anketimi. U konstatua se jo të gjithë anëtarët e INTOSAI-t kishin faqe interneti. Kështu 20% e tyre ose 38 SAI-e nuk kishin faqe Web, kështu që pyetësoni ju dërgua 177 SAI-ve. Nënkomiteti regjistroi 72 përgjigje, çka përbën një normë kthimi përgjigje 41 %. Në krahasim me anketimin e vitit 2014 konstatohet një përqindje në rritje e kthimit të përgjigjeve ndaj pyetësorit. Numri në rritje i plotësimit dhe dorëzimit të pyetësorit u ndikua dhe nga përfshirja në këtë proces e grupeve rajonale të punës të INTOSAI-t dhe sekretariateve të tyre. Këto sekretariate u pyetën nëse mund të jepnin ndihmën e tyre për shpërndarjen e pyetësorit. Për këtë duhen falënderuar veçanërisht sekretariatet e OLACEFS-t, PASAI-t dhe EUROSAT-t.

Gjetjet e Anketës Peer Review

Nënkomiteti i KNK konstatoi në prill të vitit 2015 se prej vitit 1999 ishin kryer 85 peer reviews. Rritja me 19 projekte që prej anketimit të vitit 2014 kishte shkak jo vetëm projektet e reja por dhe aftësinë për të mbledhur raportet e mëparshme. Në faqen e KNK gjenden të dokumentuare 68 Peer Review- (raporte, memorandume ose dokumente të tjera si plane veprimi, raporte përmbledhëse dhe njoftime për shtyp). Ky numër ulet në 48 raporte dhe 8 memorandume, të cilat janë përkthyer në një nga gjuhët zyrtare të INTOSAI-t. Numri më i madh i Peer Review (16) u krye në vitin 2012. Në vend të dytë, renditet viti 2014 gjatë cilit u kryen 15 peer review. Në vitet 2002 dhe 2003 nuk u krye asnjë Peer Review. Referuar rezultateve të anketimeve të kryera ndër vite konstatohet një mesatare prej 5,1 Peer Reviews të kryera në komunitetin e INTOSAI-t prej vitit 1999 deri në vitin 2015. Në total 49

SAI-e u angazhuan si Peer Reviewers, çka përbën 25 % të anëtarëve të INTOSAI-t.

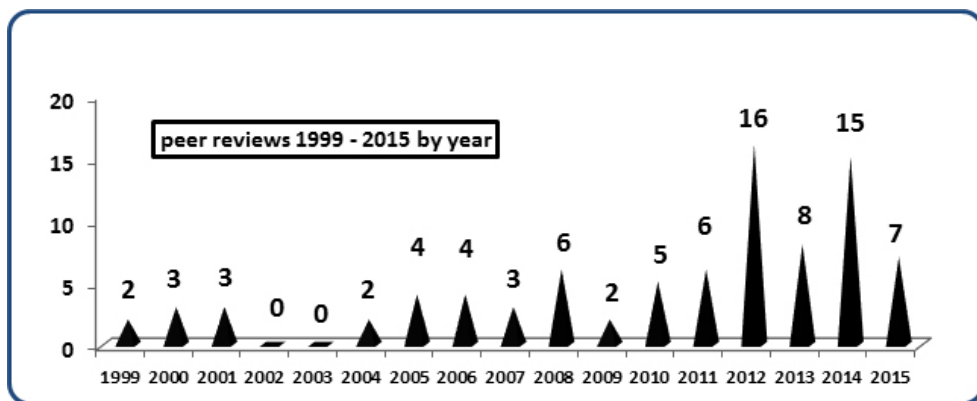
Temat dhe objektivat e Peer Reviews ndryshonin gjerësisht në bazë të qëllimit për këtë projekt.

ISSAI 5600 dhe check list u përdorën kryesisht për hartimin e Memorandumeve të Mirëkuptimit, planifikimin dhe përzgjedhjen e pyetjeve që do të përdoreshin për kryerjen e Peer Review. Që nga viti 1999, SAI me aktivitetin më të rishikuar ishte ai i Shteteve të Bash-

kuara të Amerikës (GAO), aktiviteti i të cilit ishte rishikuar katër herë.

Megjithatë, duhet theksuar se GAO është e detyruar që në përputhje me standardet kombëtare ti nënshtrohet rishikimit të aktivitetit çdo tre vjet. Aktiviteti i pesë SAI-eve të tjerë ishte rishikuar tri herë, aktiviteti i 11 SAI-eve ishte rishikuar dy herë dhe aktiviteti i 43 SAI-ve ishte rishikuar një herë.

Grafiku 1

Në anketim kërkohet shprehja e interesit nga SAI-t pjesëmarrëse për

tu angazhuar në Peer Review, si SAI-e të cilëve do tu rishikohet

aktiviteti. 17 SAI janë shprehur pozitivisht dhe këto kërkesa i janë përcjellë SAI-t të Austrisë. SAI i Austrisë është duke përgatitur një projekt Peer Review, lidhur me pavarësinë e SAI-ve, në bashkëpunim me Sekretariatit e Përgjithshëm të INTOSAI-t dhe Agjencinë Austriake për Zhvillim (konkretisht me njësinë operative të Bashkëpunimit Austriak për Zhvillim të kësaj agjencie).

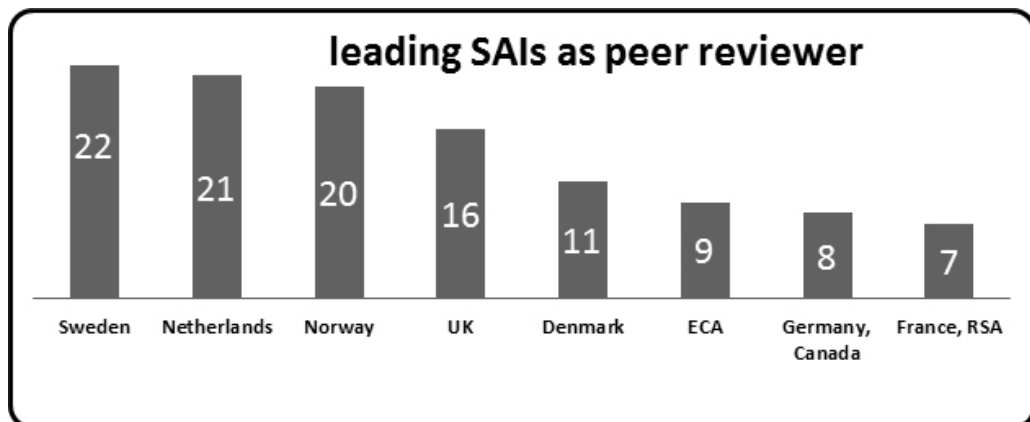
Konkluzionet

Në përgjithësi, pavarësisht procesit të Peer Review, projektet e shqyrtimit nga kolegët u mirëpritën nga të gjitha palët e përfshira. Ata e shihnin këtë si një mundësi për të konfirmuar punën e mirë të bërë dhe si një shans për të zbuluar mangësitë në aktivitetet e SAI-ve, të cilat ju nënshtuan procesit të peer review për ti ndihmuar ato në për të përmirësuar aktivitetin e tyre. Numri i Peer Review brenda komunitetit të INTOSAI-t rritet në mënyrë të qëndrueshme. Në katër

vitet e fundit ky numër është mbi mesataren vjetore afatgjatë (mesatarja vjetore është 5.1 Peer Review). Kjo mund të shihet si një sukses për komunitetin e INTOSAI-t, si dhe për ISSAI-t, të cilat janë pranuar dhe përdoren për kryerjen e Peer Review. Megjithatë, anketimi konfirmoi se vihet re një disekuilibër: që prej vitit 1999 katër SAI ishin të përfshirë në 39 % të angazhimeve për rishikimin e aktiviteteve të SAI-ve si rishikues (shih grafikun 2 më poshtë). Duhet të bëhen përpjekje për të zgjeruar rrethin e SAI -ve që ofrojnë rolin e rishikuesit.

Hapi i parë është bërë nga Nënkomiteti në pyetësin e vitit 2015, pasi siç u përkthyer më sipër në pyetësor është përfshirë dhe kërkesa që SAI-et të shprehnin gatishmërinë për të shërbyer si rishikues së punës së kolegëve. Rezultatet e anketës u shpërndanë brenda komunitetit INTOSAI nëpërmjet kanaleve të zakonshme të komunikimit si website i KNK,

Revistës Ndërkombëtare për Auditim të Qeverisë dhe me anë të postës direkte për pjesëmarrësit në anketim. Mund të arrihet në përfundimin se promovimi i Peer Review mbetet një mjet efektiv për të ndihmuar në rritjen e cilësisë, imazhit dhe prestigjit të SAI-ve, si në nivel kombëtar ashtu dhe atë ndërkombëtar. Kështu, rishikimi nga kolegët duhet të konsiderohet brenda kontekstit të gjerë të motos së INTOSAI-t "Experientia Mutua Omnibus Prodest", ose nga përvoja e ndërsjellë përfitojnë të gjithë.

Grafiku 2

Udhëzuesi i ri i Komitetit për Ndërtimin e Kapaciteteve: menaxhimi i komunikimit të informacionit.

Nëse ju mendoni se nuk keni njohuri të mjaftueshme kur diskutohet për përdorimin e IT, udhëzuesi i ri i Komitetit për Ndërtimin e Kapaciteteve është për ju. Nëse marrim parasysh se një pjesë thelbësore e menaxhimit të një Institucioni modern Suprem Auditimi është marrja e sigurive se organizata ka nivelet e duhura të teknologjisë së komunikimit të informacionit,

Komiteti i Ndërtimi të Kapaciteteve të INTOSAI-t ka hartuar një udhëzues të ri për të ndihmuar drejtuesit e SAI-eve, të cilët mund të mendojnë dhe planifikojnë për sistemet IT që ata kanë nevojë. Udhëzuesi është shkruar për të ndihmuar menaxherët e lartë të SAI-ve që të kuptojnë se çfarë është teknologjia e komunikimit të informacionit dhe çfarë ata mund të presin nga ofruesit e teknologjisë së komunikimit të informacionit. Në këtë udhëzues, lexuesi mëson se çfarë nevojitet për të ngritur një sistem

funksional të teknologjisë së komunikimit të informacionit, çfarë duhet të mbulojë strategjia e teknologjisë së komunikimit të informacionit dhe plani i veprimit, si të organizohet implementimi dhe stafi i nevojshëm për këtë mekanizëm, ngritja e infrastrukturës për të, përzgjedhja e aplikacioneve, matja e performancës dhe veçanërisht e rëndësishme në kohën e sotme është ruajtja e sigurisë.

Udhëzuesi mund të gjendet në faqen e internetit të Komitetit për Ndërtimin e Kapaciteteve

www.intosaicbc.org.

***Shkrimi është marrë nga
“International Journal of Government Auditing”, Summer 2015***

Përktheu: Alma SHEHU, Audituese, Departamenti i Auditimit të Performancës

Info Kontrolli Lartë i Shtetit

Aktivitete të KLSH-së për periudhën maj-gusht 2015

KONTROLLI I LARTË I SHTETIT KREMTON 90 VJETORIN E KRIJIMIT

Në datën 26 maj 2015, në sallën e Seancave Plenare të Kuvendit të Shqipërisë, u zhvillua ceremonia e 90 vjetorit të Kontrollit të Lartë i Shtetit.

Në këtë ceremoni morën pjesë personalitete të larta të Institucioneve Supreme të Auditimit (SAI) nga Europa, drejtues të Organizatës Ndërkombëtare të Institucioneve Supreme të Auditimit (INTOSAI) dhe Organizatës Evropiane të Institucioneve Supreme të Auditimit (EUROSAI) si dhe personalitete të larta të shtetit

shqiptare, drejtues të Institucioneve të pavarura Shqiptare, deputetë, përfaqësues të OJF-ve, të profesionistëve të fushës së Ekonomisë dhe Auditimit dhe të Medias.

Ceremoninë e nderuan me pjesëmarrjen e tyre, z. Josef Moser, President i Gjykatës Austriake të Auditimit dhe njëkohësisht Sekretar i Përgji-

thshëm i INTOSAI-t, z.Vitor Caldeira, President i Gjykatës Evropiane të Audituesve, z. Recai Akyel, Zv/President i EUROSAI-t

dhe President i Gjykatës Turke të Llogarive, z.Ivan Klesic, Auditues i Përgjithshëm i SAI-t kroat, z.Milan Dabovic, President i SAI-t të Malit të Zi, z.Milenko Sego, Auditues i Përgjithshëm i SAI-t të Bosnje dhe Hercegovinës; z.Radoslav Sretenovic, President i SAI-t të Serbisë; z. Wojciech Kutyla, Zv.President i NIK-ut Polak; z.Naser Ademi, zv.Auditues i Përgjithshëm i SAI-t të Maqedonisë, z. Cosmin Nicula, zv.President i SAI-t të Rumanisë, z.Artan Venhari, zv.Auditues i Përgjithshëm i ZAP-it të Kosovës, si dhe përfaqësues të institucioneve të rëndësishme të BE-së si z. Robert Gielisse, nga DG Budget dhe z. Joop Vrolijk, SIGMA.

Gjatë ceremonisë përshëndetën Kryetari i Kuvendit të Shqipërisë,

z.Ilir Meta, Sekretar i Përgjithshëm i Presidencës në emër të Presidentit të Republikës së Shqipërisë, z. Florjan Nuri; Presidenti i Gjykatës Evropiane të Auditimit, Z. Vitor Manuel da Silva Caldeira; Presidenti i Gjykatës Austriake të Auditimit dhe njëkohësisht Sekretar i Përgjithshëm i INTOSAIT, Dr. Josef MOSER; zv/Presidenti i EUROSAT-t dhe Presidenti i Gjykatës së Llogarive të Turqisë, z.Recai Akyel; në emër të Kryetarit të Akademisë së Shkencave, z. Anastas Angjeli; në emër të Shoqata të Profesionistëve të fushës, z.Jorgji Bollano dhe në emër të ish-audituesve, z.Bashkim Spahija, me një përvojë 31 vjeçare në KLSH. Në emër të të gjithë brezave të drejtuesve dhe audituesve të KLSH-së ceremoninë e mbylli Kryetari i KLSH-së, z. Bujar Leskaj. Një përshëndetje krejt e veçantë për 90 vjetorin e KLSH-së ishte ajo e z. Gene Dodaro, Kontrollorit të Përgjithshëm të Zyrës së Auditimit të Qeverisë së SHBA, i cili nëpërmjet një video mesazhi i përcolli stafit të KLSH-së

urimet për 90 vjetorin e institucionit.

Me rastin e këtij përvjetori të rëndësishëm për KLSH-në, Presidenti i Republikës, z. Bujar Nishani i akordoi, në një ceremoni të zhvilluar në mjediset e Presidencës, z. Vitor Manuel da Silva Caldeira, Presidentit të Gjykatës Evropiane të

Audituesve, Titullin “*Për Merita të Veçanta Civile*” për ndihmën dhe kontributin e qenësishëm që ai ka dhënë për përparimin dhe modernizimin e Kontrollit të Lartë të Shtetit.

Presidenti i Republikës i akordoi gjithashtu Kryetarit të KLSH-së, z.Bujar Leskaj Titullin *“Për Merita të Veçanta Civile”* në vlerësim të vizionit të qartë e kontributit të çmuar në ndërmarrjen dhe administrimin e reformave institucionale drejt integritetit evropian, të cilat synojnë shndërrimin dhe konsolidimin e Kontrollit të Lartë të Shtetit në një institucion modern të auditimit të jashtëm publik në të njëjtën linjë me standardet ndërkombëtare të auditimit të INTOSAI-t si dhe në përputhje me praktikat më të mirë të Bashkimit Evropian. Gjatë zhvillimit të ceremonisë së 90 vjetorit, ju akordua titulli *“Për merita të veçanta Civile”*, z. Josef MOSER Sekretar i Përgjithshëm i

INTOSAI-t dhe President i Gjykatës Austriake të Auditimit me motivacionin *“Për ndihmesë të qenësishme në përparimin e Insitucionit të Kontrollit të Lartë të Shtetit”*.

Në datën 26 maj, z.Vitor Manuel da Silva Caldeira, President i Gjykatës Evropiane të Audituesve, iu dorëzua gjithashtu titulli “HONORIS CAUSA”, nga Rektori i Universitetit të Tiranës, Prof.Dr.Dhori Kule. Në ceremoninë e zhvilluar morën pjesë drejtues, pedagogë, studentë të këtij Universiteti, përfaqësuesit e SAI-ve homologe dhe auditues të KLSH-së.

Takim i Kryetarit të KLSH-së, Z. Bujar Leskaj me Znj. Tahseen Sayed, Përfaqësuese e Bankës Botërore në Shqipëri

Kryetari i Kontrollit të Lartë të Shtetit zhvilloi në datën 05.06.2015, një takim me përfaqësues të Bankës Botërore, të përfaqësuar nga Zj. Tahseen Sayed, përfaqësuese e Zyrës së Bankës Botërore në Shqipëri, Znj. Kashmira H.Darwalla, specialiste e lartë e prokurimeve e Bankës Botërore për rajonin e Evropës dhe Azisë Qendrore, si

dhe Z. Majed M. El-Bayya, specialist i prokurimeve në Shërbimet Operacionale dhe Cilësinë e Prokurimeve në ECSC2.

Ky takim u organizua në vazhden e një projekti të Bankës Botërore për përmirësimin e monitorimit të përputhshmërisë dhe rritjen e transparencës së prokurimit publik në Shqipëri, pjesë e të cilit është

menduar që të jetë edhe Kontrolli i Lartë i Shtetit.

Ky projekt i Bankës Botërore, i cili parashikohet të zhvillohet në periudhën Shtator 2015- Nëntor

2016, pritet të ndikojë së tepërmi në cilësinë e auditimeve të KLSH-së duke rritur dhe zhvilluar akoma dhe më tej njohuritë e audituesve në referencë të eksperiencave dhe praktikave më të mira ndërkombëtare, që ekspertët që do kontraktohen nga Banka Botërore për këtë projekt do ofrojnë në trajnimet e tyre.

Ky projekt i Bankës Botërore, do konsistojë në tre pika kryesore:

- 1) Trajnimi i audituesve të KSH-së nga ekspertë të huaj ndërkombëtarë, të mirënjohur në fushën e prokurimeve, në lidhje me legjislacionin mbi prokurimet, përfaqësimin e audituesve, duke nënvizuar përfaqësimin më të mirë ndërkombëtarë.
- 2) Kryerja e katër auditimeve të përbashkëta pilot ndaj sistemeve të prokurimit, të cilat do bashkëdrejtohen nga konsulentët e Bankës Botërore.
- 3) Hartimin e një Manuali Auditimi mbi Prokurimet, që do të shërbejë më pas jo vetëm KLSH-së si institucion i auditimit të jashtëm e të pavarur shtetëror në Republikën e Shqipërisë por edhe sistemit të

auditimit të brendshëm, si hallkë e rëndësishme në procesin e monitorimit të procedurave të prokurimit.

Në fjalën e tij, Kryetari i KLSH-së, Z. Bujar Leskaj falënderoi përzemërsisht përfaqësuesit e Bankës Botërore për këtë projekt dhe përfshirjen e KLSH-së si institucion suprem i auditimit të jashtëm në të, duke garantuar njëkohësisht angazhimin maksimal të KLSH-së si institucion në realizimin dhe finalizimin me sukses të këtij projekti. Gjatë fjalës së tij, Z. Leskaj theksoi rëndësinë e këtij projekti për KLSH-në, në kuadër të trajnimeve të shumta që stafi i KLSH-së sidomos ai auditues, i janë nënshtruar veçanërisht përgjatë këtyre tre viteve të fundit me qëllimin e rritjes së vazhdueshme të kapaciteteve dhe performancës tonë audituese, kushteve në të cilat ndodhet aktualisht Shqipëria dhe institucionet shtetërore, të cilat angazhohen në kryerjen e procedurave të prokurimit apo monitorimin e tyre, si dhe rëndësinë që ka

aktualisht lufta kundër korrupsionit për ne si vend dhe komunitetin ndërkombëtar në kuadër dhe të anëtarësimit të Shqipërisë në BE.

Në fjalën e saj Znj. Tahseen Sayed, përfaqësuese e Zyrës së Bankës Botërore në Shqipëri, theksoi rëndësinë dhe rolin e Kontrollit të Lartë të Shtetit si një institucion i pavarur kushtetues i auditimit të jashtëm në Republikën e Shqipërisë, përse i përket auditimeve që ky institucion kryen në fushën e prokurimeve duke nënvizuar faktin që të dyja institucionet tona (Banka Botërore dhe KLSH) kanë interesa të përbashkëta në drejtim të transparencës dhe miradministrimit të vlerave monetare.

Në fund të këtij takimi, u ra dakord që puna dhe bisedimet e mëtejshme në lidhje me zhvillimin e këtij pro-

jekti të vazhdonin në nivel teknik, duke shprehur vullnetin e përbashkët institucional që tashmë ky takim dhe ky projekt i Bankës Botërore të hapë siparin e një bashkëpunimi akoma dhe më të ngushtë dhe më intensiv ndërmjet institucioneve tona.

Takimi i Kryetarit të KLSH-së, z.Bujar Leskaj me përfaqësues të Gjykatës Evropiane të Audituesve(ECA) dhe Delegacionit të BE-së në Tiranë

Kryetari i Kontrollit të Lartë të Shtetit zhvilloi një takim me përfaqësues të Gjykatës Evropiane të Audituesve ECA, përfaqësuar nga Dr.Szabolcs Fazakas, Drejtues i Drejtorisë për Dhomën 3 të kësaj Gjykate, z. Dennis Wernerus, asistent i drejtorit dhe auditues në Dhomën 3, si dhe përfaqësuesi i Delegacionit të BE-së në Tiranë, z. Claus Lech.

Takimi u zhvillua në kuadrin e misionit të ECA's në Tiranë mbi Meta-Audit (auditim që bazohet në rezultatet e auditimeve të mëpa-

rshme), lidhur me Asistencën e para-zgjerimit në Ballkanin Perëndimor (IPA I dhe IPA II) dhe kishte për qëllim informimin mbi kuadrin e përgjithshëm organizativ dhe të funksionimit të KLSH-së, pas miratimit edhe të Ligjit të ri të institucionit, mandatin e KLSH-së, pavarësinë, burimet financiare dhe njerëzore, transparencën me publikun dhe grupet e interesit në lidhje me publikimin dhe shpërndarjen e raporteve të auditimit të KLSH-së, zbatimin e rekomandimeve të lëna nga KLSH, rastet e zbuluara dhe të denoncuar në kuadrin e luftës ndaj korrupsionit dhe mashtrimit, etj.

Në vijim, z.Leskaj paraqiti një ekspozë të përgjithshme të funksionimit të KLSH-së, duke u përqendruar në arritjet e tre viteve të fundit të KLSH-së, ku një vend të veçantë zë padyshim miratimi i Ligjit të ri Organik të institucionit. Ky ligj që arriti të miratohej edhe me ndihmën e Delegacionit të BE-së, DG Budget dhe SIGMA's, është baza drejt modernizimit të mëtejshëm të institucionit nëpërmjet arritjes së një pavarësie të plotë

institucionale, përmbushjes dhe aplikimit të standarteve të INTOSAI-t dhe praktikave më të mira evropiane në auditime, zhvillimit të auditimeve të performancës, auditimit të IT, rritjes së transparencës dhe luftës ndaj korrupsionit, etj.

Disa indikatorë të rëndësishëm të performancës së KLSH-së për vitin 2014 dhe katër mujorin e parë të 2015 janë: Për vitin 2014 KLSH ka realizuar 160 auditime ose 4.6% më shumë se në vitin 2013 dhe ka konstatuar një dëm ekonomik dhe parregullsi financiare në 11.2 miliard lekë. Indikator i dobishmërisë së KLSH-së vijoi z.Leskaj, për vitet 2010-2011, është se për 1 Lek të shpenzuar nga buxheti i shtetit është kërkuar dëmshpërblimi me 19 Lekë mesatarisht në vit, ndërsa për vitet 2012-2014, për 1 Lek të shpenzuar, KLSH ka kërkuar dëmshpërblimin me 47 lekë ose 28 lekë më shumë në një vit kalendarik.

KLSH i ka dhënë rëndësinë maksimale edhe auditimeve të

performancës, duke realizuar gjatë vitit 2014, 8 auditime performance në fusha të ndryshme me interes për vendin. KLSH ka denoncuar rastet e abuzimit me fondet publike dhe ka bashkëpunuar me institucionet e tjera të Shtetit, me shoqërinë civile dhe me mediat, për kufizimin e rasteve të mashtrimit dhe ka bërë 41 kallëzime penale për zyrtarë të niveleve të ulta, mesatare dhe të larta.

Duke vazhduar më tej në analizën e tij, z.Leskaj dha një përmbledhje edhe të arritjeve të menaxhimit institucional, si bashkëpunimi tepër i suksesshëm me partnerët e SAI-ve homologe, bashkëpunimi me OJF-të aktive në luftën kundër korrupsionit dhe me partnerë profesionalë; vijimi i botimeve të KLSH-së, të cilat përfshirë 5 mujorin e parë të vitit 2015 kanë arritur shifrën 41;organizimi me sukses gjatë këtyre tre viteve të fundit i tre Konferencave Shken-core, të cilat kanë trajtuar tema me interes për fushën e auditimit dhe të ekonomisë.

Në kuadër të asistencës për Shqipërinë dhe të zbatimit të Instrumentit të Parazgjerimit, IPA 2013, komponenti i I-rë, KLSH aplikoi dhe ka fituar një financim nga Bashkimi Evropian për projektin e binjakëzimit mbi “Forcimin e kapaciteteve të Auditimit të Jash-tëm” me vlerë 2.11 milionë euro. Projekti, i cili do të realizohet në partneritet me Institucionin Suprem të Auditimit të Polonisë, NIK dhe SAI’n e Kroacisë, do të jetë një mbështetje e rëndësishme teknike për zbatimin e ligjit të ri, diversifikimin e mëtejshëm të llojeve të auditimeve të KLSH-së dhe rritjes së cilësisë dhe impaktit në auditim.

E gjithë puna e KLSH-së është e bazuar në Planin e Zhvillimit Institucional, ku aktualisht po zbatohen objektivat dhe nën-objektivat e Planit Strategjik të Zhvillimit (2013-2017), të rishikuar për vitet 2015-2017.

Përfaqësuesit e ECA’s e falënderuan z.Leskaj dhe e përshëndetën për të gjithë punën e bërë gjatë këtyre tre viteve të fundit, punë e cila, u shprehën ata, është lehtësisht

e dallueshme dhe e shprehur edhe në progres raportet e vlerësimit nga BE, së fundi, duke vlerësuar rritjen e performancës së institucionit dhe të të gjithë indikatorëve të saj, në drejtim të rekomandimeve dhe të raporteve të Auditimit të KLSH-së dhe veçanërisht të frymës së ndëshkueshmërisë për të gjithë ata që abuzojnë me fondet publike, apo edhe bashkëpunimin konkret me ECA-n, DG Budget, kontributin në EUROSAT, etj.

Zhvillohet takimi i Grupit të Punës për “Rishikimin e Standardit Ndërkombëtar të Auditimit ISSAI 30”

Në datat 11-12 Qershor 2015 në Varshavë, Poloni u organizua takimi i radhës së Grupit të Punës “Për rishikimin e Standardit Ndërkombëtar të Auditimit ISSAI 30, Kodi Etikës”. Në këtë aktivitet Kontrolli i Lartë i Shtetit u përfaqësua nga zj.Luljeta Nano, Sekretar i Përgjithshëm dhe zj.Jorida Zhegu, Audituese.

Në këtë takim morën pjesë 12 Përfaqësues të SAI-ve anëtare të Grupit të Rishikimit të ISSAI 30 si të SAI-t të Hungarisë, Indonezisë, Holandës, Portugalisë, Afrikës së Jugut, SHBA-së, Kuvajtit, Nambisë dhe nga Federata e Ndërkombëtare e Llogarive (IFAC).

Zyra e Auditimit Suprem në Poloni, përfaqësuar nga z. Jacek Jezierski udhëheq punën për rishikimin e Kodit të Etikës së Organizatës Ndërkombëtare të Institucioneve Supreme të Auditimit (INTO-SAI). Objekti i Grupit të Punës është rishikimi dhe përshtatja e Kodit Etik aktual me sfidat dhe zhvillimin e auditimit në nivel global.

Audituesit sot përballen me sfida të reja. INTOSAI qëndron në një pozicion që këto sfida të reflektohen në një Kod Etike të përditësuar. Etika profesionale përbën një nga shtyllat e veprimtarisë audituese të Institucioneve Supreme të Auditimit dhe përcakton cilësinë dhe kriterin bazë të besimit të publikut ndaj këtyre institu-

cioneve në përgjithësi dhe stafit auditues në veçanti.

Grupi i Punës për “Rishikimin e Standardit Ndërkombëtar të Auditimit ISSAI 30” gjatë gjithë aktivitetit të tij është përpjekur të përpunojë një Kod Etike që do të përdoret në çdo situatë të mundshme dhe të jetë sa më universal. Ky dokument është parashikuar të përmbajë udhëzime aplikimi që duhet të jenë të dobishme për çdo shtet anëtar të INTOSAI, kulturat e të cilëve, mjediset ligjore dhe traditat janë shpesh të ndryshme.

Ky takim u zhvillua pas aktivitetit të organizuar në Varshavë në Muajin Shkurt 2015, në të cilin nga secili përfaqësues anëtar i SAI-ve u formuluan dhe prezantuan kontributet sipas përkatësisë dhe ku përfaqësuesit e KLSH dhe SAI-t të Kilit prezantuan Parimin e “Kompetencës Profesionale”.

Ne vijim të procedurave standarte Drafti i Rishikimit të ISSAI 30 i diskutuar dhe i dakortësuar në takimin e muajit Shkurt 2015, u paraqit në emër të Grupit në datën

27-29 Maj 2015 në Ottava, dhe sipas prezantimit të bërë nga Udhëheqësi i Grupit të rishikimit z. Jacek Jezierski (njëkohësisht dhe prezantuesi këtij dokumenti para komitetit) ky dokument ishte vlerësuar pozitivisht nga Komiteti Drejtues i Standarteve Profesionale. Gjatë zhvillimit të këtij aktiviteti grupi punës diskutoi dhe analizoi në mënyrë të hollësishme të gjitha komentet, objeksionet dhe orientimet e draftit të ISSAI 30 të formuluar nga Komiteti Drejtues i Standarteve Profesionale të INTOSAI (PSC SC).

Grupi i Punës, gjatë aktivitetit vazhdoi punën duke rishikuar edhe një herë strukturën e dokumentit, duke presupozuar që kjo kornizë e dokumentit të përmbajë kërkesat bazë, që do të përpunohen dhe do të specifikohen me detaje sipas vend-

eve respektive, anëtare të INTOSAI-t. Kodi duhet të jetë i përditësuar, universal dhe në përputhje me standardet e INTOSAI-t. Në të njëjtën kohë në këtë dokument, Institucionet Supreme të Auditimit sipas shteteve përkatëse inkurajohen për të përpunuar kodet e veta të etikës të përshtatura për nevojat e tyre. Krahas sa më sipër, u shqyrtuan dhe komentet e bëra kundrejt draftit të paraqitur edhe nga SAI-t e Francës, Norvegjisë, Suedisë. Ndër komentet e bëra nga Komitetit i Standarteve dhe që ishte objekt i diskutimit të Grupit të Punës ishin dhe konsiderimi i çështjeve të tilla, si trajtimi në përmbajtje të dallimeve midis kërkesave që duhet të përmbushin SAI-it në nivel institucional dhe individët (anëtar të stafit dhe të tretët që punojnë për llogari të SAI), me udhëzimet dhe guidat për përmbushjen e këtyre kërkesave, pasi materiali përmbante paqartësira në këtë drejtim.

Në mënyrë të hollësishme u diskutua dhe çështja, nëse ky dokument do të përfaqësonte një standart të ri

apo do të emërtohej standart i rishikuar, pasi sikurse u konkludua struktura, përmbajtja dhe trajtimi i parimeve dhe vlerave etike, kërkesave dhe udhëzimeve, janë trajtuar gjerësisht në mënyrë të ndryshme dhe nën një këndvështrim tjetër nga Standarti ISSAI 30 ekzistues. Meqenëse Grupi i Punës gjate dy ditëve të takimit nuk përfundoi rishikimin e Standartit dhe filtrimin e diskutimin e komenteve të bëra, u dakortësua që do të zhvillohej një takim tjetër në fillim të muajit Shtator (javën e dytë) si domosdoshmëri për të finalizuar rishikimin e draftit me synim që të paraqitet për në Komitetin Drejtues të INTOSAI-t, Komiteti Profesional i Standarteve.

Më pas në përputhje me procedurat e përpunimit dhe rishikimit të standardeve të INTOSAI-t, drafti do i paraqitet publikut për komente. Versioni përfundimtar i Kodit të Etikës INTOSAI, duhet të jetë gati për Kongresin e INTOSAI-t që do

të zhvillohet në Abu Dhabi në Dhjetor 2016. Lidhur me këtë çështje, përfaqësuesit e KLSH-së do të vijojnë të jenë aktivë dhe kontributiv, duke përmbushur të gjitha detyrimet që rrjedhin nga statusi i anëtarësisë së Grupit të Rishikimit të ISSAI 30.

KLSH merr pjesë në takimin e Komitetit të Kontaktit të SAI-ve të vendeve të Bashkimit Evropian

Në datat 18 – 19 qershor u zhvillua në Riga të Letonisë, vend i cili ka presidencën e radhës të BE-së, takimi i Komitetit të Kontaktit të Institucioneve Supreme të Auditimit të vendeve të BE-së. Në këtë takim morën pjesë përfaqësues të Gjykatës Evropiane të Audituesve, përfaqësues të 28 SAI-ve të vendeve anëtare të BE-së dhe të SAI-ve të vendeve kandidate dhe para kandidate, si edhe përfaqësues të SIGMA-s.

Takimi u organizua nga Zyra Shtetërore e Auditimit të Republikës së Letonisë dhe u drejtua nga zj.Elita Krūmiņa, Audituese e Përgjithshme e SAI-t të Letonisë. Takimin e përshëndeti edhe Kryetarja e Parlamentit të Letonisë, Znj Inara Mūrniece, e cila theksoi gjatë fjalës së saj rëndësinë e takimit dhe vlerësoi shumë bashkëpunimin e suksesshëm mes anëtarëve të Komitetit të Kontaktit sepse në këtë mënyrë rritet besimi i publikut në institucionet Supreme të Auditimit. Temat kryesore që ishin në qendër të diskutimeve të Komitetit të Kontaktit ishin: Fondet Evropiane për investimet strategjike; parandalimi dhe lufta kundër shkeljeve dhe mashtrimit në bashkëpunim me organet e zbatimit të ligjit dhe kuadri financiar shumëvjeçar në

kuadër të diskutimit paraprak lidhur me Unionin bankar në BE. Gjatë takimit pjesëmarrësit e Komitetit të Kontaktit diskutuan edhe për çështje më konkrete në lidhje me performancën e auditimit të jashtëm, duke marrë në konsideratë mjetet e mundshme për lehtësimin e bashkëpunimit të mëtejshëm dhe shkëmbimin e njohurive profesionale dhe përvojës, referuar specifikisht auditimit të fondeve të BE-së dhe çështjeve të tjera lidhur me BE. U theksua gjithashtu rëndësia që ka shkëmbimi i informacionit, duke u dhënë mundësinë anëtarëve të iniciojnë dhe koordinojnë auditime të përbashkëta dhe aktivitete të tjera me qëllim përmirësimin e cilësisë së auditimeve. Institucionet Supreme të Auditimit kanë bashkëndarë eksperiencat e tyre të praktikeve më të mira në mënyrë që korrupsioni në përdorimin e burimeve financiare në sektorin publik të reduktohet në mënyrën më efektive të mundshme.

Në vazhdim të Takimit të Komitetit të Kontaktit iu kushtua vëmendje e veçantë bashkëpunimit të SAI-ve

me Gjykatën Evropiane të Audituesve dhe me Parlamentin Evropian.

Takimi i radhës i Komitetit të kontaktit të vendeve të BE-së do të zhvillohet në Sllovaki dhe drejtimi i këtij Komiteti i kalon SAI-t sllovak.

Meeting of the Contact Committee of the Heads of the Supreme Audit Institutions of the European Union and the European Court of Auditors

Në këtë takim morën pjesë edhe delegacione të SAI-ve të vendeve kandidate dhe para kandidate për në BE si Turqia, Shqipëria, Maqedonia, Mali i Zi, Serbia dhe Bosnje Hercegovina.

Kontrolli i Lartë i Shtetit merr pjesë për herë të dytë në këtë takim si SAI i një vendi kandidat të Bashkimit Evropian dhe u përfaqësua nga një delegacion prej tre anëtarësh, zj. Albana Agolli,

Drejtore e Departamentit të Auditimit të të Ardhurave të Buxhetit të Shtetit, Zj.Irena Islami, Drejtore e Drejtorisë së Komunikimit, Botimit dhe Marrëdhënieve me Jashtë dhe zj. Amantja Patozi, audituese.

Kryetari i KLSH-së, z. Bujar Leskaj, merr pjesë në Konferencën e 8-të të përbashkët EUROSAT/OLACEFS

Në datat 24-26 qershor, 2015 u zhvillua në Quito, Ekuador, Konferenca e 8-të e përbashkët EUROSAT/OLACEFS (Organizata

Europiane e Institucioneve Supreme të Auditimit/Organizata e Institucioneve Supreme të Audit-

imit të vendeve të Amerikës Latine dhe Karaibeve).

Kjo konferencë u zhvillua për herë të parë në vitin 2000, në Madrid, Spanjë.

Prej asaj kohe, SAI-t e vendeve të të dy kontinenteve janë mbledhur në mënyrë periodike për të shkëmbyer eksperiencë dhe këndvështrime mbi forcimin e punës së tyre audituese dhe mbikqyrëse.

Në këtë event morën pjesë më shumë se 100 përfaqësues delegacionesh nga Europa, Amerika Latine dhe Karaibet, si edhe bashkëpunëtorë të tjerë të jashtëm nga institucione multilaterale.

Kontrolli i Lartë i Shtetit i Shqipërisë, në këtë aktivitet u përfaqësua me një delegacion të nivelit të lartë të kryesuar nga Kryetari i KLSH-së, z. Bujar Leskaj, z. Xhafer Xhoxhaj, Drejtor Departamenti dhe z.Vullnet Karafilaj, Krye/audites.

Diskutimet dhe kontributet e SAI've gjatë ditëve të punimeve të Konferencës u fokusuan në dy temat kryesore: “Auditimet e koordinuara” dhe “Kontributet e SAI-ve në Mirë-Qeverisje”.

Këto dy tematika lidheshin me fusha të ndryshme të auditimit, si ngritja e kapaciteteve, etika, inovacioni, qëllimet e zhvillimit të qëndrueshëm, transparenca, “Open Data”, ku formati i përcaktuar është ai i mini-konferencave apo organi-

zimit në grupe pune ku do të diskutohen më gjerësisht dhe do të sillen eksperiencat respektive të SAI-ve mbi tematikat e lartpërmendura.

Gjithashtu, formati inovativ i Konferencës përfshiu ndërhyrjen para fillimit të sesioneve të punës, të ekspertëve të jashtëm të ftuar nga fusha si arsimi dhe e-learning, ngritja e kapaciteteve dhe “Open Government”.

Në përfundim të punimeve të Konferencës, dhanë përshtypjet e tyre përfaqësues të Sekretariatit të Përgjithshëm të INTOSAI-t, përfaqësues të GAO's mbi revistën Auditimi i Jashtëm Publik i INTOSAI-t, si dhe përfaqësues të Sekretariateve të Përgjithshme të EUROSAT-t dhe OLACEFS.

Kryetarët e Institucioneve Supreme të Auditimit, pjesëmarrës në këtë konferencë i nderoi Kryetari i Bashkisë z. Mauricio Rodas Espinel dhe Komisioni i Këshillit Metropolitan të Quitos me titullin “Të ftuar Nderi të Quitos”

***Maurício Rodas Espínel, Kryetar i Bashkisë
dhe Komisioni i Këshillit Metropolitan të Quito***

duke konsideruar që:

nga 24 deri në 26 Qershor 2015, Quito do të jetë selia e Konferencës së VII-të EUROSAT - OLACEFS, e zgjedhur nga organizatat ndërkombëtare të kontrollit qeveritar, duke pasur si pritës Kontrollin e Përgjithshëm të Shtetit të Ekuadorit;

Për këtë arsye, z. Bujar Leska, Kryetar i Kontrollit të Lartë të Shtetit të Shqipërisë, na nderon me prezencën e tij në Distriktin Metropolitan të Quito, Pasuri Kulturore e Njerëzimit; dhe Bashkia e Distriktit Metropolitan të Quito dhe autoritetet e tij, kanë dëshirë t'u japin mirënjohje publike për vizitën titullarëve të SAT-ve dhe :

kanë vendosur të shpallin:

Të Ftuar Nderi të Quito-s

Z. Bujar LESKAJ

Faksimile në gjuhën spanjolle e shpalljes së Kryetarit të Kontrollit të Lartë të Shtetit, z. Bujar Leskaj “ I ftuar nderi i Quito-s”.

KLSH merr pjesë në Konferencën e shtatë vjetore të ZAP, Kosovë

Në datat 9-10 Korrik 2015, në Prishtinë zhvilloi punimet Konferenca e Shtatë Vjetore e Zyrës së Audituesit të Përgjithshëm të Kosovës (ZAP). Delegacioni i Kontrollit të Lartë të Shtetit në këtë Konfe-

rencë kryesohej nga z. Bujar Leskaj, Kryetar i KLSH-së dhe kishte në përbërjen e tij audituesit z.Selfo Zeneli, z.Gjovalin Preçi, znj. Alma Shehu, znj. Miranda Haxhia, z.Hekuran Avdulaj, z.Xhovani Domi, znj.Alkida Llakaj, z. Hektor Kosova, z.Rezart

Golemaj, z. Altin Tafilaj, z. Orgest Levani, znj. Ornela Ymeri.

Të dy institucionet e auditimit të lartë publik (SAI-t) të Kosovës dhe Shqipërisë kanë një traditë të mirë bashkëpunimi, e cila është intensifikuar pas nënshkrimit në shkurt të vitit 2012 të Marrëveshjes së Bashkëpunimit mes dy SAI-ve në Tiranë. Në Konferencën e Shtatë Vjetore të ZAP-t merrnin pjesë z. Ali Sadriu, Zv/ Kryetar i Komisionit për Mbikqyrje të Financave Publike në Kuvendin e Kosovës, z. Nikola Kovaçević, Anëtar i Senatit të SAI-t të Malit të Zi, z. Naim Ismajli, Kryetar i Shoqatës së Komunave të Kosovës, si dhe personalitete të tjera të jetës publike në Kosovë.

Në fjalën e hapjes Zv/Audituesi i Përgjithshëm i ZAP-it, z. Artan Venhari, u shpreh se punimet e konferencës do të përqendroheshin në rezultatet e arritura nga auditimi i jashtëm në raport me pritshmëritë e Kuvendit, qeverisë, palëve të

interesit dhe publikut, si dhe format, mundësitë dhe tematikat e bashkëpunimit rajonal në fushën e auditimit. Gjithashtu z. Venhari u shpreh se sfidë për ZAP-in mbetej edhe dhënia e këshillave konstruktive lidhur me mënyrën e operimit të subjekteve të audituara dhe specifikat se çfarë mund të bëhet më mirë.

Kryetar i KLSH-s, Z. Leskaj, në fjalën e tij përshëndetëse, e vuri theksin në frytet dhe dobishmërinë e jashtëzakonshme të bashkëpunimit dypalësh dhe shumëpalësh mes SAI-ve të rajonit, të mbështetur në filozofinë dhe moton e INTOSAI-t “*Experientia Mutua Omnibus Prodest*” (Nga eksperiencia e përbashkët përfitojnë të gjithë), si dhe në Nenin 15 të Deklaratës së Limës. Z. Leskaj solli eksperiencën audi-

tuese të KLSH-së gjatë viteve të fundit dhe veçanërisht të periudhës janar 2014-korrik 2015, e bazuar kjo në ngritjen e kapaciteteve audituese, njohjen dhe zbatimin e standardeve të auditimit, shkëmbimin e eksperiencave dhe parimet e qeverisjes së mirë të institucionit, duke theksuar rekomandimet dhe propozimet e institucionit suprem të auditimit publik në Shqipëri për krijimin e një Këshilli Fiskal, i cili do të monitorojë dhe vlerësojë në mënyrë të pavarur politikat fiskale të qeverisë, rekomandimin për përcaktimin e një tavani të Borxhit Shtetëror, si dhe gjetjet ekonomike në auditimet e zhvilluara, botimet e ndryshme të KLSH-së, etj.

Më tej, Kryetari i KLSH-së solli shembujt e bashkëpunimit të efekt-

shëm të KLSH-së me institucionet homologe në rajon dhe në BE, në kuadrin e nismave për përmirësimin e Kodit të Etikës të INTOSAI-t, implementimit të instrumentit të vetëvlerësimit të integritetit IntoSAINT, të zbatimit të nismës së IDI-t “3i”, për përvetësimin e standardeve ISSAI, etj.

Z.Leskaj vuri në dukje rëndësinë e jashtëzakonshme të bashkëpunimit dypalësh, të konkretizuar në aktivitete të përbashkëta e konkrete, sikurse kanë qenë deri tani përgatitja dhe publikimi në shqip i Standardeve të Auditimit Financiar, pjesëmarrja në Konferencat vjetore të të dy SAI-ve, në trajnime dhe seminare me trajnues të huaj me eksperiencë nga SAI-t e zhvilluara të Evropës, etj, si dhe theksoi domosdoshmërinë e zgjerimit të Auditimeve të Përbashkëta dhe paralele, Shqipëri-Kosovë.

Gjatë zhvillimit të Konferencës, të 15 audituesit e KLSH-së morën

pjesë aktive në grupet e punës me audituesit e ZAP-it të Kosovës, ku ndanë praktikat dhe eksperiencat e tyre në auditimet financiare, të përputhshmërisë dhe në ato të performancës. Me mjaft interes ishin propozimet për fushat dhe tematikat e përbashkëta të auditimit midis Shqipërisë dhe Kosovës, si ato në fushën e mjedisit për mbrojtjen e lumit Drin; përmirësimi i shërbimit shëndetësor; riciklimi i mbetjeve urbane; analiza e ecurisë së procesit të privatizimit të ndërmarrjeve shtetërore, auditimet në pushtetin vendor me tërësinë e tematikës së tij, por edhe të reformës së decentralizimit, etj.

Në ditën e dytë të punimeve të Konferencës, nga Krye/audituesi Gjovalin Preçi u prezantuan konkluzionet, rekomandimet dhe mesazhi paraparak i auditimit të performancës “Burimet alternative të energjisë në Shqipëri” dhe nga audituesja Alkida Llakaj, u prezantua materiali mbi nevojën e

shtrirjes së bashkëpunimit të auditimeve të performances, materiale që u ndoqën me mjaft interes nga të pranishmit dhe u vlerësuan nga drejtuesit e konferencës. Gjithashtu, në këto dy ditë u promovuan edhe 45 botimet e KLSH-së të publikuara gjatë viteve 2012-2015. Në optikën e bashkëpunimit midis KLSH-ZAP, nisur edhe nga prezantimi i bërë në fjalën e mbajtur nga Kryetari i KLSH-së, si dhe nga pjesëmarrja aktive e audituesve të KLSH-së në punën në grupe të përbashkëta, me interes ishin dhe propozimet për mbështetje të KLSH-së ndaj ZAP-it në fushat si vijon:

1. Nevoja për trajnime në fushën e IT, ku audituesit e ZAP-t vlerësuan mjaft nivelin e kolegëve të KLSH;
2. Nevoja për kryerjen e auditimeve të përbashkëta, me pjesëmarrjen reciproke në grupe të përbashkëta auditimi të audituesve nga ZAP dhe KLSH, në fushat me interes dypalësh;

3. Nevoja për vënien në dispozicion të raporteve(specifike) të auditimit dhe të botimeve të KLSH për audituesit e ZAP.

Në përfundim, u konkludua se Konferenca i shërbeu krahasimit eficient të praktikave audituese të të dyja SAI-ve, duke sjellë shembujt pozitivë në auditimin e pasqyrave të konsoliduara financiare, ku SAI i Kosovës ka eksperiencë, por edhe shumë shembuj të tjerë që duhen ndjekur. Ajo evidentoi po ashtu me kurajo, mangësitë dhe të metat e punës njëvjeçare të audituesve.

Kryetari i KLSH-së, z. Bujar Leskaj, zhvillon një vizitë zyrtare në Zyrën Shtetërore të Auditimit të Republikës së Kroacisë

Në datat 27–28 korrik 2015, Kryetari i KLSH, mori pjesë në një vizitë zyrtare dy ditore pranë Zyrës Shtetërore të Auditimit të Republikës së Kroacisë.

Gjatë kësaj vizite Kryetari i KLSH u takua me homologun e tij kroat,

z. Ivan Klesic, pranë selisë së Zyrës Shtetërore të Auditimit, ku kolegët patën rastin të diskutonin edhe më tej intensifikimin e marrëdhënieve dypalëshe. Gjithashtu, Kryetari i KLSH u takua edhe me drejtorët e departamenteve zj. Neda Rogosic, zj. Nada Neda, zj. Lidija Pernar, Asistent Auditues e Përgjithshme dhe z. Kord Kordic, Kryeauditues. Asistent Audituesi i Përgjithshëm dhe drejtuesit e departamenteve të SAI-t Kroat, në nder të delegacionit shqiptar paraqitën disa prezantime në lidhje me karakteristikat dhe veçoritë e Zyrës Shtetërore të Auditimit, si edhe kontekstin ligjor dhe rregullator ku ajo vepron. Në përfundim, z. Bujar Leskaj, i ftuar nga z. Ivan Klesic pati rastin të shkruante disa fjalë në librin e përshtypjeve të insitucionit.

Kontrolli i Lartë i Shtetit ka instaluar tashmë një marrëdhënie të konsoliduar me SAI-n e Kroacisë që prej vitit 2012, kur Kryetari i KLSH nënshkroi një marrëveshje bashkëpunimi me z. Ivan Klesic, Audituesi i Përgjithshëm i SAI-t Kroat.

Një nga produktet konkrete të këtij bashkëpunimi është pjesëmarrja e SAI-t kroat, së bashku me SAI-n e Polonisë, në zbatimin e Projektit IPA, i cili do të fillojë së shpejti implementimin në përfitim të audituesve të Kontrollit të Lartë të Shtetit.

Pas nënshkrimit të kësaj marrëveshje bashkëpunimi midis dy institucioneve është intensifikuar me vizita të audituesve të KLSH-së në Zyrën Shtetërore të Auditimit të Kroacisë, në të cilat është prezantuar eksperiencia e këtij SAI lidhur me Auditimet e Performancës, Prokurimet publike, Auditimin e fondeve të BE-së para aderimit, si dhe auditimin e fondeve të partive politike.

Përfaqësues të Zyrës Shtetërore të Auditimit të Republikës së Kroacisë janë ftuar dhe kanë marrë pjesë aktive në Konferencat Shkencore të organizuara nga KLSH ku kanë referuar tema me interes për pjesëmarrësit.

Në vijim të kësaj vizite të shkurtër delegacioni shqiptar, i shoqëruar nga Audituesi i Përgjithshëm i SAI-t Kroat dhe zj. Lidia Prenar, vizitoi selinë e Parlamentit kroat ku edhe u njohën me praktikën e punës, komunikimit e raportimit ndërinstytucional.

Në këtë takim, z. Leskaj shoqërohej nga Drejtori i Departamentit të Auditimit të Performancës, z. Rinald Muça, Drejtori i Departamentit të Auditimit të Ardhurave të

Buxhetit të Shtetit, znj. Albana Agolli, Kryeaudituesi, z. Alush Zaçe si dhe auditueset znj. Xhuljeta Çelaj e znj. Elisa Metaj. Auditues të Kontrollit të Lartë të Shtetit do ta vizitojnë sërish SAI-n Kroat gjatë këtij viti, tashmë në kuadrin e një programi intensiv trajnimi me një pjesëmarrje më të gjerë të audituesve të Kontrollit të Lartë të Shtetit.

Vizitë e audituesve të KLSH-së pranë Gjykatës së Llogarive të Turqisë

(Ky njoftim është botuar në WEB-in e Gjykatës Turke të Llogarive në datën 25 gusht 2015)

Nga e majta në të djathtë: z. Josif Lile, znj. Migena Nushi, z. Erjon Muho, znj. Elisa Metaj, znj. Arminda Bushi, znj. Alketa Kalleshi, znj. Frida Agolli, Presidenti i SAI-t të Turqisë, z. Recai Akyel, z. Qemal Meta, znj. Nikoleta Piranjan, z. Taulant Dervishaj, z. Blerin Shkurti, z. Bernard Haka, z. Berti Meçaj, Z. AlfonC Gabili dhe z. Pirro Bregu

Në vijim të bashkëpunimit të suksesshëm dhe Marrëveshjes së Bashkëpunimit të nënshkruar ndërmjet dy institucioneve, një grup audituesish i KLSH-së, i përbërë nga 16 përfaqësues zhvilloi një vizitë pune pranë Gjykatës Turke të Llogarive (TCA) me qëllim zhvillimin e sesionit të radhës të trajnimit pranë këtij institucioni. Trajnimi mbi “Auditimin Publik” u zhvillua në datat 24-28 Gusht, 2015 me mbështetjen financiare të Agjencisë Turke për Zhvillim dhe Koordinim (TIKA). Gjithashtu, në 24 Gusht, 2015 Presidenti i TCA-së, Prof. Ass.Dr. Recai Akyel, priti në një takim të veçantë mirëseardhjeje delegacionin e KLSH-së.

***Audituesit e KLSH përfundojnë
internship-in në Gjykatën e
Evropiane të Audituesve.***

Në kuadër të intensifikimit të bashkëpunimit të KLSH me institucionet homologe supreme të auditimit në Europë, audituesit, znj. Aulona Jonuzi, z. Ildir Dervishi dhe

znj. Redina Karapici morën pjesë në internship-in e zhvilluar pranë Gjykatës Evropiane të Audituesve. Ky internship u zhvillua për një periudhë 5 mujore nga data 01.03.2015 deri më 31.07.2015. Gjatë zhvillimit të internship-it, audituesit u caktuan dhe u angazhuan në departamente dhe funksione të ndryshme që lidheshin kryesisht me eksperiencën mbi auditimin financiar. Më konkretisht:

Znj. Aulona Jonuzi ishte pjesë e Dhomës CEAD / Drejtoria B / Deklarata e Sigurisë dhe Besueshmëria e Pasqyrave Financiare. Detyrat e kryera prej saj gjatë kësaj periudhe ishin si më poshtë:

1. Suport gjatë auditimit të ekzekutimit të buxhetit dhe pasqyrave financiare;
2. Përputhshmëria mes të dhënave buxhetore dhe atyre kontabël;
3. Analizë dhe vlerësim në i sistemeve kontabël të BE-së;
4. Analiza dhe observime të kryera së bashku me Audituesit e ECA-s, në sistemet kontabël të Komisionit Evropian;

5. Suport në auditimin e pasqyrave të konsoliduara financiare vjetore të BE-së, për vitin financiar 2014

Znj. Jonuzi mori pjesë edhe në një mision 3 ditor, në zyrat e Komisionit Evropian, në Bruksel.

Gjatë kësaj periudhe znj. Jonuzi kreu dhe trajnimet e seminarit e mëposhtëm:

- Të auditosh do të thotë të dëgjosh;
- Bazat e copyright-it;
- Metodologjia e auditimit të përputhshmërisë;
- BE- Parë nga këndvështrimi I ambasadorit të Indisë;
- Greqia, Solidariteti dhe sistemitet në kohë krizash;
- Prona intelektuale në Prokurimet Publike të Komisionit Evropian;
- Prezantim me buxhetin e BE-së dhe Rregulloren Financiare;
- NAO dhe programi I transformimit;
- Njohja me ECA-n, si operon?;

- Prezantimi i Gjykatës në termat e grupeve të interesit;
- Të shkruash raporte auditimit;
- Organizimi i bazuar në objektiva në Drejtorinë e IT-së;
- Qasja e auditimit në ECA;
- Vlerat e kontabilitetit të angazhimeve në sektorin public (prezentuar nga Ian Ball).

Z. Ildir Dervishi, pjesë e CEAD A Chamber, përgjegjëse për Sistemin e menaxhimit të Projekteve (AMS) dhe funksionimin e ASSYST II (software për dokumentimin e gjithë procesit auditues), u angazhua në detyrat e mëposhtme:

- Përgatitja e modeleve/pyetësorëve të auditimeve të ndryshme;
- Përgatitja e programeve të auditimit sipas standardit përkatës në ASSYST;
- Importimi dhe menaxhimi në vazhdimësi i programieve të auditimit;
- Azhurnimi i dokumentacionit në ASSYST në varësi të zhvillimeve të procesit auditues.

Znj. Redina Karapici, pjesë e Chambre II – Punësimi dhe çështjet sociale, auditim financiar, është angazhuar në detyrat e mëposhtme:

- Vlerësimin e përputhshmë-risë së raporteve të auditimit për vitet 2013 - 2014, me përcaktimet e manualit të auditimit;
- Shqyrtimin e observacioneve të DG Budget për përgatitjen e DAS 2013 të njësisë lidhur me llogaritjen e nivelit të gabimit të lejuar dhe shumat e dëmeve ekonomike për çdo vend anëtar;
- Auditimi mbi shpërndarjen dhe përdorimin e fondeve të ndihmave që Komisioni European u ka akorduar vendeve anëtare për zhvillimin e SME-ve, si dhe vlerësimi nëse ka qenë vërtetë e nevojshme që këto fonde të akordohen nga Komisioni European, apo vendet anëtare mund ti kishin përballuar këto nevoja edhe nga buxheti i tyre;
- Follow-up për auditimet financiare të zhvilluara mbi «Ndihmat shtetërore», për vitet 2011-2014.

Krahas detyrave të caktuara, ky program internshipi përfshinte edhe pjesëmarrjen në trainime të ndryshme lidhur me punën audituese. Gjatë kësaj periudhe, kemi marrë pjesë edhe në trainimet e mëposhtme:

- Qasja audituese në Gjykatën Europiane të Audituesve;
- Metodologjia e auditimit të përputhshmërisë;
- Programi i transformimit të NAOs angleze;
- Auditimi i krizës financiare sipas Gjykatës europiane të Audituesve;
- Prezantim me programin ASSYST II;
- Shkrimi i raporteve;
- Praktikant më të mira dhe auditimi i prokurimeve publike në BE.

Në përfundim të internship-it, audituesit e KLSH u pajisën me certifikatat përkatëse për çdo trajnim, si dhe me një dëshmi dhe vlerësim nga eprorët përkatës për

periudhën e qëndrimit në Luksemburg.

***Trajnim i audituesve të KLSH-së,
pranë Zyrës Shtetërore të
Auditimit të Republikës së
Maqedonisë***

Në strategjinë e Zhvillimit të KLSH-së për periudhën 2013-2017 (rishikuar për periudhën 2015-2017), trajnimi është përcaktuar si prioritetet i institucionit dhe lidhet me rritjen e kapaciteteve audituese dhe të cilësisë së auditimit, duke synuar që *“KLSH të përmirësoje kapacitetet, cilësinë dhe produktivitetin e auditimeve të tij në kushtet e një veprimtarie me burime të kufizuara dhe të angazhimit për t’ju përmbajtur Standardeve Profesionale Ndërkombëtare për Institu-*

cionet Supreme të Auditimit, bazuar në standardet IFAC”.

Për arritjen e këtij qëllimi strategjik shërbeu edhe sesioni i trajnimit dy ditor të dhjetë audituesve të KLSH-së (z. Besim Bleri, zj. Nerenxa Llapashtica, z. Shefki Jaupi, z. Kristaq Gjurgjaj, z. Dorino Meço, zj. Valdete Berisha, z. Jonild Hoxhaj, znj. Joniada Gocaj, z. Gerti Bode dhe znj. Genta Brahja), zhvilluar në Zyrën Shtetërore të Auditimit të Republikës së Maqedonisë nga data 30.07.2015 deri më 31.07.2015.

Hapja e sesionit të trajnimit u bë nga z. Naser Ademi, zv. Auditues i Përgjithshëm i Zyrës Shtetërore të Auditimit të Republikës së Maqedonisë, i cili në fjalën e tij vuri theksin në faktin që dy institucionet e auditimit të lartë publik (SAI-t) të Maqedonisë dhe Shqipërisë kanë një traditë të mirë bashkëpunimi, e cila është intensifikuar pas nënshkrimit në datën 27.09.2013, të Marrëveshjes së Bashkëpunimit

mes dy SAI-ve në Shkup, Maqedoni.

Bashkëpunimet e Zyrës Shtetërore të Auditimit të Republikës së Maqedonisë me institucionet homologe evropiane në veçanti Kontrollin e Lartë të Shtetit të Republikës së Shqipërisë, do të intensifikohen nëpërmjet vendosjes së kontakteve të vazhdueshme, aktiviteteve trajnuese, shkëmbimin e informacionit dhe eksperiencave, si dhe kryerjen e aktiviteteve të përbashkëta, të cilat kanë një ndikim të drejtpërdrejtë në forcimin e kapaciteteve institucionale.

Sesioni i trajnimit ishte ndarë në tre tema:

- Tema 1:- Auditimi i partive politike.
- Tema 2- Raportimi në Parlament mbi zbatimin e buxhetit.
- Tema 3- Auditimi i përputhshmërisë.

Tema 1 “Auditimi i subjekteve politike” u prezantua nga M.Sc.- Maksim Acevski, Drejtor Departa-

menti, M.Sc.Maja Cvetkovski, Audituese dhe zj. Arta D.Selimi, Audituese.

Në prezantim u theksua se auditimi i partive politike buron nga ligji organik i Zyrës Shtetërore të Auditimit të Republikës së Maqedonisë, Ligji për Partitë Politike, Ligji për financimin e Partive politike dhe Kodi Zgjedhor në Republikën e Maqedonisë. Në zbatim të kornizës ligjore të cituar më sipër Zyra Shtetërore e Auditimit të Republikës së Maqedonisë, është organi kompetent i ngarkuar me funksionin e auditimit financiar mbi partitë. Ky auditim nuk do të kufizohet vetëm në pjesën e buxhetit të partive që sigurohen nga fondet publike, por do të mbulojë edhe dhuratat dhe ndihmat e përfituara në rrugë të tjera. Zyra Shtetërore e Auditimit të Republikës së Maqedonisë, kishte të drejtë të ushtronte auditim financiar mbi partitë politike para, gjatë dhe pas fushatave elektorale.

Auditimi i partive politike meriton një kujdes të veçantë në raport me auditimet e tjera, pasi duhet të jetë profesional dhe objektiv dhe duhet të kryhet nga auditues me përvojë, me zotësi komunikimi dhe me integritet të lartë.

Në vijim u procedua me diskutime dhe shkëmbime eksperience, ku auditues të KLSH vunë theksin se me miratimin dhe hyrjen në fuqi të ligjit të ri të KLSH-së konkretisht të pikës “f” auditimin e partive politike, enteve publike apo shoqatave për fondet që u janë akorduar atyre nga Buxheti i Shtetit, të nenit 10 Kompetencat, të ligjit nr. 154/2014 “Për organizimin dhe funksionimin e kontrollit të lartë të shtetit” dhe neni 23 të ligjit Nr. 8580, datë 17.2.2000 “Për partitë politike”, i ndryshuar, ku shprehimisht përcaktohet se: “*Kontrolli i Lartë i Shtetit është organi kompetent i ngarkuar me funksionin e kontrollit financiar mbi partitë. Ky kontroll nuk do të kufizohet vetëm në pjesën e buxhetit të*

partive që sigurohen nga fondet publike, por do të mbulojë edhe dhuratat dhe ndihmat e përfituara në rrugë të tjera. Kontrolli i Lartë i Shtetit ka të drejtë të ushtrojë kontroll financiar mbi partitë politike para dhe pas fushatave elektorale”. Institucioni do të ndërmarrë nismat për auditimin e subjekteve politike në Republikën e Shqipërisë.

-Tema 2 “Raportimi në Parlament mbi zbatimin e buxhetit”, u prezantua nga M.Sc. Cveta Ristoivska, Drejtuese Departamenti, zj. Tatjana Dimitrovska dhe zj. Albiona M. Muhadziri, Audituese.

Në këtë temë u prezantuan çështje të cilat kanë të bëjnë me kornizën ligjore, e cila e bën të detyrueshme auditimin e zbatimit të buxhetit të shtetit në Republikën e Maqedonisë nga Zyra Shtetërore e Auditimit.

Në diskutime dhe shkëmbime eksperience, audituesit e KLSH-së theksuan se “auditimi i zbatimit të buxhetit të shtetit” dhe hartimi i

raportit të vitit ushtrimor bëhet në zbatim të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë, neni 164, ligjit nr. 154/2014 “Për organizimin dhe funksionimin e kontrollit të lartë të shtetit”, dhe të ligjit nr. 9936, datë 26.6.2008 “Për menaxhimin e sistemit buxhetor në Republikën e Shqipërisë”, si dhe të ligjit “Për Buxhetin e vitit ushtrimor e vijues”. KLSH në funksion të përmbushjes së detyrimit kushtetues dhe ligjor ka orientuar veprimtarinë e tij audituese në konvergjencë dhe në zbatim të plotë të direktivës kryesore të shprehur në Kongresin e XXI të INTOSAI “*Auditimi kombëtar të vihet në shërbim të qeverisjes kombëtare, për përmirësimin e menaxhimit publik financiar të vendit*”.

Tema 3 “Auditimi i përputhshmërisë” prezantuar nga M.Sc.Liliana Stojanova, drejtuese departamenti dhe z.Orhan Ademi auditues.

Në këtë temë u prezantuan praktikat më të mira, duke diskutuar çështjet që lidhen me:

-Planifikimin e auditimit (objektivat e planifikimit të auditimit, procesi i planifikimit të auditimit, përcaktimi i objektivave të auditimit, përcaktimi i materialitetit, vlerësimi i riskut të auditimit dhe metoda e auditimit).

-Ushtrimi i auditimit në terren (testimi i transaksioneve dhe vlerësimi i auditimit dhe auditimit të brendshëm).

-Dokumentimi dhe raportimi i auditimit (analiza e treguesve financiarë, evidenca e auditimit dhe dokumentimi i raportimit të auditimit).

Auditimi i përputhshmërisë synon të verifikojë aktivitetet e subjekteve nëse janë në përputhje me rregulloret, kornizën ligjore, udhëzimet e aktet nënligjore.

Risi e këtij trajnimi ishte hartimi nga stafi i Zyrës Shtetërore të Auditimit të Maqedonisë të Pyetësorëve Standard për auditimin e

përputhshmërisë, që duhet të plotësojë një auditues gjatë punës në terren dhe kontrolli në çdo kohë i tij nga strukturat përkatëse, Përgjegjësi i Ekipit të Auditimit apo Drejtori i Departamentit.

Pyetësorët ishin hartuar si për auditimet me bazë sistemi ashtu edhe për auditimet mbi bazë risku. Në këtë sesion u vu theksi që mënyra e hartimit të këtyre programeve të jetë një nga fushat e bashkëpunimit në të ardhmen ndërmjet dy institucioneve të auditimit.

Të gjithë audituesit kontribuan me pjesëmarrje aktive gjatë zhvillimit të debatit mbi faza të veçanta të auditimit të përputhshmërisë, në mënyrë të veçantë në fazën e punës në terren (të dokumentimit të auditimit) dhe vlerësuan pozitivisht shkëmbimin e përvojës mes Kontrollit të Lartë të Shtetit dhe Zyrës Shtetërore të Auditimit të Maqedonisë.

Trajnime të stafit

Trajnimi i stafit të KLSH-së ka vijuar të jetë një prioritet i institucionit edhe për periudhën maj-gusht 2015.

Me interes ka qenë ndjekja e trajnimeve, work-shop-eve dhe kurseve on line nga Audituesit e KLSH-së :

- ***Workshop-i perfundimtar i Auditimit Paralel të Performancës mbi Eficiencën e Energjisë në Ballkanin Perëndimor***, zhvilluar në datat 19-21 maj 2015, pranë Gjykatës Evropiane të Audituesve në Luksemburg. Pjesë e këtij worksho-i ka qenë edhe KLSH, i cili u përfaqësua nga z. Gjovalin Preçi, z. Andi Buzo dhe z. Artan Topjana.

- ***Seminari “Tregu i përbashkët European i energjisë elektrike”***, zhvilluar në datat 9-10 Qershor 2015, në Vihula Manor – Estoni, ku krahas përfaqësuesve të Institucioneve Supreme të Auditimit të vendeve Evropiane si: Estonia,

Republika Çeke, Danimarka, Finlanda, Franca, Letonia, Lituania, Moldavia dhe Polonia morën pjesë dhe audituesit e KLSH z. Altin Tafilaj dhe z. Fatos Shehu.

- **Praktikat më të mira dhe auditimi i prokurimeve publike të fondeve të Bashkimit European, duke u bazuar në “Direktivën e Re për Prokurimet Publike në BE 2014/24/EU”,** zhvilluar në datat 10-11 Qershor 2015 në Luksemburg, në vijim të bashkëpunimit mes Gjykatës Evropiane të Audituesve (ECA) dhe Kontrollit të Lartë të Shtetit. Në këtë aktivitet morën pjesë dy audituese të KLSH-së znj. Luljeta Shtylla dhe znj. Valentina Golemi.

- **Takimi i 10-të, i grupit të punës së Auditimit të Teknologjisë së informacionit (EUROSAI WGIT),** në datat 29 qershor deri më 1 korrik 2015 pranë Zyrës së Auditimit Suprem të Polonisë. Në këtë takim morën pjesë edhe dy auditues të IT-së, KLSH, z. Kozma

Kondakçiu dhe z. Marenglen Sinani.

- **Auditues të KLSH-së përfundojnë me sukses kursin E-learning mbi Zbatimin e Buxhetit, organizuar nga CEF.** Qendra për Ekselencë në Financë, CEF me qendër në Lubjanë, Slloveni organizoi përgjatë periudhës 15 qershor- 5 korrik, 2015 kursin on-line mbi “Zbatimin e Buxhetit”. Nga KLSH e zhvilluan këtë kurs on-line 8 auditues të rinj dhe me përvojë, të cilët u përfshinë në një angazhim javor prej 7-10 orësh me qëllim përfitimin maksimal. Kursin e përmbyllën me sukses dhe u pajisën me certifikatën përkatëse të CEF këta auditues: Yllka Pulashi, Xhuljeta Çelaj, Ina Sokoli, Elisa Metaj, Erion Muho, Eni Kabashi, Besmir Pajaj, Melina Kabo.

- **Trajnimi në Gjykatën Evropiane të Audituesve “Politikat ekonomike dhe Politikat makro-ekonomike dhe financiare në**

kontekstin e krizës”, zhvilluar në datat 9-10 Korrik 2015. Kontrolli i Lartë i Shtetit u përfaqësua nga auditueset, znj.Marjola Lleshi dhe znj. Enkelejda Tole

Periudha Maj-Gusht 2015 u karakterizua gjithashtu edhe nga veprimtari trajnimi të mbështetura kryesisht në ekspertizën e brendshme të KLSH. Gjatë muajve Maj-Qershor përfundoi me sukses Projekti i nisur në muajin shkurt *“Për thellimin e njohurive të stafit në fushën e Teknologjisë së Informacionit”*, nën veprimtaritë e të cilit u trajnuan të gjithë audituesit dhe stafi i Departamentit të Politikave të Auditimit.

Programi i Trajnimit u mbështet në 4 tematika kryesore përfshirë: ICAAT, mjetet e IT-së në Auditim, Programi IDEA, Sigurinë kompjuterike, etj.,

Trajnimet kanë vijuar gjatë gjithë periudhës, të organizuara mbi bazë

Departamenti Auditimi, duke u zhvilluar në format diskutimi interaktiv për eksperiencë profesionale të implementimit të ISSAI-ve në auditim.

Në zbatim të planit vjetor të trajnimeve, për mundësimin e pjesëmarrjes në trajnime pa cenuar efektivitetin e kohës së punës, gjatë muajit Gusht 2015, u hartua një plan intensiv trajnimi. Plani i Trajnimit kishte si qëllim thellimin e njohurive të audituesve lidhur me qasjet dhe metodat e auditimit sipas llojeve përkatëse.

Për këtë qëllim u trajtuan 23 tema trajnimi duke adresuar implementimin e standardeve të auditimit në:

1. Auditimin Financiar;
2. Auditimin e Përputhshmërisë;
3. Auditimin e Performancës;
4. Auditimin e TI-së;
5. Auditimin e Prokurimeve Publike.

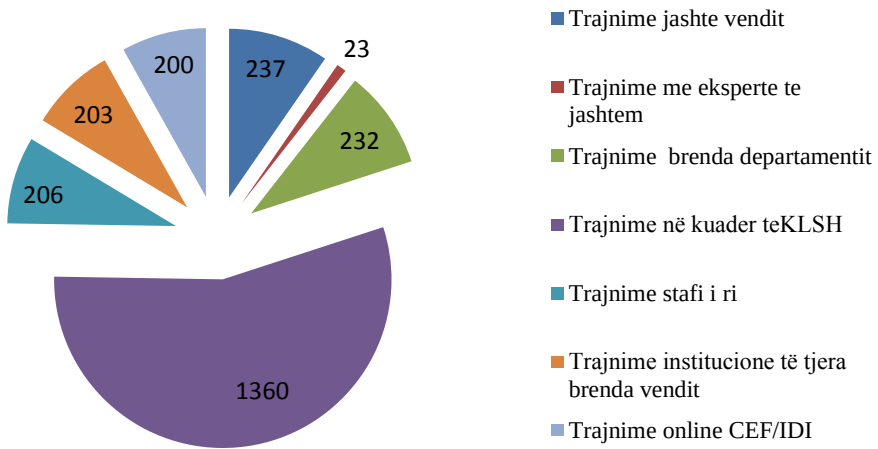
Krahas temave specifike për secilin lloj auditimi të sipër përmendur, sesione të veçanta iu kushtuan trajtimit të Manualeve të Auditimit (Manuali Auditimit të Performancës), Udhëzuesit për Auditimin Financiar, ISSAI 1000-2999 dhe Udhëzuesit për Auditimin e Përpunshmërisë ISSAI 4100-4200.

Tema të veçanta iu kushtuan njohjes me Programin Financa 5 në mbështetje të trajnimit të auditimit financiar.

Trajnimi për auditimin e prokurimeve publike u mbështet në trajtimin e legjislacionit përkatës të prokurimit publik të shoqëruar me

shembuj praktikë dhe raste studimore duke e sjellë këtë trajnim në formate më praktike dhe të kuptueshme për pjesëmarrësit.

Gjatë muajit gusht u trajnuan në KLSH nga stafi me përvojë rreth 120 persona që përfshinë staf auditues dhe jo auditues duke realizuar rreth 708 ditë njerëz trajnime dhe duke kryer mesatarisht 17 ditë trajnime për auditues.

Trajnimi brenda Departamentit vijon të mbetet një qasje efektive për stafin e KLSH. Të konceptuara si një shkëmbim eksperiencë dhe diskutim profesional midis kolegësh nën drejtimin e më të kualifikuarve kjo veprimtari është kryer për periudhën janar-gusht në 232 ditë trajnime, ku mbeten shembuj të praktikës së mirë Departamenti i Auditimit të Ardhurave të Buxhetit të Shtetit, Departamenti i Auditimit të Administratës Qëndrore dhe Departamenti i Auditimit të Pushtetit Vendor.

Duhet theksuar dhe qasja e re e sjellë nga Departamenti i Përformancës, në organizimin e workshop-it për prezantimin e disa prej auditimeve kryesore më të rëndësishme të performancës. Kjo përfaqëson një praktikë pozitive dhe në komunikimin dhe shkëmbimin e eksperiencës midis Departamenteve të Auditimit. Kjo veprimtari u organizua në bashkëpunim me Universitetin “Aleksandër Xhuvani” të Elbasanit duke kontribuar në rritjen e bashkëpunimit me institucionet universitare dhe botën akademike.

MBRETËRIA E NORVEGJISË, ZYRA E AUDITUESIT TË PËRGJITHSHËM - OAG

Të kontribuojë në mënyrë efikase dhe efektive në aktivitetet mbikëqyrëse të Parlamentit dhe të nxisë mirëadministrimin e qeverisë.

Zyra e Audituesit të Përgjithshëm (OAG), siguron që burimet e komunitetit dhe pasuritë janë përdorur dhe administrohen në përputhje me vendimet e Parlamentit. Kjo gjë arrihet përmes auditimit, monitorimit dhe udhëzimeve.

Vizioni

Të kontribuojë në mënyrë efikase dhe efektive në aktivitetet mbikëqyrëse të Parlamentit dhe të nxisë

mirëadministrimin e qeverisë.

Pavarësia

OAG ka status të pavarur në lidhje me administratën qeverisëse dhe raporton rezultatet e auditimit dhe të aktiviteteve monitoruese në Parlament.

Bordi i Audituesit të Përgjithshëm

Bordi i OAG menaxhohet nga 5 Auditues të Përgjithshëm. Në një mbledhje plenare, Bordi diskuton

raportet për Parlamentin dhe dokumente të tjera të rëndësishme. Audituesit e Përgjithshëm dhe zëvendësit e tyre emërohen nga Parlamenti për një periudhë prej katër vjetësh. Kryetari i Bordit është edhe shefi ekzekutiv i OAG-së. Vendimet e marra nga Bordi kërkojnë mbështetje nga të paktën tre Auditues të Përgjithshëm.

Llojet e Auditimeve

OAG kryen 3 lloje auditimesh:

- Auditim financiar;
- Auditim i performancës;
- Auditimi i Korporatave;

Të dhëna rreth OAG

- OAG udhëhiqet nga Bordi, i përbërë nga 5 auditues të përgjithshëm të cilët zgjidhen për një mandat 4 vjeçar;

- OAG ka një staf prej 500 punonjësish;
- Mjedisi i punës përfshin shumë disiplina si auditues, avokatë, ekonomistë, politologë dhe sfera të tjera profesionale;
- Mosha mesatare e punonjësve është 40 vjeç ;
- Numri i femrave dhe meshkujve që punojnë në OAG është i njëjtë ;
- Selia e OAG-së ndodhet në Oslo, ndërkohë që rreth 100 anëtarë të stafit kanë zyrat e tyre në 17 vende të tjera të Norvegjisë;
- OAG është themeluar në vitin 1816.

Rolet dhe detyrat

- Auditimi i llogarive të pushtetit qendror (auditim financiar);
- Auditimi i llogarive të ministrive dhe agjencive të ndryshme qeveritare (auditim financiar);
- Hetim sistematik i ekonomicitetit, efikasitetit dhe efektivitetit (auditim i performancës);
- Monitorimi i menaxhimit të interesave të pronave shtetërore (kontrolli i korporatave);

- Dhënia e udhëzimeve për çestje që lidhen me llogaritë dhe ekonominë, duke përfshirë edhe promovimin e parandalimit të defekteve dhe mangësive në të ardhmen;
- Raportimi i rezultateve të auditimeve dhe monitorimeve në Parlament. Nëpërmjet kontrolleve të saj, OAG kontribuon në parandalimin e zbulimin e parregullsisë dhe gabimeve. Me marrëveshje të veçanta, OAG mund të ndërmarrë edhe monitorime e auditime ndërkombëtare. Parlamenti mund të udhëzojë OAG-në për të ndërmarrë hetime të veçanta. Detyrat e OAG-së janë përcaktuar në nenin 75 të Kushtetutës, në ligjin mbi Audituesin e Përgjithshëm dhe në rregulloret e tij institucionale.

Zyra e Audituesit të Përgjithshëm si një agjenci e monitorimit në shoqërinë norvegjeze

Norvegjia ka formë qeverisjeje parlamentare, ku qeveria është e varur nga Parlamenti. Parlamenti mban pushtetin legjislativ, ndërsa qeveria pushtetin ekzekutiv.

Qëllimi i auditimit dhe monitorimit të OAG-së :

- Llogaritë e pushtetit qëndror;
- Agjencitë qeveritare;
- Fondet e qeverisë dhe të agjencive me kompetenca të veçanta;
- Kompani të organizuara sipas legjislacioneve të veçanta dhe kompanitë shëndetësore shtetërore;
- Kompanitë pjesërisht shtetërore me përgjegjësi të kufizuara.

Publikime

Publikimet më të rëndësishme të OAG-së janë “Raportet” 1 dhe 3, të cilët ofrojnë informacione mbi rezultatet e auditimit për Parlamentin dhe publikun në përgjithësi. Rezultatet e auditimit mund të gjenden të përmbledhura edhe në raportin vjetor, të përkthyer në gjuhën angleze.

Raportet Administrative

Raportet administrative janë auditime performance, ku gjetjet e auditimit janë më pak të rëndësishme dhe nuk i adresohen Parlamentit. Ato i dërgohen Komitetit të Përhershëm për shqyrtim dhe ministrive përkatëse apo organeve kushetuese për dijeni.

Raportet vjetore

Çdo vit, OAG publikon një raport vjetor në dokumentin 2, i cili është një përmbledhje e aktiviteteve të saj. Raporti përmban një përmbledhje të shkurtër të Dokumentit 1 dhe 3, një pasqyrë të aktiviteteve ndërkombëtare gjatë vitit të mëparshëm, si dhe një përmbledhje statistikash. Ky raport publikohet edhe në anglisht.

Revista e brendshme

“Observasjionsposten” është revista e brendshme e OAG-së, e cila publikohet 6 herë në vit. Kryesisht revista përmban të dhëna për auditimet dhe OAG-në.

Bashkëpunimi i KLSH me Zyrën e Audituesit të Përgjithshëm

Bashkëpunimi i KLSH me Zyrën e Audituesit të Përgjithshëm të Mbretërisë së Norvegjisë, si anëtare aktive të INTOSAI-t dhe EUROSAT-t, ka konsistuar në pjesëmarrjen në grupet e punës së këtyre dy institucioneve dhe në pjesëmarrjen në seminare dhe aktivitete të tjera që trajtojnë auditimin e fushave specifike.

- Një grup audituesish të KLSH-së kanë marrë pjesë në Takimin e X-të të Grupit të Punës për Auditimin Mjedisor të EUROSAT-t, të organizuar në Qipro në datat 22-25 tetor 2012. Zyra e Audituesit të Përgjithshëm të Norvegjisë ka referuar në këtë aktivitet lidhur me eksperiencën e saj në auditimin e performancës, vecanërisht për problemet që i shkaktojnë mjedisit mbetjet e anijeve.

- Përfaqësuesit e KLSH dhe Zyrës së Audituesit të Përgjithshëm të Mbretërisë së Norvegjisë kanë marrë pjesë gjithashtu në Seminarin e organizuar nga Grupi i Punës për Auditimin e Teknologjisë së Infor-

macionit të INTOSAI-t, të organizuar në Vilnius, në datat 21-23 Prill 2013. Tema kryesore e seminarit ishte "Roli i Institucioneve Supreme të Auditimit (SAI) në promovimin e efikasitetit të menaxhimit të IT në Sektorin Publik".

- Në datat 23 - 24 Prill 2013 KLSH ka marrë pjesë në Seminarin EUROSAI/WGEA mbi Menaxhimin e Ujit, zhvilluar në OSLO.

- Në kuadër të aktiviteteve trajnuese të TAIEX dhe JWGA (Grupi i Përbashkët i Punës për Aktivitetet Audituese) përfaqësues të Zyrës së Audituesit të Përgjithshëm të Norvegjisë kanë referuar në workshop-in “Vijimësia e Bash-

këpunimit Rajonal në fushën e Auditimit të Performancës”, të organizuar në Tiranë më 3 Shtator - 2013. Referuesit sollën eksperiencën e Norvegjisë në auditimin e përbashkët që ajo kishte kryer me Rusinë për mbrojtjen e rezervateve të peshkut në detin Barents.

- Në kuadër të aktiviteteve të INTOSAI-t, KLSH dhe Zyra e Audituesit të Përgjithshëm të Norvegjisë janë pjesë e Grupit të Punës që po punon për rishikimin e ISSAI 30, Kodit të Etikës së INTOSAI-t.

INSTITUCIONI I AUDITIMIT SHTETËROR TË SERBISË

Ky institucion ushtron aktivitete që rrjedhin nga kompetenca e tij në përputhje me Kushtetutën e Republikës së Serbisë, Ligjin mbi Institucionin e Auditimit të Shtetit dhe Rregulloren e Punës së këtij institucioni.

Institucioni i Lartë i Auditimit Shtetëror është autoriteti më i lartë për auditimin e fondeve publike në Republikën e Serbisë. Pas shpërbërjes së ish Republikës Federale të Jugosllavisë, parlamenti Serb miratoi në vitin 2005 krijimin e Institucionit të Lartë të Auditimit Shtetëror. Ky institucion është një organ i pavarur shtetëror.

Institucioni është përgjegjës në Asambленë Kombëtare të Repub-

likës së Serbisë për kryerjen e veprimtarive që rrjedhin nga kompetencat e tij. Ky institucion ushtron aktivitete që rrjedhin nga kompetenca e tij në përputhje me Kushtetutën e Republikës së Serbisë, Ligjin mbi Institucionin e Auditimit të Shtetit dhe Rregulloren e Punës së këtij institucioni.

Institucioni ka rregulla procedurale, të cilat, në bazë të Ligjit, përcaktojnë në hollësi mënyrën dhe procedurën për kryerjen e aktiviteteve që rrje-

dhin nga kompetencat e institucionit, mënyrën për të siguruar funksionimin transparent, procesin e vendimmarrjes dhe çështje të tjera të rëndësishme për punën e institucionit. Ky institucion drejtohet në mënyrë kolegjiale nga një Këshill, i cili përbehet nga pesë anëtarë, Presidenti, Zëvendës President dhe tre anëtarë.

Presidenti i SAI-t të Serbisë, z. Radoslav Sretenović

Këshilli merr vendime me shumicën e votave të të gjithë anëtarëve, në seanca që kryesohen nga Kryetari i Këshillit apo zëvendësi i tij. Rregullat procedurale për funksionimin e Këshillit, përcaktojnë në hollësi çështjet lidhur me operacionet e Këshillit. Kryetari i Këshillit është në të njëj-

tën kohë edhe Kryetari i Institucionit, si dhe kryen edhe funksionin e Auditorit të Përgjithshëm. Ky Institucion ka në përbërje edhe Audituesit e Lartë Shtetëror, të cilët janë zyrtarët që menaxhojnë departamentet e auditimit. Institucioni i Auditimit të Shtetit ka një sekretar, i cili është një zyrtar i Institucionit dhe menaxhon departamentin e shërbimeve mbështetëse.

Departamentet e Auditimit drejtohen nga audituesit më të lartë të shtetit. Aktivitetet audituese kryhen nga audituesit e shtetit (revizori shtetëror dhe audituesi i certifikuar shtetëror).

Mënyra dhe shtrirja e aktiviteteve brenda departamenteve të institucionit, si dhe organizimi i brendshëm dhe klasifikimi i punëve, përcaktohen me detaje në Rregulloren mbi Organizimin e Brendshëm, të miratuar nga Këshilli me propozim të Presidentit të Institucionit.

Kodi i Etikës i këtij institucioni, përcakton me hollësi parimet etike, rregullat e pranura të sjelljes në

përgjithësi dhe standardet profesionale që zyrtarët shtetërorë, audituesit dhe punonjësit e tjerë duhet t'u përmbahen. Rregullat e Kodit zbatohen edhe për ekspertë të jashtëm, të angazhuar në këtë institucion, gjatë kryerjes së aktiviteteve që rrjedhin nga kompetencat e tij. Audituesit shtetërorë dhe punonjësit e tjerë, janë të detyruar të respektojnë dhe të zbatojnë në mënyrë rigoroz Ligjin mbi Institucionin e Auditimit të Shtetit, si dhe Kodin etik dhe standardet e miratuara të INTOSAI-t.

Kompetencat

Institucioni i Auditimit të Shtetit, si autoriteti më i lartë i auditimit të fondeve publike, kryen këto aktivitete brenda kompetencave të tij:

1. Planifikon dhe kryen auditime në përputhje me Ligjin për Institucionin e Auditimit të Shtetit;
2. Miraton akte nën-ligjore dhe rregullore të tjera për qëllime të zbatimit të Ligjit
3. Dorëzon raporte në Asamblenë Kombëtare të Republikës së Serbisë dhe kuvendet e autoriteteve lokale;

4. Formulon qëndrime dhe mendime, si dhe forma të tjera të opinioneve publike në lidhje me aplikimin dhe zbatimin e dispozitave të veçanta të Ligjit mbi Institucionin e Auditimit të Shtetit;

5. Nëse është e nevojshme dhe në përputhje me kapacitetet e saj, i ofron ndihmë profesionale Kuvendit, Qeverisë dhe autoriteteve të tjera shtetërore për projekte të rëndësishme, pa cënuar pavarësinë e institucionit;

6. Mund të japë këshilla për përfituesit e fondeve publike;

7. Mund të japë sugjerime për draft-propozimet e ligjeve dhe rregullore të tjera, si dhe për çështjet në fushën e financave publike;

8. Mund të nxjerrë rekomandime për ndryshime në ligjet e aplikueshme, bazuar në informacionin e marrë gjatë auditimit;

9. Miraton dhe publikon standardet e auditimit në lidhje me fondet publike, manuale auditimi dhe dokumentet e tjera të ekspertëve, të rëndësishme për zhvillimin e profesionit të audituesit;

10. Përcakton programet e trajnimit dhe nxit marrjen e titullit “auditues shtetëror i certifikuar”, organizon provime për marrjen e certifikimeve shtetërore të ndryshme dhe mban regjistrin e personave që kanë fituar këta tituj;

11. Përcakton kriteret dhe kryen njohjen e titujve të ekspertëve, me kompetenca që institucioni ka fituar jashtë vendit;

12. Bashkëpunon me audituesit ndërkombëtarë dhe organizatat në fushën e kontabilitetit dhe auditimit të sektorit publik;

13. Vepron në çështje të tjera të përcaktuara në Ligjin mbi Institucionin e Auditimit të Shtetit.

Organizimi dhe Përbërja

Anëtarësimet

1. Institucioni i Auditimit të Shtetit të Serbisë ka fituar anëtarësinë e plotë në INTOSAI në Nëntor 2008.

2. Ai ka fituar anëtarësinë e plotë në EUROSAI më 23 Qershor 2009.

3. Është anëtare e Rrjetit të Institucioneve Supreme të Auditimit

dhe kandidate potenciale e BE-së, që nga gushti i vitit 2010.

4. Raporti i parë i auditimit financiar për deklaratën vjetore të llogarive të Buxhetit të Republikës së Serbisë, u dorëzua në Asamblenë Kombëtare të Republikës së Serbisë më 27 Nëntor 2009.

Bashkëpunimi i KLSH me Institucionin e Auditimit Shtetëror të Serbisë

Bashkëpunimi i KLSH me Institucionin e Auditimit Shtetëror të Serbisë si vende kandidate për t'u anëtarësuar në Bashkimin Evropian ka konsistuar kryesisht në aktivitetet e organizuara nga koordinаторët e

rrjetit të SAI-ve të vendeve anëtare të BE-së dhe vendeve kandidate.

Gjatë vitit 2015 ky grup pune ka organizuar dy takime, në Ljubljane në datën 19-20 mars 2015 dhe në Riga në datën 18-19 Qershor 2015. Në këto takime janë diskutuar çështje të tilla si mundësitë për organizimin e auditimeve të përba-shkëta, ngritje e një Rrjeti Ekspe-rtësh, i cili të ketë për qëllim rritjen e bashkëpunimit ndërmjet SAI-ve, mbi përmirësimin dhe rritjen e shkëmbimit të informacionit lidhur me auditimet e SAI-ve të BE-së, etj.

Në kuadër të bashkëpunimit ndër rajonal të vendeve të Ballkanit është organizuar në Shkup në datat 10-12 shkurt 2015 Workshop-in për auditimin paralel të performancës mbi *Eficiencën e Energjisë për vendet e Ballkanit Perëndimor*.

Në këtë workshop krahas 3 audituesve të Kontrollit të Lartë të

Shtetit merrnin pjesë dhe auditues nga Kosova, Serbia, Mali i Zi, Bosnja e Hercegovina dhe Maqedonia. Workshop-i kreu puni-met nën drejtimin e ekspertëve të Zyrës së Auditimit të Suedisë.

Workshop-i u përqendrua kryesisht në temat që kishin lidhje me grumbullimin e të dhënave statisti-kore dhe metodat e auditimit të performancës intervistat dhe pyetë-sorët.

Përfaqësues të KLSH kanë marrë pjesë në workshop-in përfundimtar të Auditimit Paralel të Perfor-mancës mbi *Eficiencën e Energjisë në Ballkanin Perëndimor*, të zhvi-lluar në Luksemburg në datat 19 - 21 maj 2015.

Ky workshop u drejtua dhe u menaxhua nga një grup ekspertësh në fushën e metodologjisë dhe auditimeve të performancës të Zyrës së Auditimit të Suedisë (SNAO), Gjykatës Evropiane të Audituesve (ECA) dhe Përfaqësuesit të Grupit të Përbashkët të Punës për Aktivitetet e Auditimit (JWGAA) të Institucioneve Supreme të Auditimit të BE-së.

Krahas përfaqësuesve të KLSH, në workshop morën pjesë përfaqësues nga SAI-et e Kosovës, Maqedonisë, Malit të Zi, Serbisë, Bosnje-Hercegovinës dhe auditues nga ECA. Me interes në këtë workshop u ndoq tema “Gjetjet, konkluzionet dhe rekomandimet - parimet dhe praktikat më të mira” referuar nga ekspertët e SNAO-s.

Në kuadër të bashkëpunimit bilateral midis KLSH dhe Institucionit të Auditimit të Serbisë, Presidenti i SAI-t të Serbisë, z. Radoslav Sretenović u ftua dhe mori pjesë në aktivitetet e organizuara nga KLSH me rastin e 90 vjetorit të krijimit të institucionit.

Nga e majta në të djathtë: Presidenti i Senatit të SAI-t të Malit të Zi, z. Milan Dabovic, Zv/Auditues i Përgjithshëm i SAI-t të Maqedonisë, z. Naser Ademi, Presidenti i SAI-t të Serbisë, z. Radoslav Sretenovic Presidenti i SAI-t të Turqisë, z. Reçai Akyel, Kryetari i Kontrollit të Lartë të Shtetit, z. Bujar Leskaj, si dhe Sekretari i Përgjithshëm i INTOSAI-t dhe Presidenti i SAI-t të Austrisë, z. Josef Moser në ceremoninë e 90 vjetorit të Kontrollit të Lartë të Shtetit.

DHOMA E KONTROLLIT E REPUBLIKËS SË ARMENISË

Bazuar në parimin e pavarësisë, është i nevojshëm krijimi i një sistemi shtetëror financiar dhe ekonomik, i aftë për të mbështetur përfitimet e shtetit dhe shoqërisë në kushtet e një ekonomie liberale.

Këshilli

Organi drejtues i Dhomës së Kontrollit është Këshilli, i cili përbëhet nga shtatë anëtarë: kryetari, zëvendës kryetari dhe pesë anëtarë të Këshillit. Zëvendës Kryetari i Dhomës së Kontrollit dhe pesë anëtarët e Këshillit, emërohen nga Presidenti i Republikës së Armenisë, me propozim të Kryetarit të Dhomës së Kontrollit për një mandat gjashtë vjeçar, me përjashtim të mandatit të anëtarëve të parë të Këshillit. Këshilli i Dhomës së Kontrollit (COC) diskuton dhe miraton draftin e projekteve të veprimtarisë vjetore. Gjithashtu ajo

diskuton dhe miraton vendimet për zbatimin e kontrollit, konkluzionet e raporteve të qeverisë dhe Bankës Qendrore, mbi zbatimin e buxhetit të shtetit dhe privatizimeve të subjekteve, si dhe raportet aktuale dhe vjetore mbi ankesat administrative të COC-së.

Historiku i COC-së

Bazuar në parimin e pavarësisë, është i nevojshëm krijimi i një sistemi shtetëror financiar dhe ekonomik, i aftë për të mbështetur përfitimet e shtetit dhe shoqërisë në kushtet e një ekonomie liberale. Në të njëjtën kohë, është i nevojshëm

edhe krijimi i një kuadri të ri ligjor për të përcaktuar parimet dhe qasjet financiare të kontrollit. Për këtë arsye, më 29 Maj 1996, u themelua Dhoma e Kontrollit të Republikës së Armenisë, një sistem i ri i kontrollit financiar shtetëror. Disa nga objektivat kryesore të këtij institucioni ishin: ushtrimi i një kontrolli të plotë dhe profesional mbi shpenzimin efektiv të të ardhurave dhe fondeve publike, sigurimi i transparencë në përdorimin e tyre, si dhe analizimi i raporteve të paraqitura. Dhoma e Kontrollit u formua nga Asambleja Kombëtare dhe ishte nën përgjegjësinë e organit legjislativ të vendit. Dhoma i paraqet Asamblesë Kombëtare referencat e saj gjashtëmujore, raportet e progresit të kontrollit, si dhe planet vjetore të aktiviteteve, duke bërë në këtë mënyrë, publike aktivitetin e saj e saj. Parimet e veprimtarisë së Dhomës së Kontrollit, ishin ato të pavarësisë, kolegjalitetit dhe transparencës.

Si rezultat i ndryshimeve kushtetuese, u bë i domosdoshëm dhe

ndryshimi i ligjit për Dhomën e Kontrollit. Më 25 dhjetor 2006, Asambleja Kombëtare miratoi një ligj të ri, i cili u ratifikua më 9 qershor 2007.

Mbi bazën e kërkesave të reja ligjore, u bënë edhe ndryshimet strukturore: u bë reformimi i Departamenteve sipas parimeve të degëve dhe të rotacionit, gjithashtu u ndanë departamentet ekzistuese dhe u krijuan të reja, si p.sh departamenti i kontrollit të brendshëm.

Veçoritë e Ligjit të ri

Miratimi i ligjit të ri për COC-në erdhi si pasojë e ndryshimeve në kushtetutë. Ligji është hartuar në përputhje me standardet e Organizatës Ndërkombëtare të Institucioneve Supreme të Auditimit, me klauzolat e deklaratës së Limë-s “Udhëzime për rregullat e Auditimit”, si dhe me praktikën e auditimeve ndërkombëtare. Ndryshe nga ligji i mëparshëm, kjo dallohet nga qasjet e mëposhtme.

Dhoma aktuale e Kontrollit është shumë më e pavarur, e ndarë nga Kuvendi dhe me një status të ri. Kryetari i Dhomës së Kontrollit emërohet nga Asambleja Kombëtare me propozim të Presidentit, për një mandat gjashtë vjeçar, ndryshe nga kryetarët e mëparshëm, të cilët propozoheshin nga Kryetari i Kuvendit dhe miratoheshin nga Kuvendi. Sipas ligjit të ri, Kryetari i Dhomës së Kontrollit nuk mund të zgjidhet për dy mandate radhazi. Asambleja Kombëtare diskuton raportin vjetor të përbërë nga rezultatet e auditimit të ndërmarra nga Dhoma e Kontrollit, por nuk merr vendim. Në ligjin e mëparshëm, nëse raportet nuk miratoheshin, Kuvendi mund të jepte mosbesimin ndaj Kryetarit të Dhomës.

Dhoma e Kontrollit mund të ndërmarrë aktivitete kontrolli edhe jashtë planit vjetor të aktiviteteve të miratuara nga Këshilli. Dhoma e Kontrollit i kryen detyrat e saj nëpërmjet vëzhgimeve, analizave,

kontrolleve të ndërthurura, si dhe nëpërmjet auditimeve financiare, të përputhshmërisë dhe mjedisore.

Në ligjin e ri janë zgjeruar dhe qartësuar kompetencat e Dhomës së Kontrollit. Me anë të procedurave të ndryshme, Dhoma e Kontrollit mund të ushtrojë kontroll mbi hyrjet dhe daljet e buxhetit të shtetit, të komunitetit dhe të sigurimeve shoqërore. Referuar bazës ligjore, Dhoma e Kontrollit ka kufizim kohor në drejtim të kryerjes të kontrollit.

Pra, periodha për të ushtruar kontroll do të jetë jo më shumë se 24 ditë pune, e cila mund të zgjatet gjatë auditimit, me jo më shumë se 12 ditë pune, në bazë të vendimit të Këshillit të Kontrollit të Dhomës. Ndërsa periodha për kontrolle të ndërthurura nuk është më shumë se 12 ditë pune, që mund të zgjatet me jo më shumë se 6 ditë pune, në bazë të urdhrit të Kryetarit të Dhomës së Kontrollit.

Megjithatë, ligji i ri për COC-në, ka vend për përmirësime. Sipas specialistëve, nuk duhet të ketë pengesa gjatë punës së COC-së. Në këtë drejtim, COC po punon për reformat legjislative.

Bashkëpunimi i KLSH me Dhomën e Kontrollit të Republikës së Armenisë

KLSH-së dhe Dhoma e Kontrollit të Republikës së Armenisë si anëtarë të EUROSAIT janë pjesëtarë të grupeve të punës të këtij organizmi. Bashkëpunimi i KLSH me Dhomën e Kontrollit të Republikës së Armenisë gjatë vitit 2015 ka konsistuar në aktivitetet e Grupit të Punë së EUROSAI-t për *Auditimin e Fondeve të Alokua ne Rastet e Fatkeqësive dhe Katastrofave Natyrore*.

Misioni i Grupit të Punës së EUROSAI-së është koordinimi dhe konsolidimi i përpjekjeve të SAI-eve për të ndihmuar qeveritë e vendeve të tyre për zhvillimin e instrumenteve efektive për parandalimin, por dhe eliminimin e pasojave që shkaktojnë fatkeqësitë dhe katastrofat natyrore pa anashkaluar dëmet apo katastrofat që janë pasojë e aktivitetit njerëzor.

CONTENT

TITLE	AUTHOR	PAGE
Public external audit as catalyst of accountability and broken trust of the public	Prof. Ass. Dr. Manjola Naço ALSAI	219
ALSAI celebrates for the first time in its history its anniversary	Dr. Bujar Leskaj Chairman, ALSAI	231
The Significance of Enhancing Financial Stability to Hedge against Risk of Financial Crisis, and the Role of SAIs	Prof. As. Dr. Recai Akyel President , SAI of Turkey	237
Proper risk Assessment and risk response contributes to the audit efficiency	Prof. Dr. EKR Hysen Çela Chairman of the Board , IACA Aldo Spahiu, Registered accountant Expert	249
The effectiveness of the interest rate during and after the banking crisis - The case of Albania	Prof. Asoc. Dr. Adriatik Kotorri Msc. Llesh Lleshaj Faculty of Economi Tirana University	261
ALSAI an active member in the European and international community of supreme audit institutions	Dr. Josef Moser General Secretary of INTOSAI and President of Austrian Court of Audit	273
Capacity building of SAIs as an opportunity to strengthen the democratic accountability, transparency and commitments of public audit.	Vitor Manuel da Silva Caldeira President of European Court of Auditors	281
Roles and relationship of internal audit, external audit and public financial inspection (The case of albania)	Kesjana Halili (Phd Kandidat) General Director Ministry of Finance	287

On the competitiveness of “Abuse of Power”	Ermal Yzeiraj ALSAI	311
Long-term sustainability as a fundamental component in forecasting public finance and the role of IPSAS standards	Aulona Jonuzi ALSAI	319
Strengthening integrity against corruption: The integrity project of the State Audit Office of Hungary	László Domokos President of SAI of Hungary	347
Capacity building Committee, Subcommittee for Peer Review	INTOSAI Journal Summer 2015	357
Events and activities of ALSAI during May- April 2015	INFO	363
The Kingdom of Norway, Office of the Auditor General - OAG	Profil	399
State Audit Institution of Serbia	Profil	403
The Chamber of Control of the Republic of Armenia	Profil	409

PUBLIC EXTERNAL AUDIT AS CATALYST OF ACCOUNTABILITY AND BROKEN TRUST OF THE PUBLIC

Governments must communicate full and transparent information on public finances, based on international best practices and the communication must be made as simple and understandable to the public.

By: As. Prof. Manjola NAÇO
General Director, ALSAI

Sustainable public finances create a positive legacy for future generations. Governments must communicate full and transparent information on public finances, based on international best practices and the communication must be made as simple and understandable to the public. This is a key feature of democratic accountability, a process that requires strong political commitment to support greater control by citizens, the media and the markets. It is only in this way that we can contribute to rebuild the public's confidence in public finances.

Martin Manuzi¹ comments on the crisis of confidence in Europe, stressing that *"It is ascertained a problematic level of trust crisis among European citizens about the ability of governments to manage finances in the public sector, driven by financial and economic crisis and often by political action as well. It is worrisome if the general public understands the effect of the expansion of total debt and what it entails as deficiencies in the future. Governments need to build confidence in public finances and the State's ability to meet existing commitments and planning the future"*.

The consulted literature refers to the low levels of trust in how the

¹ ICAEW-Regional Director for Europe

government managed activities and lack of confidence in the financial plans for public services as health, education and infrastructure. There is a low level of confidence that public money is being used in the best way possible, in these circumstances there is a need for information regarding the transparency of how public funds are used.

We presented a European approach in terms of declining confidence in government to emphasize the fact that this is a problem wider than the Albanian reality, regardless that the factors and causes are different, as different are the expectations as well. When talking about Albania, we must make an entry or explain the context in which we judge public confidence, accountability and the role of auditors of SAI in this triangle of communication. We are living a moment of political and economic turbulence, where uncertainty about the future is felt everywhere. The faith of citizens is broken badly and this is an alarm signal, as it jeopardizes accomplishment of the mission that the government has taken over. If the government lacks the confidence of

its citizens, its mission turns into an impossible venture. Public external auditors through their work serve as a mirror in which citizens can reliably look into how has run the government.

In this paper, we will discuss the role of auditors as guardians of the public trust by passing from a theoretical approach of responsibility and accountability as important principles of public administration, at the level of the measuring of public confidence versus Government and State institutions, related to the moderating role of supreme audit institutions (SAIs) to improve or increase the accountability translated with glimmers of civic trust. At the end, we will concentrate on the analysis of how ALSAI has implemented this role, as has its audit work served as a catalyst in increasing the accountability of state institutions and as a tool for replacing the missing transparency of Government versus the citizens.

The principles of governance and public confidence

Governance principles are unique as it is unique public sector activity itself. Unique is the non-profit nature of transactions in the public sector, the objective of providing services to the public and of course the special importance that takes the political context of the management of the sector. Accountability is a key principle which ensures and guarantees that selected people use the resources and authority to meet only the goals and objectives for which they are mandated. Accountability is the obligation to respond to the responsibilities that have been assigned, is the process whereby public sector institutions and the individuals within them, reflect the responsibility for decisions and actions in the administration of public funds and all aspects of performance, and are subject to an appropriate external review.

Accountability can not be viewed offline by the principle of openness, a principle which means that the administration is open to the missions of surveillance and exte-

rnal audit, while transparency suggests that, when the activities are examined closely, one can see through monitoring and auditing.

An open and transparent public administration allows, on one hand, that anyone affected by an administrative action shall be enabled to know the basis of this decision, and in turn facilitates external audits and surveillance missions². Openness and transparency as principles of the rule of law, reflect equality before the law and directly affect accountability. Access to public sector information allows citizens to be more involved in the policy-setting cycle, promotes accountability for results and builds citizens' confidence in government institutions. Freedom of information on laws and legal references to access to information - are a fundamental pillar of transparency. They provide the "right to know" to citizens, increasing accountability and promoting informed participation in policy making.

² IFAC - *Governance in the Public Sector: A Guiding Perspective* 2001

Proactive detection (eg provision of information without bureaucratic obstacles), is essential for building the public trust. Budget transparency contributes to confidence of citizens in government activity. The programmed budget should be available to the public and this would help citizens better understand fiscal policies and government priorities. A published budget contributes to fiscal discipline, efficient resource allocation and operational efficiency. Citizens' participation helps that governments be held accountable for the implementation of as realistic and sustainable budgets as possible, and determines the social and economic impact of programmed policies. The fact that fiscal information are complex though government programs are made public, inadvertently reduces transparency and accountability. Indeed, citizens can be confused by technical language and by the volume of information the budget submits to the legislature, making it difficult in this context the mission of this publication.

Given the high financial risk to public procurement, the large volume of transactions, and the close

interaction between procurement sector and private sector, numerous opportunities for private gain and low efficiency of taxpayers' money are evident. Access to information, participation of stakeholders in all key stages of the procurement cycle, and the possibility of review or correction in case of dispute are essential for accountability in public procurement. Publication and free use of data produced can help to increase transparency and generate opportunities to improve the performance of government and mainly hold governments accountable. Transparency throughout the public procurement cycle is critical to minimize the risk of fraud, corruption and mismanagement of public funds, and in turn facilitates external audits and surveillance missions.

With the development of democracy, the civic consciousness grows as well, so citizens appear increasingly more active in seeking more rights as taxpayers, being organized in civic groups with a view to exerting a great influence not only on the activities of the various governments, but also in

making strategic decisions. This civil movement, in any case has the need for further information and yet, for specialized audit bodies, that will allow them to better understand how citizens' taxes are administered. From this perspective, the Supreme Audit Institutions are among the main components that affect not only the accountability of the use of public funds, but also increase their transparency by making available to public their audit reports.

Public confidence in the Albanian environment

Corruption remains one of the most negative phenomena, which affect democracy and the rule of law in today's society. Despite declarations and efforts, the fight against corruption in Albania remains one of the most problematic issues, which still requires a concrete and constant commitment by all political actors. It is even seen as a serious problem by the citizens themselves, who, asked to what extent think that corruption is a problem in the public sector in Albania, have estimated it at the maximum level

(on a scale from 1 to 5)³. In interviews conducted with citizens on the relationship they have with public administration, it is found that bribery is not only a cost in monetary value that is unfairly given, but creates the effects of discrimination in the provision of services for them.

In Global Corruption Barometer 2013, it is evidenced the fact that the citizens say they cannot make a difference when it comes to the fight against corruption. Such a situation that is even more pronounced in 2014. They are ready to react against this phenomenon, which directly affects their interests, but faith is very shaky, because of the culture of impunity even when such cases are reported. In this context, we can say that the risk of corruption is greater in those cases when the denunciation or reporting of corrupt acts by citizens is not supported or not protected by state institutions through legal mechanisms despite concrete funds for denunciation (hotlines or web

³ Research conducted by the author on this topic

portals). For this reason, it is very important for the state to guarantee the effective possibility for the exercise of a such a right by every citizen and protect them from various forms of intimidation such as dismissal, physical injury, damage in personal dignity, insulting the personality or starting administrative proceedings, civil and criminal proceedings against them. Fear of the consequences of the above, coupled with the low level of public awareness, lack of information on the opportunities provided by the legislation, as well as the low level of confidence in institutions, are the main reason that hinder the fight against this phenomenon.

From the conducted survey⁴ (which interviewed 500 citizens) only 12% of citizens think that the operation of the government in the fight against corruption is effective (this level for a limited cluster). Public confidence has deteriorated sharply, as a consequence of the fact that the highest levels of government are not taking seriously the fight

against corruption in response to the voice of citizens and efforts to increase transparency and accountability are not seen being made. Instruments that measure the public trust according to the survey, indicate that confidence is quite low levels, thus:

⁴ *Transparency International Albania, a published report "Global Corruption Barometer"*.

Table No..1

Estimated Instruments	Assessment scale				
	1	2	3	4	5
<i>Ongoing informing the public about the corruption cases discovered</i>		2			
<i>Increasing transparency and efficiency in the work of public institutions, to improve the public perception of their performance</i>	1				
<i>Increasing the number of decisions that have to do with punishing corruption cases</i>		2			
<i>Informing the public by the statistics on denunciations of corruption and the manner of their treatment by institutions</i>	1				

Source: Author

The evaluation from 1 to 5 is used, where 1 is the lowest level perceived by respondents

The results show a low level of citizens' perception regarding the government's efforts to respond in terms of creating a transparent environment that will enhance and motivate civic trust. What influences in strengthening public confidence in voted institutions and organs is their accountability to identify problems and shortcomings in their work, with a view to continuous improvement. These efforts are not perceived as being made, by the surveyed citizens. On the other hand, the consulted literature shows that countries with

high levels of distrust are countries where requests for information and transparency are high.

In the latest survey made by IDI (Institute for Democracy and Mediation), referring to people's confidence, we observe that the results are almost the same, despite different moments of time when polls were conducted. The data recently made public, identify police as area where the government is performing better than in the past, and note decrease of trust for the armed forces or civil society. Citizens are

frustrated by the provision of employment services by the current government and continue to consider highly problematic the judicial system, for which the majority of respondents complain. In general, 50% of respondents are not satisfied with the government and its policies, and this has massively increased pessimism notes. The survey has measured also the perception of citizens to transparency of government and other institutions, from where it has resulted that "the Albanian public opinion expects from the government to be transparent, open to the public and implement anti-corruption policies"⁵. People who participated in the survey in their majority require that financial information and contracts financed from the state budget be made public.

Crisis of confidence is evident for people of all ages across the country, but more accentuated to the younger generation. The little faith in government leads not only

to the use of informal means to obtain services and to less willingness to pay taxes, but also to the reduction of Government resources to pay services, thus completing a vicious circle of mistrust and corruption. By collecting in advance the opinions of citizens and using them for administrative action, this vicious circle can be broken.

SAI and its role as a catalyst in increasing the accountability and citizens' trust

Public external audit is the main instrument that can help a government to be responsible and increase accountability, regardless of the form that can be used. The SAI will realize not only its mission but will also meet the public demand for unbiased information how public money is used. What public external auditors have in hand is that through their findings they can make valuable recommendations to improve the work and more subtle aspects related to the management of public money. Auditors should focus on early programming processes by ensuring that money be divided according to the program-

⁵ Survey of opinions "Trust in Government" within the framework of the partnership for open governance project

mmed projects and eliminate deviations that do not bring added value to projects. Collateral provided in connection with certain programs limit administrative failures, failures prevents unnecessary spending of public money. So audit is accomplished "upstream", that is to say how decision making within Government, institutions and agencies is managed and "downstream", or how services are realized.

Ron Hodges & Gillian Fawcett describe in their paper that the auditors are created to "follow the money". The auditor may accept that contracting of public works has a similarity with the "black box" of the aircraft, so the only instrument of accountability is the contract itself, but they have to dig deeper. In order to manage well the risks of failure in the provision of services and to increase public confidence, accountability and transparency are not only necessary but essential.

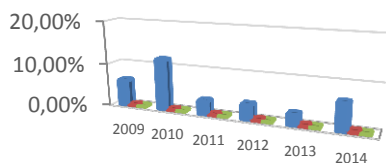
The auditor should look forward and back in time when governments (not always consciously) take decisions for expenses that have consequences that lie in the near and distant future, for example

relating to developments in the energy sector or in pension funds. Through the findings of audits conducted in the sectors which are most at risk, ie where public money is spent more, the SAI intends to increase the institutional accountability and influence the awareness of state employees to carry out their mission by taking care for the value of public money. How has ALSAI performed in completing this mission?

ALSAI in recent years has had a new approach to quality audits, in the service of citizens, oriented towards the recovery of public finances and increasing the accountability and transparency in the use of public funds. This approach is reflected in the prepared reports, in the increased level of issues and proposals addressed to the Parliament and the Government, by requiring immediate intervention and corrective action, especially in flagrant cases where state interests were severely affected. An important indicator of the external audit work is the level of findings addressed which had an upward trend, especially in the past three years.

Having considered the area with the highest risk in the spending of public money but given the interest of citizens especially in relation to the procurement of services and contracts concluded to implementation, we have analyzed the level of damages observed in the procurement of public funds during audits conducted, following their trend for the years 2009-2014.

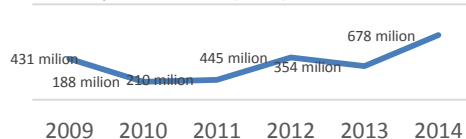
The weight of the economic damage
Procurement sector to total economic damage,
Budget and GDP in the years 2009-2014

Source : ALSAI

As we see the graphical representation in the following graph, it is clear that the level of findings is almost tripled compared with 2010 and 2011, reflecting our efforts to raise awareness in public administration for higher responsibility and increased accountability.

Economic damage Procurement sector in the
years 2009-2014 (in ALL)

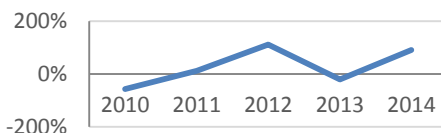

Source: ALSAI

ALSAI sees the level of findings as an important instrument to promote institutional accountability, by considering the allocation and expenditure of funds should be guided by principles such as efficiency and effectiveness that are needed for good governance.

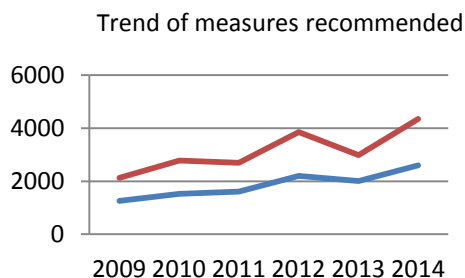
The change in % of economic damage every year shows the intensification of audit work and improved internal capacities to make the best in conveying the request of citizens to a more responsive and transparent Government, and which refers to each violation of the principles of good governance from State employees.

Change in % of economic damage in the area of
procurements for the period 2009-2014

Source: ALSAI

Indicators that reflect the commitment of the SAI auditors to increase responsiveness and accountability are the level of proposed measures given and implemented which have followed an upward trend for the period from 2009 to 2014. The more that institutions respond and react to recommendations the more accountable and eligible they become, realizing their mission to spend public money efficiently and wisely.

Source: ALSAI

Conclusions

What we can say at the end of this paper is that public external auditors are main players toward accountability for what we might call the drama of public finance in Albania. But since they are almost alone in this endeavor, it is necessary that they strengthen their voice, increase their media presence for the problems of special importance, so public perception of the role of public external audit can expand yet. From the other part, in order not to break the trust of citizens, it is of importance "the popular awareness" for the functioning and mission of what auditors can achieve in disciplining the public finances. When and where they can be included when it comes to decisions taken by elected politicians. Therefore, the road to credibility is closely linked to perceptions of independence. In this context, the conduct of an independent institution like ALSAI should be prudent and with a clear strategy towards increasing the confidence of citizens when it comes to its efforts to direct the government versus institutional accountability.

The main link in the chain of accountability between public external auditors, Parliament and legislature is known. What is offered by the literature is that an element of democracy evaluation depends on public assessment of the cooperation and coordination of their work. The Parliament needs through audit reports seek and aim at maximizing the value of projects which it has given financial support. Increase of parliamentary discussion, public awareness of what is done just brings positive pressure, by orienting corrective actions towards increasing budgetary performance.

The situation in Albania referred to the crisis in which public finances and country's governance are in, requires that the audit goes beyond its professional identity in order to increase accountability and restore the broken confidence of citizens.

*Translated by: Fatos Çoçoli,
External Expert in ALSAI*

**By: As. Prof. Manjola NAÇO
General Director, ALSAI**

ALSAI CELEBRATES FOR THE FIRST TIME IN ITS HISTORY THE FOUNDATION OF ITS ANNIVERSARY

Opening Speech of the ALSAI Chairman MR. Bujar Leskaj, on the 90th Anniversary Ceremony

Following the interpretation of the National Anthem by maestro Kastriot Tusha

Thank You maestro,

Mr. Kastriot Tusha;

Honorable Mr. Ilir Meta, Speaker of the Parliament of the Republic of Albania;

Honorable President, Mr. Bamir Topi;

Honorable Mr. Bashkim Dedja,

President of the Constitutional Court;

Honorable Mr. Florjan Nuri,

Secretary General of the Presidency;

Dear leaders and representatives of religious communities;

Dear MPs, representatives of civil society and beyond;

Distinguished Ambassadors;

Dear Auditors,

Allow me, on your behalf to welcome to this 90th Anniversary Ceremony, personalities of the European public external audit and Heads of supreme audit institutions from Europe, and also to the gentlemen:

Dr. Josef Moser, *Secretary General of INTOSAI and President of the Austrian Court of Audit;*

Dr. Vitor Caldeira, *President of the European Court of Auditors;*

Prof. Ass. Dr. Recai Akyel, Vice/President of EUROSAI and President of the Turkish Court of Accounts;

Mr. Ivan Klesić, *Auditor General of the SAI of Croatia*;

Mr. Milan Dabović, *President of the Senate of the State Audit Institution of Montenegro*;

Mr. Radoslav Sretenović, *President of the State Audit Institution of Serbia*;

Mr. Milenko Sego, *Auditor General of the SAI Bosnia and Herzegovina*;

Mr. Wojciek Kutyla, *Vice/President of the Polish SAI*;

Mr. Cosmin Nicula, *Vice/President of the Romanian SAI*;

Mr. Artan Venhari, *Vice/Auditor General of the Office of the Auditor General of Kosovo*;

Mr. Naser Ademi, *Vice / Auditor General of the SAI of Macedonia*,

Mr. Robert Gielisse, *Senior Advisor in DG Budget*,
and Mr. Joop Vrolijk.

In the last INTOSAI Congress - INCOSAI XXI held in October 2013 in Beijing, the central theme was the establishment of national audit in service of the national government. In the last EUROSAI Congress, held in June 2014 in The Hague, Netherlands, the central theme was innovation, or "What is the last time you did something for the first time?"

Well today, we as ALSAI for the first time in the history of the institution, are celebrating the 90th anniversary of the Supreme State Audit institution, convinced that the 100 anniversary, will have a team with the most professional auditors and the great hope that Albania will be a member of the European Union. Of course we will have a new ALSAI Chairman by then.

By celebrating the 90th Anniversary, we promote and bring to the attention of the public, of our partners both domestic and foreign, as well as to the international community, not only the history and our institutional heritage, but also the messages for our views and challenges of our mission and the work for the future.

Our mission, in light of the fundamental guidance of the last INTOSAI Congress, in Beijing, accordingly to the constitutional provisions in Articles 162 - 164 of the Albanian Constitution, as well as to Article 1 of the Lima Declaration which is considered "The Constitution of Supreme Audit", is to increase transparency and accountability in the mana-

gement of public funds, on a larger scale, for the whole community to which a SAI serves, such as taxpayers, the public, Parliament and Executive, limiting in the maximum scale abuses and ensuring about the economy, effectiveness and efficiency usage of these funds.

As it has been stated in the INCOSAI XXI, which already is a fundamental document for supreme audit institutions, *SAIs can help, by increasing transparency, ensuring accountability, promoting performance, and fighting corruption, in the improvement of national good governance and impartiality increase. Long-term sustainability of financial policies is an undeniable prerequisite for national good governance. SAIs, through an independent and professional audit, can help decision makers in maintaining stability and in the implementation of public financial policies, increasing transparency by reporting on the performance of public finances and the underlying system risks.*

As a SAI that seeks to develop accordingly to the parameters of the

most advanced European SAIs, we are ready to assume this responsibility and to conduct our audits in compliance to the INTOSAI standards. On this new approach, that has been already paved for us by the highest forum of the INTOSAI community, our vision is to transform the ALSAI auditors into a modern auditing team that implements the INTOSAI international standards accordingly to the conditions and specifications of Albania, in order to: withstand the future challenges for a the sound recovery of public finances and their coming sustainability; deepen transparency and accountability; fight the system's corruption indepth; and to cooperate effectively and efficiently with similar institutions in Europe and beyond, as and all our local partners.

We are determined to maintain and develop the true values of the professional audit work, to preserve independence, impartiality, integrity, accountability, professionalism, cooperation, serving the public interest; deepen transparency, updating the experience of our auditors with the latest innovations currently happening in other modern supreme audit institutions,

under the INTOSAI motto "*Mutua Omnibus Experientia Prodest*".

Allow me now to invite Mr. Ilir Meta, Speaker of Parliament, to have his speech and simultaneously thank him for the support he has provided us continuously and in particular with opportunity to held this ceremony within the headquarters of the Albanian Parliament.

Translated by: Xhuljeta ÇELAJ

*Auditor, Audit Department of Central Governance,
Public Administration, Financial Management & Internal Audit*

THE SIGNIFICANCE OF ENHANCING FINANCIAL STABILITY TO HEDGE AGAINST RISK OF FINANCIAL CRISIS, AND THE ROLE OF SAIS

The measurement of sustainability has the purpose of answering whether the government may keep the same path of expenditures and revenues or it will have to conduct an adjustment to keep the debt constant as a proportion of GDP.

By: Assoc. Prof. Dr. Recai AKYEL
President, SAI of Turkey

Introduction

Beyond any doubt, the impacts of financial and economic crisis are affecting the welfare of each and every country in the world. The recent financial crisis was triggered by mortgage meltdown in the United States in 2007 and spread all over the world in 2008 as a global economic crisis. Substantial number of people were affected by the huge cost of the damage arising from crisis. Unemployment increased and living standards of many people deteriorated. Governments also faced squeezing credit conditions, increasing borrowing requirements, unstable market conditions and eventually decreasing public

trust and confidence. Under such circumstances, it is understandable, why Supreme Audit Institutions (SAIs) are expected to play a more active role in ensuring financial stability and warning against the potential risk of financial crisis through findings and recommendations. In this context, below mentioned auditing functions and features are regarded as important for the expected role of an individual SAI in increasing accountability, transparency and also warning against the risk of crises.

Auditing public debt management and evaluation of performance with debt indicators

The lessons learned from the financial crisis have underlined the importance of financial stability to preserve sound public finance. In

this context, the level, trend, composition and structure of public debt turned into a prior issue due to their direct relation with fiscal vulnerability. As a result, many countries have paid special attention to the assessment of public debt through indicators of indebtedness and fiscal performance. Eventually, the analyses of sustainability, flexibility and vulnerability came to the agenda as the essential components of public debt management.

The analyses of sustainability, flexibility, vulnerability

Sustainability briefly can be defined as the degree to which a government can maintain existing programs and meet existing creditor requirements without increasing the debt burden on the economy. The measurement of sustainability has the purpose of answering whether the government may keep the same path of expenditures and revenues or it will have to conduct an adjustment to keep the debt constant as a proportion of GDP (ISSAI 5422). The main indicators using debt/GDP ratio are namely; fiscal consistency indicator, Bui-

ter's indicator, short term primary gap indicator, macro-adjusted primary deficit, sustainable fiscal position indicator and currency availability indicators (ISSAI 5411).

Flexibility can be defined as the degree to which a government can increase its financial resources to respond to rising commitments, by either expanding its revenues or increasing its debt burden. Government interest payments/ revenues and Total Public debt/ revenue are regarded as the most common indicators for flexibility analysis.

Vulnerability can be briefly defined as the degree to which a government becomes dependent on and therefore vulnerable to, the sources of funding outside its control or influence, both domestic and international. As a consequence of financial crisis affecting global economy in the area of both public and private sector, the vulnerability phenomenon in relation with indebtedness became a very crucial issue to be discussed. The international institutions, academic sector and debt management authorities have studies on measurement and evaluation of vulnerability issue, among

their studies the most common and acknowledged indicators can be listed as;

Foreign Held Government Debt-
/Net Government Debt, Foreign
Currency Debt/Net Government
Debt, Current Account
Balance/GDP, Total External Debt/
GDP, Foreign Currency Debt/
Current Account Receipts, net
international reserves/ foreign debt.

As far as practice in Turkey is concerned, a clear audit mandate is defined through the law on the Turkish Court of Accounts (TCA) for the audit of public debt management and debt-related operations. All types of domestic and foreign borrowing, lending, repayments, utilization of foreign grants received, giving grants, Treasury guarantees, Treasury receivables, cash management and other matters related to these, all transfers of resources and their utilization and the utilization of domestic and foreign resources and funds, including European Union funds are in the audit area of the TCA. In this context, the TCA conducts regularity and

performance audit on public debt. Financial audit as a part regularity audit is also conducted on financial statements pertaining to Under secretariat of Treasury including domestic and external borrowing, Treasury receivables and guarantees as a financial risk.

As an audit practice in Turkey, it is also worth mentioning about Treasury Transaction report prepared by the TCA. A special part of this report was devoted to public debt and debt analysis. In this part, public debt structure and composition was analyzed on the basis of selected public debt indicators. Sustainability, flexibility and vulnerability of public debt were assessed on the basis of different public debt definitions and debt indicators. Besides these indicators used to analyze flexibility, sustainability, and vulnerability of public debt, the vulnerability hazard arising from the maturity structure, composition and real interest of the domestic debt stock was exclusively analyzed.

SAIs can play an active role in encouraging the implementation of the best debt management practices

with an indicator based risk management framework. A SAI can ask the governments for the construction of a thoroughly complete indicator system to watch over the vulnerability of its debt and give priority to the risk administration (ISSAI 5422). This approach of SAI will also promote governments to focus more on financial vulnerability related monitoring and establishment of a risk management structure that is designed to serve as an early warning mechanism.

Audit of contingent liability management in the framework of risk assessment

Undoubtedly, one of the crucial lessons learned from the financial crisis is the significance of a sound contingent liability management. Contingent liabilities are defined as obligations that do not arise unless a particular, discrete event occurs in the future and can be analyzed in two categories; explicit and implicit.

Explicit and implicit contingent liabilities as sources of potential fiscal risks

Explicit contingent liabilities are specific obligations, created by law or contract through deliberate public policy or from unforeseen events. Depending on financial and administrative structure and requisites of the country, contingent liabilities can have different forms and types. The most common explicit contingent liabilities can be listed as publicly guaranteed debt, state guarantees on private investment, state insurance schemes (deposit insurance, individual pension plan, crop insurance, flood insurance or war-risk insurance), potential legal claims, indemnities, uncalled share capital.

Implicit contingent liabilities can be defined as a moral and ethical obligation of government felt compelled to assume as a result of pressures coming from public and interest-groups. The defaults of local governments or public or private entities on nonguaranteed debt and other obligations, liabilities of entities being privatized, support for banking failure beyond state insurance, failure of a nongua-

ranteed pension fund, employment fund, or social security fund (protection of small investors), default of central bank on its obligations (foreign exchange contracts, currency defense, balance of payments stability) can be regarded as the examples of implicit contingent liabilities.

The sum of explicit and implicit liabilities is crucial in the sense that they pose hidden fiscal risks, which can jeopardize fiscal sustainability. In order to reduce the expected fiscal damage, governments may allocate reserve funds and provisions before contingent liabilities fall due and assumed. Therefore, the design and structure of public financial system should take into account the total impact of contingent liabilities on the government's overall risk exposure.

As far as sustaining fiscal stability and ensuring preparedness of public financial system in case of turmoil is concerned, identification, classification and reporting for contingent liabilities have great importance. The problem about contingent liabilities arises from their typical uncertainty over whether a payment will be done or not and potential

amount. Therefore, it will be a value adding role for SAIs to prepare reports about the size and characteristics of contingencies, fiscal risks and their potential impact on budget balance. SAIs also can give recommendations on the existence, operation and the adequacy of the control and risk management systems for contingent liability management.

On the other hand, SAIs, through financial audit mandate, can encourage public institutions to disclose contingent liabilities in their own financial statements in the form of memorandum item and foot note explanation. By this way, full disclosure of reliable and accurate financial information in terms of contingent liabilities will also enable governments to measure the fiscal risks and take necessary precautions in its risk management.

For the materially significant contingencies and commitments that governments confront, SAIs can, within the limits of their legal mandates, examine the financial information reported to policy-

makers and the public and give assurance to the related parties.

As far as practice in Turkey is concerned, within the framework of Turkish Treasury risk management, a ceiling has been introduced in the central government budget law in order to limit the debt assumption commitments for each fiscal year. In addition to this limit-based implementation, the possible impacts of the contingent liabilities arising from debt assumption commitments given by the Treasury are measured and monitored under different scenario analysis. The potential impact on fiscal discipline and outstanding public debt stock is also taken into consideration for the validity of aforementioned analyses.

The TCA assesses the compliance of actual value of debt assumption commitments with that of predetermined limits set in the budget law and gives assurance to the Parliament on conformity.

Assessment of compliance with fiscal rules and limit-based public debt operations

Undoubtedly, the restructuring of public financial system on the principle of fiscal sustainability became a priority for every country to prevent economic crisis. It is clearly understood that an effective fiscal discipline practice aiming to decrease budget deficits and further indebtedness are the key concepts for a sound economy. In this context, fiscal rules and numerical targets are used to support fiscal credibility and discipline. SAIs can give assurance to the Parliament and public on the compliance and adherence to fiscal rules and predetermined limits. In this way, SAIs can add value to the fiscal rules credibility and contribute in well-functioning of a rule based fiscal policy.

As far as practice in Turkey is concerned; the law on Regulation on Public Finance and Debt Management defines Turkish Treasury as the sole borrowing entity and specifies the limits for new borrowing, loan and Treasury guarantees to assure transparency,

accountability and sustainability in debt management.

Assessment of compliance with fiscal rules and limit- based public debt operations

Undoubtedly, the restructuring of public financial system on the principle of fiscal sustainability became a priority for every country to prevent economic crisis. It is clearly understood that an effective fiscal discipline practice aiming to decrease budget deficits and further indebtedness are the key concepts for a sound economy. In this context, fiscal rules and numerical targets are used to support fiscal credibility and discipline. SAIs can give assurance to the Parliament and public on the compliance and adherence to fiscal rules and predetermined limits. In this way, SAIs can add value to the fiscal rules credibility and contribute in well-functioning of a rule based fiscal policy.

As far as practice in Turkey is concerned; the law on Regulation on Public Finance and Debt Management defines Turkish Treasury as the sole borrowing

entity and specifies the limits for new borrowing, loan and Treasury guarantees to assure transparency, accountability and sustainability in debt management.

According to aforesaid law, within the fiscal year, taking into consideration the principle of fiscal sustainability and development targets of the country, net debt utilization can be made up to the difference between the allocations mentioned in the budget law and estimated revenues. The borrowing limit may not be changed. However, this limit can only be increased by up to 5% within the year by taking into account the development and requirements of debt management and an additional 5% increase only through the decision of Council of Ministers upon the opinion of the Under-secretariat of Treasury and the proposal of the Minister. In case of a balanced budget, borrowing may also be increased by up to a maximum of 5% of the principal repayment.

The limit on the special category State domestic borrowing notes that will be on lent within the fiscal year

is determined by the budget law every year. Similarly, the limit of guaranteed facility and onlending of foreign facility to be provided within the fiscal year shall be determined by budget laws every year.

The TCA submits the Statement of General Conformity to the Parliament before budget process with a conformity evaluation. The implementation results of the central government budget law are compared with results established on the basis of public administration accounts. Together with the conformity level of these, the limit implementation results of Treasury are evaluated in terms of reliability and accuracy. The TCA Treasury Audit Group recalculates the annual net domestic and external borrowings, the total borrowings, and total guaranteed facility and onlent borrowing notes, then assesses the compliance of these amounts with that of predetermined limits set in the budget law. By this way, the TCA gives assurance to Parliament that total borrowing, guarantee and on lent limits determined by the

budget law and debt management law are not exceeded.

Evaluation of general government financial statements in terms of reliability and accuracy

Especially, in the post financial crisis period, a growing recognition and consensus has been generated on the merits of the accuracy and reliability of government financial statements. Therefore, the significance of establishment of a sound structure for transparent financial reporting has been appreciated as well. Together with accountability and transparency concerns, it is realized that the quality and reliability of financial data is crucial for valid and timely fiscal analysis and risk management. In this respect, SAIs can do more through their financial audit to contribute to the disclosure of more reliable, accurate and robust financial information in entity -based financial statements. Undoubtedly, this will open the way for more credible and accurate financial statements for sub-sectors and consolidated general government.

As far as practice in Turkey is concerned, the Ministry of Finance is responsible for the compilation of the financial statistics relating to public administrations within the scope of general government. The principles of integrity, reliability, usefulness, methodological validity, accessibility and consistency with the international standards are taken into consideration in the compilation process.

The financial statistics of the public administration within the scope of general government are prepared by compiling the financial statistics of the social security institutions, local administration and the public administration within the scope of central government published quarterly.

The conceptual and analytical framework of Government Finance Statistics (GFS) is adopted for financial statistics disclosure which provides a reporting base suitable for analyzing and evaluating fiscal policy, predominantly the performance of the general government sector. The core of the analytic framework is a set of four financial

statements; the statement of operations, statement of other economic flows, balance sheet, the statement of sources and uses of cash. GFS framework also includes supplementary statements of the Summary Statement of Explicit Contingent Liabilities and Net Obligations for Future Social Security Benefits, which summarizes the explicit and some implicit contingent liabilities. The stock positions of explicit and some implicit contingent liabilities are recorded as memorandum items to the GFS balance sheet.

Annual financial statistics published by the Ministry of Finance are evaluated by the TCA in terms of its preparation, publication, accuracy, reliability and conformity to the predetermined standards. Following that, the evaluation report prepared with this purpose is submitted to the Parliament and sent to the Ministry of Finance. The Minister of Finance shall take the necessary measures in accordance with the assessments stated in this report.

2013 Financial statistics evaluation report

The evaluation in terms of accuracy and reliability of financial statistics includes compilation and consolidation stages and also the audit opinions given to entity based financial statements audited by the TCA. Undoubtedly, the audit opinions given to individual financial statements are crucial, as far as the accuracy and reliability of a consolidated financial statement is concerned. Therefore, material misstatements and omissions affecting the reliability and accuracy of financial statistics detected through financial audits of public institutions are reflected in the Financial Statistics Evaluation report.

The second part of the report is devoted to findings about consolidation errors that resulted in double counting of reciprocal stock positions and flows in accounts. Consolidation process involves eliminating all transactions and reciprocal stock positions among the general government sector entities being combined. In other words, consolidation eliminates the double-counting and presents financial statements for the

combined set of government units as if they constituted a single unit. Therefore, appropriately consolidated financial data will create a sound base for fiscal analysis.

The financial statistics evaluation report is important in the sense that, it helps in better and more reliable reporting of general government sector assets and liabilities, operating balance and budget realizations. Therefore the TCA encourages both the presentation of robust financial information through financial audit and on the other side the accuracy of full picture by evaluation of general government financial statistics. It also helps transparency and provides comprehensive accounting information to underpin and support financial and economic decision making.

Transparency and the reliability of general government sector financial statistics should be improved in order to serve as a credible and robust base that decision makers rely on. On the other hand, it is also vital for governments to trust the soundness of fiscal analysis and

long term strategies on which they built their public financial management policy. In this respect, SAIs can safeguard the validity and reliability of the financial information on crucial areas like government assets, liabilities, contingencies and total public debt.

Conclusion

The devastating impacts of recent financial crisis raised many questions about the future role of SAIs in the public finance area? What kind of a role should they play to ensure fiscal sustainability? How can they contribute to the well-functioning of early warning mechanism of financial crises? Which audit functions and areas should be targeted to add value? In the light of these questions, some potential areas of auditing deserve critical and diligent consideration due to their direct linkage with fiscal risks and instability. SAIs should conduct the audit of public debt management and give recommendations to ensure robust and sound public debt practices are in place. Contingent liabilities, as the sources of financial risks, should be monitored in terms of their

potential impact on fiscal vulnerability. SAIs should promote governments to focus more on the establishment of a risk management system designed to serve as an early warning mechanism. On the other hand, SAIs should assess the compliance of fiscal rule and limit implementation and give assurance on conformity. In this way, SAIs can add value to the fiscal rules credibility and fiscal sustainability. Last but not least, the foundation of a transparent, reliable and accurate financial reporting using internationally accepted accounting standards should be encouraged.

*This article was obtained from
“Asian Journal of Government
Audit”, April 2015*

By:
Prof.Assoc.Dr.Recai AKYEL
President, SAI of Turkey

PROPER RISK ASSESSMENT AND RISK RESPONSE CONTRIBUTES TO THE AUDIT EFFICIENCY

The member Supreme Audit Institutions (SAIs) to use the ISSAI framework as a common frame of reference for public sector auditing, measure their own performance against the ISSAIs and implement the ISSAIs in accordance with their mandate and national legislations and regulations.

By:

Prof. Dr./ EKR, Hysen ÇELA
President – Albanian Institute of
Chartered Auditors

Aldo SPAHIU, Certified Public
Accountant

Abstract

This paper aims to highlight the fact that the audit of financial statements, even though it contributes to enhance the reliability of financial information, it can never provide absolute certainty. The assurance provided by an audit to the financial statements consist in a reasonable assurance, which in other words means more than a limited assurance and less than an absolute assurance. This is condi-

oned by many factors, among which are restrictions of time and limitation in financial and human resources, thus the need to provide the information on time and human and financial resources used cannot be unlimited. Precisely this paper aims to discuss the pattern of audit procedures in view of efficiency and specifically addresses issues related to assessment of the risks when statements may have considerable anomalies, risks reaction, as well as to perform appropriate audit procedures. In this regard International auditing standards have elaborated efficient methods and procedures and orient the focus of the auditor exactly on those areas where risks are big and thereby resources can be used effectively.

Some of the most important issues that will be mentioned in the paper are the assertions, as a starting point for the audit, as well as the materiality, which aims to avoid ineffective and excessive work and guarantee the achievement of the objective of the audit in an efficient manner.

International Standards on Auditing (ISA) an important component that guarantees a reliable financial reporting

Financial information reported by business entities is crucial to good governance, management, sustainability and continuity and other matters related to decision making. Reporting is used and serves not only to the parties inside the entity (e.g. directors, top managers, employees) but even to external parties (e.g. capital providers, government and government agencies, public in general) which use such information for various purpose. To ensure that the above parties will take the

right decisions it is necessary that financial reporting must be timely, be understandable and, moreover, to be reliable. To ensure these qualities it is needed the contribution of various parties and factors from the whole financial reporting chain. In this process it has importance the financial reporting standards that are applied as well the competence of the professional accountants who draft the financial statement and management responsibility etc. It is worth to be emphasized that for those categories of entities with public interest to the afore mentioned factors are added even an independent assurance (where are involved the independent auditors and International Standards on Auditing). It has been approximately a decade in Albania, since the international standards on auditing have become mandatory for the audit of the financial statements reported by the entities. Such standards promote the efficiency for the professionals and add value for the users. This

purpose will be made possible through carrying out standard procedures of risk assessment, which will serve on determining further audit procedures in response to the level of the risk assessed. 1.

In the group of the standards related to risk assessment IAASB has included two separate standards dedicated to risk, more specifically ISA 315 " Identifying And Assessing The Risks Of Material Misstatement Through Understanding The Entity And Its Environment" and the ISA 330 and SNA 330 " The Auditor's Procedures In Response To Assessed Risks".

Both of these standards define the procedures that the auditor must perform initially to assess the risks of material misstatement of the financial statements and then, to address the audit work by reacting mainly to assessed risks of material misstatement. In other words, these two standards are a good basis not only for an accurate planning, but also to give the opportunity to auditors to focus on those areas

where the risk of material misstatement is higher.

International Standards on Auditing have made possible that the auditors ensure an understanding of the entity and its environment, its internal control system, in order to create a right approach to determine the nature, time / deadlines, extension of the procedures and evaluation of the potential risks, whether due to fraud or error.

Identifying Assertions - A starting point for an efficient audit.

To achieve the objective of the audit - to provide assurance to the financial statements if they contain or not materially misstatements - international auditing standards require that the entire process starts with identifying and then continue with the verification or testing the direct and implicit assertion of the financial statements. Identified assertions serve to assess relevant risks, to identify controls, to determine audit procedures and to reach

conclusions at the end of the audit process.

In substance the audit of financial information starts from direct and implicit assertions of financial statements. These statements are related to classes of transactions (income and expenses) with financial position account balances (assets, liabilities and shareholder equity), as well with the presentation and explanation of the information in statements and their respective no-

tes. To understand better the assertions, the following tables are presented and summarized according to their classification:

Assertions related to classes of transactions

Assertion	Explanation
Occurrence	Transactions that are recognized in the financial statements has occurred and belong to the entity
Completeness	All transactions that must be recorded are included in the financial statements
Accuracy	Transactions are recorded exactly in the proper amounts
Cut-off / Presentation in the right period	Transactions are recognized in the appropriate accounting period
Classification	The transactions are classified and fairly presented in the financial statements

Assertions related to assets, liabilities and shareholders' equity

Assertion	Explanation
Existence	Balances of assets, liabilities and equity at the end of the period exist.
Completeness	All assets, liabilities and equity that should have been recorded in the financial statements are recorded.
Assets & Liabilities	The entity has the right of ownership / or use of assets and liabilities recognized in the financial statements
Valuation	Balances of assets, liabilities and equity at the end of the period are recorded at the appropriate carrying value

Assertion related to presentation and disclosure

Assertion	Explanation
Occurrence	Transactions and events presented in the financial statements occurred and belong to the entity.
Completeness	All transactions, balances, events and other issues that should have been presented are presented and disclosed in the financial statements
Classification & Understanding	Events, transactions, balances, and other issues presented are classified properly and clearly, which makes the information of the financial statements understandable

Accuracy Valuation	&	Transactions, events, balances, and other issues are presented accurately and in proper amounts.

Materiality in auditing - a tool to increase efficiency

Obviously for a number of factors, taking into account the assertions and conducting of the auditor's procedures for testing them, can't be done at 100 percent. That is why audit materiality is used widely as a limit to separate elements, transactions, balances or important events from those that are irrelevant, orienting the audit to the most relevant and risky elements. Even though the concept of materiality is related to the audit, indeed it is linked with the needs of the users of accounting information. To address this issue, the IAASB has developed a special standard for considering the materiality by the auditors when performing the audit of the financial statements under the ISA. Under this standard, in determining the materiality, the auditor should identify the users of financial statements (those users who possess a certain degree of knowledge about the business activities), to consider their needs

as a group, not the needs of single users.

Despite the fact that the standards do not suggest specific benchmarks in terms of materiality, nevertheless they suggest the use of some indicators based on income, assets, equity. An example would be the targeting as a benchmark the level of revenues for the profitable entities. Using an appropriate materiality level helps the auditors to evaluate and distinguish material risks from non-material ones and to determine appropriate methods for selecting the samples from the population, sample sizes.

Because of the effects of combined (aggregated) anomalies that are not material, as well as due to the need to ensure a low level of audit risk, auditors must use procedures considering well below the defined materiality. In fact in practice they will use a materiality threshold that is lower than the overall level of materiality.

In practice, in the financial statement level is calculated a general materiality. An example of such application and benchmarks that can be used are given in the table below:

General Materiality (at financial statement level)	Benchmarks used in practice	Percentages	
	Profit before tax	5% to 7%	
	Profit and loss	1% to 3%	
	Assets	1% to 3%	
	Equity	3 to 5%	
Example	Choosing percentage	Basis calculation for	The amount of materiality
Profit from operating activities	5%	100,000	5,000

One alternative advisable for the calculation of the materiality is the selection of one of these benchmarks, which is considered to be the most appropriate *avoiding* the calculation based on the average of several criteria.

An important aspect, which is also related to the potential existence of material misstatement due to aggregation of intangible elements, is even the indicator of overall mate-

riality performance, which in each case is determined under general materiality level. Usually In audit practice this indicator is estimated between 70% and 80% of the overall materiality.

In the above example, this indicator will be calculated as follows:

Choosing percentage	Basis for calculation	The amount of materiality
80%	5000	4,000

Starting from the classification of assertions, the materiality is estimated even in the level of the account balances (assets, liabilities and equity), at level of the classes of transactions (income and expenses) as well at the level of disclosure.

When materiality is calculated for specific areas of the financial statements, it is considered more specific and is below the overall materiality. Even for these specific limits of materiality, the auditor, following the same logic, calculates the relevant performance materiality that is under specific materiality. For audit firms that use computer audit programs, the calculation of these levels becomes automatically by the criteria and judgment which the auditor has used regarding the criteria and percentages. And also automatically processed and selected sample populations to essential tests and estimated audit risk (the risk that the audit procedures could not

manage to detect material misstatements in the financial statements). The selection of benchmarks that will be used by the auditor is based on professional judgment. This judgment will depend on factors such as: The specific expectations of users; relevant elements of financial statements; the nature of the entity; Corrections required; the primary focus of users; Entity capital structure etc.

Risk Assessment - an ongoing process

Risk assessment as a stage of the audit process does not only serve for planning. It is also an integral part of the evidence collection. Given that the risk assessment draws attention of the auditor for issues that deserve further consideration, it must be carried out using techniques of research information and observations and is based on audit evidence that auditor collects,

because the collection and documentation of evidence is very important. In general, only information set out by management is not a sufficient for risk assessment, as well as performing the procedures of risk assessment, no matter how detailed and complex they are, are not sufficient to give an audit opinion.

Integral parts of the process of risk assessment are free discussions between team members engaged in the auditing process. These discussions serve to explore and determine the nature and extent the possible risks anomalies. They can be combined with free discussions (brainstorming) that have as their object the risks of fraud. During the whole process professionals should be not only objective, but also critics, because they need to update the previous results of the risk assessment and document the changes that may have occurred in the business environment.

In every audit, the auditor has to identify one or more significant risks before considering controls that are in place to reduce them. In many businesses, these risks can

arise due to the nature of some transactions, considering the required accounting adjustments, as for example the assessment by estimation of some provisions, which are quite subjective. For significant risks, the auditor shall (i) consider and evaluate the design and implementation of the related controls, (ii) to avoid his relying only on the analytical procedures, and (iii) be relied only on evidence on internal controls obtained during the current period under audit.

From their nature, certain risks may have widespread effects to the financial reporting as a whole. For example, a risk may be associated with a weak commitment of bodies charged with the governance of the business (such as boards and / or supervisory boards, who have neither the competence nor accountability). This general type of risk can affect many accounts.

On the other hand some risks can be very specific as related to specific accounts or assertions. For example, the risk of misstatement in the inventory accounts due to the risk of obsolete inventory, is related

only to the assertion of that specific inventory category valuation.

Both these types of risks- the general and specific ones based on a specific claim -can affect the operations and procedures of auditors, but in different ways. An overall audit risk may require a group commitment with more experience, and risk of inventory obsolescence

may require, specific procedures, such as a more detailed analysis of product requirements and inventory turnover.

An important requirement of audit standards is the need to link identified risks with the relevant controls and audit actions that aim to respond to risks.

This connection helps the audit team to determine whether he has address properly the risks, it helps in communication on the audit and facilitate the engagement review as well for quality control purposes.

This article highlights the fact that the clarified ISAs allow the achievement of the audit objectives efficiently. By assessing the risks of material misstatement, testing the existence and operation of the internal controls the auditor is able to reduce a lot of procedures, which will not bring results efficiently and will address his work based on those procedures which starts from

the direct or implicit assertions of the financial information. An audit structured in this manner guarantees its objective of giving an independent opinion.

Literature

[1]www.coso.org/publications/executive_summary_integrated_framework.htm

[2] "The New World of Auditing Standards," JofA

[3] Audit Risk Alert, Understanding the New Auditing Standards Related to Risk Assessment (paperback, # 022526JA)

[4] Risk Assessment Standards & Guidance Set (paperback, # 990103HIJA)

[5] www.aicpa.org/risk

[6] Manuali i auditimit të SME-ve bazuar në SNA-te, pjesa e parë dhe e dytë (përkthim në SHqip IEKA)

[7] International Quality Control Statements Manual, Auditing-Review-Other Securities and Related Services - 2010 Edition (IEKA Translation)

[8] Code of Ethics for Certified Auditors - ILAE published www.ieka.al

[9] Audit Manual for SMEs based on ISAs, the first and second part (IEKA translation)

[10] www.wiley.com/legacy/products/.../Auditing_SampleCh03

Translated by: Ina SOKOLI, ALSAI auditor

By:

**Prof. Dr./ EKR, Hysen ÇELA
President – Albanian Institute
of Chartered Auditors
Aldo SPAHIU, Certified Public
Accountant**

THE EFFECTIVENESS OF THE INTEREST RATE DURING AND AFTER THE BANKING CRISIS - THE CASE OF ALBANIA.

The continuous decrease of the basic interest rate has created the possibilities for the executives of commercial banks to significantly reduce the interest rate on bank deposits.

By:

**Prof. Assoc. Dr. Adriatik
KOTORRI**

Msc. Llesh LLESHAJ

Since the beginning of the financial crisis in 2008 the bank had a rapid response by the central bank institutions. The first reaction was the decrease of the interest rates in order to reduce credit risk and reducing the cost of funds for banks in difficulty. Thus, the interest rates for loans in dollars and European currencies, respectively LIBOR and EURIBOR, decreased after September 2008, the crisis in Europe gave its first signs in Albania. At that time EURIBOR decreased from the 4.85% in October 2008 to 0.35% of the level in October 2009, continuing an ongoing reduction

level to reach -0.1% in September 2015. In the same way we noticed a decrease of the interest rate also on US dollar loans, LIBOR. From 4.41% in October 2008, LIBOR rates decreased to the level of 0.85% in November of 2008, while maintaining consistently lower levels until the value of -0.16% in September of 2015.

These downward trends of the interest rates intended to protect the banking system, offering low-cost liquidity. The same trend was not followed this time by the Bank of Albania. The key interest rate went to 6.25% and there was a slight difference in mass reduction - 0.25%, down slightly at 6% in January 2009. Only after 2011 the Bank of Albania took it "seriously"

and began a period of frequent and successive cuts key interest rate by subtracting to the historical level of 2% in September 2015. Despite the "delayed" response in this regard, the banking system reached to have no damage from the crisis except for situations of temporary lack of liquidity and increase of the level of bad loans. Recognizing the importance of the base interest rate in the financial system and the significant impact it has especially in the management of financial crisis situations is more than justified to raise two important questions listed below.

Firstly, is the base interest rate an important instrument for the progress of the banking and financial system in Albania?

Secondly, is the base interest rate a factor with significant impact on the behavior of commercial banks and economic agents in the Albanian financial system?

Following the historical performance data related to the interest rate and the interest rates in the banking sector during and after the crisis, we will try to reach conclusions

to target valuable conclusions and recommendations for the Albanian economy.

Database - interest rates in Albania 2008-2015

We will use as the basis of this analysis are the data on the interest rates on deposits and loans in the Albanian banking sector, as well as their performance alongside over the same period. Choosing the period 2008-2015 correspond to the beginning of the crisis period until now, a situation that could label as the post-crisis period.

Table 1: Interest rates on deposits, loans and repo in the period 2008-2012¹

¹ Source: Bank of Albania, statistical reports 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015

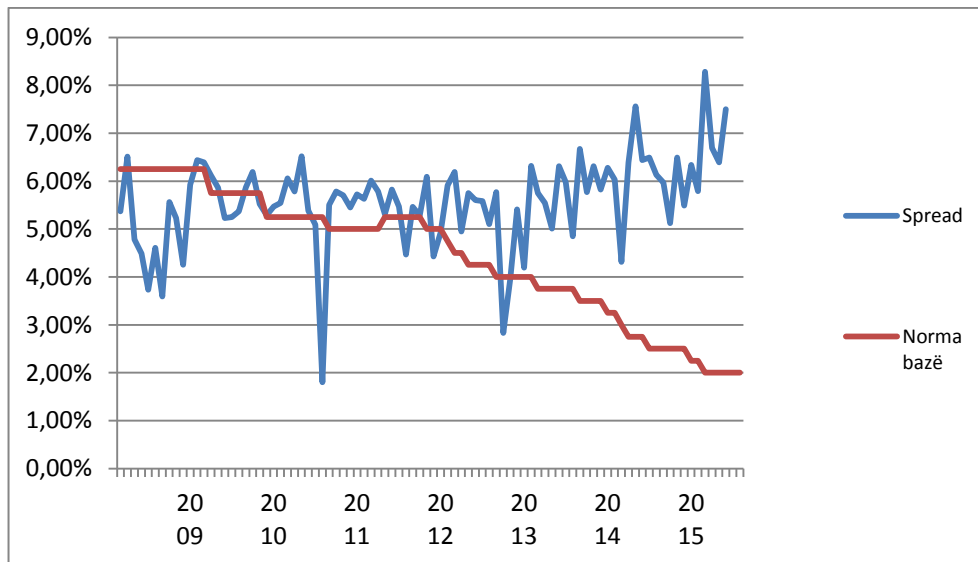
<i>Year</i>	<i>Month</i>	<i>Bank deposit interest rates 12 months</i>	<i>The interest rate of bank loans 6-12 months</i>	<i>Spread</i>	<i>Basic rate</i>
2008	March	6.11%	11.48%	5.37%	6.25%
2009	February	6.68%	13.12%	6.44%	5.75%
2009	October	6.85%	13.04%	6.19%	5.25%
2010	July	6.39%	11.48%	5.09%	5.00%
2011	March	5.80%	11.81%	6.01%	5.25%
2011	September	5.92%	11.38%	5.46%	5.00%
2011	December	5.82%	10.25%	4.43%	4.75%
2012	January	5.80%	10.72%	4.92%	4.50%
2012	March	5.68%	11.87%	6.19%	4.25%
2012	July	5.33%	10.91%	5.58%	4.00%
2013	January	5.07%	9.26%	4.19%	3.75%
2013	July	4.26%	10.24%	5.98%	3.50%
2013	November	2.65%	8.96%	6.31%	3.25%
2014	January	2.39%	8.67%	6.28%	3.00%
2014	February	2.46%	8.49%	6.03%	2.75%
2014	May	1.94%	9.50%	7.56%	2.50%
2014	November	1.57%	8.06%	6.49%	2.25%
2015	January	1.42%	7.76%	6.34%	2.00%

In the table above the information on the interest rates were referred only to the months in which the basic interest rates changed. While for the statistical analysis there are used detailed data for each month during 2008-2015. It is easily recognizable that there is not a strong link between the basic interest rate on deposits and loans. While the base rate has decreased

from 6.25% to 2%, i.e. 3 times lower in 7 years or 4.25 percentage points lower, the interest rate on deposits of 12 months has decreased by 6.11% to 1.42%, i.e. almost 5 times or 4.69% less. Meanwhile, the interest rate on loans decreased from 11.48% to 7.76%, marking the decline of 32.4% or 3.72 percentage points lower. Naturally this is a good thing

for banks, which have reduced the interest expense to greater and faster extent than they have reduced the income from new loans been approved. Both these movements of interest rates in the banking market were reflected in an increased trend of spread of interest rates on deposits and loans opposite to the downward trend of interest rate. This tendency that appears in the image below.

Picture 1: *The performance of "spread" of interest rates in the banking market and basic rate*

The different trends of interest rate and the "spread" rate of loans and deposits are a testimony of the weak link and the influence that the

basic interest rate has on the Albanian financial system.

Data Econometric Analysis

This analysis is based on the econometric analysis of economic variables linking the interest rates between their short-term effects and long-term sustainability. Once we met the performance and economic trends in these descriptive variables above we will test the autocorrelation of the series itself and about the trend. For this it will be used a statistic test "Augmented Dickey-Fuller" to indicate whether the variable directory is influenced by the trend, the initial value of the observation values (the value of the first batch) and the previous values and test statistics "Wald" for assessing whether our model estimated by the method of the

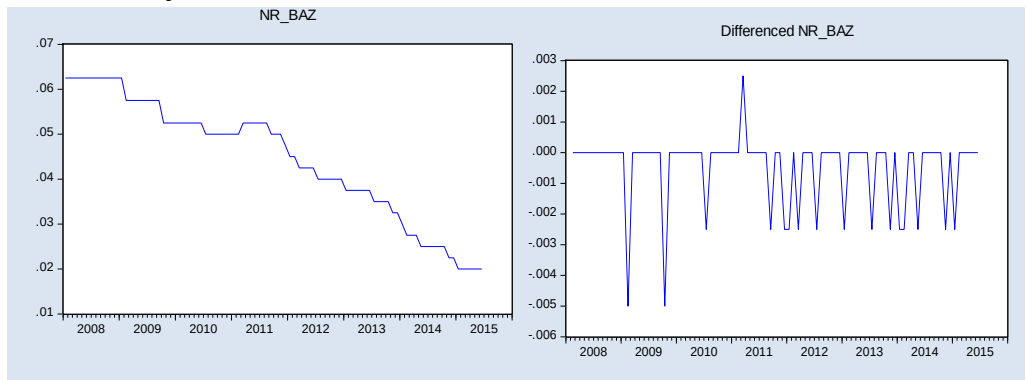
smallest squares is sustainable in the long term.

Analysis of the variables stationarity

Let's analyse each time a separate set of values:

Basic interest rate

Initially in the charts below we illustrate the performance of the interest rate and then the first difference values. Putting y_t the basic interest rate for the month, the first difference is then $\Delta y_t = y_t - y_{t-1} + \varepsilon_t$ where ε_t is the term of error testing (which is accepted up to 5%).

Yet to identify the type of the first difference we will use statistical

tests ADF (Augmented Dickey-Fuller) that gives this result:

Null Hypothesis: D(NR_BAZ) has a unit root

Exogenous: Constant

Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=11)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-9.898623	0.0000
Test critical values: 1% level	-3.506484	
5% level	-2.894716	
10% level	-2.584529	

*MacKinnon (1996) one-sided p-values.

ADF test indicates that the series is normalized by turning stationary the first difference and Δy_t margin is obtained by the following equation:

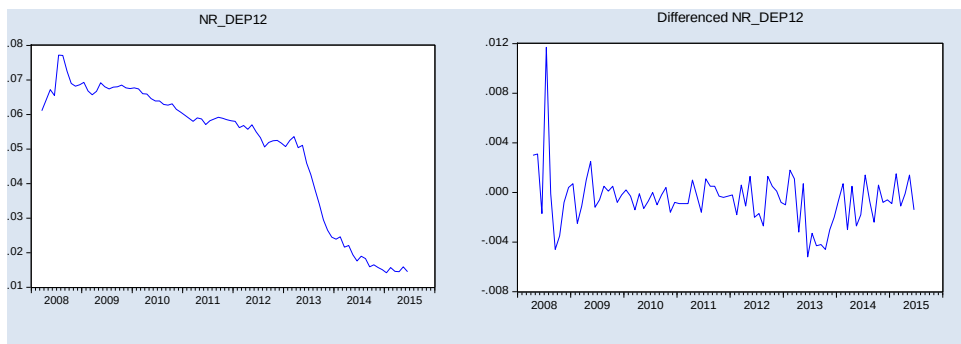
$$\Delta y_t = -0.000514 - 1.065130 \cdot \Delta y_{t-1} + \varepsilon_t$$

This relationship is statistically significant with an importance level of 5% with both "t-statistic" and "F-statistic" test. This means that the value series of the basic rate is normalized by making the first difference and we see that the value differences of the current month with the previous month's performance is influenced by differences in the values of the past months and

the initial value (i.e. rate starting March 2008), but is not affected by the trend. Considering this link equation the base interest rates can be used in a linear regression analysis.

The rate of 12-month deposits

With the same logic as we did above, by putting y_t the deposit rate for the 12-month deposits then the first difference is $\Delta y_t = y_t - y_{t-1} + \varepsilon_t$. First let's illustrate the performance of the 12-month deposit rate and then the first difference of values:

Judging again that our series with the first difference turn in stationary (ie without affecting the trend) and resembles a random choice we will use ADF test:

Null Hypothesis: D(NR_DEP12) has a unit root
Exogenous: None
Lag Length: 1 (Automatic - based on SIC, maxlag=11)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-5.311370	0.0000
Test critical values: 1% level	-2.592452	
5% level	-1.944666	
10% level	-1.614261	

*MacKinnon (1996) one-sided p-values.

ADF test indicates that the series is normalized by turning stationary the first difference and Δy_t margin is obtained by the following equation:

$$\Delta y_t = + 3.028768 - 3.178880 \cdot \Delta y_{t-1} + 1.995576 \cdot \Delta y_{t-2} + 1.884252 \cdot \Delta y_{t-3} + 1.557101 \cdot \Delta y_{t-4} - 0.020974 \cdot T + \varepsilon_t$$

T is the trend of values. This relationship is statistically important with a significance level of 5% for both "F-statistic" and "t-statistic" test for the first, second, third and fourth difference; for the initial value of the measures with the values trend. Considering this equation the value of the index can be used in a linear regression analysis.

The linear regression for the first differences of the series

Since our four variables result stationary with the first difference, they can be used to create a regression with many variables. We have the 12 month credit rate as a dependent variables Y and we have

as independent variables: CPI “X1”, 12 month deposit rate “X2” and the basic interest rate “X3”.

Dependent Variable: Y(-1)

Method: Least Squares

Sample (adjusted): 2008M04 2015M07

Included observations: 88 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.015966	0.057663	0.276881	0.7826
X1(-1)	0.000136	0.000160	0.845295	0.4003
X2(-1)	0.650815	0.160368	4.058265	0.0001
X3(-1)	0.368262	0.337492	1.091174	0.2783
S.E. of regression	0.008523	Akaike info criterion		-6.647812
Sum squared resid	0.006101	Schëarz criterion		-6.535206
Log likelihood	296.5037	Hannan-Quinn criter.		-6.602446
Durbin-Watson stat	1.724707			

and the equation of this link:

$$\Delta Y_t = 0.015966 + 0.000136 \cdot \Delta X_{1t} + 0.650815 \cdot \Delta X_{2t} + 0.368262 \cdot \Delta X_{3t} + \varepsilon_t$$

The regression model is statistically significant only for the link between the first differences of the 12 month credit rate with the first difference of the 12 month deposit

rate. The other two variables are not statistically important. Obviously this is a dynamic linearity model with a monthly periodicity value. Based on the equation in question, an increase of 1% change in the interest rate on deposits of 12 months will bring an increase of about 0.65% at changing rates on

loans of 12 months (otherwise unchanged).

In this context, the Central Bank changed the interest rate. In the short term it does not reflect the effect of interest rates on loans of 12 months. We can tell the same on the short term changes of inflation as measured by CPI.

But is it possible to use such a model to estimate the same parameters in the long term and whether there is already a statistically significant link between all the variables? To answer this question we will use the "Wald-test" test:

Wald Test:

Test Statistic	Value	df	Probability
F-statistic	0.596130	(2, 84)	0.5533
Chi-square	1.192261	2	0.5509

Null Hypothesis: $C(2)=C(4)=0$

Null Hypothesis Summary:

Normalized Restriction (= 0)	Value	Std. Err.
C(2)	0.000136	0.000160
C(4)	0.368262	0.337492

Restrictions are linear in coefficients.

Since the interest rate on 12-month deposits in the short-term impact on the interest rate of loans 12 months, it is evident that will affect the long-term impact even in such cases as a resultant reductions and growth. This statistic test with a

level of significance of 5%, indicates that our model of regression is useful to analyze the connection of monthly surveys but for long-term judgments on 12 month deposit rate and 12 month loan rate. So the basic interest rate and the

customer price index were not associated with both short-term and long-term impact as the 12 months interest rate. Although this lack of respect in the short term may not seem problematic in the long term it is such because it shows that the interest rates on loans are not corrected with the level of inflation in the country and the policies of the Central Bank in Albania set a basic rate. In this context it explained why the level of interest margin of commercial banks continues to have a fluctuating behavior in an unstructured market rates by central policies.

Conclusions

Based on the observed data for the rate of loans, deposits, interest and customer price index (CPI), as well as the econometric analysis of the above mentioned models, we reached the following conclusions which directly aim to answer the questions raised at the beginning of this paper.

- We can conclude that the performance of this trend show a

difference in all rates in both short and long term period.

- According this analysis the basic interest rate and the CPI are not linked to any long or short term period impact in the 12 month interest rate.

- The deposit and loan rates have a relatively strong link with each other, and no steady link with the basic rate trend. This is also demonstrated from the opposite trends between the spread of the interest rates in the banking market and the performance of the interest rate that has defined the Supervisory Council of the Bank of Albania.

- Based on the decisions of the Supervisory Council of the Bank of Albania we may conclude that the policy of this institution have established a basic rate which has an unilateral affect reflecting the impact of interest rates on deposits and not on loans interest rate. The continuous decrease of the basic interest rate has created the possibilities for the executives of commercial banks to significantly reduce the interest rate on bank deposits. The existence of an inflexible banking market has enabled this

reduction without affecting the level of deposits collected which have continued to grow steadily.

- The interest rates on loans and deposits are not corrected with the level of inflation. Since March 2013 the real interest rates in the deposit market are reaching negative values. Although during this period inflation has been at low levels, the interest rate of deposits has fallen below the level of 2%, marking a level of negative real interest rates on deposits.

- Between March 2008 and November 2011 the basic interest rate to "the spread" are slightly negatively correlated with the coefficient - 0.1725, and from December 2011 to June 2015 the basic rate and the "spread- in" are strongly negatively correlated with the coefficient - 0.55. This shows the lack of action by the Bank of Albania responding to the crisis and the movements in interest rates that began in the banking market, as well as the reaction of the institution precisely in 2011.

References

- *Bank of Albania, Statistical reports 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015*
- *Bank of Albania, Decisions of the Supervisor Council 2007-2015*
- *Bank of Albania, Annual Report of Supervision 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015*
- *Institute of Statistics, monthly bulletin of CPI*
- *Fuller, W. A. (1976). Introduction to Statistical Time Series. New York: John Wiley and Sons. ISBN 0-471-28715-6.*
- *Elliott, G.; Rothenberg, T. J.; Stock, J. H. (1996). "Efficient Tests for an Autoregressive Unit Root". *Econometric* 64 (4): 813–836. JSTOR 2171846.*
- *"Augmented Dickey–Fuller Test" - R documentation*
- *www.bankrate.com/rates/interest-rates/libor.aspx, LIBOR Rate*
- *www.global-rates.com/interest-rates/libor/libor.aspx, LIBOR Rate*
- *www.euribor-rates.eu, EURIBOR Rate*
- *Williams, Carol J. (May 22, 2012). "Euro crisis imperils*

recovering global economy, OECD warns". Los Angeles Times. Retrieved May 23, 2012.

- "Historical Copper Prices, Copper Prices History". Dow-futures.net. January 22, 2007. Retrieved May 1, 2010.
- Bruno Wenn (January 2013). "Exceedingly high interest rates". D+C Development and Cooperation/ dandc.eu
- Sidel, Robin (March 16, 2011). "FDIC's Tab For Failed U.S. Banks Nears \$9 Billion". Wall Stree Journal.
- "CSI: credit crunch". The Economist. October 18, 2007. Retrieved May 19, 2008.
- "Federal Reserve Board: Monetary Policy and Open Market Operations". Retrieved May 19, 2008.
- "International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, October 2014: GDP list of countries. Data for the year 2014". Imf.org. Retrieved December 6, 2014.

*Translated by: Redina KARAPICI,
Auditor, ALSAI*

By:
Prof. Assoc. Dr. Adriatik
KOTORRI
Msc. Llesh LLESHAJ

ALSAI A ACTIVE MEMBER IN THE EUROPEAN AND INTERNATIONAL COMMUNITY OF SUPREME AUDIT INSTITUTIONS

The Speech of the Dr. Josef Moser, President of Austrian Court of Audit and Secretary General of INTOSAI on the 90th Anniversary of the State Supreme Audit of Albania

This exchange also strengthens our own organization and allows us to reflect on our approaches and processes – bringing our INTOSAI Motto “Mutual Experience Benefits All” to life.

**Nga: Dr. Josef MOSER,
President of Austrian Court of
Audit and Secretary General of
INTOSAI**

Dear Mr. Speaker of the Albania
Parliament

Dear Mr.Nuri representing the
President of Albania, Mr. Bujar
Nishani.

Dear Mr. Chairman of the State
Supreme Audit of Republic of
Albania, Mr. Bujar Leskaj.

Dear Former Chairman of the
State Supreme Audit of Republic
of Albania, Mr.Blerim Cela.

Distinguished Excellencies,
Dear colleagues,
Ladies and Gentelmens,
Congrats for 90th anniversary of
ALSAI

On the occasion of the 90th
anniversary of the State Supreme
Audit of Republic of Albania
would like to congratulate you, Mr.
Chairman Bujar Leskaj, your team
and the whole State Supreme Audit
forma the bottom of my heart.

Both - as President of Austrian
Court of Audit and Secretary
General of INTOSAI- I would like
to express my gratitude to you, Mr.
Chairman for the invitation to

Albania, because this once more underlines the emphasize of the Albanian State Supreme Audit for the control environment, transparency and accountability on bilateral as well as international level and its special relation with Austrian Court of Audit as well as the INTOSAI General Secretariat.

Bilateral contracts with the ACA

Being personally here with you on this special occasion is a matter of course, because the cooperation between the Supreme State Audit and the Austrian Court of Audit is lasting for many years.

First contacts between the ACA and the predecessors of your organization were made in the early 1990ies when the ACA was asked to share its opinion on a draft of the Law for the Economic and Financial Control as a basis for the establishment of an up-to –date external public audit institution.

These frost contacts led to a first bilateral meeting in Austria in 1992, which was aimed to support the establishment of a law on external public auditing in Albania. This trustful relationship between our two organizations was the basis for several exchanges concerning amendments and changes on the legal basis for the Supreme Audit Institution in Albania.

But not only legal questions were the base of our mutual cooperation, throughout the years, almost all topics of external public auditing were discussed. This exchange of experience was set down in bilateral agreements from the very beginning –the first one signed in 1994, the lasts one signed in 2013.

Austrian Court of Audit was and is always willing to support the enhancement of other Supreme Audit Institutions. But this cooperation is not a one-way road – in fact, we are learning as well a lot from such exchanges of experience. This exchange also strengthens our

own organization and allows us to reflect on our approaches and processes – bringing our INTOSAI Motto “Mutual Experience Benefits All” to life.

International engagement of the Supreme State Audit

Looking at the INTOSAI’s records, the first contact between the INTOSAI and the predecessors of today Supreme State Audit are recorded for 1962. Steps for regional cooperation at European level were discussed in the late 1960. Still. It took some time until the mutual cooperation at INTOSAI level could be established, since 1984 the Supreme State Audit has been member of INTOSAI and this year it is also celebrating its 31st year of INTOSAI membership. At the moment, the Supreme State Audit is for example member of INTOSAI Committee on Knowledge Sharing and Knowledge Services.

Also in the Framework of European Union, the Supreme State Audit is an active member within the Network of SAIs of candidate and potential candidate countries and the ECA.

The focus of the Supreme State Audit’s international activities lies on the one hand at the EUROSAI and its Working Groups and Task Forces, where the Supreme State Audit is member of the EUROSAI IT Working Group, the Working Group on Environmental Audit, the Working Group on the Audits allocated to Disasters and Catastrophes as well as Task Force on Audit & Ethics. On the other hand the Supreme State Audit maintains a wide range of bilateral contacts – as I mentioned before, also with the Austrian Court of Audit.

Something quite unique should also be mentioned: you as SAI of Albania are one few SAI to bring

together science and external public audit work – your Annual Scientific conferences contribute to a better linkage of scientific audit topics with practical audit experience, totally in line with our INTOSAI Motto “Mutual Experience Benefits All”.

All of these examples show that the Supreme State Audit has become an active member in the European and international community of SAIs, and that the international community of SAIs highly appreciates and values its work and contribution.

The fact that the highest-ranked officials of Albania are here today demonstrate that the work of Supreme State Audit is also very much appreciated at national level and underlines the importance of financial control in Albania, which is essential to ensure the sustainable development of public finances. The sustainable development of public finances is essential for

every state as it is illustrated by 2011 and 2014 Resolution of the United Nation General Assembly A/66/209 and A/69/228 on improving the efficiency, accountability, effectiveness and transparency of public administration, by strengthening SAIs, their independence, capacity and public accounting system.

Preconditions for auditing the sustainable development of public finances

Because therein the independence of a SAI is underlined as crucial element to ensure its ability to carry out its work in a free and impartial manner, thus contributing to good governance, transparency, accountability and sustainable development.

Against this background the Austrian Court of Audit in its capacity as the General Secretariat of INTOSAI has jointly initiated with the Austrian Development

Agency an initiative for the 1st. INTOSAI wide peer review project on the subject of SAI independence.

The peer review will be realized on basis of the 8 Principles of Independence as defined in Mexico Declaration and in accordance with ISSAI 5600.

The aim of this peer review project is twofold:

- On the one hand, it will serve to identify problems and recommendations related to the 8 Principles of Independence by using the report as an effective tool to approach its parliament and media.
- On the other hand, it will also help the whole INTOSAI community to identify and take further necessary measures for improving the independence on the basis of the results of these peer reviews together with UN and donors.

It is the purpose of this Peer Review that the peer reviewed SAI has concreated, independent, cost-effective information at hand to

timely inform decision-makers and public at large about:

- the concrete tasks with regard to its financial sustainability audit mandate and its limits;
- the existing constraints of effective fulfillment of this tasks, and
- the importance of actively promoting the implementation of the principles of the Lima and Mexico Declaration and the respective UN General Assembly Resolutions A/66/209 and A/69/228 at the national level.

The Commitment for sustainable development of Albania and its Supreme State Audit is especially underlined by its readiness to undergo such a Peer Review in order to further develop its audit process to be more effective in contributing to sustainable development in Albania.

I am happy that in EUROSAI, SAI of Albania volunteers to be peer reviewed and that we as Austrian Court of Audit and INTOSAI General Secretariat are able to contribute to strengthening the independence and thus the effectiveness of SAI of Albania.

In this context I would like to thank you Chairman Leskaj, for the nomination for and the President of the republic of Albania, Mr. Bujar NISHANI for awarding the “Medal of Gratitude” on behalf of all members and staff working for the Austrian Court of Audit, the INTOSAI General Secretariat as well as the whole INTOSAI community, It was with great pleasure and gratitude that I was allowed to accepted this decoration, because also this impressively underlines the partnership and friendship between Albania, Austria and INTOSAI.

Appel

With this event here in Tirana on occasion of its 90th anniversary, the Supreme State Audit is a role model in assuming its responsibility to raise awareness for the importance of this process at the Albanian national level- because it actively uses this opportunity for highlighting the importance of transparency and independence of the Supreme Audit Institutions in this context of the current challenges for sustainable development.

I would therefore like to congratulate the Supreme State Audit, you Mr. Bujar LESKAJ and your entire staff once again not only on its 90th anniversary but especially contribute to conveying the concerns of Supreme Audit institution to the most important national representatives.

I am convinced that the Supreme State Audit will continue to contribute to the strengthening of

transparency and independence both at a national and independence also within the next 90 years for the benefit of the citizens and in order to strengthen their confidence and trust in the efficiency and credibility of state institutions. Thank you very much for your attention.

CAPACITY BUILDING OF SAIs AS AN OPPORTUNITY TO STRENGTHEN THE DEMOCRATIC ACCOUNTABILITY, TRANSPARENCY AND COMMITMENTS OF PUBLIC AUDIT

Speech of the ECA President Mr. Caldeira at the ALSAI 90 year anniversary ceremony of ALSAI

« Rien n'est possible sans les hommes, rien n'est durable sans les institutions »

By: Vitor Manuel da Silva CALDEIRA
President of European Court of Auditors

ALSAI President Mr. Leskaj,
Distinguished colleagues, ladies and gentleman,

It is a great honour to be invited to speak at this important event, which marks the 90 year anniversary of the Supreme Audit Institution of the Republic of Albania.

Europe has lived through many difficult times and momentous events over that period, including the second world war, the fall of communism, and the breakup of Yugoslavia.

Nevertheless, Europe's states are now more democratic and more

integrated than ever before. The European Union has been a key driver of that change over more than 50 years.

As Jean Monnet, a founding father of the EU said:

« Rien n'est possible sans les hommes, rien n'est durable sans les institutions »

What started in 1958 as a Community of six nations is now a Union of 28 Member States, with

further European states like Albania now candidate countries to join. It is a Union committed to the objective of promoting peace, its citizens' well-being and shared values, including democracy.

And, over this same period, Supreme Audit Institutions have come to be recognised as key institutions of state for any fully functioning democracy.

That is because SAIs play a crucial role working alongside Parliaments to hold governments accountable to citizens and also to promote good public governance and financial management.

That role has been long recognised by the European Union, and more recently also by an important UN resolution.

In fact, having an independent SAI is a pre-requisite for becoming a Member State of the EU, and building SAI capacity is therefore a key part of the process for candidate

countries like Albania joining the EU.

I think today we can celebrate the development of the SAI of Albania and the contribution it can make to helping Albania prepare for EU Membership.

I understand that Albania's new High State Control Law will facilitate that contribution. Among other things, I believe it brings the external audit of public funds in Albania into line with international standards for supreme audit institutions. And as part of reforms of public financial management in Albania, the new law helps pave the way for the EU to provide further financial support.

I am sure the efforts of the Albanian SAI in recent years to build its capacity will stand it in good stead to meet the audit challenges that are implied by the reform of public financial management in Albania as well as to

contribute to its success.

But building SAI capacity is not just for candidate countries. All SAIs have to build capacity just to keep up with the global changes that are taking place in society and government.

States are expected to provide more complex services in more diverse ways to their citizens than ever before. This is true in all EU Member States and I am sure it is also the case in Albania.

As government and public finance become more modern and sophisticated, the task of auditing those activities will become even more demanding.

But it will also give SAIs an opportunity to shape changes in public governance for the better. In particular, we can put the case for strengthening democratic accountability, transparency and public audit arrangements.

As a community of SAIs, it is essential that we all help one another to do this by sharing our experiences, by continuing to develop our professional standards and - in the case of the EU and candidate countries - also by coordinating our audit work.

Dear President Leskaj, I can assure you that the European Court of Auditors will continue to support your institution in addressing the audit challenges it will face as a SAI of a candidate country.

There has already been much good cooperation between EU SAIs, such as the ECA, and the SAIs of candidate countries, such as the Republic of Albania.

In particular, our two institutions have been actively cooperating within the framework of what is known as “the Network of SAIs of EU Candidate and Potential Candidate Countries”.

For example, Albania has been taking part in the parallel performance audit project on energy Efficiency, which is organised and led by the Swedish SAI. The first workshop was held in Albania in June 2014 and the fifth and final workshop was held only last week at the ECA in Luxembourg.

I am pleased to say a second project is being planned. The ECA strongly supports this initiative and we are ready once again to provide experts, as necessary.

This year we also opened up some of our key internal training courses to auditors from the SAIs in the network of candidate countries. I am very pleased to say that 6 auditors of the Albanian SAI have already participated so far.

Furthermore, we have also been very pleased to welcome auditors from Albania to join the ECA's internship programme; in fact I believe we currently have three Albanian interns at our institution.

So, let me conclude by saying that,

in these and other ways, the ECA looks forward to continuing to exchange experiences and to cooperating with the ALSAI in the audit of EU funds in Albania.

Mr Speaker, Ladies and Gentleman, On the occasion of the 90 year anniversary of their institution, I would like to wish the colleagues of the Supreme Audit Institution of Albania all the best for the challenges ahead!

Thank you.

ROLES AND RELATIONSHIP OF INTERNAL AUDIT, EXTERNAL AUDIT AND PUBLIC FINANCIAL INSPECTION (CASE OF ALBANIA)

Referring to the recommendations issued by the International Institute of Auditors, we come to the conclusion that concrete steps should be taken to increase the cooperation between the auditing structures and financial inspection in our country.

**By: Kesjana HALILI,
M.A in Banking and Finance,
PHD Candidate**

General Director

Harmonization of Public Internal

Financial Control Department

Ministry of Finance

Abstract

The purpose of this paper is to define the main differences and similarities in the regulatory framework and standards where internal audit, external audit and financial inspection base their activity. This paper presents the roles of these bodies, identifies the differences and similarities between them as well as elaborates the ways

for avoiding the overlapping of their functions.

In particular, this paper emphasizes in particular the importance of cooperation among auditing bodies and financial inspection in order to ensure that the public funds are well managed and controlled from the cost effectiveness point of view. INTOSAI has promoted four criteria which serve as the bases for the cooperation between internal and external audit as follows: commitment, consultation, communication and trust. Similarly, these four criteria can be used as the basis to promote the cooperation between auditing structures and financial inspection.

This paper also tries to highlight the main obstacles and challenges in

the interaction between internal audit, Supreme Audit Institute and Financial Inspection in Albania and based on which some practical solutions are proposed. Findings of this paper indicate that there is place for improvement in the relationship of these structures in Albania.

Key words: *internal audit, external audit, financial inspection*

Introduction

In different countries the concepts underlying the roles of state institutions involved in audit and financial inspection reflect:

- a) The historical development of public financial management and administration in the country concerned;
- b) Developments in international standards and best practices in audit and internal control.

Taken into consideration these two factors, the type of audit and

control institutions that exist in each country and the rules and regulations that govern their operations vary from one country to another¹.

Internal Audit (IA) has existed in many countries for a long time and is a key feature of the Anglo-Saxon model of Financial Management². However IA was not part of the Francophone model of Financial Management, a model which is the basis for financial management in countries that were previously part of the Soviet Union³.

¹ *The consolidated report on Internal Control Systems in EU countries for the years 2012 and 2014, presents the functioning of the control elements in these countries. It is clear in this report that the organization of such elements differs from country to country.*

² *The main feature of the Anglo-Saxon model is giving the control and financial management responsibilities as well as budget breakdown and management to the Line Ministries.*

³ *The main feature of the francophone model for financial management is the centralization of financial controls and accounting under the authority of Ministry of Finance and the budget management*

Over the past 15-20 years many countries that operated under the francophone model have introduced Internal Audit as new audit institutions in their countries. Most countries have also sought to change their SAI from an external control institution operating under the Court Model to an external audit institution operating under the audit office model⁴.

The introduction of these new audit functions alongside the traditional and powerful institutions with the role of financial inspection/external control has led to the need to clarify the roles and functions of these institutions. It has also led to the need to promote ways of effective cooperation and coordination

under the responsibility of each government unit.

⁴ISA may still function as court for decision making processes, but the main changes often imply new roles such as: giving opinions on financial statements; conducting performance auditing (economy, efficiency and effectiveness). The right to give penalties has been removed.

between the three institutions that may now exist in a single country⁵. International standards exist concerning the work of internal and external audit⁶. Part of these standards are also guidance concerning the relationship between internal and external audit, as regards the effective exchange of information and coordination of activities.

Similar international standards do not exist concerning the work of Financial Inspection bodies and their relationship with internal and external audit. This is because these bodies exist mainly in countries that were previously part of the Soviet Union.

However the independent status and control activities of Financial Inspection bodies have many

⁵ This is the case with Albania. In our case the centralized IA function is in place, the Supreme Audit Institute, and the Financial Inspection in the Ministry of Finance.

⁶ Standards of Internal Audit Institute (IIA) and standards of International Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI).

common features with audit bodies. FI institutions: are usually independent of those bodies they inspect; focus on the review of financial transactions; examine the extent to which inspected bodies comply with financial rules and regulations; and issue reports on their findings focusing on areas of non-compliance.

The major differences between FI and audit bodies:

- a) FI bodies usually have powers to levy penalties on individuals that fail to comply with financial rules and regulations;
- b) reporting lines of FI and audit bodies are different – (FI usually report to the Minister of Finance, IA reports to the head of the institution they audit and SAIs report to Parliament); and
- c) audit bodies usually have a wider mandate to the examine economy efficiency and effectiveness of public expenditure.

The definitions of audit bodies and financial inspection

Internal Audit is defined by IIA as an independent, objective assurance and consulting activity designed to add value and improve an organization's operations. It helps an organization accomplish its objectives by bringing a systematic, disciplined approach to evaluate and improve the effectiveness of risk management, control, and governance processes⁷.

IIA define 2 main types of audits⁸:

1. Assurance Services - An objective examination of evidence for the purpose of providing an independent assessment on governance, risk management, and control processes for the organization. Examples may include financial, performance, compliance, system security, and due diligence engagements.

⁷IIA (Institute of Internal Auditors) standards.

⁸*Ibid*

2. Consulting Services - Advisory and related client service activities, the nature and scope of which are agreed with the client, are intended to add value and improve an organization's governance, risk management, and control processes without the internal auditor assuming management responsibility. Examples include counsel, advice, facilitation, and training.

A **SAI** is an independent national agency responsible for the public sector auditing of government revenue and spending according to INTOSAI standards.

Financial Inspection is an activity for the protection of public financial interests through the conduct of ex-post financial inspections for establishing violations of the statutory acts, regulating the budget, economic or accounting activities, as well as any

indicators of frauds committed; detecting fraud and irregularities.

Public sector auditing and the inspection environment may be defined¹⁰ as services through which the governments or other units in public sector become responsible for the use of resources deriving from taxation and other resources in providing services for the citizens or other beneficiaries. Auditing and/or financial inspection contribute to strengthening the trust in public sector units as well as they support the public employees in carrying out their functions effectively, efficiently, ethically and compliant with the regulations in power.

Public sector auditing is essential in providing information and objective and independent assessment about the direction and the performance of government policies, programs and activities to the legislative and supervisory bodies which have the responsibility to

govern, as well as to the general public.

Roles and features of the audit bodies and financial inspection

(a) Roles

Internal audit as a function developed as an integral part of the system of internal control during the last century. As organizations in both the public and private sector increased in size, senior managers could no longer maintain personal oversight of the system of internal control. They therefore created small units independent of line managers and reporting to them alone to advise whether controls were operating as planned. Traditionally the focus of internal audit was on compliance with procedures (the controls that should be in place) and financial matters.

As internal audit has evolved, the role of internal audit has been codified in standards issued initially in the United States by the Institute

of Internal Auditors but increasingly used globally. It is widely accepted that internal audit activity should be guided by respective standards of audit planning, performing and reporting.

The functions of internal audit have also expanded beyond compliance with regulations and reviews of financial systems to encompass advisory work focusing on wider management issues, including the audit of the economy, efficiency and effectiveness of income and expenditure. A further and fairly recent development has been the creation of audit committees to assure the effectiveness of internal audit and reinforce its independence from line management by providing the Chief Executive with expert advice of the effectiveness of the audit function. In the public sector audit committees also usually have a role in promoting effective coordination between the internal and external auditor.

Supreme Audit Institutions: The phrase Supreme Audit Institution is used to describe the institution in a country that represents the highest level of independent oversight of central government finances.

There are essentially two models under which SAIs operate: a Court model, introduced under the francophone system of financial management, which gets its powers from the judicial functions of state, and an audit office model, introduced under the Anglo-Saxon system of financial management, which gets its powers from the legislative functions of state.

The traditional functions of the two main types of SAIs are also different. This reflects the way that budgets are approved by Parliament. In the francophone model, the budget is a very detailed document where separate budget authority is provided to large numbers of budget holders in each Government Department and Age-

ncy. In the Anglo Saxon model budget authority is provided to the head of each Government Ministry or Agency and then delegated by the Ministry or Agency head to subordinates⁹.

Courts of Accounts (or Chambers of Control) essentially pass judgment on the legality of expenditure made by individual budget holders within Government Departments. By contrast Audit Offices audit the implementation of the total budget provided to the Department by carrying out a financial audit. Audit Offices usually provide an audit opinion on the financial statements for each Government Ministry.

The global trend, promoted by institutions such as the World Bank, the International Monetary Fund and the European Union, has been to encourage a shift of SAI

⁹*Based in Law no. 9936/2008 "On the management of budgetary system in RA", the budgeting process in our country is based on anglo – saxon model.*

functions from the Court model towards the Audit Office model. Courts of Accounts are increasingly encouraged to provide overall opinions on the accounts of government. Courts of Accounts still exist but in many countries they no longer have judicial powers, they provide opinions on national accounts to Parliament and they issue reports to Parliament on the audits undertaken. In this situation the Court model reflects the way that decisions are taken rather than the way the institution acts.

For SAIs that have made, or are making, the transition from the Court to the Audit Office model there can be significant challenges in retraining staff to work as auditors and moving from an external control/compliance function to an audit function.

As noted above there are two main models of SAIs. For the purpose of this concept note it is helpful to

sub-classify Supreme Audit Institutions as either SAI (External Control) or SAI (External Audit), defined as follows.

- An SAI (External Control) is an SAI that continues to operate under the francophone model. Its focus is on compliance with regulations; it has judicial powers to levy penalties and does not report to Parliament.
- An SAI (External Audit) is an SAI that operates under (or is moving towards) the Anglo Saxon model. Its focus is on providing audit opinions on the financial statements of the Government, it does not have powers to levy penalties and it reports the results of its activities to Parliament.¹⁰

Where an SAI is transitioning from an SAI (External Control) to an SAI (External Audit) the relationships with both IA and FI

¹⁰ SAI in our country operates as an external audit function.

will change over time. Initially the SAI will have a lot in common with FI. They will probably share forward plans in terms of the organizations both institutions control. And the way both institutions carry out controls work will be very similar.

As the SAI transitions towards audit work it will have less in common with FI. There will not be the same need to share forward plans because each institution will be doing different types of examination. The SAI will however need to engage more with IA because audit standards require external auditors to review internal controls (of which IA is a part) and also because the external auditor may want to place reliance on the work of internal audit in forming their own opinion on the financial statements.

Financial Inspection: The function of Financial Inspection has its roots in highly centralized government

systems with detailed budgets where the Ministry of Finance retains a central inspection role as part of the system of overall financial control. The main role of FI is compliance focused: to control the budget expenditures of budget holders of state government bodies as well as other organizations that receive funds from the budget to verify that budgeted funds have been spent in accordance with the law. The focus is to ensure that budgeted funds have been spent without violations of the legal and regulatory framework or in a fraudulent and irregular manner.

Where countries are transitioning from a francophone to an Anglophone model of financial control, the longer-term role of financial inspection will often require review. This is needed to ensure that there is a balance between the roles of internal audit and financial inspection.

(b) Key features

In the below table are presented the key features of the role, methods and approach of IA, FI and SAI, distinguishing between SAIs that

carry out external audit and SAIs that carry out external control, as defined in the previous section.

Table 1: Features, role, methods and approach of IA, FI and SAI				
	IA	SAI (EA)	SAI (EC)	FI
Powers derive from:	Minister	Parliament	Judicial law	Ministry of Finance
Reports to:	Minister	Parliament	Public, through publication of decisions.	Ministry of Finance
Must be independent of	Line management in Ministries	Government	Government	The Ministries controlled
Can rely on the work of others?	Yes	Yes	No	No
Can issue penalties/fines	No	No	Yes	Yes
International standards exist	Yes (IIA)	Yes INTOSAI	Yes INTOSAI	No
Standards govern work	Yes if IA is mandated to follow standards.	Yes if SAI law requires SAI to follow standards	Yes if SAI law requires SAI to follow standards	No
Provides Opinion on Financial Statements	No	Yes	No	No

Examines Financial transactions	Yes	Yes	Yes	Yes
Provides annual report to Parliament	No	Yes	May provide a report on outcome of controls work	No
Conducts ex-ante reviews of systems and processes	Yes	No	No	No
Risk based planning	Yes	Yes	Possibly	Possibly
Scope of examination	All areas of the Ministry's work	Financial Statements Policy implementation	All Financial transactions and finance related processes.	All Financial transactions and finance related processes
Coverage	Cyclical in accordance with IA strategy	Annual audit opinion on Financial Statements Cyclical Performance Audit	Cyclical – aim to control all budget holders over a number of years	Cyclical – aim to control all budget holders over a number of years
Approach	Systems reviews Compliance with regulations Performance audit	Financial Audit Regularity Audit Performance Audit	Review of compliance with regulations	Review of compliance with Regulations
Purpose of any review of internal controls	To provide assurance to management on the effectiveness of controls.	To determine whether controls are operating effectively to reduce direct	To identify areas of non-compliance and violations of regulations	To identify areas of non-compliance and violations of regulations

		testing by SAI		
Role in relation to fraud and corruption	May identify areas of possible fraud and corruption from audit work. May also carry out audits in areas of high risk of Fraud and corruption	May identify areas of possible fraud and corruption from other audit work	May identify areas of possible fraud and corruption from other controls work	Inspection may be planned to examine areas of high risk of fraud and corruption. May identify areas of possible fraud and corruption from other controls work

Table 1 show that the scope for cooperation between IA/FI and SAIs will be different for SAIs that operates as External Audit and External Control institutions.

Relationship between auditing structures and financial inspection

(c) Potential fields of overlapping

Table 1 also shows that there is potential for the overlap of work across the three different institutions. The key areas of possible overlap are:

- The audit or control of one institution by three separate entities because of the cyclical coverage of controls and audit work. A single budget holder may be controlled by FI and SAI (EC) and audited by IA and SAI (EA).

– The review of the same financial transactions by different entities. Financial transactions may be subject to both control and audit. It is also possible that different control institutions come to different findings on whether violations exist or not.

– All institutions may identify cases of potential fraud and corruption. The main difference is that both IA and FI may focus their examinations on areas of high risk of fraud and corruption. IA may focus on the effectiveness of systems of internal control fighting fraud and corruption, whereas FI may focus on identifying actual cases of fraud and corruption. SAIs and IA may also identify cases of fraud and corruption when carrying other work (i.e. audit or controls not directed at fraud and corruption. None of the institutions is responsible for the actual prosecution of cases of fraud and

corruption and these are usually passed to another institution.

– The examination of systems of internal control. All the institutions may examine aspects of internal control. But the objectives of each are different

Some level of overlap is inevitable. But it may not cause problems. For example, because IA is responsible for providing assurance on the effectiveness of internal control, they will need to cover all high risk areas as part of their planned work. But the SAI (EA) may also have identified the same high-risk areas for examination. However, the audit standards recognize this and provide for the External auditor to place reliance on the work others (including an internal auditor) provided that the external auditor is satisfied that this work has been done to an appropriate standard.¹¹

¹¹As the external auditor, the Supreme Audit Institution has the task of examining the effectiveness of internal audit. If internal audit

(d) Benefits and risks of cooperation

Benefits. A range of benefits may be obtained from co-operation.

These may include:

- An exchange of ideas and knowledge;
- Strengthening their mutual ability to promote good governance and accountability practices, and enhancing management understanding of the importance of internal control;
- More effective audit and inspections based on a clearer understanding of respective audit roles and requirements
- A more informed dialogue on the risks facing the organization leading to more effective focusing

is judged to be effective, efforts shall be made, without prejudice to the right of the Supreme Audit Institution to carry out an overall audit, to achieve the most appropriate division or assignment of tasks and cooperation between the Supreme Audit Institution and internal audit. INTOSAI Lima declaration Section 3.3

of audit and inspection effort and to more useful advice to management

- Better coordinated audit and inspection activity based on joint planning and communication of needs that maximizes audit coverage based on risk assessments and identified significant risks;
- A better understanding by all parties of the results arising from each other's work which may inform respective future work plans and programmes
- Increased scope for use of each other's work.

Risks:

Cooperation is not risk free.

Inherent in the coordination and cooperation process are certain risks, which should be managed.

For example:

- Possible compromise of confidentiality, independence, and objectivity;
- Possible conflicts of interest across the three parties;

-
- Use of different professional standards or lack of standards relating to the work undertaken;
 - Misinterpretation of conclusions when using each other's work;
 - Possible difference of conclusions or opinions on the subject matter;
 - The possibility that potential findings of another organization may be prematurely communicated to an external party.

In general the risks may be lower for institutions that carry out similar types of work, for e.g. the cooperation between IA and SAI (External Audit), and between FI and SAI (External Control).

A Cooperation Framework

INTOSAI has promoted the 4Cs as a basis for cooperation between internal and external audit and these could be used as a framework for promoting cooperation between IA, SAI and FI. The 4Cs are: Commitment, Consultation, Comm-

unication and Confidence. All these four criteria can be used as a framework to promote cooperation between IA, SAI and FI. More specifically:

Commitment:

Effective cooperation between IA, FI and SAIs can only be achieved if all parties are willing and committed to developing coordinated and effective audit and inspection services. IA/FI and SAIs have their respective roles, responsibilities and accountabilities. However, these roles often overlap and effective co-operation demands a willingness from all parties to work flexibly to ensure that work is properly coordinated in these areas. Co-operation is likely to be most successful where all parties take an active role in promoting co-operation and are willing to undertake changes to help bring it about. In short, commitment is an attitude of mind.

Consultation: regular consultations between the three institutions would provide the basis for identifying opportunities for beneficial cooperation and the mechanisms for helping to bring it about. Consultation will provide clarification of ambiguous issues and will ease their work.

Communication: Communication is a two way process. Regular and open communication between the three institutions is essential to the success of cooperation. Communication that is open and transparent that will build trust between IA, SAI and FI when conducting audits and inspections. Formal communications can take form of meetings, for example to share plans and/or risk assessments. Informal meetings can also be used to promote better understanding of the roles of all three parties. The procedures to facilitate effective co-operation should ideally be agreed

by all parties and summarized in a commonly approved document.

Confidence: All parties should have confidence when dealing with each other. Whenever SAI and/ or FI are using the findings and reports of the IA it needs to be confident that the standard of work undertaken is appropriate and acceptable.

Based on INTOSAI guidelines there are several options for cooperation between IA, SAI and FI. The depth of cooperation may vary and below is an indicative list of ways of cooperation:

- Communication of audit planning/audit strategy (e.g. joint planning sessions);
- Regular meetings between auditors of IA, SAI and FI;
- Arrangements for the sharing of information (including consultation procedures);
- Communication of the results of audits/inspections to each other;

-
- Organizing common training programs and courses;
 - Developing methodologies;
 - Sharing training materials, methodologies and audit work programs;
 - Granting access to audit documentation;
 - Exchanging or lending of staff (e.g. training on the job);
 - Use of certain aspects of each other's work to determine the nature, timing and extent of audit procedures to be performed;
 - Collaborating on certain audit procedures, such as collecting audit evidence or testing data;
 - Widely involving CHU in the processes of coordination between IA, SAI and FI.

Auditing structures and public financial inspection in Albania

The structures of IA, SAI and FI are in place in our country and their activity is regulated by specific

laws. All these structures play an important role in ensuring that public funds (national funds and funds from international organizations) are well managed and controlled from the cost effectiveness viewpoint.

(a) Regulatory bases for functioning

The contemporary concept of IA was first introduced in the year 2013 with the approval of internal audit law. This law was the bases for developing the concept of audit activity in public sector and establishing the independent structure of internal audit. Based on this law the financial control structures turned into internal audit structures. Later on, in order to reflect the international standards and the last developments in the field of IA, the legal bases was

reviewed in the year 2007, 2010 and recently in 2015.¹²

Based on legislation in vigour, all the public units must be covered with internal audit service through one of the ways provided for by the law. There are about 100 IA units established in public sector. These units perform their activity in line with the regulatory frame issued by the Ministry of Finance which is based on the international standards of IA field.

With regard to **External Audit function**, in our country it is the responsibility of Supreme State Audit. This institution was established in the year 1992 with the approval of a specific law which named this structure the State Control Service and it was independent from the government. The main object of this structure was the organization, the management and the execution of

controls on the implementation of state budget, revenues, the management of public properties and the use of budgetary funds.

In order to reflect the international standards in the auditing activity, the legal bases was improved in the year 1997¹³ and about 17 years after that, in the year 2014¹⁴, the SAI legal bases was amended to bring it completely in line with the international auditing standards of INTOSAI. The present SAI law which entered into force in February of this year strengthens the independence of SAI. This law contains contemporary concepts of public external audit and determines all types of audits, where among the most important we can mention performance audit and audit of information technology systems. This law stipulates also

¹² Law no.114/2015, approved in November 2015 by Parliament.

¹³ Law no. 8270, date 23.10.1997, based on which this institution was named High State Control Institute.

¹⁴ Law no.154/2014, "On the organization and functioning of the High State Control Institute".

the obligation of SAI to provide audit opinion on the state accounts each year.

Whereas, the Financial Inspection function in our country was introduced by the law nr. 10294 “On Public Financial Inspection” which was passed in the Parliament of Albania on 1 July 2010 and entered into force on 26.07.2010. Approval of this law segregated the functions of inspection and auditing. This law stipulates the purpose, the principles and the rules of financial inspection in public units as well as the tasks and responsibilities of the structures involved in the process. This function is carried out by the Directorate of Public Financial Inspection in the Ministry of Finance. This structure also coordinates the service against fraud and corruption with European Union Funds and serves as contact point for European Office against Fraud.

(b) The relationship between IA, SAI and FI

With regard to relationship between auditing structures and financial inspection in our country, the cooperation agreement signed in the year 2012 between SAI and the Ministry of Finance, can be brought to attention as a positive step toward a good cooperation in coordinating the activities and exchanging information. The objective of this agreement is to facilitate cooperation and coordinate activities in order to avoid overlapping, exchange the information ensuring that these three structures exercise their responsibilities and play their respective roles. A technical secretariat composed of three members from SAI and three from the Ministry of Finance is tasked with supervising the cooperation. The meetings of this secretariat are not formalized yet but the meetings are organized according to needs.

Also, the relationship of SAI and the Central Harmonization Unit for Internal Audit is satisfactory. Based on article 26 "Relationship with State Supreme Audit" of law no. 9720 dated 23. 04. 2007, "On internal audit in the public sector", both structures exchange information on their work periodically where periodical and annual reports of their activity and auditing plans are some examples to mention.

As regards the reliance of audit structures and financial inspection on each other's work it can be said that these structures do rely at some extent to each other's findings and recommendations. However, it cannot be said that SAI's work totally relies on IA's work, mainly due to lack of confidence that the IA's work is performed in accordance with standards.

Another positive aspect in terms of transparency it can be mentioned the publication of SAI's annual audit plan in the official website, in

order to be taken into consideration during the planning of IA to avoid overlapping.

In order to increase the cooperation and improve the activity of auditing structures and financial inspection in our country, it is necessary to take some concrete steps starting with the organization of joint trainings, building a communication network of these structures to mutually exchange knowledge and consult issues of common interest. Increased cooperation, mutual exchange of information, increased understanding of each other's activity as well as the increase of trust shall reflect the positive effects in the added value to public units in achieving their objectives.

Conclusions

Internal and external auditing processes have significantly changed in the last 20 years. The main factors to promote these

changes refer to globalization of organizations, technological developments as well as the growing demand for efficient auditing activity which leads to added value for the organization.

In the framework of conducting auditing activity with economy, efficiency and effectiveness it is important to coordinate the work of internal and external auditing. At the same time, in countries where beside internal and external auditing there is also a structure for financial inspection, it is necessary to have an effective cooperation between the structures in order to achieve the common goal of ensuring that public funds are well managed and controlled in the cost effective terms. The recommended criteria from INTOSAI, commitment, consultation, communication and trust should guide the cooperation process between the auditing structures and financial inspection.

Based on the above analysis and referring to the recommendations issued by the International Institute of Auditors, we come to the conclusion that concrete steps should be taken to increase the cooperation between the auditing structures and financial inspection in our country. It would be very useful to have periodical meetings between these structures which might bring several benefits and increase the efficiency of auditing activity. The auditing staff and financial inspectors may discuss issues of common interest in these meetings, may benefit from each other's knowledge, field of expertise and prospects; understand the scope and working methods; discuss on covering the units with auditing; exchange auditing programs and reports; and together assess the risk areas.

References

1. European Commission (2006), *“Welcome to the world of Public Internal Financial Control (PIFC).”*
2. International Monetary Fund (2008), *“Technical Guidance Note”*.
3. European Confederation of Institutes of Internal Auditing (ECIIA) (2013), *“Improving cooperation between internal and external audit, Position Paper.”*
4. INTOSAI (May, 2010), *Conference on strengthening external public auditing in INTOSAI regions, Vienna, Austria.* <http://www.intosai.org/uploads/intosaipublikation02112010small.pdf>
5. IIA (2012), *“The Audit Committee: Internal Audit Oversight”*.
6. The IIA (2012), *“Supplemental guidance: The role of auditing in public sector governance”*.
7. INTOSAI (2010), *“GOV 9140 Internal Audit Independence in the Public Sector”*.
8. Mautz, R. (1984), *“Internal and external auditors: how do they relate?” Corporate Accounting, Vol.3 No.4, pp.56-58.*
9. Peacock, E.& Pelfrey, S. (June, 1989), *How internal auditors view the external audit? The Internal Auditor, Vol.46.*
10. European Commission (2012, 2014), *“PIFC Compendium”*.
11. <http://ec.europa.eu/budget/pic/lib/book/compendium/HTML/index.html>
12. High State Control website: www.klsh.org.al
13. PIFC expert group working group on audit manuals (November 2004), *“Internal control systems in candidate countries report to supreme audit institutions of central and Eastern European countries, Cyprus, Malta, Turkey and European Court of Auditors.*

-
- 14.** Tiessen, P. & Colson, R.H. (1990), *External auditor reliance on internal audit*, *Journal of Internal Auditing*, Vol. 5 No. 3.
- 15.** INTOSAI, *Coordination and Cooperation between SAIs and Internal Auditors in the Public Sector*.
- 16.** https://na.theiia.org/standards-guidance/Public%20Documents/INTOSAI_GOV_9150_E.pdf
- 17.** Haron, H. & Chambers, A. & Ramsi, R. & Ismail, I. (2004), *“The reliance of external auditors on internal auditors*, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 19 No. 9, pp. 1148-1159.
- 18.** Rittenberg, L.E. & Covalesski M. (1997), *The Outsourcing Dilemma: What’s Best for Internal Auditing? The Institute of Internal Auditors Research Foundation*.
- 19.** SIGMA (2013), *“Sigma assessment Albania – Internal Audit”*, OECD Publishing.

By: Kesjana HALILI,

M.A in Banking and Finance,

PHD Candidate

General Director

*Harmonization of Public Internal
Financial Control Department*

Ministry of Finance

ON THE COMPETITIVENESS OF “ABUSE OF POWER”

Even a certain action or inaction of state officials, conducted in violation of the law, does not meet the definition as "abuse of power" if the advance does not constitute or does not qualify as an administrative offense.

By: Ermal YZEIRAJ

**Director, Department of Law and
Control of Standards Implemen-
tation State Supreme Audit**

Abstract

In the area of criminal law, the provision of "abuse of power", provided by Article 248 of the Penal Code of the Republic of Albania, remains one of the most wide-ranging and used provision in various offenses that institutions or different individuals raise constantly to officials or former officials of the state for committing willful actions or omissions in violation of the law, which have brought to the person or others, tangible or intangible unfair benefits or have dama-

ged the legitimate interests of the state. Despite the continuous development that has experienced the case law relating to the interpretation, analysis and correction of the elements of the criminal offense of abuse of power, yet again is evidenced the need for clarification and correction of some issues or elements, who constantly comes up for discussion during the application or the need for application of this criminal provision. Consequently, without dealing in detail with every element of the criminal offense of abuse of power, we will focus only on some elements or issues on which the theory of criminal law needs to go further.

Criminal provision of "abuse of power" as stipulated by article 248 of the Penal Code is a provision of

general formulation, which itself includes almost every administrative process held by state institutions. In itself any unlawful act or omission which contains elements of the offense of "abuse of power" is also an act or omission which contains elements or characteristics of the administrative violation. Even a certain action or inaction of state officials, conducted in violation of the law, does not meet the definition as "abuse of power" if the advance does not constitute or does not qualify as an administrative offense.

Having such a wide range scope, the penal provisions of "abuse of power" tends to compete with many other criminal provisions, which are common elements or similar to it. No analysis of these penal provisions which may compete with abuse of power applies to concentrate on the offense of "violation of the equality of participants in tenders or public auctions" provided by Article 258 of the Penal Code and offense "Corru-

ption" provided in Articles 259 and 260.

As the penal provision of "abuse of power" (Article 248) and the penal provisions of the "Violation of equality of participation in tenders or public auctions" (Article 258) and criminal provisions "Corruption" (Articles 259 and 260), belong to Chapter - VIII, Section - II of the Penal Code entitled "Offences against State activity committed by state employees or public service". Consequently, all these criminal provisions protect the same subject, the legal relationship established to ensure regular operation of the state administration.

In the conditions when all these penal provisions protect the same object of the offense, it is created a lot of uncertainty regarding the competition or not of these penal provisions and the un-punishment of a person (the offender) more than once for the same violation.

The offense of "abuse of power" and the offense of "violation of the equality of participants in tenders or public auctions" though belonging to the same section of the Penal Code and therefore have the same object of crime, have some specific differences in terms of the legal relations they defend (the object). So the criminal provisions "Violation of equality of participants in public tenders or auctions" has as specific object the "legal relationship established to provide regular activities of state administration in terms of procurement of public funds". Therefore, from the wide range of legal violations that may be committed by public officials in terms of violation of the usual activities of state administration, this provision addresses only to those violations that are related or affect the procurement of the regular public funds. So in itself, the object of the criminal provision "Violation of equality of participants in public tenders or auctions" is part of the all-inclusive

criminal provision of "abuse of power". Consequently, all cases of the commission of acts or omissions in violation of procurement law of public funds by the state functionaries shall not be treated under the provisions of the general offense of "abuse of power" but by the specific "violation of the equality of participants in public tenders or auctions". Exceptions to this rule are only the cases where although by state functionaries have been committed acts or omissions contrary to the provisions in the area of procurement, they do not affect the freedom of participation and equality in the procurement process, but are carried out in stages or processes e.x, wrong calculation of the limit fund. These cases, which are not covered by the penal provisions of the "Violation of equality of participation in tenders or public auctions", as this provision offense protects only the participation process and the announcement of the winners in procurements, are covered again by the

penal provisions of "abuse of power". The problem in this case lies in the fact that offenses committed in the field of public procurement, will not be treated equally in terms of their social dangerousness and criminal sanction, that should coincide with this responsibility.

So in the case of violation of legal provisions in the procurement area in terms of freedom of participation and equality in competition, these offenses will be covered by the penal provisions of the "Violation of equality of participation in tenders or public auctions" provided by Article 258 of Penal Code which stipulates a punishment of imprisonment up to three years, while in case of violation of legal provisions concerning the wrong calculation of limit fund, these violations would be covered by the penal provisions of "abuse of power" provided by Article 248 of Penal Code, which provides punishment of imprisonment up to seven years.

So the limited wording of the provision offense of "violation of the equality of participants in tenders or public auctions", which does not cover all cases of violations committed in the area of procurement in favor of private entities and to the detriment of the legitimate interests of the state, creates legal absurdity that some of the violations should be treated under another criminal provision, which provides for sanctions heavier than the specific provisions themselves, for offenses in the area of procurement. Therefore, it is necessary, to amend the criminal provision of "Violation of equality of participation in tenders or public auctions", which should include in, all violations in the procurement of public funds, which contain elements of the offense and are conducted in favor of private parties and to the detriment of the legitimate interests of the state.

Regarding the criminal provisions of "corruption" contained in articles

259 and 260 of the Penal Code, these provisions, unlike the penal provisions of "abuse of power" and "Violation of equality of participation in tenders or public auctions" do not necessarily require carrying out operations in violation of the law by public officials, who may seek or receive, directly or indirectly, any undue advantage for himself or for other persons to perform or not to perform an action relating to their duties or functions. In the act or in act of an action relating to the task or function, it is the difference between cases classified as inconsistent or not with the law. So, if the performance of an act relating to the function or a presumption that is implemented is in accordance of the law, failure to perform an act relating to the task or function implies for it to be contrary to the law, which requires necessarily performing these actions. In this respect the commission will be considered as being in accordance with the law and the

failure of any action, contrary to the law.

Given these two cases to the consumption of the criminal offense of "corruption", provided by Articles 259 and 260 of the Penal Code, the question raises on the competitiveness of the provisions of "corruption" with the provision offense of "abuse of power" provided by Article 248 of the Penal Code.

In the case of consumption of the criminal offense of "corruption" by performing actions associated with the task or function, which in themselves are not contrary to the law, but are carried out under the promise or condition of irregular benefit, the offense of "Corruption" does not compete with the criminal offense of "abuse of power", which provides for compulsory performance or omission of an act, to be contrary to the law.

So when a public official has committed a legal action under promise or condition of an undue advantage, it must be classified

only as "corruption" and not "abuse of power" because "abuse of power" necessitates performing actions contrary to the law. In this case the question is not at all to question mark the competitiveness between these criminal provisions, because the offense of "abuse of power" lacks one of the elements of the objective side of the crime.

In the case of consumption of the criminal offense of "corruption" through the omission of actions related to the task or function, which in themselves are non action contrary to the law (this is because the law requires and provides precisely the performance of these actions) that are not carried out under promise or condition of irregular benefit, that is the case of whether or not there is competition between the criminal provision of "Corruption" with that of "abuse of power".

In this case, it notes that there is no difference between the provision of "abuse of power" and "corruption". Both provisions have the same

object. By objective omissions done in contravention of the law. There is a difference in the fact that the failure of these actions is accompanied in the case of criminal provision of "corruption" from the premise or condition of obtaining irregular or promise about the element, which in the case of "abuse of power" passes in the effect variant that must have come from the failure of these actions. And in terms of the subject and the subjective side there is again no difference except the specifics of section 260, which includes only entities in the range of high state officials or local representatives elected. In this sense there is no question of the application of these two provisions competitiveness.

In fact, omission committed against the law in the case of criminal provision of "corruption" is in itself a form of "abuse of power" to which is added the risk of additional elements of the process of bribery defined identically in

both penal provisions, Article 259 and 260 as *"soliciting or receiving, directly or indirectly, of any irregular benefit or of any such promise, for himself or for others, or accepting an offer or promise deriving from irregular profit, [...], to perform or not to perform an act related to the exercise of his duty, punishable by [...]"*.

Consequently, in this case, the provision of "abuse of power" cannot compete with the provision of "corruption".

Identifying these obstacles in the elements of the offense of "abuse of power", "Violation of equality of participation in tenders or public auctions" and "corruption" avoid applying the wrong practice to cases where against the perpetrators of these crimes may be charged with criminal offences in which these criminal provisions compete with each other.

The sentence given to perpetrators of such offenses as "abuse of power", as well as "corruption" or as "abuse of power" and "violation

of the equality of participants in tenders or public auctions" should be considered as a unjust punishment and in some cases given twice for the same criminal offense.

Such can be considered some of the judicial decisions of the Supreme Court as: Decision no. 132, dated 15/07/2015, accused of committing criminal acts of "passive corruption by the person exercising public functions and abuse of power " and "abuse of power", provided by Articles 259 and 248 of the Penal Code and the Decision no. 56 dated 04/15/2015, accused of committing the offense of "abuse of power" and "Violation of equality in tenders" provided by Articles 248 and 258 of the Penal Code.

In conclusion, we can say that, the theory of criminal law and the current court practice need to be reviewed in terms of cases or criminal cases in which it is under discussion the competitiveness of the provision of "abuse of power"

by other offense provisions of the Penal Code, such review must reflect itself in the relevant provision of "abuse of power", a clearer formulation of the elements of this criminal offence.

Bibliography

- Criminal Law (Special Part) – Prof. Dr. Ismet Elezi (2007)
- Decision no. 132, date 15.07.2015 of Supreme Court
- Decision no. 56, date 15.04.2015 of Supreme Court
- The Penal Code of the Republic of Albania

*Translated by: Dëshira HUQI
Specialist, Foreign Relations,
Directorate, ALSAI*

**By: Ermal YZEIRAJ
Director, Department of Law
and Control of Standards
Implementation
State Supreme Audit**

LONG-TERM SUSTAINABILITY AS A FUNDAMENTAL COMPONENT IN FORECASTING PUBLIC FINANCE AND THE ROLE OF IPSAS STANDARDS.

Sustainable development is the development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.

**By: Aulona JONUZI (MBA)
Auditor, Audit Department of
Central Governance, Public
Administration, Financial Man-
agement & Internal Audit**

Abstract

The need for high quality standards, that drive for sound and continuous financial reporting as well as the belief that inefficiency and ineffectivity in public sector, have no reason to be managed differently as it is done in private sector, have fostered wide debates regarding harmonization of accounting systems in public sector and conver-

gences toward financial reporting standards of private sector. The aim of this paper consists of a further analysis on the level of application of these standards within OECD countries and Albania, and the need & perspective of financial accounting and reporting in public sector in Albania. The aim of this paper is also to emphasize the importance of applying harmonised public sector standards in accounting, budgeting and reporting, during efficient and effective planning of public finances. Main motivation for writing the paper comes from international debates regarding the development and adaption of

IPSAS, as well as the fact that the topic is getting more and more relevant while many countries are shifting from full adoption of accrual accounting and budgeting, by using IPSAS as methodology for financial reporting.

The aim of this paper is to show the importance, for the public and governance, regarding predictability of public finances based on a full analysis of the past, the lack of which will result in decision making processes based on vacuum. And is exactly a proper analysis of the past and current financial situation - that makes an effective decision making process - which constitutes "the security codes" for the citizens, by assuring them that their money "are in safe hands". Results show that, when a proper and unified accounting and reporting framework is missing, financial data cannot offer complete information by hampering decision making processes or by making them not effective. Applying of such harmo-

nised standards and in many countries makes it possible to compare states between each other.

Key words: public accounting; long term sustainability; financial reporting; budgeting; IPSAS; accrual accounting.

Introduction

Everyday governments spend money on infrastructure and services for their citizens. These money risk not to be properly spent, if the government does not produce reliable and measurable information, on which to be based during decision making process, from one year to another. What if this information is not complete and does not consider the current promises, but that need to be paid in the future (such as pensions, debt repayment, etc)? And when a government is relying on insufficient information during decision making process, the result may be: poor public service!

Sound financial management - based on reliable and understandable information which offers a full view of commitments funding now and in the future, smart spending of money, consolidated economy as well as builds trust at the citizens – is needed. As it is already known, purpose of a government`s policies and actions should be, at the end better services to its citizens. Accrual accounting and budgeting is the mean to achieve it! In this context it is the proper mean for a government to face challenges in terms of decision making and performance. Implementation of accounting and budgeting methods based on commitments takes time! For some governments years and years are needed. But at the end, destination was worth the journey! The aim of this article is to analyse why there is a need for Albanian government to prepare a consolidated whole-of-a government financial statement, in respect to principals of transparency and account-

tability, on which to base during decision making process, by setting smart objectives and building effective strategies to reach the goals.

The article is addressed first to the policy-makers to remind them that effective decision making processes need to be done based on reliable information that cash accounting could not provide. Investments in time and money should be made to develop accruals accounting and to successfully shift from cash to accruals, which should provide policymakers with information needed to make the decisions confronting them. Secondly, part of this article is addressed to the High State Control, in order for the latter to continue being a promotor on this idea, by increasing public consciousness, in terms of need to enhance transparency and accountability of governmental financial statements. Based on INTOSAI standards, the basic auditing principles stipulate that with increa-

sed public consciousness, the demand for public accountability of persons or entities managing public resources has become increasingly evident so that there is a greater need for the accountability process to be in place and operating effectively (**ISSAI 20 – Principles of transparency and accountability**). From this perspective, under a cash-based accounting, if a well-established framework is not in use, the work of auditors is particularly fraught (Ball, 2012). The article has also been written for civil society and large public as well, which need to use the financial information. Information is a public good; the more we are informed about what is happening with our money, the better our democracy will be able to function.

Connecting the present with the future. What is the relation between accounting and budgeting?

As an overall statement, budgeting is a resource allocation mechanism, while accounting is a process of classifying, recording, summarising and analysing the actual use of resources by an economic entity. While the two processes involve different objectives, both are necessary in the management of government. Budgeting raises key issues for internal decision makers indicating the choices to be made in distributing limited resources; while accounting registers, collects, interprets and report the transactions. Budgeting means to look at the consequences of decisions taken.

<u>Accounting</u>	<u>Budgeting</u>
Deals with transactions that have	Aims to predict what financially will

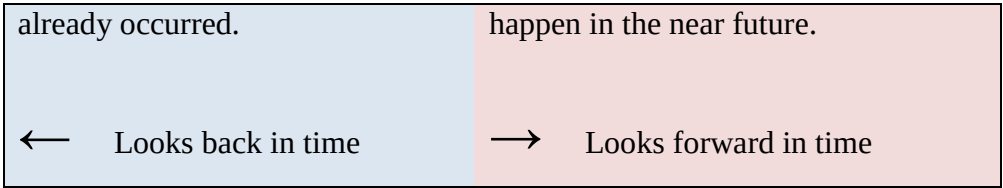

Figure 1. The differences between accounting and budgeting

Accounting answers to such questions: Where did the money go? What did we buy? With what cost did we deliver the services? Budgeting aims to give answers to: Where does the money come from? How much money do we need? And is the proper budget feasible? In principle, budgeting means to turn the plans into money. Accrual budgeting tells us to what extent the information of accrual accounting is being used during budgeting procedures. Each government must make its own resource allocation choices and design a budgeting system according to the particular circumstances of the entity. However, a failure to integrate accounting information into the budgetary process would deprive decision-makers of data essential in

weighing alternative resource allocation. Also it is quite impossible to measure results against plans without accounting data. Consequently, in order for public policy to be effective, budgeting and accounting must be integrated. In addition to internal management decisions, budgeting and accounting are related in terms of financial reporting for external users as well, ranging from individual taxpayers, legislators, employee unions to the investors in government securities, etc. From this point of view, the more transparent accounting process is, the more it will be an effective tool and a strong base for budgeting. It is equal as one's walking with eyes closed while pretending to know where he is going – if accounting process does

not provide a clear view of financial situation, it will certainly lead the budgeting process in wrong direction by resulting in ineffective decisions, since I do believe that there is no excellence in accounting with no excellence in budgeting and vice-versa.

Figura 2 *Relationship between accounting and budgeting, during decision making process.*

Currently, Albania government is applying: (1) modified cash based accounting for expenditures, and (2) cash accounting for revenues; while budgeting is being performed based on cash principles.

Accrual accounting helps by leading the relation toward enhanced transparency and accountability.

"Accruals" and "cash" are often portrayed as opposing end-points on a spectrum of possible bases for

which need is not related to timing of services provided or benefits received from transactions. Fina-

“Governments all over the world require from private companies to be transparent regarding their accounting, but governments themselves are not transparent. The reasons why governments should be transparent should be equal to the reasons why private sector companies are required to be transparent as well: we all should know how good is government performing; what is the financial position and are our money being well managed and such thing cannot be said without a sound accounting”

Ian Ball, ish - CEO / IFAC

accounting and budgeting (OECD).

✓ The cash basis recognizes a transaction when the cash is received or when cash is paid out.

✓ The accruals basis recognizes a transaction when the activity (decision) generating revenue or consuming resources takes place, regardless of when the associated cash is received or paid (OECD).

Cash accounting recognises transactions when cash is paid or received

financial results are reported on the basis of differences between cash received and cash paid. Information is provided on the sources of cash receipts and usages to which funds were applied during a reporting period. Cash accounting has traditionally been the basis upon which most public sector entities have accounted and reported. The core purpose of this method is to demonstrate compliance with

(cash) spending limits; this is also the basis upon which governments have traditionally budgeted and public sector entities have generally been held accountable.

Accrual accounting recognises transactions or events when they occur irrespective of when cash is paid or received. It seeks to match the costs incurred during a particular accounting period with the revenues during the same accounting period. These transactions may take place independently of cash transactions but may also include cash transactions. The elements of accrual based accounting and reporting regimes comprise revenues as amounts earned during the period whether or not collected; and expenses, comprising the goods or services consumed during a period, regardless of whether they have been paid or not; assets representing resources controlled by an entity as a result of past events and from which future economic bene-

fits are expected to flow to the entity; liabilities representing future obligations of the entity arising from past events settlement of which is expected to result in an outflow from the enterprise in the future of resources embodying economic benefits; and equity representing the residual interest in the assets of an entity after deducting all liabilities. The relationship between assets and liabilities enables assessment of an entity's financial position. The relationship of revenues and expenses enable the determination of profit (in the case of business oriented activities) or permit assessment of the net cost of providing services (in the case of non-profit organisations) (OECD). Differences between time when revenues & expenses are recognised and execution of cash transactions regarding the latter, give rise to assets (future economic benefits) and liabilities (future

outflow of economic benefits), which are capitalised as revenues and expenses in the periods in which they actually occur. The most common of these is depreciation of fixed assets. In this case, the costs of fixed assets are allocated over a period of time, identified as asset's useful life. For example, during the application of accruals, incomes generated from sales of physical assets, cannot be used to reduce the government's deficit, as it is applied in cash accounting - where there is no difference between economic transactions which impact revenues with those that impact only cash flows. Such assets, which are not intended for consumption (eg. buildings), should be amortized during their life and the spending resources (money) for their purchase should be turn into another form of expenditures – depreciation – which should be spread throughout the asset's life, by impacting the

cost of service (by being reflected in Income Statement as depreciation expenditure, while the whole value of money earned from the sale of such asset, will affect cash inflows only, by impacting for example liquidity ratios).

Generally, the accrual basis of accounting and reporting is recognised as useful in providing information on matters such as the resources controlled by an entity, the full cost of operations (or of providing services) and the assessment of economy and efficiency of operations. Whatever the precise method of accounting chosen, or its situation between full cash and full accrual accounting is, there is a general agreement that the primary aim of any accounting and reporting system should be to provide information useful for decision-making as well as best to meet the need for accountability for resources. In this context performance

management in public sector is of high importance.

Interest in effectiveness and efficiency of the public sector has been continuously growing. Because of that, New Public Management (NPM) programme attracted most attention, reaching its high point in many countries at the beginning of this century. An important goal of New Public Management was to make public agencies more transparent by applying performance management. Studies in public sector showed that by implementing performance management, public sector organisations were more likely to achieve their objectives, provide better services to citizens and companies, and improve their overall efficiency. Objectives to be achieved require resources to achieve them. In this context, how one government (and all the interested parties) could not know what assets it has and what is their value? How a government

could not know what its liabilities are? How a government could not know the real cost of its services? The Chairman of the International Accounting Standards Board during a conference in 2011 noted that “without transparency, neither there can be trust nor accountability”. Governments that employ traditional cash-based public-sector accounting cannot be transparent; their reporting necessarily presents only part of the total picture. One of the disadvantages with cash-based approach is that there is that all types of economic transactions are treated equally despite of their characteristics, meaning that the sale of an asset (giving rise to a cash inflow) is treated equally to the cash raised through taxation. Cash accounting cannot meet all the above mentioned objectives! While its advantages are acknowledged in terms of assessing (short term) economic impact and compliance with spending limits, its

ability to inform decisions on stewardship and the state of finances is constrained to consideration related to cash resources and exclude physical and financial assets and liabilities. Alone, it provides no basis for judgements on performance in terms of economy and efficiency, nor on the achievement of goals or objectives. It seems clear that, to the extent the nature of accountability within the public sector shifts from a relatively narrow focus on compliance with spending limits, to embrace accountability for the outputs, efficiency and results of activities; to encompass concerns with the full costs of operations; or to reflect longer term obligations and overall financial condition; so accounting and financial reporting systems need to adapt to reflect these requirements. Accounting and reporting practices must move along the "spectrum" to encompass elements of accrual accounting.

Precisely how much accrual accounting countries, should embrace should be directly related to the nature of the performance and accountability objectives they seek to address.

Independent audit needs sound basis for financial reporting and accrual accounting and budgeting provide that..

The key objective of commissioning an audit is to enhance the credibility of reported information by auditors, opining on the accuracy and reliability of that information. If sound basis for financial reporting is missing, audit reports then will include modified opinions and scope limitations. When this happens, the key objective mentioned above, is lost. So it is clear that a system of financial reporting and financial management should be structured in a way that allows independent audit. Based on **ISSAI 1200 (ISA 200)**: *“Objective of a*

financial audit is to enable the auditor to express an opinion if financial statements are prepared, in accordance to financial reporting framework in force, in all material aspects. The objective of the auditor is to offer reasonable assurance that financial statements do not present material errors or fraud as well as to report on these statements regarding his/her findings". Under cash-based methods of accounting and budgeting, especially if a well-established reporting framework (such as IPSAS, which will be presented further on this article) is not in use, **the work of auditors is particularly strained.**

IPSASs are designed to apply to the general purpose financial statements of all public sector entities, and are developed primarily for an accruals-based accounting context. While application of IPSASs would not solve the problems associated with government debt, the appropriate use of the financial infor-

mation rendered from such standards would assist public officials and other groups in assessing the implications of fiscal decisions proposed or made by government. In order to provide assurance, IPSAS based financial reporting - a globally recognized and accepted, high-quality financial reporting framework and set of standards - supports the ability to conduct high-quality audits of governments' financial statements. This is particularly important for public sector auditors, supreme audit institutions and the International Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI), which has responsibility for, and interest in, the auditing of government information and reporting. The use of IPSASs provides a solid foundation and suitable criteria upon which auditors can undertake their work.

The need for accrual-based public-sector accounting is also recognised by European Parliament, which

draft legislative resolution of the “*Report on the proposal for a Council directive on requirements for budgetary frameworks of the Member States*” includes: “...member States shall have in place public accounting systems, applying accrual basis of accounting and comprehensively and consistently covering all sub-sectors of general government as defined by Regulation (EC) No 2223/96 (ESA 95). Those systems shall be subject to independent control and audit” (European Parliament 2011)”.

Albania is not still an EU member state, but it aspires to be soon. Considering the latter as well as the fact that accrual accounting takes

years to be implemented (based on other countries practices); huge investments in terms of money and time are needed; qualified human resources are a must, it is time for Albania government to start preparing for shifting from an input oriented reporting system to an outcome – oriented one.

Long term vs short term fiscal sustainability

To state the facts frankly is not to despair the future nor indict the past. The prudent heir takes careful inventory of his legacies and gives a faithful accounting to those whom he owes an obligation of trust.!”

John Fitzgerald Kennedy

In principle, what we measure shapes what we collectively strive to pursue – and what we pursue determines what we measure

In this context, reporting may have an important impact on how societies look at themselves and as a result in the way how policies are established and implemented. At the macrofiscal level, the importance of accrual accounting for macroeconomic policy arises from the fact that it measures assets and liabilities that are relevant to the overall stance of fiscal policy and fiscal sustainability, *but which are not measured by cash accounting*. It is sustainability in long term (*the ability of an entity to meet service*

delivery and financial commitments both now and in the future) that is important in evaluating one's government performance. For this purpose IPSASB, IN July 2013 published the Recommended Practice Guideline (RPG) on “Reporting on the Long-Term Sustainability of an Entity's Finances”. Based on the RPG: “an entity, when reporting long-term fiscal sustainability information, should include a narrative discussion on each of the dimensions of long-term fiscal sustainability”. This RPG discusses

three inter-related dimensions of long-term fiscal sustainability, as follows:

- Service dimension - considers the volume and quality of services to recipients and entitlements to beneficiaries over the period of the projections, given current policy assumptions on revenue from taxation and other sources;
- Revenue dimension - considers taxation levels and other revenue sources over the period of the projections, given current policy assumptions on the provision of services to recipients and entitlements for beneficiaries, while remaining within debt constraints ; and
- Debt dimension - considers debt levels over the period of the projections, given current policy assumptions on the provision of services to recipients and entitlements for beneficiaries, and revenue from taxation and other sources.

How is fiscal sustainability of Albanian government's being measured?

When it comes to figures, nothing is black and white. Each of them should be subject of a further analysis. During further analyses, implications as follow should be kept in mind:

One of the indicators measuring fiscal sustainability is Debt/GDP, which based on TFEU, article 26 has a threshold of 60%. This ratio also gives to investors a rough gauge as to a country's ability to pay off its debt. The higher the ratio, the higher interest rate return the investors will demand for the higher risk of default. Thus the country's cost of debt will increase further. Albania has a Debt/GDP ratio of approx. 71%, which even though exceeds the threshold of 60%, is still lower than many other OECD and EU countries.

Table no.1 shows 17 countries, among 31 of OECD, which result

in a ratio Debt/GDP higher than Albania:

Table 1

	Countries	2012 (%)	2013 (%)	2014 (%)	2015 (%)
1	Austria	86,00	83,40	90,00	89,50
2	Belgjika	106,40	106,70	106,80	105,40
3	Kanada	96,10	93,60	94,20	93,60
4	France	109,30	112,60	115,10	116,10
5	Gjermani	88,50	85,90	83,90	79,80
6	Greqi	167,50	186,00	188,70	188,20
7	Hungari	90,00	89,40	90,30	90,10
8	Island	103,70	97,90	96,00	91,30
9	Irland	127,80	134,60	133,10	132,00
10	Italo	142,20	145,50	147,20	147,40
11	Japoni	216,50	224,60	229,60	232,50
12	Holland	82,70	86,20	87,50	87,70
13	Portugali	134,60	139,40	141,30	142,20
14	Slloveni	61,60	80,50	85,90	89,70
15	Spanjë	92,60	104,00	108,50	111,50
16	Angli	101,60	99,30	101,70	103,10
17	USA	102,10	104,30	106,20	106,50
18	Albania (**)	62.00	64.82	69.11	71.6
	OECD-Total (*)	107	110	111	111

(*) OECD data based on OECD library database

(**) Albania data 2012-2014 based on Albania Ministry of Finance publication while for estimation for 2015 based on IMF World Economic Outlook database, October 2014.

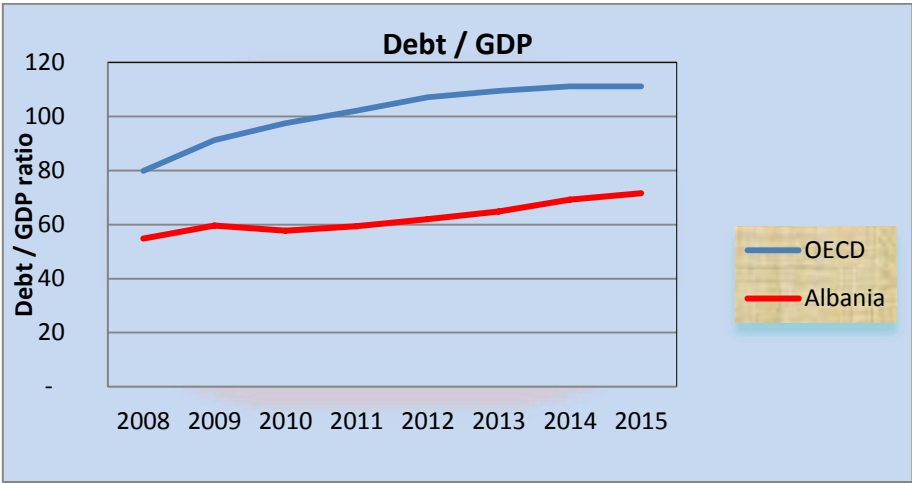
Graph1 shows the trend of Debt/GDP ratio form year 2008 to 2015, and it can be noticed that

Albania government is far below the average ratio of OECD, but even though Albania is showing a

Debt/GDP ratio closer to threshold and lower than many countries such as Austria, Belgium, Netherlands, etc, the question should be: "Is Albania government offering better services for its citizens, rather than Austria, or Netherlands? Is Debt/GDP a sufficient indicator of a country's well-being and is there a particular threshold above which the medium-term growth prospects are dramatically compromised? The debate on Debt/GDP ratio benchmark as well on the way it is calculated is still very much open. Some researchers, such as Pescatori, Sandri and Simon (2014)

claim that, if such a threshold exists, it is much more likely to be driven by a causal effect of debt on growth. Sustainable economic growth makes the difference.

Graph 1

Debt/GDP trajectory can be as important as the debt/GDP ratio in understanding future growth prospects, since countries with high but declining debt appear to grow equally as fast as countries with lower debt. Mechanically, Debt/GDP growth rate has been increased because the denominator is decreased more slowly than the

nominator. If high debt (that is, debt above some threshold) operates as a drag on growth, it would be expected to observe weak growth not only in the year after the debt ratio exceeds the threshold, but also during subsequent years.

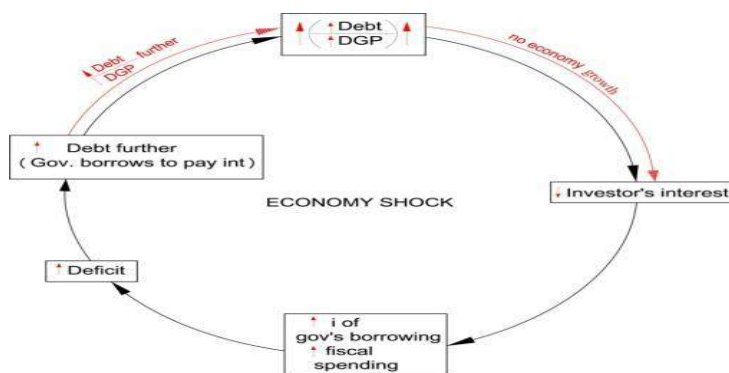
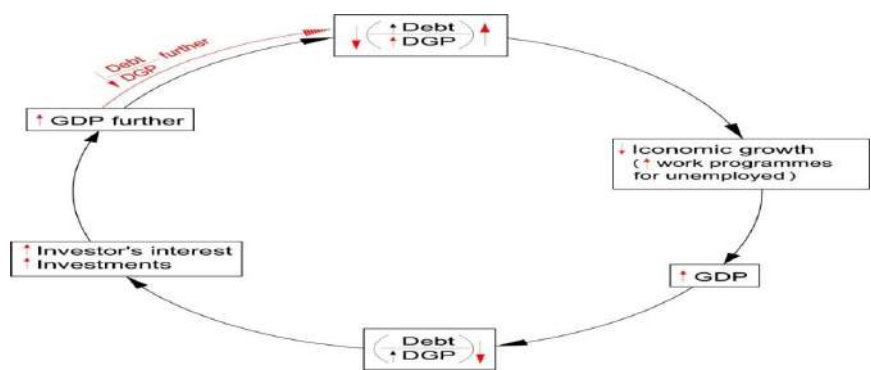

Figura 3

Figure 3 shows that when a country's economy slows, government borrow to meet its obligations. But if economic growth doesn't return soon as figure 3 shows, the country will fail to meet debt obligation by being threatened of economic shock.

Situation changes in cases when governments borrow money to stimulate economic growth (e.g by creating work programmes for the unemployed citizens) as in Figure 4:

Several studies have shown that even countries with debt ratios of 130-140 percent, but on a declining path have experienced solid growth. The latter suggests that the high debt itself is not causing the low growth. Other factors associated with increasing debt, are more strongly implicated. The trajectory

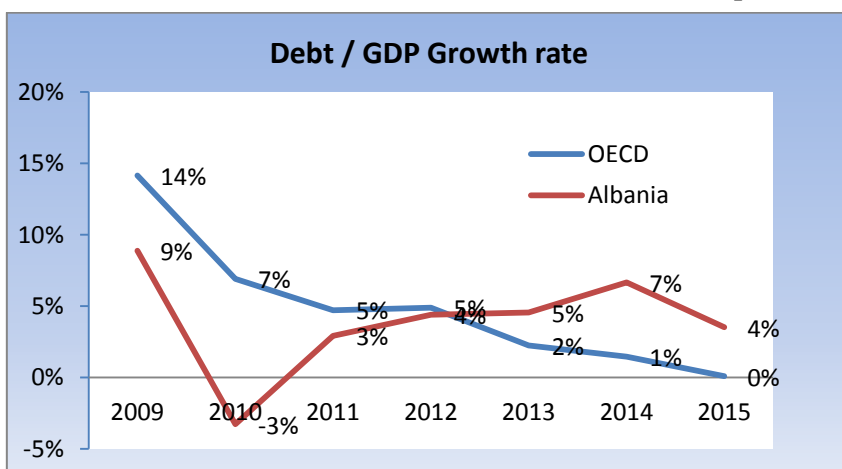
of debt appears to be an important predictor of growth, supporting the idea that the level of debt/GDP ratio alone could be an inadequate predictor of future growth. Debt/GDP, alone, can be not an appropriate predictor of future growth. Graph 2 analyses the trend of Debt/GDP for a 7 years period (2009-2015), which reveals that

OECD, is experiencing **a falling Debt/GDP growth ratio** but still higher than 60%; while Albania debt is continuously increasing more than increase of GDP, by experiencing **an inclining Debt/GDP ratio** (notwithstanding lower than OECD).

While a lower Debt/GDP ratio does not necessary imply better public

service quality (the case of our government) , it is also proved than countries which offer high quality public service (such as Australia and New Zealand) do also show a continuous improved Debt/GDP ratio.

Graph 2

Public sector entities and stakeholders need to understand the economic impact of decisions taken on financial performance, financial position and cash flows. Cash accounting has failed in offering

information regarding assets and liabilities in public sector, by presenting thus only a short term view of public finances. Weak financial reporting may create the illusion of a positive financial

result, to the prejudice of long term sustainability. In OECD countries, the focus is on the long term, typically 30-50 years ahead. Even countries that have had persistent budget deficits and elevated debt loads do not sense impending fiscal crises. But many OECD countries are concerned that although their current fiscal posture is sound or manageable, it might not be a generation or two from now as future governments are encumbered with the costs of past policies and commitments. Inherently, fiscal sustainability in the OECD area has a long term perspective that aims to prepare for the future by sensitising governments to the need for prudent action to sustain economic well-being for future generation. Sustainability concept makes the difference by assuring that government's spending is done with efficiency, effectivity and economy. In this context, economic growth based on short term public

debt, rather than long term productivity, is unsustainable. It is important for the policy makers to have information on the impact of current policies and decisions made at the reporting date on future inflows.

IPSAS – harmonised accounting standards in public sector, based on accrual accounting, are the proper mean for building trust, to measure and predict the fiscal situation.

“I do believe that there is a systematic, pervasive, though possibly not deliberate, ignorance of the critical value and importance of good accounting to governments”.

Ian Ball, ish -CEO / IFAC

IPSAS is the only international set of standards in public sector accounting. IPSAS are designed based on IFRS, already applied in private sector. This set of standards derives from the idea that management in public sector, in compliance with principles of efficiency, effectivity and economy depends on information systems that assure reliable, timely and accurate information, on economic and financial position as well as on government performance. Currently only in 15 EU member states make some links to IPSAS. Thereof 9,

operate based on IPSAS, 5 make reference to IPSAS and only 1 uses IPSAS as partial reference only for local governance. Even though almost all countries have already confirmed the value of IPSAS, still there are counties that do not fully apply these standards. While sound and transparent accounting not necessarily leads to high quality sound financial management, it in itself is an important component of the latter. Improved accounting leads to improved reporting, which offers better information for improving decision making process, whi-

ch at the end will lead to better use of public sources. By applying IPSAS, financial information is improved and comparativeness between countries is made possible and easier. Advantages of full implementation of accruals can be seen as part of a wider reform in order to serve as catalyst to provide qualitative financial information, by contributing thus in long term sustainability of public finances.

In April 2011, Central Department of Harmonization in Ministry of Finance, presented in a meeting in Ljubjana on “Reform in public accounting, in Albania”, where among others it is presented as an achievement the translation of IPSAS in albanian language, training of the needed staff with the support of international consultants and the approval of a transitional 6 years plan, as part of the reforme. Meanwhile this plan included the shifting from cash to accrual accounting, from the other side it

discusses on applying cash based IPSAS. Nowadays, if we refer to Strategy for Management of Public Finances in Albania 2014-2020, we conclude that there is no proper measure planned for IPSAS implementation, by creating thus the idea of setting objectives that are not relevant and somehow caotic. In the Strategy of Managing Public Finances, in Albania, 2014-2020 is specified that: “*Lately, European Commission decided to prepare European Public Sector Accounting Standards – EPSAS, based on IPSAS. EPSAS Conceptual framework is forecasted to start operating within year 2016 and the majority of standards up to the end of year 2020. EPSAS may become mandatory for all member states, starting from year 2021. Because of these development within EU, Albania government has planned to gradually review existing rules, by starting from conceptual framework, based on*

Eurostat calendar, in order to be prepared for EPSAS approval, starting from 2021". Hereinafter, the material states that even though it is long term we are talking about, albanian government will take preparatory measures in order to gradually approve these standards, by taking into consideration restrictions on feasibility in Albania and the degree of the implementation from other european countries. In this context, taking preparatory measures for gradually applying EPSAS, meanwhile EPSAS itself is still an idea, does not seem to be a feasible goal. I do believe that even though harmonisation of standards brings more advantages than disadvantages, in order for a process to be successfully finalised, it is needed that the conception of the idea itself represent a success as well – which it has already showed to be. Thus, first step toward enhanced transparency and accounting as well

as increased responsibility toward generations could be applying of accrual accounting and budgeting. In order for these processes to be implemented correctly; they should be based on international standards, already proved. In order to understand the above rationale, it is needed to become aware on the role of these standards, and on the principles over which they are based – and it is accruals referring to- before they are translated and approved. In Albania budgeting and accounting are operating based on different principles. Based on Albania Strategy Plan 2014-2020, it is considered a challenge itself the application of accruals in public sector, in terms of identifying and assessing existing assets, which currently is missing. Equation becomes more difficult when considering administrative-territorial reform 2015, which will end up with changes on existing structure by closing some municip-

alities and opening some others. This process implies ownership tranfering. But what are the chances for this process to be succesfully implemented if an asset register is missing? It is not regisstration and correct assesment os assets which makes the difference, but reco- gnition of amortisation expenses as well, the calculation of which is known under accrual principles. Only an accurate reflection of state assets enables e clear view of the state property which serves as a sound base for policy makers during decision making procces. It is this way, that they will understand the impact that their decisions will have not onnly today, but in the future as well, by increasing the accountability tow- ard public finances. At EPSAS website it is clearly stated that: “A *suitable starting point for EPSAS are the so-called "International Pu- blic Sector Accounting Standards" (IPSAS). Truely modernising public*

financial management, however, also requires the development of harmonised accrual-based budge- ting standards. Budgeting is vital since a public entity's annual budget is still one of the most (if not the most) important financial governance instrument(s)”. While EPSAS itself is still an idea for which it is worth aspiring, our government should take the necessary measures to start the application of accrual accounting and budgeting based on IPSAS. The process requires time but we can already use as references, the budgetary laws of those member states (but not only), that already apply accrual based budgeting, for when United Europe will have its harmonized standards, Albania to have already established an effic- ient and effective budgeting and accounting framework .

Conclusions

Based on information gathered during preparation of this paper, is concluded that, adaption of IPSAS is prevented to increase the level of accountability and transparency in public sector in Albania. IPSAS adoption also enables provisioning of a more meaningful and accurate information for decision makers as well as highly improving the quality of financial reporting. Herinafetr it is concluded that adaptin of IPSAS from Albania government, will improve the competitiveness of reported financial information form public sector entities. Implementation of IPSAS will impact on operational procedures, on reporting practices and will enhance good governance and relation between the governor and the citizens. It is concluded that IPSAS provide useful information on better management and decision making, by exposing the government and financial managers

toward a more critical public observation and by making thus the decision makers more responsible on efficiency, effectivity of the services offered. IPSAS adaption will serve as a foundation for financial reporting in Albania and will establish trust between government and citizens.

References

Strategjia Për Menaxhimin e Financave Publike 2014-2020, Ministria e Financave, Dhjetor 2014

Government Accounting, Ian Ball and Gary Pflugrath, 2012

J.P.Trebby, R.P Van Daniker, 1986. Relationship of budgeting and accounting: Implication for public policy.

Guthrie, J., 1998. Application on accrual accounting in the Australian public sector-rethoric or reality?, Financial Accountability & Management, 14(1), p. 1-19.

H. Hoogervorst, 2011. Conference organized by the European Commission Financial Reporting and Auditing – A time for change?

New Perspectives on Corporate Social Responsibility, Linda O'Riordan, Piotr Zmuda, Stefan Heinemann

National Partnership for Reinventing Government, 1999; United States General Accounting Office, 1999; Executive Session on

Public Sector Performance Management, 2001; Moriarty and Kennedy, 2002; Eaal and Kerklaan, 2004

Relationship of Budgeting and Accounting: Implication for Public Sector, Trebby, Van Daniker, 1986
Preparatory Work for the modernisation of public sector accounting systems on an accrual basis, European Commission, Eurostat

Sustainability accounting and reporting: fad or trend?, Roger L. Burritt, Stefan Schaltegger

Debt and Growth: Is There a Magic Threshold?, Andrea Pescatori, Damiano Sandri, and John Simon
Financial Regulation / EU and IPSAS

Benito, B., Brusca, I., Montesinos, V., 2007. The harmonization of government financial information systems: The role of the IPSAS's, *International Review of Administrative Sciences* 73(2), p. 293-317.

Toward harmonised European Public Sector Accounting Standards, EPSAS

**By: Aulona JONUZI, (MBA)
Auditor, Audit Department of
Central Governance, Public
Administration, Financial
Management & Internal Audit**

STRENGTHENING INTEGRITY AGAINST CORRUPTION: THE INTEGRITY PROJECT OF THE STATE AUDIT OFFICE OF HUNGARY

“Strengthening organizational integrity is one of the most successful tools in preventing corruption.”

By: László DOMOKOS,
President of the State Audit
Office of Hungary
Gyula PULAY, Supervisory
Manager of the Integrity Project,
Director of the State Audit Office
of Hungary

The Netherlands Court of Audit’s methodology to assess organizational integrity has become well-known; as a result, an increasing number of Supreme Audit Institutions (SAIs) agree with the following statement:

“Strengthening organizational integrity is one of the most successful tools in preventing corruption.”

But how can agreement be turned from recognition into practice? How can an SAI help form a culture of integrity at organizations using public funds?

The State Audit Office of Hungary (SAO) was trying to answer these questions when it started the Integrity Project (Project) in 2009. As a result of the Project, in 2014 an integrity survey covering the entire Hungarian public sector was performed for the fourth time.

Based on our experiences, the survey carried out by the SAO is a successful way to introduce integrity culture. By sharing our experiences with the Project we would like to encourage other SAIs to

launch similar initiatives at their own institutions.

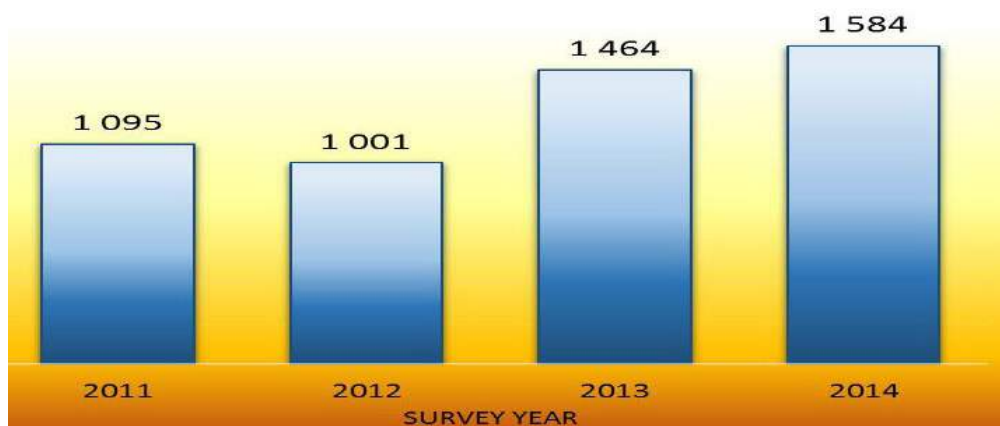
The Supreme Audit Institution as a catalyst

Striving to learn and adapt the best international practices, the SAO cooperated with the Netherlands Court of Audit to adapt the Dutch methodology of organizational integrity to Hungary's operations. The most important innovation of the Hungarian adaptation is how corruption risks and integrity controls are evaluated: rather than relying on a self-assessment, Hungary utilizes a questionnaire sent by the SAO to thousands of institutions in the public sector.

The SAO performs an objective evaluation of these questionnaires based on a computer program, using a pre-fixed algorithm. Partici-

pation in the survey is voluntary for public organizations. The number of public entities acknowledging the importance of integrity is increasing, evidenced by a participation rate that is 44.6 percent higher in the latest survey than in the first one.

The number of staff employed by the 1,584 public organizations participating in the 2014 survey was more than 55 percent of the total staff employed in the Hungarian public sector. We believe this participation rate could not have been achieved without the initiator role of the SAO, which impelled more than half of the public sector to pay attention to corruption threats related to organizational integrity.

Corruption risks have become measureable and visible

Corruption cases are mentioned frequently. However, the level of corruption in a given country or sector can only be broadly estimated. The SAO survey was not aiming

to define exact levels of corruption, but did make corruption risks measureable and visible by calculating three indices.

The 155 questions of the questionnaire were classified according to the following three indices:

1. The Inherent Vulnerability Index (IVI) measures the corruption

threats originating from the legal status and tasks of organizations.

2. The Enhanced Factors Index (EFI) indicates the components depending on the daily operation of the given organization and increasing inherent vulnerability.

3. The Existence of Controls Index (EoCI) reflects whether a given organization has set up, and is operating, institutional controls to handle risks.

The indices show the levels of corruption risks and controls of the organization as a percentage. Regarding risks, the higher value of the index means a higher number of risk factors in the organization. In terms of controls, a high value of

the index shows the high number of control components.

Indices are calculated for each organization participating in the survey, for 16 groups of organizations formed on the basis of their activities, and for organizations participating in the survey as a whole.

Indices calculated for participating organizations are published at the SAO's integrity website, and are shown on a digital map. This visualization of data enables Hungarian citizens to obtain information about local corruption threats, as well as the capability of affected organizations to handle those threats.

The SAO is holding up a mirror to public institutions

In addition to using information from the questionnaire to inform the public, it is essential for each institution participating in the survey to be able to assess its own level of integrity as an organization.

To encourage this endeavor, the SAO strives to hold up a mirror to these institutions.

We do that by two methods.

First, on an annual basis we publish an evaluation report summarizing the results of the integrity survey. In this report we present the three index values calculated for the total number of respondents, as well as the indexes by various groups of institutions.

We also highlight trending risks, and analyze achievements in the establishment of integrity controls. As a result of the attention brought to these areas, we see a slow but steady development in the establishment of integrity controls.

There are groups of institutions and controls in which improvement is especially apparent. For example, our

analyses have drawn attention to the importance of the so-called "soft" controls of integrity. As a result, we have measured noticeable improvement in cases involving related controls.

Second, we create analyses by various groups of institutions based on our annual assessments. Using these analyses, an institution such as a hospital can compare its results to those of other hospitals, and a school can compare the improvements they have made in developing integrity controls to those of other schools.

Such an analysis can be considered as a nearly perfect mirror—by looking into the findings of the analysis, the head of a hospital can investigate why the integrity controls most hospitals employ do not function properly in his or her institution.

Connection between vulnerability to corruption and the establishment of integrity controls

Based on the data provided by the integrity survey, public institutions can be analyzed using various methods and from various points of view. In order to demonstrate how this works, we will highlight one example. In our analysis we are

seeking answers for the following question: is there a connection between the level of vulnerability to corruption and the level of establishment of integrity controls?

In our summarizing study, we could answer that question on the level of institution types. We compared the index rates of the inherent vulnerability of certain types of institutions and the index rates of factors increasing exposure, to the index rates of controls aimed at restraining vulnerability in those types of institutions. Based on the index rates of the institution groups, we have drawn a linear trend line to be used as the basis of comparison. The results are presented in figures 1 and 2.

The graph shows positive correlation between both of the indices of corruption vulnerability and the index measuring the level of establishment of integrity controls. The graphs also show for each index which group of institutions is lagging behind according to the level of establishing controls,

compared to the level of vulnerability.

Those lagging behind include the groups of institutions where the bars representing the EoCI index do not reach the linear trend line of the EoCI index. For example, in the case of vulnerability enhanced factors, the level of controls in institutions of higher education and health care are considerably lower than what the level of vulnerability would justify.

We made a note of those ministries affected by the deficiencies found at the level of groups of institutions; we also evaluated these as risk indicators while forming the audit plans of the SAO.

Integration of the integrity survey results into the SAO's audits

The main activity of supreme audit institutions is auditing. So the que-

stion arises, what can be utilized from the integrity survey in the audit work of the State Audit Office?

Utilization is possible in different ways. The SAO selects its audit topics and areas based mainly on risk analysis. The results of the integrity survey provide a good basis for this, as they point out which groups of institutions and scopes of activity show the highest level of vulnerability.

Another area for utilization is the development of audit methodology, as the survey

Figure 1: Relation between IVI and EoCI (%)

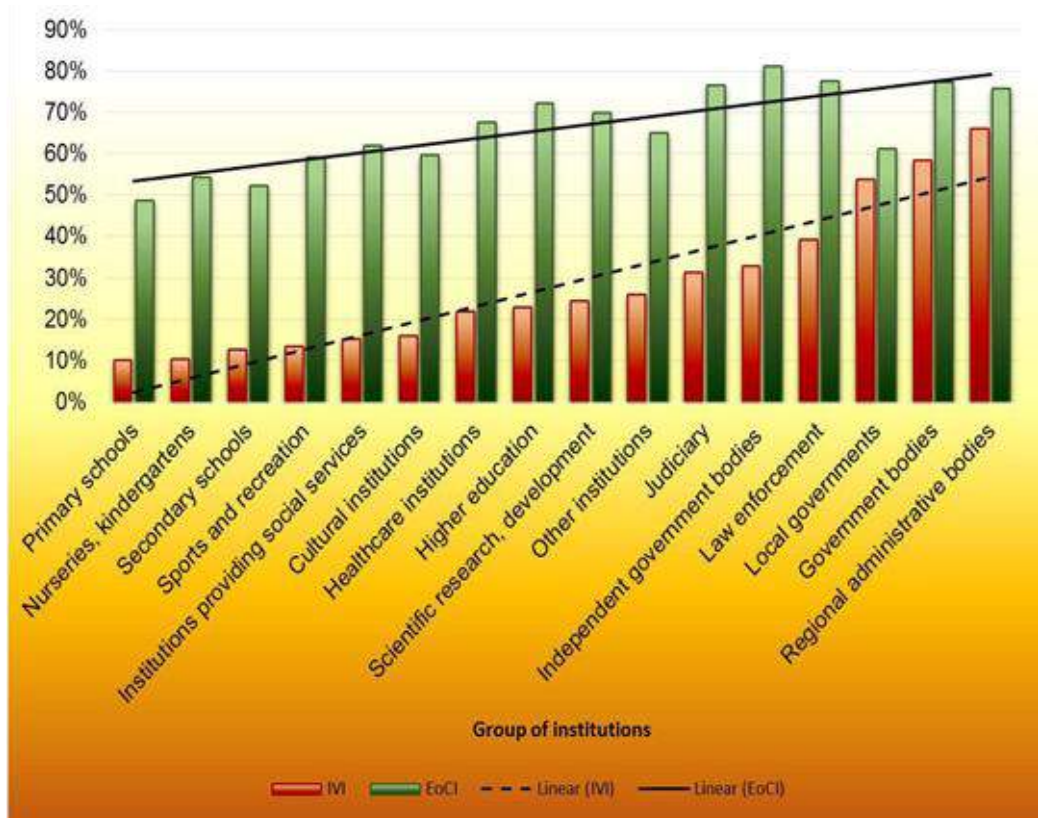
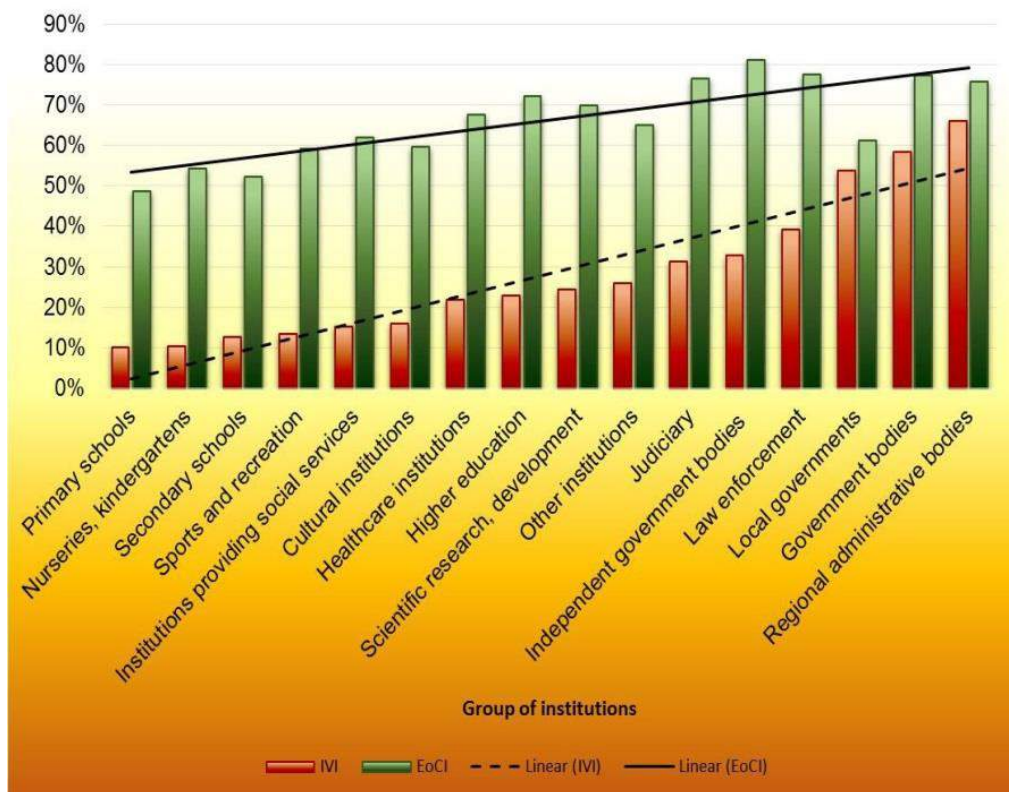

Figure 2: Relation between EFI and
EoCI (%)

Participants of the International Good Practices Seminar on Strengthening Integrity of the Public Sector

allows us to incorporate groups of questions in our audit programs, using both issues raised in the integrity survey and responses provided. This way regularity audits can be more focused in their design. We attempt not only to audit the “hard” controls required by law, but also to include the development of “soft” controls, as the latter play a significant role in

whether a public institution is able to effectively serve the public good.

Methodology of the integrity survey is public domain.

The SAO has developed the methodology of the integrity survey with the professional contribution of the Netherlands Court of Audit and the financial support of the European Union. Therefore, we emphasize our commitment to share the methodology of this

successful initiative. To this end, the SAO has created a special website, which is also available in English. On the website can be found:

- studies which present and summarize the annual survey results (both in Hungarian and English);
- integrity analyses by groups of institutions;
- additional issues related to data collection;
- related articles, news and interviews; and
- methodology and results of our integrity survey described in both bilateral and multilateral meetings.

Furthermore, the SAO organized seminars in 2014 and 2015. The objective of these international seminars is to bring the methodology and application of the integrity survey closer to the professionals of various SAIs, within the framework of knowledge-sharing. The role of transparency in enhancing integrity was also added

to topics covered at the 2015 seminar.

Naturally, the integrity survey elaborated by the SAO of Hungary cannot be used as-is by other countries. However, we are convinced that after adjusting the survey to the circumstances of their respective countries and mandates, many SAIs could use it effectively in their fight against corruption.

To learn more about the Integrity Project, visit

<https://hungarospa.hu/en/objectives-methodology-and-results-of-the-integrity-survey-2011-2013>

**By: László DOMOKOS,
President of the State Audit
Office of Hungary**

**Gyula PULAY, Supervisory
Manager of the Integrity
Project, Director of the State
Audit Office of Hungary**

CAPACITY BUILDING COMMITTEE, SUBCOMMITTEE FOR PEER REVIEW

It could be concluded that peer review promotion remains an effective tool to help elevate the quality, image and prestige of the SAIs both on a national and international level.

The yearly peer review survey among INTOSAI members is conducted by the Capacity Building Committee's Subcommittee for Peer Reviews (Subcommittee) chaired by the SAI of Slovakia President Ján Jasovský according to the INTOSAI Strategic Plan 2011-2016 and the Subcommittee Action Plan 2013-2016, as noted by the XXI INCOSAI in Beijing 2013.

The survey results in detail were sent to all interested parties, notably to the secretariats of INTOSAI and individual regional groups, CBC Chair and Vice-Chair, CBC Goal Liaison and Subcommittee for Peer Review members, all INTOSAI members that took active partici-

pation in the survey, IDI and OECD.

The survey road map

The survey was undertaken between January and April 2015. INTOSAI members were delivered a questionnaire via e-mail with 15 questions. In comparison to the 2014 questionnaire, there was one more question added that solicited an expression of interest from participating SAIs to willingly engage in the peer review as a peer reviewing SAI.

The INTOSAI membership list from the INTOSAI web-site and individual SAI web pages were the main sources for contacts. The 191

SAIs were taken as the survey pool. It was found that not all INTOSAI members have websites; there are 38 without a web page. That figure means that almost 20 percent of SAIs do not have a web page.

Overall, the questionnaire was sent to and received by 177

SAIs. The Subcommittee registered 72 replies, giving a rate of return of about 41 percent. In comparison to the 2014 survey, there was an increased number of replies.

The completion and submission of these questionnaires was due in part to the involvement of INTOSAI regional working groups and their secretariats in the process. The secretariats were asked to participate with the questionnaire dissemination. The secretariats of OLACEFS, PASAI and EUROSAI should be especially congratulated for their kind cooperation.

Peer review survey findings

As of April 2015, the Subcommittee knows of 85 peer reviews

accomplished since 1999 (Graph 1). The increase by 19 projects since the survey in 2014 was due not only to the new projects, but also to the ability to collect past reports.

There are 68 peer review related documents (reports, memoranda and items such as action plans, summary reports and press releases) at the CBC web site: <http://www.intosaicbc.org>. This number breaks further down to 48 reports and eight memoranda in varied INTOSAI official languages. The largest number of peer reviews (16) was conducted in 2012. The second largest number of recorded peer reviews was 15, which took place in 2014. No peer reviews were registered in the years 2002 and 2003.

According to recent and previous surveys, there was an average of 5.1 peer reviews per year recorded in the INTOSAI community from 1999 to 2015. In total, 49 SAIs were engaged as peer reviewers (25 percent of INTOSAI membership).

Topics and scopes of peer reviews varied widely according to the peer review goal.

ISSAI 5600 and the checklist were used primarily for constructing Memorandums of Understanding, and planning and selecting questions used for peer review.

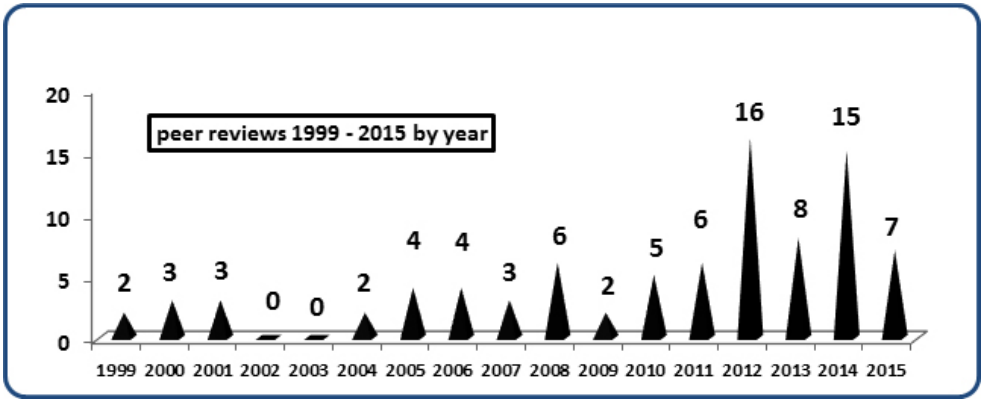
Since 1999, the most reviewed SAI was the United States Government Accountability Office (GAO), which was reviewed four times.

However it should be noted that the GAO is compelled according to national standards to undergo a peer review every three years.

Another five SAIs were peer-reviewed three times,

11 SAIs were reviewed twice and another 43 SAIs were reviewed once.

Graph 1

Survey questionnaires solicited expressions of interest from the participating SAIs to willingly engage in the peer reviews as a peer reviewing SAI. There were 17 SAIs that said yes, and these were passed on to the SAI of Austria. The SAI

of Austria is preparing a peer review project on SAI independence in collaboration with the INTOSAI General Secretariat and the Austrian Development Agency the operational unit of the Austrian Development Cooperation.

Conclusions

Overall, despite a demanding peer review process, the peer review projects were welcomed by all parties involved. They viewed peer review as an opportunity to confirm the good work done by the reviewed SAI as well as a chance to uncover gaps in the reviewed SAI activities that could, at the end, help establish continuous improvement at the reviewed SAI.

The number of performed peer reviews within the INTOSAI community increases steadily. In the last four years this number has been above the yearly long-term average (yearly average is 5.1 peer reviews). This could be viewed as a success for the INTOSAI community as well as for the ISSAIs that are accepted and used for conducting the peer reviews.

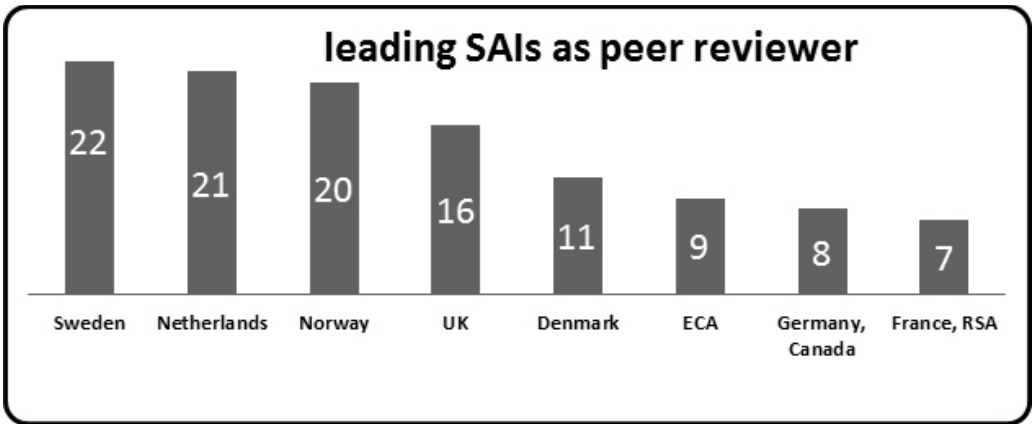
However, the survey confirmed that an imbalance can be observed: four SAIs were involved in 39 per cent of the SAI engagements in the peer review as peer reviewers since

1999 (see Graph 2 below). Efforts should be made to widen the circle of those SAIs providing the demanding role of peer reviewer. The first step was made by the Subcommittee in its 2015 questionnaire as described above, in its solicitation for SAIs willing to serve as peer reviewers.

The results of the survey are disseminated within the INTOSAI community through usual channels the CBC website and the International Journal for Government Auditing, and also via direct mail to survey participants.

It could be concluded that peer review promotion remains an effective tool to help elevate the quality, image and prestige of the SAIs both on a national and international level. Thus, peer reviews should be considered within the broad context of the INTOSAI motto, “*Experientia mutual omnibus prodest*,” or mutual experience benefits all.

Graph 2

Capacity Building Committee

New CBC Guide: Managing Information Communications.

If you feel out of your depth when talking about IT, this new CBC Guide is for you.

Recognizing that a core part of managing a modern Supreme Audit Institution (SAI) is ensuring that the organization has appropriate levels of information communications technology (ICT) to support its work, the INTOSAI Capacity Building Committee has produced a new guide to help SAI manager think through and plan the systems they need.

The Guide has been written to help senior managers in SAIs understand what constitutes modern ICT and what they might expect from their ICT services provider. It takes the reader through what is needed to set up an ICT function, what should be covered in an ICT strategy and plan, how to organize and staff an ICT function, designing the ICT infrastructure, the selection of applications, the measurement of performance and, particularly important in the current time, how to maintain security.

News in brief from ALSAI

EVENTS AND ACTIVITIES OF ALSAI DURING MAY-AUGUST 2015

ALBANIAN SUPREME AUDIT INSTITUTION CELEBRATES ITS 90 YEAR ANNIVERSARY

On May 26th, in the plenary hall of Albanian Parliament, it was held the ceremony of the 90th anniversary of the Supreme Audit Institution

The ceremony was attended by dignitaries of Supreme Audit Institutions (SAI) of Europe, head of the International Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI) and European Organization of Supreme Audit Institutions (EUROSAI) and personalities of the

Albanian state, leading independent institutions, parliamentarians, representatives of NGOs of professionals in the field of economics and audit and the media.

The ceremony was honored by the participation, of Mr. Josef Moser, President of the Austrian Court of Audit and also Secretary General of INTOSAI, Mr. Vitor Caldeira, President of the European Court of Auditors, Mr. Recai Akyel,

Vice/President of EUROSAI and President of the Turkish Court of Accounts, Mr. Ivan Klesic, Auditor General of Croatia,

Mr. Milan Dabović, President of the SAI of Montenegro, Mr. Milenko

Sego, SAI-t Auditor General of Bosnia and Herzegovina; Mr. Radoslav Sretenovic, President of the SAI of Serbia; Mr. Wojciech Kutyla, Vice-President of the Polish NIK; Mr. Naser Ademi, Vice General Auditor of Macedonia, Mr. Cosmin Nicula, VP of SAI of Romania, Mr. Artan Venhari Vice General Auditor of OAG Kosovo, and representatives of relevant institutions of the EU as Mr. Robert Gielisse, by DG Budget and Mr. Joop Vrolijk, SIGMA.

During the ceremony welcomed by the Chairman of the Parliament, Mr. Ilir Meta, Secretary General of the Presidency on behalf of the President of the Republic of Albania, Mr. Nuri Florjan; President of the European Court of Audit, Mr. Vitor Manuel da Silva Caldeira; President of the Austrian Court of Audit and Secretary General also INTOSAIT, Dr. Josef MOSER; Vice/President of EUROSAI and President of the Turkish Court of Accounts, z.Recai Akyel; on behalf of the President of the Academy of Sciences, Mr. Anastas

Angeli; on behalf of the Association of Professionals in the field, Mr. Jorgji Bolanos, and on behalf of the former auditors, Mr. Bashkim Spahija, with 31 years experience in the SAI. On behalf of all generations of directors and auditors ALSAI the ceremony was closed by Chairman of ALSAI, Mr. Bujar Leskaj. A very special greeting to the 90th anniversary of the ALSAI was that of Mr. Gene Dodaro, Comptroller General of the Audit Office of the US Government, which, through a video message conveyed to ALSAI staff congratulations for the 90th anniversary of institution.

On the occasion of this important anniversary for ALSAI, President of the Republic, Mr. Bujar Nishani awarded at a ceremony held at the

Presidency, Mr.Vitor Manuel da Silva Caldeira, President of the European Court of Auditors, the title "*Special Civil Merit*" for the support and contribution that he made substantial progress and modernization of the State Supreme Audit .

President of the Republic awarded also the President of ALSAI, Mr.

Bujar Leskaj title "For Special Civil Merit" in recognition of a clear

vision of the precious contribution in undertaking and managing institutional reforms towards European integration, aiming at turning and consolidation of the Supreme State Control into a modern institution of public external audit in line with international auditing standards of INTOSAI and in accordance with best practices of the European Union.

During the course of the 90th anniversary ceremony, you confe-

red the title "For Special Civil Merit", Mr. Josef MOSER Secretary General of INTOSAI and President of the Austrian Court of Audit with the motivation "For Significant Contribution to the Advancement of Supreme Audit Institution of the State".

President of the Republic, Mr. Bujar NISHANI and the President of ECA, Mr. Victor Manuel da Silva Caldeira

President of the Republic, Mr. Bujar NISHANI and ALSAI President, Mr. Bujar LESKAJ

On May 26th, Mr. Vitor Manuel da Silva Caldeira, President of the European Court of Auditors was also handed the title "Honoris Causa" by the Rector of the University of Tirana, Prof. Dr. Dhori Kule. At the ceremony attended by directors, teachers, students of the University, SAI representatives counterparts and ALSAI auditors.

The meeting of the Chairman of ALSAI, Mr. Bujar Leskaj with the Representative of the World Bank in Albania, Mrs. Tahseen Sayed,

Chairman of the Supreme Audit Institution held on 5th of May 2015, a meeting with representatives of the World Bank, represented by

Ms. Kashmira H.Daruwalla, senior procurement specialist of the World Bank for the region of Europe and Central Asia, and Mr. Majed M. El - Bayya, procurement specialist in Operational and Quality Services Procurement in ECSC2.

This meeting was organized in the course of a World Bank project to improve the monitoring of compliance, and increase the transparency of public procurement in Albania, part of which is thought to be the Supreme Audit Institution. This World Bank project, expected to run from September 2015-November 2016 is expected to impact strongly the quality of audits by the SAI grow and develop even further the knowledge of auditors in reference to experiences and best practices the best international experts to be contracted by the World Bank for this project will offer in their training.

This World Bank project, will consist of three main points:

1) Training of DC's auditors foreign experts from international, well-known in the field of procurement,

in connection with legislation on procurement, audit approach, highlighting international best approach.

2) Carrying out joint four pilot audits on procurement systems, which will co-managed by the World Bank consultants.

3) Development of a Manual Audit on Procurement, which would then serve not only the SAI as an institution external audit of the independent state of the Republic of Albania and the system audit, an important link in the process of monitoring of procurement procedures.

In his speech, Chairman of ALSAI, Mr. Bujar Leskaj thanked the representatives of the World Bank for this project and the involvement of ALSAI as supreme audit institution external to it, while ensuring maximum commitment to ALSAI as institution and the successful realization of this project.

During his speech, Mr. Leskaj stressed the importance of this project for ALSAI, within the numerous training SAI staff especially the audit, they have undergone particularly during these three year with the aim of continuous improvement of capacity and performance of our audit, the conditions in which is currently Albania and state institutions that engage in the conduct of procurement procedures or monitoring, and the importance of the fight against corruption currently for us as a country and within the international community and Albania's EU membership.

In her speech, Mrs. Tahseen Sayed, representative of the Office of the World Bank, highlighted the impor-

tance and role of the Supreme Audit Institution as an independent constitutional institution of external audit in the Republic of Albania, in terms of audits that this institution performs in procurement by underlining the fact that both our institutions (World Bank and ALSAI) have common interests in terms of transparency and good administration of monetary values .

At the end of the meeting, it was agreed that work and further talks about the development of this project to continue at technical level, expressing the common will of institutional already this meeting and the World Bank project to start off the cooperation even closer and more intensive cooperation between our institutions.

The meeting of the President of ALSAI , Mr. Bujar Leskaj with representatives of the European Court of Auditors (ECA) and the EU Delegation in Tirana

Chairman of the Supreme Audit Institution held a meeting with representatives of the European Court of Auditors ECA, represented by Dr.Szabolcs Fazakas, Head of the Directorate for the House 3 of this Court, Mr. Wernerus Dennis, assistant director and auditor in the House 3, and a representative of the EU Delegation in Tirana, Mr. Lech Claus

The meeting was held with regards to ECA 's mission in Tirana on Meta-Audit (audit based on the results of previous audits) regarding the Pre-enlargement in the Western Balkans (IPA I and IPA II) and aimed to inform on general framework of organization and operation of ALSAI, after the adoption the new Law of the institution, the mandate of ALSAI independence, financial and human resources, transparency with the public and

stakeholders about the publication and distribution of reports audit ALSAI implementation of the recommendations given by ALSAI, cases detected and denounced in the context of the fight against corruption and fraud, etc.

In addition, Mr.Leskaj presented a general overview of the functioning of ALSAI, focusing on the achievements of the past three years of the ALSAI, which occupies a special place undoubtedly the adoption of the new Organic Law of the institution. This law managed to be

approved with the support of the EU Delegation, and Sigma's DG Budget is the basis towards further modernization of the institution through the achievement of a complete institutional independence, fulfillment and application of

standards and practices INTOSAI't European best in audits, development of performance audits, IT audits, increasing transparency and fighting corruption, etc.

Several important indicators of the performance of ALSAI for 2014 and the first four months of 2015 are: In 2014, ALSAI has conducted 160 audits or 4.6 % more than in 2013 and concluded economic damage and financial irregularities in 11.2 billion. The indicator of the usefulness of ALSAI continued z.Leskaj, for 2010-2011, is about 1 Lek spent from the state budget is sought compensation 19 ALL average annually, while for 2012-2014, for 1 Lek spent, ALSAI has requested compensation 47 28 ALL or more in a calendar year.

ALSAI has given maximum importance and performance audits, and conducted in 2014, 8 performance audits in various fields of interest for the country. ALSAI has reported cases of abuse of public funds and collaborated with other institutions of the State, civil society and the media, to limit

fraud cases and made 41 criminal charges of official levels low, medium and high.

Continuing further in its analysis, Mr.Leskaj also gave an overview of the achievements of institutional management, as highly successful cooperation with partners counterparts SAIs, cooperation with NGOs active in the fight against corruption and professional partners; attendance publications ALSAI, which included 5 first months of 2015 totaled 41, the organization successfully over the last three years of three scientific conferences, which address topics of interest to the field of auditing and economy.

Within country assistance and the implementation of the Instrument for Pre-Accession, IPA 2013, component I, ALSAI applied and won funding from the European Union twinning project on "Strengthening the capacity of External Audit" worth 11.2 million. The project, which will be implemented in partnership with the Supreme Audit Institution of Poland, NIK

and Croatia's SAI will be an important technical support for the implementation of the new law, further diversifying the types of audits of ALSAI and enhancing the quality and impact on the audit.

All work of the ALSAI is based on Institutional Development Plan, which is currently being implemented objectives and sub-objectives of the Strategic Development Plan (2013-2017), revised for 2015-2017.

ECA's representative thanked and welcomed Mr. Leskaj for all the work done during these three years, work which, they said, is easily distinguishable and expressed the progress of the evaluation reports by the EU, finally, considering increasing the performance of the institution and all the indicators of it, in terms of recommendations and reports Audit ALSAI and especially the spirit of impunity for those who abuse public funds, or even concrete cooperation with ECA, DG Budget, EUROSAI contribution, etc.

Working Group Meeting, on "Review of International Standards on Auditing ISSAI 30"

On 11-12 June 2015 in Warsaw, Poland was held the next meeting of the Working Group "On the review of the International Standards on Auditing ISSAI 30 Ethics Code". In this activity the High Country was represented by Mrs. Luljeta Nano, Secretary General OF ALSAI and Mrs. Jorida Zhegu, Auditor.

The meeting was attended by 12 representatives of member SAIs of the Review Group to ISSAI 30 as the SAIs of Hungary, Indonesia, the Netherlands, Portugal, South Africa, USA, Kuwait, Namibia and the Federation of International accountants (IFAC).

Supreme Audit Office in Poland, represented by Mr. Jacek Jezierski lead the work to revise the Code of Ethics of the International Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI) the object of the working group is to review and adjustment of the current Ethics

Code and the development of audit challenges globally.

Auditors today face new challenges. INTOSAI is in a position that these challenges are reflected in the Code of Ethics updated. Professional ethics is one of the pillars of activity Supreme audit institutions of the audit and determines the basis of the criteria quality and public confidence in these institutions in general and in particular the audit staff.

The Working Group on "Review of International Standards on Auditing ISSAI 30" throughout his activity has been trying to develop a Code of Conduct that will be used in every situation possible and to be as universal. This document is intended to include application guidance that should be helpful to each member state of INTOSAI, whose culture, legal environment and traditions are often different.

This meeting took place after the event organized in Warsaw in February 2015, at which each representative member SAIs were formulated and presented contributions

by ethnicity and where representatives of the ALSAI and the SAI of Chile presented the principle of "Professional Competence".

Following standard procedures Draft Review ISSAI 30 and signatory discussed at the meeting of February 2015, was presented on behalf of the Group on the date 27 to 29 May 2015 in Ottavia, and according to the presentation made by the Head of Group review Mr. Jacek Jezierski (presenter simultaneously and before the committee this document) This document was evaluated positively by the Steering Committee of Professional Standards. During this activity working group discussed and analyzed in detail all the comments, objections and the draft guidelines formulated by ISSAI 30 Steering Committee of the INTOSAI Professional Standards Committee (PSC SC)

The Working Group, during the event continued work by reviewing once again the structure of the document, assuming that this framework document contain basic requirements, which will be processed and will be specified in detail by the respective countries, members of INTOSAI.

Code should be updated in accordance with the universal and the INTOSAI standards. At the same time in this document, the Supreme Audit Institutions by the respective states are encouraged to develop their own codes of ethics adjusted to their needs. Besides the above, also reviewed the comments made against the draft presented by the SAI of France, Norway, Sweden. Among the comments made by the Committee of Standards and which

was the subject of discussion of the Working Group were also consideration of issues such as treatment in the content of the differences between the requirements to be met by SAI at the institutional level and individuals (members of staff and third parties working on behalf of SAI), instructions and guides to meet these requirements, as contained material inconsistencies in this regard.

In detail was discussed even the topic, whether the document would represent a new standard or will nominate the review standard, because as concluded the structure, content and treatment principles and ethical values, requirements and guidelines, are treated within differently and under a different angle from the existing standard ISSAI 30.

Since the Working Group during two days of meeting did not end revision of the standard and filtering discussing comments made were agreed to be held another meeting in early September (the second week) as a necessity to

finalize the review of the draft in order to be presented to the Steering Committee of the INTOSAI Professional Standards Committee. Then in accordance with the processing procedures and review standards of INTOSAI, the draft will be submitted to the public for comments. The final version of the INTOSAI Code of Ethics, should be ready for the INTOSAI Congress to be held in Abu Dhabi in December 2016. On this issue, the representatives of SSA will continue to be active and contributory, fulfilling all the obligations deriving from membership status Review Group ISSAI 30.

SAI participates in the meeting of the Contact Committee of SAIs of the European Union

On June 18 to 19 June was held in Riga, whose country has the rotating presidency of the EU, the meeting of the Contact Committee of Supreme Audit Institutions of the EU countries. The meeting was attended by representatives of the

European Court of Auditors, representatives of 28 SAIs of the EU member states and the SAIs of candidate and candidate before, as well as representatives of SIGMA.

Meeting was organized by the State Audit Office of the Republic of Latvia and came from Mrs. Elita Krūmiņa, Auditor General of the SAI of Latvia. The meeting welcomed the Speaker of Parliament of Latvia, Mrs. Inara Mūrniece, which highlighted during her speech the importance of the meeting and highly appreciated the successful cooperation between the members of the Contact Committee for thus increase public confidence in the Supreme Audit Institutions. The main topics were the focus of discussions of the Contact Committee were: European funds for strategic investments; prevention of

and fight against violations and fraud in cooperation with law enforcement bodies and the multiannual financial framework within the previous discussion regarding the banking union in the EU. During the meeting the participants of the Contact Committee also discussed the issue more specific about the performance of the external audit, taking into consideration the possible means to facilitate further cooperation and exchange of professional knowledge and experience, specifically referring audit of EU funds also and other issues connected with the EU. It was also noted the importance of the information exchanging, enabling members to initiate and coordinate joint audits

and other activities aimed at improving the quality of audits. Supreme Audit Institutions have shared their experiences of best practices so that corruption in the use of financial resources in the public sector be reduced in the most effective manner possible.

Following the meeting of the Contact Committee special attention was given to SAI's cooperation with the European Court of Auditors and the European Parliament.

The next meeting of the Contact Committee of EU countries will be held in Slovakia and the direction of this committee passes Slovak SAI.

Meeting of the Contact Committee of the Heads of the Supreme Audit Institutions of the European Union and the European Court of Auditors

The meeting was attended by delegations of the SAIs of the candidate countries and EU candidate before Turkey, Albania, Macedonia, Montenegro, Serbia and Bosnia and Herzegovina.

Supreme Audit Institution (ALSAI) participates for the second time in this meeting as SAIs of European Union candidate country and was represented by a delegation of three members, Mrs. Albana Agolli, Director of Audit Department of Revenue of the State Budget,

Mrs. Irena Islam, Director of Communications, Publishing and Foreign Relations and Mrs. Amantja Patozi, auditor.

The Chairman of ALSAI, Mr Bujar Leskaj, took place in the 8th Conference of EUROSAI-/OLACEFS

On June 24 to 26, 2015 held in Quito, Ecuador, 8th Conference of the common EUROSAI-/OLACEFS (European Organization

of Supreme Audit Institutions/Organizations

Supreme Audit Institutions of Latin America and the Caribbean). This conference was held for the first time in 2000, in Madrid, Spain.

Since then, the SAIs of the countries of the two continents was collected periodically to share experiences and views on strengthening their audit work and surveillance.

This event was attended by more than 100 representatives of delegations from Europe, Latin America and the Caribbean, as well as other external collaborators from multilateral institutions.

Supreme Audit Institution of Albania, in this event was represented by a high-level delegation headed by the President of SAI, Mr. Bujar Leskaj, Mr. Xhafer Xhoxhaj, Department Director and Mr Vullnet Karafilaj Senior/auditor.

SAI-s discussions and contributions in the days of the conference focused on two main themes: "Audits coordinated" and "Contributions of SAIs in Good-Governance".

These two themes related to different areas of the audit, as capacity building, ethics, innovation, the goals of sustainable development, transparency, "Open Data", where the format specified is that of mini-conferences or organizing working groups where the most widely discussed and will behave respective experiences of SAI 's on the above topics. Also, the innovative format of the Conference included sessions intervention before starting work, invited foreign experts from fields such as education and e-learning, capacity building and "Open Government".

At the end of the conference, gave their impressions representatives of the General Secretariat of INTOSAI, representatives of GAO 's the magazine External Audit of Public INTOSAI, as well as representatives from the Secretariats General of EUROSAI and OLACEFS.

Heads of Supreme Audit Institutions participating in this conference honored Mr. Mayor. Mauricio Rodas Espinel and the Commission Metropolitan Council of Quito with the title "Honorary guest of Quito"

*Mauricio Rodas Espínel, Mayor of Quito and the head of
Metropolitan Council Commission of Quito as well*

*considering that: from 24 to 26 June 2015, Quito will
be the headquarters of the Seventh Conference of EUROSAI - OLACEFS,
selected by international governmental control, having as host State
Control General of Ecuador;*

*For this reason, Mr. Bujar Leskaj, Chairman of the Supreme State
Audit of Albania, honors us with his presence in the Metropolitan
District of Quito, the cultural wealth of humanity; and the
Municipality of Metropolitan District of Quito and its authorities have
the desire to give public recognition for visiting heads of SAIs and:
They have decided to declare*

*Honor's invited of Quito
Mr Bujar LESKAJ*

*Chairman of the Supreme Audit Institution, Mr. BUJAR Leskaj
declared "Honor Guest of Quito's"
(Facsimile in Spanish language)*

ALSAI participates in the seventh annual conference of OAG, Kosovo

On 9-10 July 2015 in Prishtina held the Seventh Annual Conference of the Office of the Auditor General of Kosovo (OAG). The delegation of the Supreme Audit Institution at the Conference lead by Mr. Bujar Leskaj, chairman of ALSAI and its composition had auditors Mr.Selfo Zeneli, Mr.Gjovalin Preci, Mrs. Alma Shehu, Mrs. Haxhia Miranda,

Mr. Hekuran Avdulaj, Mr. Xhovani Domi, Mrs. Alkida Llakaj, Mr. Hektor Kosovo, Mr. Rezar Golemaj, Mr. Altin Tafilaj, Mr. Orgest Levan, Mrs. Ornela Ymer.

Both institutions of high public audit (SAI) in Kosovo and Albania have a good tradition of cooperation, which has intensified after the signing in February 2012 of the Cooperation Agreement between both SAIs in Tirana. Seventh Annual Conference of OAG attended by Mr. Ali Sadri, Vice/President of the Commission for Supervision of Public Finances in the Assembly, Mr. Nikola Kovacevic, Member of the Senate of the SAI of Montenegro, Mr. Naim Ismaili, Chairman of the Association of Municipalities of Kosovo, and other public personalities of Kosovo.

In his opening speech the Deputy/Auditor General Auditor, Mr. Artan Venhari, said that the conference would focus on the results obtained from the external audit in relation to the expectations of Parliament, government, stakeholders and public, as well as forms, opportunities and issues of regional cooperation in the field of auditing. Z.Venhari also said that the challenge for the OAG remain constructive and giving advice con-

cerning the operations of the audited entities and the specifics of what can be done better. Chairman of ALSAI, Mr.Leskaj, in his greeted speech, emphasized the extraordinary fruits and usefulness of bilateral and multilateral cooperation between SAIs of the region, based on the philosophy and motto of INTOSAI "*Mutua Experientia Prodest Omnibus*"(One common experience benefits all), and Article 15 of the Declaration of Lima. Mr.Leskaj brought the audit experience of ALSAI in recent years and especially the period between January 2014 and July 2015, and based on an audit capacity building, recognition and enforcement of audit standards, exchanging experiences and good governance principles of institution, noting the recommendations and proposals of the public Supreme Audit Institution in Albania to establish a fiscal Council, which will monitor and evaluate independently the fiscal policies of the government, the recommendation for setting a ceiling of public debt as and econo-

mic findings in audits conducted , various publications ALSAI , etc.

Further, Chairman of ALSAI brought examples of effective cooperation of ALSAI with counterpart institutions in the region and in EU, in context of initiatives to improve the Ethics Code of INTOSAI, the implementation of the instrument of self-assessment of integrity IntoSAINT, the implementation of the initiative of IDI "3i", for the acquisition of ISSAI standards, etc.

Mr.Leskaj noted the exceptional importance of bilateral cooperation, materialized in concrete joint activities, as they have been so far preparation and publication in English of Financial Audit Standards, participation in the annual conferences of both SAIs in trainings and seminars with foreign trainers with experience of developing SAIs of Europe, etc., and highlighted the necessity of expanding joint audits and parallel, Albania and Kosovo.

During the Conference, 15 auditors of ALSAI participated actively in the working groups with OAG auditor of Kosovo, where they sha-

red experiences and their practices in financial audits, compliance and performance reports. With great interest were the proposals for areas and topics of joint audit between Albania and Kosovo, both in field of environment protection of the Drin River; improving health services; recycling of waste; analyzes the progress of privatization of state-owned enterprises, local government audits completeness of its subject matter, but also the decentralization reform, etc. On the second day of Conference, the Senior Auditor Mr. Gjovalin Preci presented the conclusions, recommendations and the prior message performance audit "Alternative sources of energy in Albania" also auditor Mrs.Alkida Llakaj, presented an material on the need for expansion of cooperation performance audits, material that was followed with great interest by the audience and was praised by leaders of the conference. Also, in these two days they were promoted and 45 editions of ALSAI published during 2012-2015.

In the view of cooperation between ALSAI and OAG, also launched in his speech Chairman of ALSAI, as well as the active participation of ALSAI auditors work in groups of common interest were also ALSAI proposals for support to OAG in fields as follows:

1. Training need in the field of IT, where OAG auditors fairly evaluated the level of ALSAI colleagues;
2. Conducting need of joint audits with mutual participation in various joint auditors audit by the OAG and ALSAI, in fields of mutual interest;
3. The need to make available auditing reports (specific) and publication of the ALSAI to OAG auditors.

In conclusion, the Conference served for efficient comparison practices audit of both SAIs, bringing positive examples in the

audit of the consolidated financial statements, where SAI of Kosovo has experience, but also many other examples to be followed. It also highlighted the courage, deficiencies and shortcomings of the annual work of auditors.

Chairman of ALSAI, Mr. Bujar Leskaj, on an official visit to the Audit State Office of the Republic of Croatia

On 27th and 28th of July 2015, Chairman of ALSAI, attended a two-day official visit to Audit State Office of the Republic of Croatia.

During the visit Chairman of ALSAI met with his Croatian counterpart, Mr. Ivan Klesic, to the headquarters of Audit State Office, where colleagues had an opportunity to discuss further intensification of bilateral relations. Also, the Chairman of ALSAI met with directors of departments Ms. Neda Rogosic, Ms. Nada Neda, Ms. Lidija Pernar, Assistant Auditor General and Mr. Kord Kordic, Senior Auditor .

General Assistant Auditor and heads of departments of the Croatian SAI, in honor of Albanian delegation presented several presentations about the characteristics and peculiarities of the Audit State Office, as well as legal and regulatory context in which it operates. In conclusion, Mr. Bujar Leskaj, invited by Mr. Ivan Klesic had the opportunity to write some words in the book of impressions each and every institution.

Supreme Audit Institution has already installed a consolidated relationship with SAI of Croatia since 2012, when Chairman of ALSAI signed an agreement with Mr. Ivan Klesic, General Auditor of the SAI of Croatia.

One of the tangible products of this cooperation is the participation of

Croatian SAI, together with the SAI of Poland, in the implementation of IPA project, which will soon begin implementation for the benefit of auditors of the Supreme State Control.

After signing the cooperation agreement the visits between the two institutions auditors ALSAI's National Audit Office of Croatia are intensified. It is presented the experience of the SAI regarding the Performance Audit, Public Procurement, Audit of EU funds -That before accession, as well as auditing of political party funding. Representatives of the State Audit Office of the Republic of Croatia have been invited to actively participate in scientific conferences organized by the SAI where they referred topics of interest to participants. During this short visit, the Albanian delegation, accompanied by the Auditor General of the SAI Croatian and Ms. Prenar Lidia, visited the headquarters of the Croatian Parliament where he became acquainted with work

practices, interagency communication and reporting.

At this meeting, Mr. Leskaj accompanied by the Director of Performance Audit Department, Mr. Rinald Muca, Director of Audit

Department of Revenue of the State Budget, Mrs. Albana Agolli, Senior Auditor, Mr. Alush Zaçe and juniors auditors, Ms. Juliet Çelaj and Ms. Elisa Metaj. Auditors of the Supreme State Control will visit the Croatian SAI again during this year, already under an intensive training program with a wider participation of the auditors of the State Supreme Audit.

The auditors of ALSAI visited the Turkish Court of Accounts

(On August 25, 2015, this notice is published in the web site of the Turkish Court of Accounts.)

From left to right: Mr. Josif Lile, Ms. Migena Nushi, Mr. Erjon Muho, Ms. Elisa Metaj, Ms. Arminda Bushi, Ms. Alketa Kalleshi, Ms. Frida Agolli, President of TCA, Mr. Recai Akyel, Mr. Qemal Meta, Ms. Nikoleta Piranjan,

Mr. Taulant Dervishaj, Mr. Blerin Shkurti, Mr. Bernard Haka, Mr. Berti Meçaj, Mr. AlfonC Gabili dhe Mr. Pirro Bregu

Following the successful cooperation and Colaboration Agreement signed between the two institutions, a group of auditors of the ALSAI of 16 persones realized a working visit at the Turkish Court of Accounts (TCA) with intention to be partisi-pants in the session of training at this institution. Training on the issues of "Public Audit" was held on 24-28 August 2015 with the financial support of the Turkish Agency for Development and Coordination Agency (TIKA) .On August 24 , 2015 President of TCA, Prof. Ass.Dr. Recai Akyel held a special meeting to welcome the delegation of ALSAI.

ALSAI auditors completed internship at the European Court of Auditors.

The intensification of cooperation ALSAI counterpart supreme audit institutions in Europe, auditors,

Mrs. Aulona Jonuzi, Mr. Ildir Dervishi and Mrs. Redina Karapici participated in internship developed at the European Court of Auditors. This internship was held for a period of 5 months from the date 01/03/2015 to 07/31/2015. During the development of the internship, the auditors were appointed and engaged in various departments and functions mostly linked financial audit experience. More concret: Mrs. Aulona Jonuzi was part of the Chamber CEAD/Directorate B/Declaration of Security and Reliability of Financial Statements. Tasks performed by it during this period were as follows:

1. Support the audit of budget execution and financial statements;
2. Compatibility between budgetary and accounting data;
3. Analysis and assessment of the accounting systems of the EU;

4. Analysis and observations carried out together with the auditors of the ECA, the European Commission's accounting systems;

5. Support the audit of the annual consolidated financial statements of the EU for the financial year 2014

Mrs. Jonuzi participated in a 3-day mission, the European Commission offices in Brussels.

During this period Mrs. Jonuzi head and training seminars below:

- To audit means to hear;
- The basics of copyright;
- Compliance audit methodology;
- From the perspective of EU ambassador to India;
- Greece, Solidarity and disposal in times of crisis;
- Intellectual Property in the Public Procurement of the European Commission;
- Presentation of the EU budget and the Financial Regulation;
- NAO and the program of transformation;
- Familiarity with ECA, as operates?;

- Presentation of the Court in terms of stakeholders;
- Writing audit reports;
- Organization based on IT department objectives;
- ECA audit approach;
- Values accounting engagements in the public sector (presented by Ian Ball).

Mr. Idlir Dervishi CEAD part of a Chamber, responsible for Project Management System and the operation of Assys II (software for documenting the entire audit process), engaged in the following tasks:

- Preparation of models-/questionnaires to various audits ;
- Preparation of audit programs according to the relevant standard Assys;
- Importing and ongoing management of the audit program;
- Updating the documentation Assys depending on the developments of the audit process.

Mrs. Redina Karapici part of Chambre II-Employment and social affairs, financial audit, is engaged in the following tasks:

- Evaluation of compliance audit reports for the years 2013 - 2014, with the manual settings;
- Reviewing the observations of DG Budget for preparation of DAS 2013 unit about the error of calculating the allowance and the amount of economic damages to each member;
- Audit on the distribution and use of aid that the European Commission has extended the Member States for the development of SMEs, as well as the assessment of whether it was really necessary that the funds allocated by the European Commission or Member States could have had cope these needs and their budget;
- Follow -up to the financial audits conducted on "state aid" for 2011-2014.

Besides the tasks assigned, this internship program included parti-

cipation in various training related to audit work. During this period, we participated in the following training:

- Access audit European Court of Auditors;
- Compliance audit methodology;
- The program of transformation of English NAO;
- The audit of the financial crisis by the European Court of Auditors;
- Presentation by ASSYST II Programme;
- Writing reports;
- Best practices and audit of public procurement in the EU.

At the end of the internship, SAI auditors were given certificates for any training, as well as an assessment of the evidence and relevant supervisors during their stay in Luxembourg.

Training auditors OF ALSAI, at National Audit Office of the Republic of Macedonia

Development strategy of the ALSAI for the period 2013-2017 (revised for the period 2015-2017), training is defined as the priorities of the institution and related to capacity building auditing and audit quality, aiming "to improve the capacity ALSAI, quality and productivity of its audits in terms of an activity with limited resources and the commitment to comply with the International Professional Standards of Supreme Audit institutions, based on IFAC standards".

To achieve this strategic goal also served training session two days to ten auditors HSC (Mr. Besim Bileri, Mrs. Nerenxa Llapashtica,

Mr. Shefki Jaupi, Mr. Kristaq Gjurgjaj, Mr. Dorino Meço, Mrs. Valdete Berisha Mr. Jonild Hoxhaj, Mrs. Joniada Gocaj, Mr. Genta Brahja and Mrs. Gerti Bode), developed in the State Audit Office of Republic of Macedonia from the date 07/30/2015 to 31/07/2015

Opening of the training session was made by Mr. Naser Ademi, Deputy Auditor General of the State Audit Office of the Republic of Macedonia, who in his speech highly-ghed the fact that two higher public audit institution (SAIs) of Macedonia and Albania have a good tradition of cooperation, which is intensified after the signing date 27.09.2013, of the Cooperation Agreement between the two SAIs in Skopje, Macedonia.

Cooperation of the State Audit Office of the Republic of Macedonia with the European counterpart institutions in particular Supreme Audit Institution of Republic of Albania will be intensified through establishing continuous

contacts, training activities, exchange of information and experiences, as well as performing activities common, which have a direct impact on the strengthening of institutional capacity.

The training session was divided into three topics:

Topic 1: Audit of political parties.

Topic 2: Reporting to Parliament on the implementation of the budget.

Theme 3: Audit compliance.

Topic 1 "Audit of Political Parties" was introduced by M.Sc.Maksim Acevski, Department Head, M.Sc.Maja Cvetkoski, Auditing and Ms. Arta D.Selimi, Auditor.

The presentation noted that the audit of political parties stems from the organic law of the State Audit Office of the Republic of Macedonia, the Law on Political Parties, Law on Financing of Political Parties and the Electoral Code of the Republic of Macedonia.

Pursuant to the legal framework of the above cited National Audit Office of the Republic of Mace-

donia is the competent body charged with the function of financial audit on the parties. This audit will not be limited to the budget of parties that provided by public funds, but will also cover gifts and benefits received by other means. State Audit Office of Republic of Macedonia, had the right to exercise financial audit on political parties before, during and after the electoral campaign.

Audit of political parties deserves special attention in relation to other audits, it should be professional and objective and must be performed by auditors with experience, communication capacity and high integrity.

Ongoing it proceeded with discussions and exchanging experience, where auditors of ALSAI emphasized that the adoption and entry into force of the new law SSA specifically point "f" audit of political parties, public entities or associations for funds that. They accorded to them by the state budget, Article 10 Powers of Law no. 154/2014 "On organization and

functioning of senior state control" and Article 23 of Law no. 8580, dated 17.2.2000, "On political parties", as amended, which expressly provides that: "The High Country is the competent body charged with the function of financial control over the parties. This control will not be limited to the budget of the parties that provided by public funds, but will also cover gifts and benefits received by other means. State Supreme Audit has the right to exercise financial control over political parties before and after the electoral campaign". The institution will undertake initiatives to audit political parties in Albania.

-Theme 2 "Reporting to Parliament on the implementation of the budget", it was presented by M.Sc. Cveta Ristoivska, Head of Department, Mrs. Tatjana Dimitrievska and Mrs. Albiona M. Muhadziri, Auditing .

This topic was presented issues pertaining to the legal framework, which makes enforcement manda-

tory audit of the state budget of the Republic of Macedonia by the State Audit Office .

In discussions and exchanges of experience, ALSAI auditors highlighted that "the implementation of the audit of state budget" and a draft report of the fiscal year made pursuant to the Constitution of the Republic of Albania, Article 164, Law no. 154/2014 "On organization and functioning of senior state control" and law no. 9936, dated 26.6.2008 "On the management of the budgetary system in Republic of Albania" and the law "Budgeting of next fiscal year." SAI in order to fulfill the constitutional and legal obligations has oriented its activity auditing convergence and full implementation of the directive this expressed in Congress XXI INTOSAI "National Audit be put at the service of national government to improve public management the country's financial".

Theme 3 "compliance audit" presented by M.Sc. Liliana Stoja-

nova, head of the audit department and z.Orhan Ademi.

On this topic were presented best practices, discussing issues related to:

- Planning Audit (audit planning objectives, audit planning process, the determination of audit objectives, the definition of materiality, audit risk assessment and audit methods)

- Audit Field Exercise (transaction testing and evaluation of audit and internal audit).

- Dokumentation and audit reporting (analysis of financial indicators, audit evidence and documentation of the audit report).

The compliance audit is to verify the activities of the parties if do not comply with regulations, legal framework, guidelines and by laws.

The innovation of this training was development of State Audit Office staff of Macedonia standard questionnaire on compliance audit, to be met by an auditor during the fieldwork and control at any time of his relevant structures, Head of

Audit Team or Director of the Department.

The questionnaires were designed as system -based audits as well as risk-based audits. The session was emphasized that ways of developing of these programs to be one of the areas of cooperation in the future between the two audit institutions.

All auditors contributed actively participating in the debate on separate phases of compliance audit, in particular on the stage of fieldwork (documentation audit) and assessed positively the exchange of experience between Supreme Audit State Office Macedonian state Audit .

Staff training

Training Staff of ALSAI continued to be a priority of the institution for the period May - August 2015 .

Interest has been following trainings, workshops and online courses by ALSAI auditors:

• *The final workshop Parallel Performance Audit on Energy Efficiency in the Western Balkans held on 19-21 May 2015, the European Court of Auditors in Luxembourg. Part of this workshop has been ALSAI, which was represented by auditors Mr. Gjovalin Preçi, Mr. Andi Buzo and Mr. Artan Topjana.*

• *Workshop "European common market of electricity", held on 9-10 June 2015, in Vihula Manor-Estonia, where in addition to representatives of the Supreme Audit Institutions of the European countries such as Estonia, Czech Republic, Denmark, Finland, France, Latvia, Lithuania, Moldova and Poland participated also ALSAI auditors Mr. Altin Tafilaj and Mr. Fatos Shehu.*

• Best practices and public procurement auditing EU funds, based on the "New Directive on Public Procurement in the EU 2014/24 / EU", held on 10-11 June 2015 in

Luxembourg, following the cooperation between the European Court of Auditors (ECA) and the High State Control. The event had two ALSAI auditors Mrs. Luljeta Shtylla and Mrs. Valentina Golemi. The 10th meeting, of the Audit working group of Information Technology (EUROSAI WGITA), on June 29 until July 1, 2015 of the Office of Supreme Audit of Poland. The meeting was attended by two IT auditors of ALSAI, Mr. Kozma Kondakciu and Mr. Marenglen Sinani.

ALSAI auditors successfully completed e-learning course on the Implementation of the Budget, organized by CEF. Center for Excellence in Finance, CEF located in Ljubljana, Slovenia organized during the period 15 June- 5 July 2015 on-line course on "Implementation of the Budget" ALSAI developed from this on-line course 8 auditors young and experienced, who were involved in a commitment of 7-10 hours per week in order to receive the maximum.

Successfully completed the course and were provided with the appropriate certificate of CEF said auditors: Mrs. Yllka Pulashi, Mrs. Xhuljeta Çelaj, Mrs. Ina Sokol, Mrs. Elisa Metaj, Mr. Erion Muho, Mrs. Eni Kabashi, Mr. Besmir Pajaj and Mrs. Melina Kabo.

Training in the European Court of Auditors 'economic policies and macroeconomic and financial policies in the context of the crisis', held on 9-10 July 2015. The ***Supreme Audit Institution was represented by auditors, and Mrs. Mrs. Marjola Leshi. Mrs. Enkelejda Tole***

May-August 2015 period was also characterized by supported training activities mainly on internal expertise to ALSAI. During the months of May and June was successfully completed project started in February, "To deepen the knowledge of staff in the field of Information Technology ", under whose activities were trained all

staff auditors and Audit Policy Department .

Training program was based on four main themes including: ICAAT, the IT tools in the audit , the IDEA program, computer safety, etc.,

Training continued throughout the period, organized on the basis of Audit Department, being developed in an interactive discussion format for the professional experience of the implementation of ISSAIs audit.

Pursuant to the annual training plan, to enable participation in training without affecting the effectiveness of working time, in August 2015 a plan was drawn intense training. Training Plan aimed at deepening the knowledge of the auditors regarding audit approaches and methods according to the respective types .

For this purpose, 23 training topics were addressed by the implementation of auditing standards:

1. Financial Audit
2. Compliance Audit;
3. Performance Audit;
4. IT Audit;
5. Audit of Public Procurement

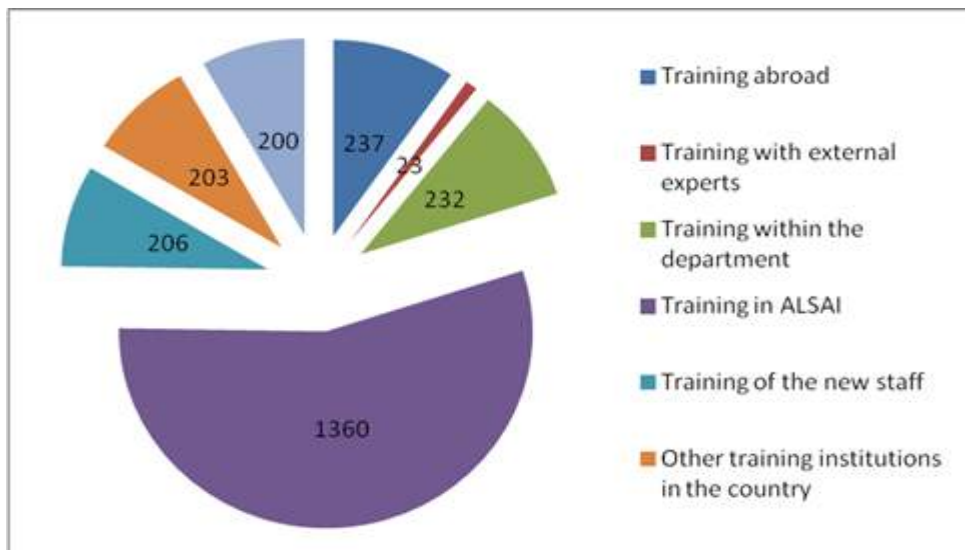
Besides the specific topics for each type of audit as mentioned before, special sessions were devoted to treatment Manuals Audit (Performance Audit Manual), Financial Audit Guidelines ISSAI 1000-2999 and Compliance Audit Guidelines ISSAI 4100-4200.

Special topics devoted acquaintance with Finance Program 5 in

support of the financial audit training.

Training for public procurement audit was based on the treatment of public procurement legislation coupled with practical examples and case studies to bring this training in practical formats and accessible to participants .

During August, ALSAI auditors were trained by experienced staff, 120 people that included audit and non-audit staff by conducting training around 708 people a day and conducting an average of 17 days of training for auditors .

Training within the Department continues to be an effective approach to staff of ALSAI. Conceived as an exchange of experience and professional discussion among colleagues under the direction of better qualified this activity is carried out for the period from January to August in 232 training days, where were examples of good practice Audit Department of Revenue of the State Budget Department Central Administrative audit and Department of Local Government audit.

It should be noted and a new approach brought by Performance Department in organizing the work-

shop for the presentation of some of the most important main audit performance. This represents a positive practice also in communication and exchange of experience between the Audit Department. The event was organized in collaboration with “Alexander Xhuvani “University in Elbasan city, contributing to increased cooperation with the universities and the academic world.

*Translated by: Melina KABO,
Auditor, Performance Audit Department, ALSAI*

THE KINGDOM OF NORWAY, OFFICE OF THE AUDITOR GENERAL - OAG

To contribute efficiently and effectively in the Parliament's supervisory activities and to promote the administration of government.

The Office of the Auditor General (OAG), provides that community resources and assets are used and managed in accordance with the decisions of the Parliament. This is achieved through auditing, monitoring and guidance.

Vision

To contribute efficiently and effectively in the Parliament's supervisory activities and to promote the administration of government.

Independence

OAG has an independent status in relation to government administration and audit reports and of the results of the monitoring activities in

Parliament.

The OAG Board is managed by five Auditor General. At a plenary meeting, the Board discusses the reports for the Parliament and other important documents. The Auditors General and their deputies are appointed by the Parliament for a period of four years. The Chairman of the Board is the chief executive of the OAG. Decisions taken by the Board require support from at least three of the Auditors General.

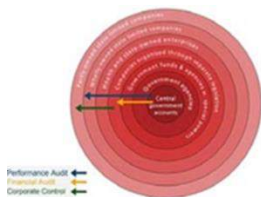
Types of Audits

The OAG Board conducts three types of audits:

- Financial Audit;

- Performance Audit;
- Corporate Audit;

Information about the OAG

- The OAG is governed by a Board, composed of auditors general who are elected for a term of 4 years;
- the OAG has a staff of 500 employees;
- Work environment involves many disciplines such as auditors, lawyers, economists, political scientists and other professional fields;
- The average age of employees is 40 years old;
- Number of women and men working in the same in the OAG;
- The OAG's headquarters are located in Oslo, while around 100 staff members have offices in 17 other countries of Norway;
- OAG was established in 1816.

Roles and responsibilities

- auditing of the accounts of the

- central government (financial audit);
- auditing of the accounts of ministries and various government agencies (financial audit);
- Systematic investigation of the economy, efficiency and effectiveness (performance audits);
- Monitoring the management of state property interests (corporate control);
- Providing guidance on issues related to the accounts and the economy, including promoting the prevention of defects and deficiencies in the future;
- Reporting the results of audits and monitoring in Parliament. Through its controls, OAG contributes to the prevention and detection of irregularities and errors. With special agreement, OAG may also undertake monitoring of international audits. The Parliament can instruct the OAG to undertake special investigations. OAG's tasks are defined out in Article 75 of the Constitution, the law on the Auditor General and its institutional regulations.

The Office of the Auditor General

as a monitoring agency in the Norwegian society

Norway has a parliamentary form of government, where the government is subordinated to the Parliament. The Parliament holds the legislative power, executive power and government. The purpose of auditing and monitoring of the OAG's:

- Central government accounts;
- Governmental agencies;
- Government funds and agencies with special powers;
- Companies organized under separate legislation and state health companies;
- Partially governmental Companies with limited liability.

Publications

The most important publications of the OAG are

"reports" 1 and 3, which provide information on the audit results to the Parliament and the general public. The audit results can be

found summarized in the annual report, translated into English.

Administrative reports

Administrative reports are performance audits where audit findings are less important and not addressed by the Parliament. They are sent to the Standing Committee for consideration and the relevant ministries or constitutional bodies for information.

The annual reports

Every year, the OAG publishes an annual report on document 2, which is a summary of its activities. The report contains a brief summary of the Document 1 and 3, an overview of international activities during the previous year, and a summary of statistics. This report is published in English.

Internal magazines

"Observasjonsposten" is the OAG journal, which is published 6 times a year. The Magazine mainly contains data for audits and the OAG.

The ALSAI cooperation with the Office of the Auditor General

The ALSAI cooperation with the Office of the Auditor General of the

Kingdom of Norway, as an active member of INTOSAI and EUROSAI, consisted in participation in the working groups of the two institutions and participation in workshops and other activities that address audit specific areas.

- A group of the ALSAI auditors have participated in the X Meeting of the Working Group on Environmental Auditing of EUROSAI, held in Cyprus in 22-25 October 2012. The Office of the Auditor General of Norway has referred this activity related to its experience in performance auditing, especially for environmental problems that cause the remains of ships.

- Representatives of ALSAI and the Office of the Auditor General of the Kingdom of Norway have also participated in the seminar organized by the Working Group for Information Technology Audit of INTOSAI, held in Vilnius on 21-23 April 2013. The theme of the main seminar was "The Role of Supreme Audit Institutions (SAI) in the

promotion of efficiency of the management of IT in the Public Sector".

- - On 23-24 April 2013 the ALSAI has participated in the Seminar EUROSAI / WGEA on Water Management, held in Oslo.

- In the context of training activities TAIEX and JWGA (Group Joint audit work)

*Translated by Xhuljeta ÇELAJ
Auditor, Audit Department of Central Governance, Public Administration, Financial Management & Internal Audit*

STATE AUDIT INSTITUTION OF SERBIA

This institution carries out activities arising from its powers in accordance with the Constitution of the Republic of Serbia, the Law on State Audit Institution and the Rules of Procedure of the institution.

The State Supreme Audit Institution is the highest authority for the audit of public funds in the Republic of Serbia. It was created in 2005, under the Law on State Audit Institution. This institution is an independent organ of the state.

The institution responds to the National Assembly of the Republic of Serbia for performing activities stemming from his competence. This institution carries out activities arising from its powers in accordance with the Constitution of the Republic of Serbia, the Law on State Audit Institution and the Rules of Procedure of the institution.

The institution has rules of procedure, which, according to the Law,

determine in detail the manner and procedure for carrying out the activities arising from the powers of the institution, the way to ensure the transparent process of decision-making and other issues important the work of the institution.

This institution has a President, a Vice-President, a Council, audit departments and support services departments. Audit departments are headed by the highest ranked state auditors. Audit activities are performed by the state auditors (state auditor and certified state auditor).

The method and scope of activities within the departments of the institution, as well as internal organization and the classification of work

are determined in detail in the Rules on the Internal Organization, adopted by the Council with the proposal of the President of the Institution.

The Code of Ethics of the institution defines in detail the ethical principles, rules of conduct and generally accepted professional standards that state officials, auditors and other employees must adhere to. The provisions of the Code also apply to external experts engaged in this institution, when carrying out activities arising from its powers. State auditors and other employees are obliged to respect and strictly implement the Law on the State Audit Institution, as well as the Code of Ethics and the INTOSAI standards.

Competencies

The State Audit Institution, as the highest authority of the audit of public funds, performs these activities within its competence:

- 1.** Plans and conducts audits in accordance with the Law on The State Audit Institution;
- 2.** Adopts the secondary legislation and other regulations for the pur-

- pose of implementation of the Law;
- 3.** Submit reports to the National Assembly of the Republic of Serbia and assemblies of local authorities;
- 4.** Formulates views and opinions, as well as other forms of public opinion regarding the application and implementation of specific provisions of the Law on The State Audit Institution;
- 5.** If necessary and in accordance with its capabilities, provides professional assistance to the Assembly, Government and other state authorities for important projects, without sacrificing the independence of the institution;
- 6.** Can provide advice to the beneficiaries of public funds;
- 7.** Can provide suggestions on the draft proposals of laws and other regulations, and issues in the field of public finance;
- 8.** Can make recommendations for changes in applicable laws, based on the information obtained during the audit;
- 9.** Approves and publishes audit standards related to public funds, audit manuals and other docum-

ents of experts, important for the development of the audit profession;

10. Determines training programs and promotes obtaining the title "certified state auditor", organizes examinations for obtaining various certifications and keeps state register of persons who have acquired these titles;

11. Determines the criteria and performs the equivalence of experts, the powers that the institution has acquired abroad;

12. Cooperate with international auditors and organizations in the field of accounting and auditing in the public sector;

13. Acts on other issues specified in the Law on the State Audit Institution.

Organization and Composition

Under Article 12 of the Law on The State Audit Institution and the Internal Regulations, the institution must have: a President, Vice President, Council, audit departments and support services

departments.

The Council is the highest body of the institution and is organized in a collegial form with five members, namely the President, Vice-President and three members, who are considered officials of the institution. The Council takes decisions by a majority vote of all members, in sessions chaired by the President of the Council or its deputy. Procedural rules for the functioning of the Council, determine in detail the issues related to the operations of the Council.

The Chairman of the Council is at the same time the President of the Institution, and is also the Auditor General. This institution is composed of the Supreme State Auditors, who are officials that manage the audit departments. The State Audit Institution shall have a secretary, who is an official of the institution and manages the support services department.

Membership

1. The State Audit Institution of Serbia has gained full membership of INTOSAI in November 2008.
2. He has gained full membership of EUROSAI on 23 June 2009.
3. It is a member of the Network of Supreme Audit Institutions and potential candidate countries of the EU, since August 2010.
4. The first report of the financial audit for the annual statement of accounts of the Budget of the Republic of Serbia, submitted to the National Assembly of the Republic of Serbia on 27 November 2009.

ALSAI cooperation with the State Audit Institution of Serbia

The ALSAI cooperation with the State Audit Institution of Serbia as a candidate country for the membership in the European Union has consisted mainly of activities organized by the coordinators of the network of

SAIs of the EU member states and candidate countries.

During 2015 this working group has organized two meetings, on 19 to 20 March in Ljubljana in 2015 and in Riga in 18-19 June 2015. In these meetings were discussed issues such as opportunities to organize joint audits, increase of a network of experts, who have aimed at increasing cooperation between SAIs on improving and enhancing the exchange of information on the audits of the SAIs of the EU, etc.

In the framework of regional cooperation among the Balkan countries was organized in Skopje on 10-12 February 2015 the Workshop for parallel performance audit on Energy Efficiency for the Western Balkan countries. In this workshop alongside 3 auditors of

the ALSAI participated also auditors from Kosovo, Serbia, Montenegro, Bosnia and Herzegovina and Macedonia. The workshop worked under the guidance of experts of the Audit Office of Sweden.

The workshop focused mainly on topics that were related to the collection of statistical data also performance audit methods-interviews and questionnaires.

The ALSAI representatives have participated in the final workshop on Parallel Performance Audit on Energy Efficiency in the Western Balkans, held in Luxembourg in May 19 to 21 dates year 2015.

The workshop was led and managed by a group of experts in the field of methodology and also performance audits of the Audit Office of Sweden (SNAO), the European Court of Auditors (ECA) and representatives of the Group of Joint Working audit activities

(JWGAA) of Supreme Audit Institutions of the EU.

Besides representatives of the ALSAI, the workshop was attended by representatives from the SAIs of Kosovo, Macedonia, Montenegro, Serbia, Bosnia-Herzegovina and auditors of the ECA. Interesting in this workshop were the subjects' findings, conclusions and recommendations - the principles and best practices "referred to by experts SNAO.

In the framework of bilateral cooperation between the ALSAI and the State Audit Institution of Serbia, the President of the SAI of Serbia, Mr. Radoslav Sretenovic was invited and took part in activities organized by the ALSAI on the occasion of the 90th

anniversary of the creation of the institution.

*Translated by: Xhuljeta ÇELAJ
Auditor, Audit Department of
Central Governance, Public
Administration, Financial
Management & Internal Audit*

THE CHAMBER OF CONTROL OF THE REPUBLIC OF ARMENIA

Based on the principle of independence, it is necessary to create a state financial and economic system, able to support the benefits of state and society in terms of a liberal economy.

The Council

The governing body of the Chamber of Control is the Council, which consists of seven members: the chairman, deputy chairman and five members of the Council. The Deputy Chairman of the Chamber of Control and the five members of the Council are appointed by the President of the Republic of Armenia, on the proposal of the President of the Chamber of Control for a term of six years, with the exception of the first term of the members of the Council. The Council of the Chamber of Control (COC) discusses and approves the

draft annual activity projects. It also discusses and adopts decisions on the implementation of audit findings of the reports of the government and the Central Bank, on the implementation of the state budget and privatization of subjects, as well as current and annual reports on complaints of COC's administration.

The COC History

Based on the principle of independence, it is necessary to create a state financial and economic system, able to support the benefits of state and society in terms of a

liberal economy. At the same time, it is necessary to create a new legal framework to define the principles and financial control approaches. For this reason, on May 29, 1996, it was founded the Chamber of Control of the Republic of Armenia, a new system of state financial control. Some of the main objectives of this institution were exercising a thorough and professional control over effective spending of revenues and public funds, ensuring transparency in their use, as well as analysis of the reports submitted.

The Chamber of Control was established by the National Assembly and was under the responsibility of the legislative body of the country. The Chamber presents its semiannual progress reports of control and annual plans of activities to the National Assembly making thus, public its activity. The principles of the Chamber of Control are those of indepen-

dence, collegiality and transparency.

As a result of the constitutional changes it became necessary the change the law on the Audit Chamber. On 25 December 2006, the National Assembly approved a new law, which was ratified on 9 June 2007.

On the basis of the new legal requirements, some structural changes were made; it was reshaped the branch departments according to the principles of rotation, and also the existing departments were split and were created new ones as such as the internal control department.

Features of the new Law

The adoption of the COC new law came as a result of changes in the constitution. The law is designed in accordance with INTOSAI standards, with the provisions of the Lima Declaration of Lima and the practice of international audits. Unlike the previous law, it is distin-

guished by the following approaches.

The Actual Chamber of Control is much more independent body, separated from the Assembly and with a new status. The President of the Chamber of Control is appointed by the National Assembly on the proposal of the President, for a term of six years, unlike previously that was nominated by the President of the Assembly and the approved by the Assembly. Under the new law, the President of the Chamber of Control can not be elected for two consecutive terms. The National Assembly discusses the annual report comprising results of the audits undertaken by the Chamber of Control, but not approved. In the previous law, if the reports are not adopted, the Assembly could give distrust of the President of the Chamber.

The Chamber of Control can undertake control activities outside the annual plan of activities approved by the Council. The Chamber

of Control performs its tasks through observation, analysis, overlapping controls, as well as through financial audits, and environmental compliance.

The new law expanded the clarified the powers of the Chamber of Control. Through various procedures, The Chamber of Control can exercise control over the entrances and expenditures of the state budget, community and social insurance. Referring to the legal basis, the Chamber of Control has a time limit in terms of control performance.

So, the control period to exercise will be no more than 24 working days, which can be extended during the audit, with no more than 12 working days, according to the decision of the Council of Chamber. While periods for overlapping controls is not more than 12 days, which may be extended by no more than 6 days, by order of the President of the Chamber of Control.

However, there is room for improvement in the new law for The

COC-in. According to experts, there should be no obstacles in the COC work. In this regard, the COC is working on legislative reforms.

The ALSAI cooperation with the Chamber of Control of the Republic of Armenia

The ALSAI and the Chamber of Control of the Republic of Armenia, as members of EUROSAI, are members of the various working groups of the body. The ALSAI cooperation with the Chamber of Control in 2015 has consisted of Work Group activities within EUROSAI Audit Funds Allocated in case of accidents and natural disasters.

The mission of the Working Group of EUROSAI is the coordination and consolidation of efforts of SAI-s to help the governments of their countries to develop effective tools for prevention, and the elimination of consequences of disasters and the natural catastrophes not with

standing the damage or disasters that are a result of human activity.

*Translated by: Xhuljeta ÇELAJ
Auditor, Audit Department of
Central Governance, Public
Administration, Financial
Management & Internal Audit*

Seria : botime KLSH - 13/2015/48

Web-site: www.klsh.org.al, E-mail: klsh@klsh.org.al

Kontrolli i Lartë i Shtetit
Bulevardi " Dëshmorët e Kombit", nr. 3,
Tiranë Tel./ Fax. 04/ 228485, Tel. 04/ 251267